๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

อภิธมฺมปิฏเก

วิภงฺคปาฬิ

๑. ขนฺธวิภงฺโค

๑. สุตฺตนฺตภาชนียํ

๑. ปญฺจกฺขนฺธา – รูปกฺขนฺโธ, เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ, วิญฺญาณกฺขนฺโธ๚

๑. รูปกฺขนฺโธ

๒. ตตฺถ กตโม รูปกฺขนฺโธ? ยํ กิญฺจิ รูปํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ รูปกฺขนฺโธ๚

๓. ตตฺถ กตมํ รูปํ อตีตํ? ยํ รูปํ อตีตํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคตํ อุปฺปชฺชิตฺวา วิคตํ อตีตํ อตีตํเสน สงฺคหิตํ, จตฺตาโร จ มหาภูตา จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ – อิทํ วุจฺจติ รูปํ อตีตํ๚

ตตฺถ กตมํ รูปํ อนาคตํ? ยํ รูปํ อชาตํ อภูตํ อสญฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตุภูตํ อนุปฺปนฺนํ อสมุปฺปนฺนํ อนุฏฺฐิตํ อสมุฏฺฐิตํ อนาคตํ อนาคตํเสน สงฺคหิตํ, จตฺตาโร จ มหาภูตา จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ – อิทํ วุจฺจติ รูปํ อนาคตํ๚

ตตฺถ กตมํ รูปํ ปจฺจุปฺปนฺนํ? ยํ รูปํ ชาตํ ภูตํ สญฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตํ อุปฺปนฺนํ สมุปฺปนฺนํ อุฏฺฐิตํ สมุฏฺฐิตํ ปจฺจุปฺปนฺนํ ปจฺจุปฺปนฺนํเสน สงฺคหิตํ, จตฺตาโร จ มหาภูตา จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ – อิทํ วุจฺจติ รูปํ ปจฺจุปฺปนฺนํ๚

๔. ตตฺถ กตมํ รูปํ อชฺฌตฺตํ? ยํ รูปํ เตสํ เตสํ สตฺตานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยกํ ปาฏิปุคฺคลิกํ อุปาทินฺนํ, จตฺตาโร จ มหาภูตา จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ – อิทํ วุจฺจติ รูปํ อชฺฌตฺตํ๚

ตตฺถ กตมํ รูปํ พหิทฺธา? ยํ รูปํ เตสํ เตสํ ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยกํ ปาฏิปุคฺคลิกํ อุปาทินฺนํ, จตฺตาโร จ มหาภูตา จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ – อิทํ วุจฺจติ รูปํ พหิทฺธา๚

๕. ตตฺถ กตมํ รูปํ โอฬาริกํ? จกฺขายตนํ…เป.… โผฏฺฐพฺพายตนํ – อิทํ วุจฺจติ รูปํ โอฬาริกํ๚

ตตฺถ กตมํ รูปํ สุขุมํ? อิตฺถินฺทฺริยํ…เป…. กพฬีการโร [กพฬีการโร (สี. สฺยา.)] อาหาโร – อิทํ วุจฺจติ รูปํ สุขุมํฯ

๖. ตตฺถ กตมํ รูปํ หีนํ? ยํ รูปํ เตสํ เตสํ สตฺตานํ อุญฺญาตํ อวญฺญาตํ หีฬิตํ ปริภูตํ อจิตฺตีกตํ หีนํ หีนมตํ หีนสมฺมตํ อนิฏฺฐํ อกนฺตํ อมนาปํ, รูปา สทฺทา คนฺธา รสา โผฏฺฐพฺพา – อิทํ วุจฺจติ รูปํ หีนํฯ

ตตฺถ กตมํ รูปํ ปณีตํ? ยํ รูปํ เตสํ เตสํ สตฺตานํ อนุญฺญาตํ อนวญฺญาตํ อหีฬิตํ อปริภูตํ จิตฺตีกตํ ปณีตํ ปณีตมตํ ปณีตสมฺมตํ อิฏฺฐํ กนฺตํ มนาปํ, รูปา สทฺทา คนฺธา รสา โผฏฺฐพฺพา – อิทํ วุจฺจติ รูปํ ปณีตํฯ ตํ ตํ วา ปน รูปํ อุปาทายุปาทาย รูปํ หีนํ ปณีตํ ทฏฺฐพฺพํฯ

๗. ตตฺถ กตมํ รูปํ ทูเร? อิตฺถินฺทฺริยํ…เป…. กพฬีการโร อาหาโร, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ อนาสเนฺน อนุปกฏฺเฐ ทูเร อสนฺติเก – อิทํ วุจฺจติ รูปํ ทูเรฯ

ตตฺถ กตมํ รูปํ สนฺติเก? จกฺขายตนํ…เป…. โผฏฺฐพฺพายตนํ, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ อาสเนฺน อุปกฏฺเฐ อวิทูเร สนฺติเก – อิทํ วุจฺจติ รูปํ สนฺติเกฯ ตํ ตํ วา ปน รูปํ อุปาทายุปาทาย รูปํ ทูเร สนฺติเก ทฏฺฐพฺพํฯ

๒. เวทนากฺขโนฺธ

๘. ตตฺถ กตโม เวทนากฺขโนฺธ? ยา กาจิ เวทนา อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺฌตฺตา วา พหิทฺธา วา โอฬาริกา วา สุขุมา วา หีนา วา ปณีตา วา ยา ทูเร สนฺติเก วา, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ เวทนากฺขโนฺธฯ

๙. ตตฺถ กตมา เวทนา อตีตา? ยา เวทนา อตีตา นิรุทฺธา วิคตา วิปริณตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อุปฺปชฺชิตฺวา วิคตา อตีตา อตีตํเสน สงฺคหิตา, สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ เวทนา อตีตาฯ

ตตฺถ กตมา เวทนา อนาคตา? ยา เวทนา อชาตา อภูตา อสญฺชาตา อนิพฺพตฺตา อนภินิพฺพตฺตา อปาตุภูตา อนุปฺปนฺนา อสมุปฺปนฺนา อนุฏฺฐิตา อสมุฏฺฐิตา อนาคตา อนาคตํเสน สงฺคหิตา, สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ เวทนา อนาคตาฯ

ตตฺถ กตมา เวทนา ปจฺจุปฺปนฺนา? ยา เวทนา ชาตา ภูตา สญฺชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตุภูตา อุปฺปนฺนา สมุปฺปนฺนา อุฏฺฐิตา สมุฏฺฐิตา ปจฺจุปฺปนฺนา ปจฺจุปฺปนฺนํเสน สงฺคหิตา, สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ เวทนา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ

๑๐. ตตฺถ กตมา เวทนา อชฺฌตฺตา? ยา เวทนา เตสํ เตสํ สตฺตานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยกา ปาฏิปุคฺคลิกา อุปาทินฺนา, สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ เวทนา อชฺฌตฺตาฯ

ตตฺถ กตมา เวทนา พหิทฺธา? ยา เวทนา เตสํ เตสํ ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยกา ปาฏิปุคฺคลิกา อุปาทินฺนา, สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ เวทนา พหิทฺธาฯ

๑๑. ตตฺถ กตมา เวทนา โอฬาริกา สุขุมา? อกุสลา เวทนา โอฬาริกา, กุสลาพฺยากตา เวทนา สุขุมาฯ กุสลากุสลา เวทนา โอฬาริกา, อพฺยากตา เวทนา สุขุมาฯ ทุกฺขา เวทนา โอฬาริกา, สุขา จ อทุกฺขมสุขา จ เวทนา สุขุมาฯ สุขทุกฺขา เวทนา โอฬาริกา, อทุกฺขมสุขา เวทนา สุขุมาฯ อสมาปนฺนสฺส เวทนา โอฬาริกา, สมาปนฺนสฺส เวทนา สุขุมาฯ สาสวา เวทนา โอฬาริกา, อนาสวา เวทนา สุขุมาฯ ตํ ตํ วา ปน เวทนํ อุปาทายุปาทาย เวทนา โอฬาริกา สุขุมา ทฏฺฐพฺพาฯ

๑๒. ตตฺถ กตมา เวทนา หีนา ปณีตา? อกุสลา เวทนา หีนา, กุสลาพฺยากตา เวทนา ปณีตาฯ กุสลากุสลา เวทนา หีนา, อพฺยากตา เวทนา ปณีตาฯ ทุกฺขา เวทนา หีนา, สุขา จ อทุกฺขมสุขา จ เวทนา ปณีตาฯ สุขทุกฺขา เวทนา หีนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา ปณีตาฯ อสมาปนฺนสฺส เวทนา หีนา, สมาปนฺนสฺส เวทนา ปณีตาฯ สาสวา เวทนา หีนา, อนาสวา เวทนา ปณีตาฯ ตํ ตํ วา ปน เวทนํ อุปาทายุปาทาย เวทนา หีนา ปณีตา ทฏฺฐพฺพาฯ

๑๓. ตตฺถ กตมา เวทนา ทูเร? อกุสลา เวทนา กุสลาพฺยากตาหิ เวทนาหิ ทูเร; กุสลาพฺยากตา เวทนา อกุสลาย เวทนาย ทูเร; กุสลา เวทนา อกุสลาพฺยากตาหิ เวทนาหิ ทูเร; อกุสลาพฺยากตา เวทนา กุสลาย เวทนาย ทูเร; อพฺยากตา เวทนา กุสลากุสลาหิ เวทนาหิ ทูเร; กุสลากุสลา เวทนา อพฺยากตาย เวทนาย ทูเรฯ ทุกฺขา เวทนา สุขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ ทูเร; สุขา จ อทุกฺขมสุขา จ เวทนา ทุกฺขาย เวทนาย ทูเร; สุขา เวทนา ทุกฺขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ ทูเร; ทุกฺขา จ อทุกฺขมสุขา จ เวทนา สุขาย เวทนาย ทูเร; อทุกฺขมสุขา เวทนา สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ ทูเร; สุขทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย ทูเรฯ อสมาปนฺนสฺส เวทนา สมาปนฺนสฺส เวทนาย ทูเร; สมาปนฺนสฺส เวทนา อสมาปนฺนสฺส เวทนาย ทูเรฯ สาสวา เวทนา อนาสวาย เวทนาย ทูเร; อนาสวา เวทนา สาสวาย เวทนาย ทูเร – อยํ วุจฺจติ เวทนา ทูเรฯ

ตตฺถ กตมา เวทนา สนฺติเก? อกุสลา เวทนา อกุสลาย เวทนาย สนฺติเก; กุสลา เวทนา กุสลาย เวทนาย สนฺติเก; อพฺยากตา เวทนา อพฺยากตาย เวทนาย สนฺติเกฯ ทุกฺขา เวทนา ทุกฺขาย เวทนาย สนฺติเก; สุขา เวทนา สุขาย เวทนาย สนฺติเก; อทุกฺขมสุขา เวทนา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สนฺติเก ฯ อสมาปนฺนสฺส เวทนา อสมาปนฺนสฺส เวทนาย สนฺติเก; สมาปนฺนสฺส เวทนา สมาปนฺนสฺส เวทนาย สนฺติเกฯ สาสวา เวทนา สาสวาย เวทนาย สนฺติเก; อนาสวา เวทนา อนาสวาย เวทนาย สนฺติเกฯ อยํ วุจฺจติ เวทนา สนฺติเกฯ ตํ ตํ วา ปน เวทนํ อุปาทายุปาทาย เวทนา ทูเร สนฺติเก ทฏฺฐพฺพาฯ

๓. สญฺญากฺขนฺธ

๑๔. ตตฺถ กตโม สญฺญากฺขนฺธ? ยา กาจิ สญฺญา อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺฌตฺตา วา พหิทฺธา วา โอฬาริกา วา สุขุมา วา หีนา วา ปณีตา วา ยา ทูเร สนฺติเก วา ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ สญฺญากฺขนฺธฯ

๑๕. ตตฺถ กตมา สญฺญา อตีตา? ยา สญฺญา อตีตา นิรุทฺธา วิคตา วิปริณตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อุปฺปชฺชิตฺวา วิคตา อตีตา อตีตํเสน สงฺคหิตา, จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา โสตสมฺผสฺสชา สญฺญา ฆานสมฺผสฺสชา สญฺญา ชิวฺหาสมฺผสฺสชา สญฺญา กายสมฺผสฺสชา สญฺญา มโนสมฺผสฺสชา สญฺญา – อยํ วุจฺจติ สญฺญา อตีตาฯ

ตตฺถ กตมา สญฺญา อนาคตา? ยา สญฺญา อชาตา อภูตา อสญฺชาตา อนิพฺพตฺตา อนภินิพฺพตฺตา อปาตุภูตา อนุปฺปนฺนา อสมุปฺปนฺนา อนุฏฺฐิตา อสมุฏฺฐิตา อนาคตา อนาคตํเสน สงฺคหิตา, จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา โสตสมฺผสฺสชา สญฺญา ฆานสมฺผสฺสชา สญฺญา ชิวฺหาสมฺผสฺสชา สญฺญา กายสมฺผสฺสชา สญฺญา มโนสมฺผสฺสชา สญฺญา – อยํ วุจฺจติ สญฺญา อนาคตาฯ

ตตฺถ กตมา สญฺญา ปจฺจุปฺปนฺนา? ยา สญฺญา ชาตา ภูตา สญฺชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตุภูตา อุปฺปนฺนา สมุปฺปนฺนา อุฏฺฐิตา สมุฏฺฐิตา ปจฺจุปฺปนฺนา ปจฺจุปฺปนฺนํเสน สงฺคหิตา, จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา โสตสมฺผสฺสชา สญฺญา ฆานสมฺผสฺสชา สญฺญา ชิวฺหาสมฺผสฺสชา สญฺญา กายสมฺผสฺสชา สญฺญา มโนสมฺผสฺสชา สญฺญา – อยํ วุจฺจติ สญฺญา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ

๑๖. ตตฺถ กตมา สญฺญา อชฺฌตฺตา? ยา สญฺญา เตสํ เตสํ สตฺตานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยกา ปาฏิปุคฺคลิกา อุปาทินฺนา, จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา โสตสมฺผสฺสชา สญฺญา ฆานสมฺผสฺสชา สญฺญา ชิวฺหาสมฺผสฺสชา สญฺญา กายสมฺผสฺสชา สญฺญา มโนสมฺผสฺสชา สญฺญา – อยํ วุจฺจติ สญฺญา อชฺฌตฺตาฯ

ตตฺถ กตมา สญฺญา พหิทฺธา? ยา สญฺญา เตสํ เตสํ ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยกา ปาฏิปุคฺคลิกา อุปาทินฺนา, จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา โสตสมฺผสฺสชา สญฺญา ฆานสมฺผสฺสชา สญฺญา ชิวฺหาสมฺผสฺสชา สญฺญา กายสมฺผสฺสชา สญฺญา มโนสมฺผสฺสชา สญฺญา – อยํ วุจฺจติ สญฺญา พหิทฺธาฯ

๑๗. ตตฺถ กตมา สญฺญา โอฬาริกา สุขุมา? ปฏิฆสมฺผสฺสชา สญฺญา โอฬาริกา, อธิวจนสมฺผสฺสชา สญฺญา สุขุมาฯ อกุสลา สญฺญา โอฬาริกา, กุสลาพฺยากตา สญฺญา สุขุมาฯ กุสลากุสลา สญฺญา โอฬาริกา, อพฺยากตา สญฺญา สุขุมาฯ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา โอฬาริกา, สุขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สญฺญา สุขุมาฯ สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สญฺญา โอฬาริกา , อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา สุขุมาฯ อสมาปนฺนสฺส สญฺญา โอฬาริกา, สมาปนฺนสฺส สญฺญา สุขุมาฯ สาสวา สญฺญา โอฬาริกา, อนาสวา สญฺญา สุขุมาฯ ตํ ตํ วา ปน สญฺญํ อุปาทายุปาทาย สญฺญา โอฬาริกา สุขุมา ทฏฺฐพฺพาฯ

๑๘. ตตฺถ กตมา สญฺญา หีนา ปณีตา? อกุสลา สญฺญา หีนา, กุสลาพฺยากตา สญฺญา ปณีตาฯ กุสลากุสลา สญฺญา หีนา, อพฺยากตา สญฺญา ปณีตาฯ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา หีนา, สุขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สญฺญา ปณีตาฯ สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สญฺญา หีนา, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา ปณีตาฯ อสมาปนฺนสฺส สญฺญา หีนา, สมาปนฺนสฺส สญฺญา ปณีตาฯ สาสวา สญฺญา หีนา, อนาสวา สญฺญา ปณีตาฯ ตํ ตํ วา ปน สญฺญํ อุปาทายุปาทาย สญฺญา หีนา ปณีตา ทฏฺฐพฺพาฯ

๑๙. ตตฺถ กตมา สญฺญา ทูเร? อกุสลา สญฺญา กุสลาพฺยากตาหิ สญฺญาหิ ทูเร; กุสลาพฺยากตา สญฺญา อกุสลาย สญฺญาย ทูเร; กุสลา สญฺญา อกุสลาพฺยากตาหิ สญฺญาหิ ทูเร; อกุสลาพฺยากตา สญฺญา กุสลาย สญฺญาย ทูเรฯ อพฺยากตา สญฺญา กุสลากุสลาหิ สญฺญาหิ ทูเร; กุสลากุสลา สญฺญา อพฺยากตาย สญฺญาย ทูเรฯ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา สุขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตาหิ สญฺญาหิ ทูเร; สุขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ

เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สญฺญา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สญฺญาย ทูเร; สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา ทุกฺขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตาหิ สญฺญาหิ ทูเร; ทุกฺขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สญฺญา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สญฺญาย ทูเร; อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตาหิ สญฺญาหิ ทูเร; สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สญฺญา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สญฺญาย ทูเรฯ อสมาปนฺนสฺส สญฺญา สมาปนฺนสฺส สญฺญาย ทูเร; สมาปนฺนสฺส สญฺญา อสมาปนฺนสฺส สญฺญาย ทูเรฯ สาสวา สญฺญา อนาสวาย สญฺญาย ทูเร; อนาสวา สญฺญา สาสวาย สญฺญาย ทูเร – อยํ วุจฺจติ สญฺญา ทูเรฯ

ตตฺถ กตมา สญฺญา สนฺติเก? อกุสลา สญฺญา อกุสลาย สญฺญาย สนฺติเก; กุสลา สญฺญา กุสลาย สญฺญาย สนฺติเก; อพฺยากตา สญฺญา อพฺยากตาย สญฺญาย สนฺติเกฯ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สญฺญาย สนฺติเก; สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สญฺญาย สนฺติเก; อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สญฺญา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาย สญฺญาย สนฺติเกฯ อสมาปนฺนสฺส สญฺญา อสมาปนฺนสฺส สญฺญาย สนฺติเก; สมาปนฺนสฺส สญฺญา สมาปนฺนสฺส สญฺญาย สนฺติเกฯ สาสวา สญฺญา สาสวาย สญฺญาย สนฺติเก; อนาสวา สญฺญา อนาสวาย สญฺญาย สนฺติเกฯ อยํ วุจฺจติ สญฺญา สนฺติเกฯ ตํ ตํ วา ปน สญฺญํ อุปาทายุปาทาย สญฺญา ทูเร สนฺติเก ทฏฺฐพฺพาฯ

๔. สงฺขารกฺขนฺธ

๒๐. ตตฺถ กตโม สงฺขารกฺขนฺธ? เย เกจิ สงฺขารา อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺฌตฺตา วา พหิทฺธา วา โอฬาริกา วา สุขุมา วา หีนา วา ปณีตา วา เย ทูเร สนฺติเก วา, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ สงฺขารกฺขนฺธฯ

๒๑. ตตฺถ กตเม สงฺขารา อตีตา? เย สงฺขารา อตีตา นิรุทฺธา วิคตา วิปริณตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อุปฺปชฺชิตฺวา วิคตา อตีตา อตีตํเสน สงฺคหิตา, จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา โสตสมฺผสฺสชา เจตนา ฆานสมฺผสฺสชา เจตนา ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เจตนา กายสมฺผสฺสชา เจตนา มโนสมฺผสฺสชา เจตนา – อิเม วุจฺจนฺติ สงฺขารา อตีตาฯ

ตตฺถ กตเม สงฺขารา อนาคตา? เย สงฺขารา อชาตา อภูตา อสญฺชาตา อนิพฺพตฺตา อนภินิพฺพตฺตา อปาตุภูตา อนุปฺปนฺนา อสมุปฺปนฺนา อนุฏฺฐิตา อสมุฏฺฐิตา อนาคตา อนาคตํเสน สงฺคหิตา, จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา โสตสมฺผสฺสชา เจตนา ฆานสมฺผสฺสชา เจตนา ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เจตนา กายสมฺผสฺสชา เจตนา มโนสมฺผสฺสชา เจตนา – อิเม วุจฺจนฺติ สงฺขารา อนาคตาฯ

ตตฺถ กตเม สงฺขารา ปจฺจุปฺปนฺนา? เย สงฺขารา ชาตา ภูตา สญฺชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตุภูตา อุปฺปนฺนา สมุปฺปนฺนา อุฏฺฐิตา สมุฏฺฐิตา ปจฺจุปฺปนฺนา ปจฺจุปฺปนฺนํเสน สงฺคหิตา, จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา โสตสมฺผสฺสชา เจตนา ฆานสมฺผสฺสชา เจตนา ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เจตนา กายสมฺผสฺสชา เจตนา มโนสมฺผสฺสชา เจตนา – อิเม วุจฺจนฺติ สงฺขารา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ

๒๒. ตตฺถ กตเม สงฺขารา อชฺฌตฺตา? เย สงฺขารา เตสํ เตสํ สตฺตานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยกา ปาฏิปุคฺคลิกา อุปาทินฺนา, จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา โสตสมฺผสฺสชา เจตนา ฆานสมฺผสฺสชา เจตนา ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เจตนา กายสมฺผสฺสชา เจตนา มโนสมฺผสฺสชา เจตนา – อิเม วุจฺจนฺติ สงฺขารา อชฺฌตฺตาฯ

ตตฺถ กตเม สงฺขารา พหิทฺธา? เย สงฺขารา เตสํ เตสํ ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยกา ปาฏิปุคฺคลิกา อุปาทินฺนา, จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา โสตสมฺผสฺสชา เจตนา ฆานสมฺผสฺสชา เจตนา ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เจตนา กายสมฺผสฺสชา เจตนา มโนสมฺผสฺสชา เจตนา – อิเม วุจฺจนฺติ สงฺขารา พหิทฺธาฯ

๒๓. ตตฺถ กตเม สงฺขารา โอฬาริกา สุขุมา? อกุสลา สงฺขารา โอฬาริกา, กุสลาพฺยากตา สงฺขารา สุขุมาฯ กุสลากุสลา สงฺขารา โอฬาริกา, อพฺยากตา สงฺขารา สุขุมาฯ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา โอฬาริกา, สุขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารา สุขุมาฯ สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารา โอฬาริกา, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา สุขุมาฯ อสมาปนฺนสฺส สงฺขารา โอฬาริกา, สมาปนฺนสฺส สงฺขารา สุขุมาฯ สาสวา สงฺขารา โอฬาริกา, อนาสวา สงฺขารา สุขุมาฯ เต เต วา ปน สงฺขาเร อุปาทายุปาทาย สงฺขารา โอฬาริกา สุขุมา ทฏฺฐพฺพาฯ

๒๔. ตตฺถ กตเม สงฺขารา หีนา ปณีตา? อกุสลา สงฺขารา หีนา, กุสลาพฺยากตา สงฺขารา ปณีตาฯ กุสลากุสลา สงฺขารา หีนา, อพฺยากตา สงฺขารา ปณีตาฯ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา หีนา , สุขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารา ปณีตาฯ สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารา หีนา, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา ปณีตาฯ อสมาปนฺนสฺส สงฺขารา หีนา, สมาปนฺนสฺส สงฺขารา ปณีตาฯ สาสวา สงฺขารา หีนา, อนาสวา สงฺขารา ปณีตาฯ เต เต วา ปน สงฺขาเร อุปาทายุปาทาย สงฺขารา หีนา ปณีตา ทฏฺฐพฺพาฯ

๒๕. ตตฺถ กตเม สงฺขารา ทูเร? อกุสลา สงฺขารา กุสลาพฺยากเตหิ สงฺขาเรหิ ทูเร; กุสลาพฺยากตา สงฺขารา อกุสเลหิ สงฺขาเรหิ ทูเร; กุสลา สงฺขารา อกุสลาพฺยากเตหิ สงฺขาเรหิ ทูเร; อกุสลาพฺยากตา สงฺขารา กุสเลหิ สงฺขาเรหิ ทูเร; อพฺยากตา สงฺขารา กุสลากุสเลหิ สงฺขาเรหิ ทูเร; กุสลากุสลา สงฺขารา อพฺยากเตหิ สงฺขาเรหิ ทูเรฯ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา สุขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขาเรหิ ทูเร; สุขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขาเรหิ ทูเร; สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา ทุกฺขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขาเรหิ ทูเร; ทุกฺขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขาเรหิ ทูเร; อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขาเรหิ ทูเร; สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา สงฺขารา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺเตหิ สงฺขาเรหิ ทูเร ฯ อสมาปนฺนสฺส สงฺขารา สมาปนฺนสฺส สงฺขาเรหิ ทูเร; สมาปนฺนสฺส สงฺขารา อสมาปนฺนสฺส สงฺขาเรหิ ทูเรฯ สาสวา สงฺขารา อนาสเวหิ สงฺขาเรหิ ทูเร; อนาสวา สงฺขารา สาสเวหิ สงฺขาเรหิ ทูเรฯ อิเม วุจฺจนฺติ สงฺขารา ทูเรฯ

ตตฺถ กตเม สงฺขารา สนฺติเก? อกุสลา สงฺขารา อกุสลานํ สงฺขารานํ สนฺติเก; กุสลา สงฺขารา กุสลานํ สงฺขารานํ สนฺติเก; อพฺยากตา สงฺขารา อพฺยากตานํ สงฺขารานํ สนฺติเกฯ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตานํ สงฺขารานํ สนฺติเก; สุขาย

เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตานํ สงฺขารานํ สนฺติเก; อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา สงฺขารา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตานํ สงฺขารานํ สนฺติเกฯ อสมาปนฺนสฺส สงฺขารา อสมาปนฺนสฺส สงฺขารานํ สนฺติเก; สมาปนฺนสฺส สงฺขารา สมาปนฺนสฺส สงฺขารานํ สนฺติเกฯ สาสวา สงฺขารา สาสวานํ สงฺขารานํ สนฺติเก; อนาสวา สงฺขารา อนาสวานํ สงฺขารานํ สนฺติเกฯ อิเม วุจฺจนฺติ สงฺขารา สนฺติเกฯ เต เต วา ปน สงฺขาเร อุปาทายุปาทาย สงฺขารา ทูเร สนฺติเก ทฏฺฐพฺพาฯ

๕. วิญฺญาณกฺขนฺธ

๒๖. ตตฺถ กตโม วิญฺญาณกฺขนฺธ? ยํ กิญฺจิ วิญฺญาณํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ วิญฺญาณกฺขนฺธฯ

๒๗. ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณํ อตีตํ? ยํ วิญฺญาณํ อตีตํ นิรุทฺธํ วิคตํ วิปริณตํ อตฺถงฺคตํ อพฺภตฺถงฺคตํ อุปฺปชฺชิตฺวา วิคตํ อตีตํ อตีตํเสน สงฺคหิตํ, จกฺขุวิญฺญาณํ โสตวิญฺญาณํ ฆานวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ – อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณํ อตีตํฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณํ อนาคตํ? ยํ วิญฺญาณํ อชาตํ อภูตํ อสญฺชาตํ อนิพฺพตฺตํ อนภินิพฺพตฺตํ อปาตุภูตํ อนุปฺปนฺนํ อสมุปฺปนฺนํ อนุฏฺฐิตํ อสมุฏฺฐิตํ อนาคตํ อนาคตํเสน สงฺคหิตํ, จกฺขุวิญฺญาณํ โสตวิญฺญาณํ ฆานวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ – อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณํ อนาคตํฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณํ ปจฺจุปฺปนฺนํ? ยํ วิญฺญาณํ ชาตํ ภูตํ สญฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตํ อุปฺปนฺนํ สมุปฺปนฺนํ อุฏฺฐิตํ สมุฏฺฐิตํ ปจฺจุปฺปนฺนํ ปจฺจุปฺปนฺนํเสน สงฺคหิตํ, จกฺขุวิญฺญาณํ โสตวิญฺญาณํ ฆานวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ – อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณํ ปจฺจุปฺปนฺนํฯ

๒๘. ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณํ อชฺฌตฺตํ? ยํ วิญฺญาณํ เตสํ เตสํ สตฺตานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยกํ ปาฏิปุคฺคลิกํ อุปาทินฺนํ, จกฺขุวิญฺญาณํ โสตวิญฺญาณํ ฆานวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ – อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณํ อชฺฌตฺตํฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณํ พหิทฺธา? ยํ วิญฺญาณํ เตสํ เตสํ ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ นิยกํ ปาฏิปุคฺคลิกํ อุปาทินฺนํ, จกฺขุวิญฺญาณํ โสตวิญฺญาณํ ฆานวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ – อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณํ พหิทฺธาฯ

๒๙. ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณํ โอฬาริกํ สุขุมํ? อกุสลํ วิญฺญาณํ โอฬาริกํ, กุสลาพฺยากตา วิญฺญาณา สุขุมาฯ กุสลากุสลา วิญฺญาณา โอฬาริกา , อพฺยากตํ วิญฺญาณํ สุขุมํฯ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญฺญาณํ โอฬาริกํ, สุขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญฺญาณา สุขุมาฯ สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญฺญาณา โอฬาริกา, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญฺญาณํ สุขุมํฯ อสมาปนฺนสฺส วิญฺญาณํ โอฬาริกํ, สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณํ สุขุมํฯ สาสวํ วิญฺญาณํ โอฬาริกํ, อนาสวํ วิญฺญาณํ สุขุมํฯ ตํ ตํ วา ปน วิญฺญาณํ อุปาทายุปาทาย วิญฺญาณํ โอฬาริกํ สุขุมํ ทฏฺฐพฺพํฯ

๓๐. ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณํ หีนํ ปณีตํ? อกุสลํ วิญฺญาณํ หีนํ, กุสลาพฺยากตา วิญฺญาณา ปณีตา ฯ กุสลากุสลา วิญฺญาณา หีนา, อพฺยากตํ วิญฺญาณํ ปณีตํฯ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญฺญาณํ หีนํ, สุขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญฺญาณา ปณีตาฯ สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญฺญาณา หีนา, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญฺญาณํ ปณีตํฯ อสมาปนฺนสฺส วิญฺญาณํ หีนํ, สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณํ ปณีตํฯ สาสวํ วิญฺญาณํ หีนํ, อนาสวํ วิญฺญาณํ ปณีตํฯ ตํ ตํ วา ปน วิญฺญาณํ อุปาทายุปาทาย วิญฺญาณํ หีนํ ปณีตํ ทฏฺฐพฺพํฯ

๓๑. ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณํ ทูเร? อกุสลํ วิญฺญาณํ กุสลาพฺยากเตหิ วิญฺญาเณหิ ทูเร; กุสลาพฺยากตา วิญฺญาณา อกุสลา วิญฺญาณา ทูเร; กุสลํ วิญฺญาณํ อกุสลาพฺยากเตหิ วิญฺญาเณหิ ทูเร; อกุสลาพฺยากตา วิญฺญาณา กุสลา วิญฺญาณา ทูเร; อพฺยากตํ วิญฺญาณํ กุสลากุสเลหิ วิญฺญาเณหิ ทูเร; กุสลากุสลา วิญฺญาณา อพฺยากตา วิญฺญาณา ทูเรฯ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญฺญาณํ สุขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ วิญฺญาเณหิ ทูเร; สุขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญฺญาณา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา วิญฺญาณา ทูเร; สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญฺญาณํ ทุกฺขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ วิญฺญาเณหิ ทูเร; ทุกฺขาย จ อทุกฺขมสุขาย จ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญฺญาณา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา วิญฺญาณา ทูเร; อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญฺญาณํ สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺเตหิ วิญฺญาเณหิ ทูเร; สุขทุกฺขาหิ เวทนาหิ สมฺปยุตฺตา วิญฺญาณา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา วิญฺญาณา ทูเรฯ อสมาปนฺนสฺส วิญฺญาณํ สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณา ทูเร; สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณํ อสมาปนฺนสฺส วิญฺญาณา ทูเรฯ สาสวํ วิญฺญาณํ อนาสวา วิญฺญาณา ทูเร; อนาสวํ วิญฺญาณํ สาสวา วิญฺญาณา ทูเร – อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณํ ทูเรฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณํ สนฺติเก? อกุสลํ วิญฺญาณํ อกุสลสฺส วิญฺญาณสฺส สนฺติเก; กุสลํ วิญฺญาณํ กุสลสฺส วิญฺญาณสฺส สนฺติเก; อพฺยากตํ วิญฺญาณํ อพฺยากตสฺส วิญฺญาณสฺส สนฺติเกฯ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญฺญาณํ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตสฺส วิญฺญาณสฺส สนฺติเก; สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญฺญาณํ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตสฺส วิญฺญาณสฺส สนฺติเก; อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ วิญฺญาณํ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตสฺส วิญฺญาณสฺส สนฺติเกฯ อสมาปนฺนสฺส วิญฺญาณํ อสมาปนฺนสฺส วิญฺญาณสฺส สนฺติเก; สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณํ สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณสฺส สนฺติเกฯ สาสวํ วิญฺญาณํ สาสวสฺส วิญฺญาณสฺส สนฺติเก; อนาสวํ วิญฺญาณํ อนาสวสฺส วิญฺญาณสฺส สนฺติเก – อิทํ วุจฺจติ วิญฺญาณํ สนฺติเกฯ ตํ ตํ วา ปน วิญฺญาณํ อุปาทายุปาทาย วิญฺญาณํ ทูเร สนฺติเก ทฏฺฐพฺพํฯ

สุตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๓๒. ปญฺจกฺขนฺธา – รูปกฺขนฺโธ, เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ, วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

๑. รูปกฺขนฺโธ

๓๓. ตตฺถ กตโม รูปกฺขนฺโธ? เอกวิเธน รูปกฺขนฺโธ – สพฺพํ รูปํ น เหตุ, อเหตุกํ, เหตุวิปฺปยุตฺตํ, สปฺปจฺจยํ, สงฺขตํ, รูปํ, โลกิยํ, สาสวํ, สํโยชนิยํ, คนฺถนิยํ, โอฆนิยํ, โยคนิยํ, นีวรณิยํ,

ปรามฏฺฐํ, อุปาทานิยํ, สํกิเลสิกํ, อพฺยากตํ, อนารมฺมณํ, อเจตสิกํ, จิตฺตวิปฺปยุตฺตํ, เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมํ, อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกํ, น สวิตกฺกสวิจารํ, น อวิตกฺกวิจารมตฺตํ, อวิตกฺกอวิจารํ, น ปีติสหคตํ, น สุขสหคตํ, น อุเปกฺขาสหคตํ, เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพํ, เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกํ, เนวาจยคามินาปจยคามี, เนวเสกฺขนาเสกฺขํ, ปริตฺตํ, กามาวจรํ, น รูปาวจรํ, น อรูปาวจรํ, ปริยาปนฺนํ, โน อปริยาปนฺนํ, อนิยตํ, อนิยฺยานิกํ, อุปฺปนฺนํ, ฉหิ วิญฺญาเณหิ วิเญฺญยฺยํ, อนิจฺจํ, ชราภิภูตํฯ เอวํ เอกวิเธน รูปกฺขนฺโธฯ

ทุวิเธน รูปกฺขนฺโธ – อตฺถิ รูปํ อุปาทา, อตฺถิ รูปํ โน อุปาทา [นุปาทา (สี. ก.)]ฯ อตฺถิ รูปํ อุปาทินฺนํ, อตฺถิ รูปํ อนุปาทินฺนํฯ อตฺถิ รูปํ อุปาทินฺนุปาทานิยํ, อตฺถิ รูปํ อนุปาทินฺนุปาทานิยํฯ อตฺถิ รูปํ สนิทสฺสนํ, อตฺถิ รูปํ อนิทสฺสนํฯ อตฺถิ รูปํ สปฺปฏิฆํ, อตฺถิ รูปํ อปฺปฏิฆํฯ อตฺถิ รูปํ อินฺทฺริยํ, อตฺถิ รูปํ น อินฺทฺริยํฯ อตฺถิ รูปํ มหาภูตํ, อตฺถิ รูปํ น มหาภูตํฯ อตฺถิ รูปํ วิญฺญตฺติ, อตฺถิ รูปํ น วิญฺญตฺติฯ อตฺถิ รูปํ จิตฺตสมุฏฺฐานํ, อตฺถิ รูปํ น จิตฺตสมุฏฺฐานํฯ อตฺถิ รูปํ จิตฺตสหภุ, อตฺถิ รูปํ น จิตฺตสหภุฯ อตฺถิ รูปํ จิตฺตานุปริวตฺติ, อตฺถิ รูปํ น จิตฺตานุปริวตฺติฯ อตฺถิ รูปํ อชฺฌตฺติกํ, อตฺถิ รูปํ พาหิรํฯ อตฺถิ รูปํ โอฬาริกํ, อตฺถิ รูปํ สุขุมํฯ อตฺถิ รูปํ ทูเร, อตฺถิ รูปํ สนฺติเก…เป.… อตฺถิ รูปํ กพฬีกาโร อาหาโร, อตฺถิ รูปํ น กพฬีกาโร อาหาโรฯ เอวํ ทุวิเธน รูปกฺขนฺโธฯ

(ยถา รูปกเณฺฑ วิภตฺตํ, ตถา อิธ วิภชิตพฺพํฯ)

ติวิเธน รูปกฺขนฺโธ – ยํ ตํ รูปํ อชฺฌตฺติกํ ตํ อุปาทา, ยํ ตํ รูปํ พาหิรํ ตํ อตฺถิ อุปาทา, อตฺถิ โน อุปาทาฯ ยํ ตํ รูปํ อชฺฌตฺติกํ ตํ อุปาทินฺนํ, ยํ ตํ รูปํ พาหิรํ ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนํ, อตฺถิ อนุปาทินฺนํฯ ยํ ตํ รูปํ อชฺฌตฺติกํ ตํ อุปาทินฺนุปาทานิยํ, ยํ ตํ รูปํ พาหิรํ ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิยํ, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิยํ…เป.… ยํ ตํ รูปํ อชฺฌตฺติกํ ตํ น กพฬีกาโร อาหาโร, ยํ ตํ รูปํ พาหิรํ ตํ อตฺถิ กพฬีกาโร อาหาโร, อตฺถิ น กพฬีกาโร อาหาโรฯ เอวํ ติวิเธน รูปกฺขนฺโธฯ

จตุพฺพิเธน รูปกฺขนฺโธ – ยํ ตํ รูปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนํ, อตฺถิ อนุปาทินฺนํ; ยํ ตํ รูปํ โน อุปาทา ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนํ, อตฺถิ อนุปาทินฺนํฯ ยํ ตํ รูปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิยํ, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิยํ; ยํ ตํ รูปํ โน อุปาทา ตํ อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิยํ, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิยํฯ ยํ ตํ รูปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ สปฺปฏิฆํ, อตฺถิ อปฺปฏิฆํ; ยํ ตํ รูปํ โน อุปาทา ตํ อตฺถิ สปฺปฏิฆํ, อตฺถิ อปฺปฏิฆํ ฯ ยํ ตํ รูปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ โอฬาริกํ, อตฺถิ สุขุมํ; ยํ ตํ รูปํ โน อุปาทา ตํ อตฺถิ โอฬาริกํ, อตฺถิ สุขุมํฯ ยํ ตํ รูปํ อุปาทา ตํ อตฺถิ ทูเร, อตฺถิ สนฺติเก; ยํ ตํ รูปํ โน อุปาทา ตํ อตฺถิ ทูเร, อตฺถิ สนฺติเก…เป.… ทิฏฺฐํ, สุตํ, มุตํ, วิญฺญาตํ รูปํฯ เอวํ จตุพฺพิเธน รูปกฺขนฺโธฯ

ปญฺจวิเธน รูปกฺขนฺโธ – ปถวีธาตุ, อาโปธาตุ, เตโชธาตุ, วาโยธาตุ, ยญฺจ รูปํ อุปาทาฯ เอวํ ปญฺจวิเธน รูปกฺขนฺโธฯ

ฉพฺพิเธน รูปกฺขนฺโธ – จกฺขุวิเญฺญยฺยํ รูปํ, โสตวิเญฺญยฺยํ รูปํ, ฆานวิเญฺญยฺยํ รูปํ, ชิวฺหาวิเญฺญยฺยํ รูปํ, กายวิเญฺญยฺยํ รูปํ, มโนวิเญฺญยฺยํ รูปํฯ เอวํ ฉพฺพิเธน รูปกฺขนฺโธฯ

สตฺตวิเธน รูปกฺขนฺโธ – จกฺขุวิเญฺญยฺยํ รูปํ, โสตวิเญฺญยฺยํ รูปํ, ฆานวิเญฺญยฺยํ รูปํ, ชิวฺหาวิเญฺญยฺยํ รูปํ, กายวิเญฺญยฺยํ รูปํ, มโนธาตุวิเญฺญยฺยํ รูปํ, มโนวิญฺญาณธาตุวิเญฺญยฺยํ รูปํฯ เอวํ สตฺตวิเธน รูปกฺขนฺโธ ฯ

อฏฺฐวิเธน รูปกฺขโนฺธ – จกฺขุวิเญฺญยฺยํ รูปํ, โสตวิเญฺญยฺยํ รูปํ, ฆานวิเญฺญยฺยํ รูปํ, ชิวฺหาวิเญฺญยฺยํ รูปํ, กายวิเญฺญยฺยํ รูปํ อตฺถิ สุขสมฺผสฺสํ, อตฺถิ ทุกฺขสมฺผสฺสํ, มโนธาตุวิเญฺญยฺยํ รูปํ, มโนวิญฺญาณธาตุวิเญฺญยฺยํ รูปํฯ เอวํ อฏฺฐวิเธน รูปกฺขโนฺธฯ

นววิเธน รูปกฺขโนฺธ – จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ, ปุริสินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, ยญฺจ รูปํ น อินฺทฺริยํฯ เอวํ นววิเธน รูปกฺขโนฺธฯ

ทสวิเธน รูปกฺขโนฺธ – จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ, ปุริสินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, น อินฺทฺริยํ รูปํ อตฺถิ สปฺปฏิฆํ, อตฺถิ อปฺปฏิฆํฯ เอวํ ทสวิเธน รูปกฺขโนฺธฯ

เอกาทสวิเธน รูปกฺขโนฺธ – จกฺขายตนํ, โสตายตนํ, ฆานายตนํ, ชิวฺหายตนํ, กายายตนํ, รูปายตนํ, สทฺทายตนํ, คนฺธายตนํ, รสายตนํ, โผฏฺฐพฺพายตนํ, ยญฺจ รูปํ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆํ ธมฺมายตนปริยาปนฺนํฯ เอวํ เอกาทสวิเธน รูปกฺขโนฺธฯ

อยํ วุจฺจติ รูปกฺขโนฺธฯ

๒. เวทนากฺขโนฺธ

๓๔. ตตฺถ กตโม เวทนากฺขโนฺธ? เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโตฯ

จตุพฺพิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปโนฺนฯ

ปญฺจวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ สุขินฺทฺริยํ, อตฺถิ ทุกฺขินฺทฺริยํ, อตฺถิ โสมนสฺสินฺทฺริยํ, อตฺถิ โทมนสฺสินฺทฺริยํ, อตฺถิ อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ เอวํ ปญฺจวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

ฉพฺพิเธน เวทนากฺขโนฺธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา, โสตสมฺผสฺสชา เวทนา, ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เวทนา, กายสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนสมฺผสฺสชา เวทนาฯ เอวํ ฉพฺพิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

สตฺตวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา, โสตสมฺผสฺสชา เวทนา, ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เวทนา, กายสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เวทนาฯ เอวํ สตฺตวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

อฏฺฐวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา, โสตสมฺผสฺสชา เวทนา, ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เวทนา, กายสมฺผสฺสชา เวทนา อตฺถิ สุขา, อตฺถิ ทุกฺขา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เวทนาฯ เอวํ อฏฺฐวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

นววิเธน เวทนากฺขโนฺธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา, โสตสมฺผสฺสชา เวทนา, ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เวทนา, กายสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เวทนา อตฺถิ กุสลา, อตฺถิ อกุสลา, อตฺถิ อพฺยากตาฯ เอวํ นววิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา, โสตสมฺผสฺสชา เวทนา, ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เวทนา, กายสมฺผสฺสชา เวทนา อตฺถิ สุขา, อตฺถิ ทุกฺขา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เวทนา อตฺถิ กุสลา, อตฺถิ อกุสลา, อตฺถิ อพฺยากตาฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๓๕. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ วิปาโก, อตฺถิ วิปากธมฺมธโมฺม, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธโมฺมฯ อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิโยฯ อตฺถิ สํกิลิฎฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฎฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฎฺฐอสํกิเลสิโกฯ อตฺถิ สวิตกฺกสวิจาโร, อตฺถิ อวิตกฺกวิจารมโตฺต, อตฺถิ อวิตกฺกอวิจาโรฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตโพฺพ, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตโพฺพ, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโพฺพฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ อตฺถิ อาจยคามี, อตฺถิ อปจยคามี, อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามีฯ อตฺถิ เสโกฺข, อตฺถิ อเสโกฺข, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสโกฺขฯ อตฺถิ ปริโตฺต, อตฺถิ มหคฺคโต, อตฺถิ อปฺปมาโณฯ อตฺถิ ปริตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมโณฯ อตฺถิ หีโน, อตฺถิ มชฺฌิโม, อตฺถิ ปณีโตฯ อตฺถิ มิจฺฉตฺตนิยโต, อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต, อตฺถิ อนิยโตฯ อตฺถิ มคฺคารมฺมโณ, อตฺถิ มคฺคเหตุโก, อตฺถิ มคฺคาธิปติฯ อตฺถิ อุปฺปโนฺน, อตฺถิ อนุปฺปโนฺน, อตฺถิ อุปฺปาทีฯ อตฺถิ อตีโต, อตฺถิ อนาคโต, อตฺถิ ปจฺจุปฺปโนฺนฯ อตฺถิ อตีตารมฺมโณ, อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมโณฯ อตฺถิ อชฺฌโตฺต, อตฺถิ พหิโทฺธ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิโทฺธฯ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๓๖. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตฺต…เป.… อตฺถิ น เหตุสเหตุโก, อตฺถิ น เหตุอเหตุโกฯ อตฺถิ โลกิโย, อตฺถิ โลกุตฺตโรฯ อตฺถิ เกนจิ วิเญฺญโยฺย, อตฺถิ เกนจิ น วิเญฺญโยฺยฯ อตฺถิ สาสโว, อตฺถิ อนาสโวฯ อตฺถิ อาสวสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อาสววิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตสาสโว, อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสโวฯ อตฺถิ สํโยชนิโย, อตฺถิ อสํโยชนิโยฯ อตฺถิ สํโยชนสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิโย, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิโยฯ อตฺถิ คนฺถนิโย, อตฺถิ อคนฺถนิโยฯ อตฺถิ คนฺถสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุโตฺต ฯ อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิโย, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิโยฯ อตฺถิ โอฆนิโย, อตฺถิ อโนฆนิโยฯ อตฺถิ โอฆสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตโอฆนิโย, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตอโนฆนิโยฯ อตฺถิ โยคนิโย, อตฺถิ อโยคนิโยฯ อตฺถิ โยคสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ โยควิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตโยคนิโย, อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตอโยคนิโยฯ อตฺถิ นีวรณิโย, อตฺถิ อนีวรณิโยฯ อตฺถิ นีวรณสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ นีวรณ

วิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิโย, อตฺถิ นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิโยฯ อตฺถิ ปรามฏฺโฐ, อตฺถิ อปรามฏฺโฐฯ อตฺถิ ปรามาสสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ปรามาสวิปฺปยุตฺโต ฯ อตฺถิ ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺโฐ, อตฺถิ ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺโฐฯ อตฺถิ อุปาทินฺโน, อตฺถิ อนุปาทินฺโนฯ อตฺถิ อุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทานิโยฯ อตฺถิ อุปาทานสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิโย, อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิโยฯ อตฺถิ สํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิเลสิโกฯ อตฺถิ สํกิลิฏฺโฐ, อตฺถิ อสํกิลิฏฺโฐฯ อตฺถิ กิเลสสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ กิเลสวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิโก, อตฺถิ กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิโกฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺโพ, อตฺถิ น ทสฺสเนน ปหาตพฺโพฯ อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺโพ, อตฺถิ น ภาวนาย ปหาตพฺโพฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโกฯ อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ อตฺถิ สวิตกฺโก, อตฺถิ อวิตกฺโกฯ อตฺถิ สวิจาโร, อตฺถิ อวิจาโรฯ อตฺถิ สปฺปีติโก, อตฺถิ อปฺปีติโกฯ อตฺถิ ปีติสหคโต, อตฺถิ น ปีติสหคโตฯ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ น กามาวจโรฯ อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ น รูปาวจโรฯ อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ น อรูปาวจโรฯ อตฺถิ ปริยาปนฺโน, อตฺถิ อปริยาปนฺโนฯ อตฺถิ นิยฺยานิโก, อตฺถิ อนิยฺยานิโกฯ อตฺถิ นิยโต, อตฺถิ อนิยโตฯ อตฺถิ สอุตฺตโร, อตฺถิ อนุตฺตโรฯ อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขนฺโธฯ

๓๗. เอกวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – อตฺถิ วิปาโก, อตฺถิ วิปากธมฺมธโมฺม, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธโมฺมฯ อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิโย…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ , อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขนฺโธฯ

ทุกมูลกํฯ

๓๘. เอกวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขนฺโธฯ

๓๙. เอกวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุตฺโตฯ

ติวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขนฺโธฯ

๔๐. เอกวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ น เหตุสเหตุโก, อตฺถิ น เหตุอเหตุโกฯ อตฺถิ โลกิโย, อตฺถิ โลกุตฺตโรฯ อตฺถิ เกนจิ วิเญฺญโยฺย, อตฺถิ เกนจิ น วิเญฺญโยฺยฯ อตฺถิ สาสโว, อตฺถิ อนาสโวฯ อตฺถิ อาสวสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อาสววิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตสาสโว, อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสโว…เป…. อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๔๑. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ วิปาโก, อตฺถิ วิปากธมฺมธโมฺม, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธโมฺมฯ อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิโย , อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิโยฯ อตฺถิ สํกิลิฎฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฎฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฎฺฐอสํกิเลสิโกฯ อตฺถิ สวิตกฺกสวิจาโร, อตฺถิ อวิตกฺกวิจารมโตฺต, อตฺถิ อวิตกฺกอวิจาโรฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตโพฺพ, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตโพฺพ, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโพฺพฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ อตฺถิ อาจยคามี, อตฺถิ อปจยคามี, อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามีฯ อตฺถิ เสโกฺข, อตฺถิ อเสโกฺข, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสโกฺขฯ อตฺถิ ปริโตฺต, อตฺถิ มหคฺคโต, อตฺถิ อปฺปมาโณฯ อตฺถิ ปริตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมโณฯ อตฺถิ หีโน, อตฺถิ มชฺฌิโม, อตฺถิ ปณีโตฯ อตฺถิ มิจฺฉตฺตนิยโต, อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต, อตฺถิ อนิยโตฯ อตฺถิ มคฺคารมฺมโณ, อตฺถิ มคฺคเหตุโก, อตฺถิ มคฺคาธิปติฯ อตฺถิ อุปฺปโนฺน, อตฺถิ อนุปฺปโนฺน, อตฺถิ อุปฺปาทีฯ อตฺถิ อตีโต, อตฺถิ อนาคโต, อตฺถิ ปจฺจุปฺปโนฺนฯ อตฺถิ อตีตารมฺมโณ, อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมโณฯ อตฺถิ อชฺฌโตฺต, อตฺถิ พหิโทฺธ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิโทฺธฯ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๔๒. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ น เหตุสเหตุโก, อตฺถิ น เหตุอเหตุโกฯ อตฺถิ โลกิโย, อตฺถิ โลกุตฺตโรฯ อตฺถิ เกนจิ วิเญฺญโยฺย , อตฺถิ เกนจิ น วิเญฺญโยฺยฯ อตฺถิ สาสโว, อตฺถิ อนาสโวฯ อตฺถิ อาสวสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อาสววิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตสาสโว, อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสโวฯ อตฺถิ สํโยชนิโย, อตฺถิ อสํโยชนิโย…เป…. อตฺถิ สรโณ , อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

ติกมูลกํฯ

๔๓. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๔๔. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตฺตฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ วิปาโก, อตฺถิ วิปากธมฺมธโมฺม, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธโมฺม…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๔๕. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ น เหตุสเหตุโก, อตฺถิ น เหตุอเหตุโกฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิโย…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๔๖. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ โลกิโย, อตฺถิ โลกุตฺตโรฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ สํกิลิฏฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิโก…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๔๗. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ เกนจิ วิเญฺญโยฺย , อตฺถิ เกนจิ น วิเญฺญโยฺยฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ สวิตกฺกสวิจาโร, อตฺถิ อวิตกฺกวิจารมโตฺต, อตฺถิ อวิตกฺกอวิจาโร…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๔๘. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ สาสโว, อตฺถิ อนาสโวฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตโพฺพ, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตโพฺพ, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโพฺพ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๔๙. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ อาสวสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อาสววิปฺปยุโตฺตฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๕๐. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตสาสโว, อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสโวฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ อาจยคามี, อตฺถิ อปจยคามี, อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามี…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๕๑. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนิโย, อตฺถิ อสํโยชนิโยฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ เสโกฺข, อตฺถิ อเสโกฺข, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสโกฺข…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๕๒. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุโตฺต ฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ ปริโตฺต, อตฺถิ มหคฺคโต, อตฺถิ อปฺปมาโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๕๓. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิโย, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิโยฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ ปริตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๕๔. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ คนฺถนิโย, อตฺถิ อคนฺถนิโยฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ หีโน, อตฺถิ มชฺฌิโม, อตฺถิ ปณีโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๕๕. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ คนฺถสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุโตฺตฯ

ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ มิจฺฉตฺตนิยโต, อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต, อตฺถิ อนิยโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

๕๖. เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิโย, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิโยฯ

ติวิเธน เวทนากฺขนฺธ – อตฺถิ มคฺคารมฺมโณ, อตฺถิ มคฺคเหตุโก, อตฺถิ มคฺคาธิปติ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขนฺธฯ

๕๗. เอกวิเธน เวทนากฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขนฺธ – อตฺถิ โอฆนิโย, อตฺถิ อโนฆนิโยฯ

ติวิเธน เวทนากฺขนฺธ – อตฺถิ อุปฺปโนฺน, อตฺถิ อนุปฺปโนฺน, อตฺถิ อุปฺปาที…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขนฺธฯ

๕๘. เอกวิเธน เวทนากฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขนฺธ – อตฺถิ โอฆสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุโตฺตฯ

ติวิเธน เวทนากฺขนฺธ – อตฺถิ อตีโต, อตฺถิ อนาคโต, อตฺถิ ปจฺจุปฺปโนฺน…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขนฺธฯ

๕๙. เอกวิเธน เวทนากฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขนฺธ – อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตโอฆนิโย, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตอโนฆนิโยฯ

ติวิเธน เวทนากฺขนฺธ – อตฺถิ อตีตารมฺมโณ, อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมโณ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขนฺธฯ

๖๐. เอกวิเธน เวทนากฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขนฺธ – อตฺถิ โยคนิโย, อตฺถิ อโยคนิโยฯ

ติวิเธน เวทนากฺขนฺธ – อตฺถิ อชฺฌโตฺต, อตฺถิ พหิโทฺธ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิโทฺธ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขนฺธฯ

๖๑. เอกวิเธน เวทนากฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน เวทนากฺขนฺธ – อตฺถิ โยคสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ โยควิปฺปยุโตฺตฯ

ติวิเธน เวทนากฺขนฺธ – อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขนฺธฯ

อุภโตวฑฺฒกํฯ

สตฺตวิเธน เวทนากฺขนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปโนฺนฯ เอวํ สตฺตวิเธน เวทนากฺขนฺธฯ

อปโรปิ สตฺตวิเธน เวทนากฺขนฺธ – อตฺถิ วิปาโก…เป.… อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ , อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปโนฺนฯ เอวํ สตฺตวิเธน เวทนากฺขนฺธฯ

จตุวีสติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ…เป…. กายสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต; จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา, โสตสมฺผสฺสชา เวทนา, ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เวทนา, กายสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนสมฺผสฺสชา เวทนาฯ เอวํ จตุวีสติวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

อปโรปิ จตุวีสติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ อตฺถิ วิปาโก…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา…เป…. มโนสมฺผสฺสชา เวทนา; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ…เป…. กายสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ อตฺถิ วิปาโก…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา…เป…. มโนสมฺผสฺสชา เวทนาฯ เอวํ จตุวีสติวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

ตึสวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปโนฺน; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปโนฺน; จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา, โสตสมฺผสฺสชา เวทนา, ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เวทนา, กายสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนสมฺผสฺสชา เวทนาฯ เอวํ ตึสวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

พหุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปโนฺน; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ อตฺถิ กุสโล , อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปโนฺน; จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา, โสตสมฺผสฺสชา เวทนา, ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เวทนา, กายสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนสมฺผสฺสชา เวทนาฯ เอวํ พหุวิเธน เวทนากฺขโนฺธฯ

อปโรปิ พหุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ อตฺถิ วิปาโก…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร , อตฺถิ อปริยาปโนฺน; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ…เป…. กายสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา เวทนากฺขโนฺธ อตฺถิ วิปาโก…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ , อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร , อตฺถิ อปริยาปโนฺน; จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา, โสตสมฺผสฺสชา เวทนา, ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา

สมฺผสฺสชา เวทนา, กายสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนสมฺผสฺสชา เวทนาฯ เอวํ พหุวิเธน เวทนากฺขนฺโธฯ

อยํ วุจฺจติ เวทนากฺขนฺโธฯ

๓. สญฺญากฺขนฺโธ

๖๒. ตตฺถ กตโม สญฺญากฺขนฺโธ? เอกวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโตฯ

จตุพฺพิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโนฯ

ปญฺจวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ สุขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ทุกฺขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โสมนสฺสินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โทมนสฺสินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อุเปกฺขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโตฯ เอวํ ปญฺจวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

ฉพฺพิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา, โสตสมฺผสฺสชา สญฺญา, ฆานสมฺผสฺสชา สญฺญา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา สญฺญา, กายสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนสมฺผสฺสชา สญฺญาฯ เอวํ ฉพฺพิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

สตฺตวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา, โสตสมฺผสฺสชา สญฺญา, ฆานสมฺผสฺสชา สญฺญา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา สญฺญา, กายสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญาฯ เอวํ สตฺตวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

อฏฺฐวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา…เป.… กายสมฺผสฺสชา สญฺญา อตฺถิ สุขสหคตา, อตฺถิ ทุกฺขสหคตา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญาฯ เอวํ อฏฺฐวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

นววิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา…เป.… กายสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญา อตฺถิ กุสลา, อตฺถิ อกุสลา, อตฺถิ อพฺยากตาฯ เอวํ นววิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

ทสวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา…เป.… กายสมฺผสฺสชา สญฺญา อตฺถิ สุขสหคตา, อตฺถิ ทุกฺขสหคตา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญา อตฺถิ กุสลา, อตฺถิ อกุสลา, อตฺถิ อพฺยากตาฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

๖๓. เอกวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๖๔. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ วิปาโก, อตฺถิ วิปากธมฺมธโมฺม, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธโมฺมฯ อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิโยฯ อตฺถิ สํกิลิฎฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฎฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฎฺฐอสํกิเลสิโกฯ อตฺถิ สวิตกฺกสวิจาโร, อตฺถิ อวิตกฺกวิจารมโตฺต, อตฺถิ อวิตกฺกอวิจาโรฯ อตฺถิ ปีติสหคโต, อตฺถิ สุขสหคโต, อตฺถิ อุเปกฺขาสหคโตฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตโพฺพ, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตโพฺพ, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโพฺพฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ อตฺถิ อาจยคามี, อตฺถิ อปจยคามี, อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามีฯ อตฺถิ เสโกฺข, อตฺถิ อเสโกฺข, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสโกฺขฯ อตฺถิ ปริโตฺต, อตฺถิ มหคฺคโต, อตฺถิ อปฺปมาโณฯ อตฺถิ ปริตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมโณฯ อตฺถิ หีโน, อตฺถิ มชฺฌิโม, อตฺถิ ปณีโตฯ อตฺถิ มิจฺฉตฺตนิยโต, อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต, อตฺถิ อนิยโตฯ อตฺถิ มคฺคารมฺมโณ, อตฺถิ มคฺคเหตุโก, อตฺถิ มคฺคาธิปติฯ อตฺถิ อุปฺปโนฺน, อตฺถิ อนุปฺปโนฺน, อตฺถิ อุปฺปาทีฯ อตฺถิ อตีโต, อตฺถิ อนาคโต, อตฺถิ ปจฺจุปฺปโนฺนฯ อตฺถิ อตีตารมฺมโณ, อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมโณฯ อตฺถิ อชฺฌโตฺต, อตฺถิ พหิโทฺธ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิโทฺธฯ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป…. เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๖๕. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ น เหตุสเหตุโก, อตฺถิ น เหตุอเหตุโกฯ อตฺถิ โลกิโย, อตฺถิ โลกุตฺตโร ฯ อตฺถิ เกนจิ วิเญฺญโยฺย, อตฺถิ เกนจิ น วิเญฺญโยฺยฯ อตฺถิ สาสโว, อตฺถิ อนาสโวฯ อตฺถิ อาสวสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อาสววิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตสาสโว , อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสโวฯ อตฺถิ สํโยชนิโย, อตฺถิ อสํโยชนิโยฯ อตฺถิ สํโยชนสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิโย, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิโยฯ อตฺถิ คนฺถนิโย, อตฺถิ อคนฺถนิโยฯ อตฺถิ คนฺถสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิโย, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิโยฯ อตฺถิ โอฆนิโย , อตฺถิ อโนฆนิโยฯ อตฺถิ โอฆสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตโอฆนิโย, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตอโนฆนิโยฯ อตฺถิ โยคนิโย, อตฺถิ อโยคนิโยฯ อตฺถิ โยคสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ โยควิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตโยคนิโย, อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตอโยคนิโยฯ อตฺถิ นีวรณิโย, อตฺถิ อนีวรณิโยฯ อตฺถิ นีวรณสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ นีวรณวิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิโย, อตฺถิ นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิโยฯ อตฺถิ ปรามโฎฺฐ, อตฺถิ อปรามโฎฺฐฯ อตฺถิ ปรามาสสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ ปรามาสวิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามโฎฺฐ, อตฺถิ ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามโฎฺฐฯ อตฺถิ อุปาทิโนฺน, อตฺถิ อนุปาทิโนฺนฯ อตฺถิ อุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทานิโยฯ อตฺถิ อุปาทานสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิโย, อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิโยฯ อตฺถิ สํกิเลสิโก , อตฺถิ อสํกิเลสิโกฯ อตฺถิ สํกิลิโฎฺฐ, อตฺถิ อสํกิลิโฎฺฐฯ อตฺถิ กิเลสสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ กิเลสวิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิโก, อตฺถิ กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิโกฯ อตฺถิ

ทสฺสเนน ปหาตพฺพ, อตฺถิ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพฯ อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพ, อตฺถิ น ภาวนาย ปหาตพฺพฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโกฯ อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ อตฺถิ สวิตกฺโก, อตฺถิ อวิตกฺโกฯ อตฺถิ สวิจาโร, อตฺถิ อวิจาโรฯ อตฺถิ สปฺปีติโก, อตฺถิ อปฺปีติโกฯ อตฺถิ ปีติสหคโต, อตฺถิ น ปีติสหคโตฯ อตฺถิ สุขสหคโต, อตฺถิ น สุขสหคโตฯ อตฺถิ อุเปกฺขาสหคโต, อตฺถิ น อุเปกฺขาสหคโตฯ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ น กามาวจโรฯ อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ น รูปาวจโรฯ อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ น อรูปาวจโรฯ อตฺถิ ปริยาปนฺโน , อตฺถิ อปริยาปนฺโนฯ อตฺถิ นิยฺยานิโก, อตฺถิ อนิยฺยานิโกฯ อตฺถิ นิยโต, อตฺถิ อนิยโตฯ อตฺถิ สอุตฺตโร, อตฺถิ อนุตฺตโรฯ อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

๖๖. เอกวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ วิปาโก…เป.… อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ , อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

(ยถา กุสลตฺติเก วิตฺถาโร, เอวํ สเพฺพปิ ติกา วิตฺถาเรตพฺพาฯ)

ทุกมูลกํฯ

๖๗. เอกวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

๖๘. เอกวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุตฺโต…เป.… อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

๖๙. เอกวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต ฯ อตฺถิ วิปาโก…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๗๐. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตฺต…เป…. อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

ติกมูลกํฯ

๗๑. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๗๒. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตฺตฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๗๓. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ น เหตุ สเหตุโก, อตฺถิ น เหตุ อเหตุโกฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ วิปาโก, อตฺถิ วิปากธมฺมธโมฺม, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธโมฺม…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๗๔. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ โลกิโย, อตฺถิ โลกุตฺตโรฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิโย…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๗๕. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ เกนจิ วิเญฺญโยฺย, อตฺถิ เกนจิ น วิเญฺญโยฺยฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ สํกิลิฎฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฎฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฎฺฐอสํกิเลสิโก…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๗๖. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ สาสโว, อตฺถิ อนาสโวฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ สวิตกฺกสวิจาโร, อตฺถิ อวิตกฺกวิจารมโตฺต, อตฺถิ อวิตกฺกอวิจาโร…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๗๗. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ อาสวสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อาสววิปฺปยุโตฺตฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ ปีติสหคโต, อตฺถิ สุขสหคโต, อตฺถิ อุเปกฺขาสหคโต…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๗๘. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตสาสโว, อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสโวฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตโพฺพ, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตโพฺพ, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโพฺพ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๗๙. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนิโย, อตฺถิ อสํโยชนิโยฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๘๐. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุโตฺต ฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ อาจยคามี, อตฺถิ อปจยคามี, อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามี…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๘๑. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิโย, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิโยฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ เสโกฺข, อตฺถิ อเสโกฺข, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสโกฺข…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๘๒. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทฺวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ คนฺถนิโย, อตฺถิ อคนฺถนิโยฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ ปริตฺโต, อตฺถิ มหคฺคโต, อตฺถิ อปฺปมาโณ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๘๓. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทฺวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ คนฺถสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺโตฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ ปริตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมโณ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๘๔. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทฺวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิโย, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิโยฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ หีโน, อตฺถิ มชฺฌิโม, อตฺถิ ปณีโต…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๘๕. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทฺวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ โอฆนิโย, อตฺถิ อโนฆนิโยฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ มิจฺฉตฺตนิยโต, อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต, อตฺถิ อนิยโต…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๘๖. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทฺวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ โอฆสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺโตฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ มคฺคารมฺมโณ, อตฺถิ มคฺคเหตุโก, อตฺถิ มคฺคาธิปติ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๘๗. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทฺวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตโอฆนิโย, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตอโนฆนิโยฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ อุปฺปนฺโน, อตฺถิ อนุปฺปนฺโน, อตฺถิ อุปฺปาที…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขโนฺธฯ

๘๘. เอกวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทฺวิเธน สญฺญากฺขโนฺธ – อตฺถิ โยคนิโย, อตฺถิ อโยคนิโยฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ อตีโต, อตฺถิ อนาคโต, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺโน…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

๘๙. เอกวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ โยคสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺโตฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ อตีตารมฺมโณ, อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

๙๐. เอกวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตโยคนิโย, อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตอโยคนิโยฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ อชฺฌตฺโต, อตฺถิ พหิทฺธา, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธา…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

๙๑. เอกวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ นีวรณิโย, อตฺถิ อนีวรณิโยฯ

ติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

อุภโตวฑฺฒกํฯ

สตฺตวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโนฯ เอวํ สตฺตวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

อปโรปิ สตฺตวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโนฯ เอวํ สตฺตวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

จตุวีสติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา สญฺญากฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา สญฺญากฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต; จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา, โสตสมฺผสฺสชา สญฺญา, ฆานสมฺผสฺสชา สญฺญา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา สญฺญา, กายสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนสมฺผสฺสชา สญฺญาฯ เอวํ จตุวีสติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

อปโรปิ จตุวีสติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา สญฺญากฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา…เป…. มโนสมฺผสฺสชา สญฺญาฯ โสต

สมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา สญฺญากฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ; จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา…เป…. มโนสมฺผสฺสชา สญฺญาฯ เอวํ จตุวีสติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

ตึสติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา สญฺญากฺขนฺโธ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน, โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา …เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา สญฺญากฺขนฺโธ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน, จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา…เป…. มโนสมฺผสฺสชา สญฺญาฯ เอวํ ตึสติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

พหุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา สญฺญากฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน, โสตสมฺผสฺสปจฺจยา …เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา สญฺญากฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต, อตฺถิ กามาวจโร , อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน, จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา…เป…. มโนสมฺผสฺสชา สญฺญาฯ เอวํ พหุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

อปโรปิ พหุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา สญฺญากฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน, โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา สญฺญากฺขนฺโธ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน, จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา, โสตสมฺผสฺสชา สญฺญา, ฆานสมฺผสฺสชา สญฺญา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา สญฺญา, กายสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนสมฺผสฺสชา สญฺญาฯ เอวํ พหุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ

อยํ วุจฺจติ สญฺญากฺขนฺโธฯ

๔. สงฺขารกฺขนฺโธ

๙๒. ตตฺถ กตโม สงฺขารกฺขนฺโธ? เอกวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – อตฺถิ เหตุ, อตฺถิ น เหตุฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล , อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโตฯ

จตุพฺพิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโนฯ

ปญฺจวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – อตฺถิ สุขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ทุกฺขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โสมนสฺสินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โทมนสฺสินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อุเปกฺขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโตฯ เอวํ ปญฺจวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธฯ

ฉพฺพิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา, โสตสมฺผสฺสชา เจตนา, ฆานสมฺผสฺสชา เจตนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เจตนา, กายสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนสมฺผสฺสชา เจตนาฯ เอวํ ฉพฺพิเธน สงฺขารกฺขนฺโธฯ

สตฺตวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา, โสตสมฺผสฺสชา เจตนา, ฆานสมฺผสฺสชา เจตนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เจตนา, กายสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เจตนาฯ เอวํ สตฺตวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธฯ

อฏฺฐวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา…เป…. กายสมฺผสฺสชา เจตนา อตฺถิ สุขสหคตา, อตฺถิ ทุกฺขสหคตา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา ฯ เอวํ อฏฺฐวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธฯ

นววิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา…เป…. มโนธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา อตฺถิ กุสลา, อตฺถิ อกุสลา, อตฺถิ อพฺยากตาฯ เอวํ นววิเธน สงฺขารกฺขนฺโธฯ

ทสวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา…เป…. กายสมฺผสฺสชา เจตนา อตฺถิ สุขสหคตา, อตฺถิ ทุกฺขสหคตา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา อตฺถิ กุสลา, อตฺถิ อกุสลา, อตฺถิ อพฺยากตาฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธฯ

๙๓. เอกวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – อตฺถิ เหตุ, อตฺถิ น เหตุฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ วิปาโก, อตฺถิ วิปากธมฺมธมฺโม, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺโมฯ อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิโยฯ อตฺถิ สํกิลิฏฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิโกฯ อตฺถิ สวิตกฺกสวิจาโร, อตฺถิ อวิตกฺกวิจารมตฺโต, อตฺถิ อวิตกฺกอวิจาโรฯ อตฺถิ ปีติสหคโต, อตฺถิ สุขสหคโต, อตฺถิ อุเปกฺขาสหคโตฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺโพ, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺโพ, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺโพฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ อตฺถิ อาจยคามี, อตฺถิ อปจยคามี, อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามีฯ อตฺถิ เสกฺโข, อตฺถิ อเสกฺโข, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสกฺโขฯ อตฺถิ ปริตฺโต, อตฺถิ มหคฺคโต, อตฺถิ อปฺปมาโณฯ อตฺถิ ปริตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมโณฯ อตฺถิ หีโน, อตฺถิ มชฺฌิโม, อตฺถิ ปณีโตฯ อตฺถิ มิจฺฉตฺตนิยโต, อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต, อตฺถิ อนิยโตฯ อตฺถิ มคฺคารมฺมโณ, อตฺถิ มคฺคเหตุโก, อตฺถิ มคฺคาธิปติฯ อตฺถิ อุปฺปนฺโน, อตฺถิ อนุปฺปนฺโน, อตฺถิ อุปฺปาทีฯ อตฺถิ อตีโต, อตฺถิ อนาคโต, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺโนฯ อตฺถิ อตีตารมฺมโณ, อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมโณฯ อตฺถิ อชฺฌตฺโต, อตฺถิ พหิทฺโธ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺโธ ฯ อตฺถิ อชฺฌตฺ

ตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธฯ

๙๔. เอกวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ อตฺถิ เหตุสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ เหตุ เจว สเหตุโก จ, อตฺถิ สเหตุโก เจว น จ เหตุฯ อตฺถิ เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺโต จ, อตฺถิ เหตุสมฺปยุตฺโต เจว น จ เหตุฯ อตฺถิ น เหตุ สเหตุโก, อตฺถิ น เหตุ อเหตุโกฯ อตฺถิ โลกิโย, อตฺถิ โลกุตฺตโรฯ อตฺถิ เกนจิ วิเญฺญโยฺย, อตฺถิ เกนจิ น วิเญฺญโยฺยฯ อตฺถิ อาสโว, อตฺถิ โน อาสโวฯ อตฺถิ สาสโว, อตฺถิ อนาสโวฯ อตฺถิ อาสวสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ อาสโว เจว สาสโว จ, อตฺถิ สาสโว เจว โน จ อาสโวฯ อตฺถิ อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺโต จ, อตฺถิ อาสวสมฺปยุตฺโต เจว โน จ อาสโวฯ อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตสาสโว, อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสโวฯ อตฺถิ สํโยชนํ, อตฺถิ โน สํโยชนํฯ อตฺถิ สํโยชนิโย, อตฺถิ อสํโยชนิโยฯ อตฺถิ สํโยชนสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ สํโยชนเญฺจว สํโยชนิโย จ, อตฺถิ สํโยชนิโย เจว โน จ สํโยชนํฯ อตฺถิ สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุตฺโต จ, อตฺถิ สํโยชนสมฺปยุตฺโต เจว โน จ สํโยชนํฯ อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิโย, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิโยฯ

อตฺถิ คโนฺถ, อตฺถิ โน คโนฺถฯ อตฺถิ คนฺถนิโย, อตฺถิ อคนฺถนิโยฯ อตฺถิ คนฺถสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ คโนฺถ เจว คนฺถนิโย จ, อตฺถิ คนฺถนิโย เจว โน จ คโนฺถฯ อตฺถิ คโนฺถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺโต จ, อตฺถิ คนฺถสมฺปยุตฺโต เจว โน จ คโนฺถฯ อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิโย, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิโยฯ อตฺถิ โอโฆ, อตฺถิ โน โอโฆฯ อตฺถิ โอฆนิโย, อตฺถิ อโนฆนิโยฯ อตฺถิ โอฆสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ โอโฆ เจว โอฆนิโย จ, อตฺถิ โอฆนิโย เจว โน จ โอโฆฯ อตฺถิ โอโฆ เจว โอฆสมฺปยุตฺโต จ, อตฺถิ โอฆสมฺปยุตฺโต เจว โน จ โอโฆฯ อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตโอฆนิโย, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตอโนฆนิโยฯ อตฺถิ โยโค, อตฺถิ โน โยโคฯ อตฺถิ โยคนิโย, อตฺถิ อโยคนิโยฯ อตฺถิ โยคสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ โยโค เจว โยคนิโย จ, อตฺถิ โยคนิโย เจว โน จ โยโคฯ อตฺถิ โยโค เจว โยคสมฺปยุตฺโต จ, อตฺถิ โยคสมฺปยุตฺโต เจว โน จ โยโคฯ อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตโยคนิโย, อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตอโยคนิโยฯ อตฺถิ นีวรณํ, อตฺถิ โน นีวรณํฯ อตฺถิ นีวรณิโย, อตฺถิ อนีวรณิโยฯ อตฺถิ นีวรณสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ นีวรณวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ นีวรณเญฺจว นีวรณิโย จ, อตฺถิ นีวรณิโย เจว โน จ นีวรณํฯ อตฺถิ นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุตฺโต จ, อตฺถิ นีวรณสมฺปยุตฺโต เจว โน จ นีวรณํฯ อตฺถิ นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิโย, อตฺถิ นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิโยฯ

อตฺถิ ปรามาโส, อตฺถิ โน ปรามาโสฯ อตฺถิ ปรามโฎฺฐ, อตฺถิ อปรามโฎฺฐฯ อตฺถิ ปรามาสสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ปรามาสวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ ปรามาโส เจว ปรามโฎฺฐ จ, อตฺถิ ปรามโฎฺฐ เจว โน จ ปรามาโสฯ อตฺถิ ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามโฎฺฐ, อตฺถิ ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามโฎฺฐฯ อตฺถิ อุปาทิโนฺน, อตฺถิ อนุปาทิโนฺนฯ อตฺถิ อุปาทานํ, อตฺถิ โน อุปาทานํฯ อตฺถิ อุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทานิโยฯ อตฺถิ อุปาทานสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ อุปาทานเญฺจว อุปาทานิโย จ, อตฺถิ อุปาทานิโย เจว โน จ อุปาทานํฯ อตฺถิ อุปาทานเญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺโต จ , อตฺถิ อุปาทานสมฺปยุตฺโต เจว โน จ อุปาทานํฯ อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิโย, อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิโยฯ

อตฺถิ กิเลโส, อตฺถิ โน กิเลโสฯ อตฺถิ สํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิเลสิโกฯ อตฺถิ สํกิลิโฏฺฐ, อตฺถิ อสํกิลิโฏฺฐฯ อตฺถิ กิเลสสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ กิเลสวิปฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ กิเลโส เจว สํกิเลสิโก จ, อตฺถิ สํกิเลสิโก เจว โน จ กิเลโสฯ อตฺถิ กิเลโส เจว สํกิลิโฏฺฐ จ, อตฺถิ สํกิลิโฏฺฐ เจว โน จ กิเลโสฯ อตฺถิ กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุโตฺต จ, อตฺถิ กิเลสสมฺปยุโตฺต เจว โน จ กิเลโสฯ อตฺถิ กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิโก, อตฺถิ กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิโกฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตโพฺพ, อตฺถิ น ทสฺสเนน ปหาตโพฺพฯ อตฺถิ ภาวนาย ปหาตโพฺพ, อตฺถิ น ภาวนาย ปหาตโพฺพฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโกฯ อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ

อตฺถิ สวิตโกฺก, อตฺถิ อวิตโกฺกฯ อตฺถิ สวิจาโร, อตฺถิ อวิจาโรฯ อตฺถิ สปฺปีติโก , อตฺถิ อปฺปีติโกฯ อตฺถิ ปีติสหคโต, อตฺถิ น ปีติสหคโตฯ อตฺถิ สุขสหคโต, อตฺถิ น สุขสหคโตฯ อตฺถิ อุเปกฺขาสหคโต, อตฺถิ น อุเปกฺขาสหคโตฯ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ น กามาวจโรฯ อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ น รูปาวจโรฯ อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ น อรูปาวจโรฯ อตฺถิ ปริยาปโนฺน, อตฺถิ อปริยาปโนฺนฯ อตฺถิ นิยฺยานิโก, อตฺถิ อนิยฺยานิโกฯ อตฺถิ นิยโต, อตฺถิ อนิยโตฯ อตฺถิ สอุตฺตโร, อตฺถิ อนุตฺตโรฯ อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๙๕. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

ทุกมูลกํฯ

๙๖. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุ, อตฺถิ น เหตุฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ ฯ

๙๗. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๙๘. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุ, อตฺถิ น เหตุฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๙๙. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

ติกมูลกํฯ

๑๐๐. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุ, อตฺถิ น เหตุฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๐๑. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ จิตฺตสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๐๒. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตฺตฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ วิปาโก, อตฺถิ วิปากธมฺมธโมฺม, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธโมฺม…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๐๓. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุ เจว สเหตุโก จ, อตฺถิ สเหตุโก เจว น จ เหตุฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิโย…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๐๔. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุ เจว เหตุสมฺปยุโตฺต จ, อตฺถิ เหตุสมฺปยุโตฺต เจว น จ เหตุฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สํกิลิฏฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิโก…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๐๕. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ น เหตุ สเหตุโก, อตฺถิ น เหตุ อเหตุโกฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สวิตกฺกสวิจาโร, อตฺถิ อวิตกฺกวิจารมตฺโต, อตฺถิ อวิตกฺกอวิจาโร…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๐๖. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ โลกิโย, อตฺถิ โลกุตฺตโรฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ ปีติสหคโต, อตฺถิ สุขสหคโต, อตฺถิ อุเปกฺขาสหคโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๐๗. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ เกนจิ วิเญฺญโยฺย, อตฺถิ เกนจิ น วิเญฺญโยฺยฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตโพฺพ, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตโพฺพ, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโพฺพ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๐๘. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อาสโว, อตฺถิ โน อาสโวฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๐๙. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สาสโว, อตฺถิ อนาสโวฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อาจยคามี, อตฺถิ อปจยคามี, อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามี…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๑๐. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อาสวสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺโตฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ เสโกฺข, อตฺถิ อเสโกฺข, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสโกฺข…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๑๑. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อาสโว เจว สาสโว จ, อตฺถิ สาสโว เจว โน จ อาสโว ฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ ปริตฺโต, อตฺถิ มหคฺคโต, อตฺถิ อปฺปมาโณ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๑๒. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺโต จ, อตฺถิ อาสวสมฺปยุตฺโต เจว โน จ อาสโวฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ ปริตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมโณ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๑๓. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตสาสโว, อตฺถิ อาสวิปฺปยุตฺตอนาสโวฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ หีโน, อตฺถิ มชฺฌิโม, อตฺถิ ปณีโต…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๑๔. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนํ, อตฺถิ โน สํโยชนํฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ มิจฺฉตฺตนิยโต, อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต, อตฺถิ อนิยโต…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๑๕. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนิโย, อตฺถิ อสํโยชนิโยฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ มคฺคารมฺมโณ, อตฺถิ มคฺคเหตุโก, อตฺถิ มคฺคาธิปติ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๑๖. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺโตฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อุปฺปโนฺน, อตฺถิ อนุปฺปโนฺน, อตฺถิ อุปฺปาที…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๑๗. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโต ฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนเญฺจว สํโยชนิโย จ, อตฺถิ สํโยชนิโย เจว โน จ สํโยชนํฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อตีโต, อตฺถิ อนาคโต, อตฺถิ ปจฺจุปฺปโนฺน…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๑๘. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุโตฺต จ, อตฺถิ สํโยชนสมฺปยุโตฺต เจว โน จ สํโยชนํฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อตีตารมฺมโณ, อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๑๙. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิโย, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิโยฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อชฺฌโตฺต, อตฺถิ พหิโทฺธ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิโทฺธ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

๑๒๐. เอกวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จิตฺตสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ คโนฺถ, อตฺถิ โน คโนฺถฯ

ติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

อุภโตวฑฺฒกํฯ

สตฺตวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต; อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปโนฺนฯ เอวํ สตฺตวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

อปโรปิ สตฺตวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต; อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปโนฺน…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ; อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปโนฺนฯ เอวํ สตฺตวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

จตุวีสติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา สงฺขารกฺขโนฺธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา สงฺขารกฺขโนฺธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต; จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา…เป…. มโนสมฺผสฺสชา เจตนาฯ เอวํ จตุวีสติวิเธน สงฺขารกฺขโนฺธฯ

อปโรปิ จตุวีสติวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ; จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา…เป…. มโนสมฺผสฺสชา เจตนา; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ; จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา, โสตสมฺผสฺสชา เจตนา, ฆานสมฺผสฺสชา เจตนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เจตนา, กายสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนสมฺผสฺสชา เจตนาฯ เอวํ จตุวีสติวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธฯ

ตึสติวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน ; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา …เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน; จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา…เป…. มโนสมฺผสฺสชา เจตนาฯ เอวํ ตึสติวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธฯ

พหุวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน; จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา, โสตสมฺผสฺสชา เจตนา, ฆานสมฺผสฺสชา เจตนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เจตนา, กายสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนสมฺผสฺสชา เจตนาฯ เอวํ พหุวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธฯ

อปโรปิ พหุวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา สงฺขารกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต …เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน; จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา, โสตสมฺผสฺสชา เจตนา, ฆานสมฺผสฺสชา เจตนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เจตนา, กายสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนสมฺผสฺสชา เจตนาฯ เอวํ พหุวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธฯ

อยํ วุจฺจติ สงฺขารกฺขนฺโธฯ

๕. วิญฺญาณกฺขนฺโธ

๑๒๑. ตตฺถ กตโม วิญฺญาณกฺขนฺโธ? เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโตฯ

จตุพฺพิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโนฯ

ปญฺจวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ สุขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ทุกฺขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โสมนสฺสินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โทมนสฺสินฺทฺริยสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อุเปกฺขินฺทฺริยสมฺปยุตฺโตฯ เอวํ ปญฺจวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

ฉพฺพิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ, มโนวิญฺญาณํฯ เอวํ ฉพฺพิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

สตฺตวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุฯ เอวํ สตฺตวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

อฏฺฐวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ อตฺถิ สุขสหคตํ, อตฺถิ ทุกฺขสหคตํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ ฯ เอวํ อฏฺฐวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

นววิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ อตฺถิ กุสลํ, อตฺถิ อกุสลํ, อตฺถิ อพฺยากตํฯ เอวํ นววิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – จกฺขุวิญฺญาณํ…เป…. กายวิญฺญาณํ อตฺถิ สุขสหคตํ, อตฺถิ ทุกฺขสหคตํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ อตฺถิ กุสลํ, อตฺถิ อกุสลํ, อตฺถิ อพฺยากตํฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

๑๒๒. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ วิปาโก, อตฺถิ วิปากธมฺมธมฺโม, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺโมฯ อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิโยฯ อตฺถิ สํกิลิฏฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิโกฯ อตฺถิ สวิตกฺกสวิจาโร, อตฺถิ อวิตกฺกวิจารมตฺโต , อตฺถิ อวิตกฺกอวิจาโรฯ อตฺถิ ปีติสหคโต, อตฺถิ สุขสหคโต, อตฺถิ อุเปกฺขาสหคโตฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺโพ, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺโพ, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺโพฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ อตฺถิ อาจยคามี, อตฺถิ อปจยคามี, อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามีฯ อตฺถิ เสกฺโข, อตฺถิ อเสกฺโข, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสกฺโขฯ อตฺถิ ปริตฺโต, อตฺถิ มหคฺคโต, อตฺถิ อปฺปมาโณฯ อตฺถิ ปริตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมโณฯ อตฺถิ หีโน, อตฺถิ มชฺฌิโม, อตฺถิ ปณีโตฯ อตฺถิ มิจฺฉตฺตนิยโต, อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต, อตฺถิ อนิยโตฯ อตฺถิ มคฺคารมฺมโณ, อตฺถิ มคฺคเหตุโก, อตฺถิ มคฺคาธิปติฯ อตฺถิ อุปฺปนฺโน, อตฺถิ อนุปฺปนฺโน, อตฺถิ อุปฺปา

ทีฯ อตฺถิ อตีโต, อตฺถิ อนาคโต, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺโนฯ อตฺถิ อตีตารมฺมโณ, อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมโณฯ อตฺถิ อชฺฌตฺโต, อตฺถิ พหิทฺโธ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺโธฯ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

๑๒๓. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ น เหตุ สเหตุโก, อตฺถิ น เหตุ อเหตุโกฯ อตฺถิ โลกิโย, อตฺถิ โลกุตฺตโรฯ อตฺถิ เกนจิ วิญฺเญยฺโย, อตฺถิ เกนจิ น วิญฺเญยฺโยฯ อตฺถิ สาสโว, อตฺถิ อนาสโวฯ อตฺถิ อาสวสมฺปยุตฺโต , อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตสาสโว, อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสโวฯ อตฺถิ สํโยชนิโย, อตฺถิ อสํโยชนิโยฯ อตฺถิ สํโยชนสมฺปยุตฺโต , อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิโย, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิโยฯ

อตฺถิ คนฺถนิโย, อตฺถิ อคนฺถนิโยฯ อตฺถิ คนฺถสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิโย, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิโยฯ อตฺถิ โอฆนิโย, อตฺถิ อโนฆนิโยฯ อตฺถิ โอฆสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตโอฆนิโย, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตอโนฆนิโยฯ อตฺถิ โยคนิโย, อตฺถิ อโยคนิโยฯ อตฺถิ โยคสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺโต ฯ อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตโยคนิโย, อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตอโยคนิโยฯ อตฺถิ นีวรณิโย, อตฺถิ อนีวรณิโยฯ อตฺถิ นีวรณสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ นีวรณวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิโย, อตฺถิ นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิโยฯ

อตฺถิ ปรามฏฺโฐ, อตฺถิ อปรามฏฺโฐฯ อตฺถิ ปรามาสสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ปรามาสวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺโฐ, อตฺถิ ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺโฐฯ อตฺถิ อุปาทินฺโน, อตฺถิ อนุปาทินฺโนฯ อตฺถิ อุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทานิโยฯ อตฺถิ อุปาทานสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิโย, อตฺถิ อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิโยฯ อตฺถิ สํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิเลสิโกฯ อตฺถิ สํกิลิฏฺโฐ, อตฺถิ อสํกิลิฏฺโฐฯ อตฺถิ กิเลสสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ กิเลสวิปฺปยุตฺโตฯ อตฺถิ กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิโก, อตฺถิ กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิโกฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺโพ, อตฺถิ น ทสฺสเนน ปหาตพฺโพฯ อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺโพ , อตฺถิ น ภาวนาย ปหาตพฺโพฯ อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโกฯ อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ

อตฺถิ สวิตกฺโก, อตฺถิ อวิตกฺโกฯ อตฺถิ สวิจาโร, อตฺถิ อวิจาโรฯ อตฺถิ สปฺปีติโก, อตฺถิ อปฺปีติโกฯ อตฺถิ ปีติสหคโต, อตฺถิ น ปีติสหคโตฯ อตฺถิ สุขสหคโต, อตฺถิ น สุขสหคโตฯ อตฺถิ อุเปกฺขาสหคโต, อตฺถิ น อุเปกฺขาสหคโตฯ อตฺถิ กามาวจโร , อตฺถิ น กามาวจโรฯ อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ น รูปาวจโรฯ อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ น อรูปาวจโร, อตฺถิ ปริยาปนฺโน, อตฺถิ อปริยาปนฺโนฯ อตฺถิ นิยฺยานิโก, อตฺถิ อนิยฺยานิโกฯ อตฺถิ นิยโต, อตฺถิ อนิยโตฯ อตฺถิ สอุตฺตโร, อตฺถิ อนุตฺตโรฯ อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

๑๒๔. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺตฯ อตฺถิ วิปาโก…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

ทุกมูลกํฯ

๑๒๕. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

๑๒๖. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตฺต…เป…. อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

๑๒๗. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต ฯ อตฺถิ วิปาโก…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

๑๒๘. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตฺต…เป…. อตฺถิ สรโณ, อตฺถิ อรโณฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

ติกมูลกํฯ

๑๒๙. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทฺวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธฯ

๑๓๐. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทฺวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ เหตุสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ เหตุวิปฺปยุโตฺตฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธฯ

๑๓๑. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทฺวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ น เหตุ สเหตุโก, อตฺถิ น เหตุอเหตุโกฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ วิปาโก, อตฺถิ วิปากธมฺมธโมฺม, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธโมฺม…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธฯ

๑๓๒. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทฺวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ โลกิโย, อตฺถิ โลกุตฺตโรฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิโย, อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิโย…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธฯ

๑๓๓. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทฺวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ เกนจิ วิเญฺญยฺย, อตฺถิ เกนจิ น วิเญฺญยฺยฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ สํกิลิฏฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิโก, อตฺถิ อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิโก…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธฯ

๑๓๔. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทฺวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ สาสโว, อตฺถิ อนาสโวฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ สวิตกฺกสวิจาโร, อตฺถิ อวิตกฺกวิจารมโตฺต, อตฺถิ อวิตกฺกอวิจาโร…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธฯ

๑๓๕. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทฺวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ อาสวสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ อาสววิปฺปยุโตฺตฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ ปีติสหคโต, อตฺถิ สุขสหคโต, อตฺถิ อุเปกฺขาสหคโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

๑๓๖. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตสาสโว, อตฺถิ อาสววิปฺปยุตฺตอนาสโวฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตโพฺพ, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตโพฺพ, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโพฺพ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

๑๓๗. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนิโย, อตฺถิ อสํโยชนิโยฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก, อตฺถิ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโก…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

๑๓๘. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุโตฺตฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ อาจยคามี, อตฺถิ อปจยคามี , อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามี…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

๑๓๙. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิโย, อตฺถิ สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิโยฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ เสโกฺข, อตฺถิ อเสโกฺข, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสโกฺข…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

๑๔๐. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ คนฺถนิโย, อตฺถิ อคนฺถนิโยฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ ปริโตฺต, อตฺถิ มหคฺคโต, อตฺถิ อปฺปมาโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

๑๔๑. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ คนฺถสมฺปยุโตฺต, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุโตฺตฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อตฺถิ ปริตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมโณ, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

๑๔๒. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิโย, อตฺถิ คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิโยฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ หีโน, อตฺถิ มชฺฌิโม, อตฺถิ ปณีโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธฯ

๑๔๓. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ โอฆนิโย, อตฺถิ อโนฆนิโยฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ มิจฺฉตฺตนิยโต, อตฺถิ สมฺมตฺตนิยโต, อตฺถิ อนิยโต…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ ฯ

๑๔๔. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ โอฆสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺโตฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ มคฺคารมฺมโณ, อตฺถิ มคฺคเหตุโก, อตฺถิ มคฺคาธิปติ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธฯ

๑๔๕. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตโอฆนิโย, อตฺถิ โอฆวิปฺปยุตฺตอโนฆนิโยฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ อุปฺปนฺโน, อตฺถิ อนุปฺปนฺโน, อตฺถิ อุปฺปาที…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธฯ

๑๔๖. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ โยคนิโย, อตฺถิ อโยคนิโยฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ อตีโต, อตฺถิ อนาคโต, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺโน…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธฯ

๑๔๗. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ โยคสมฺปยุตฺโต, อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺโตฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – อตฺถิ อตีตารมฺมโณ, อตฺถิ อนาคตารมฺมโณ, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมโณ…เป….ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธฯ

๑๔๘. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตโยคนิโย, อตฺถิ โยควิปฺปยุตฺตอโยคนิโยฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ อชฺฌตฺโต, อตฺถิ พหิทฺธา, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธา…เป. …ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

๑๔๙. เอกวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ

ทุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ นีวรณิโย, อตฺถิ อนีวรณิโยฯ

ติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ…เป.…ฯ เอวํ ทสวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

อุภโตวฑฺฒกํฯ

สตฺตวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโนฯ เอวํ สตฺตวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

อปโรปิ สตฺตวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน…เป.… อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโนฯ เอวํ สตฺตวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

จตุวีสติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… มโนสมฺผสฺสปจฺจยา วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต; จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ , ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ, มโนวิญฺญาณํฯ เอวํ จตุวีสติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ ฯ

อปโรปิ จตุวีสติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต…เป.… อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ; จกฺขุวิญฺญาณํ…เป.… กายวิญฺญาณํ, มโนวิญฺญาณํ; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… มโนสมฺผสฺสปจฺจยา วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ; จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ, มโนวิญฺญาณํฯ เอวํ จตุวีสติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

ตึสติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา …เป.… ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… มโนสมฺผสฺสปจฺจยา วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ

อปริยาปนฺนํ; จกฺขุวิญฺญาณํ , โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ, มโนวิญฺญาณํฯ เอวํ ตึสติวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

พหุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน, จกฺขุวิญฺญาณํ…เป…. มโนวิญฺญาณํ; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา …เป…. กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน, จกฺขุวิญฺญาณํ…เป…. มโนวิญฺญาณํฯ เอวํ พหุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

อปโรปิ พหุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธ – จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน; โสตสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา…เป.… กายสมฺผสฺสปจฺจยา…เป…. มโนสมฺผสฺสปจฺจยา วิญฺญาณกฺขนฺโธ อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต…เป…. อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมโณ, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมโณ, อตฺถิ กามาวจโร, อตฺถิ รูปาวจโร, อตฺถิ อรูปาวจโร, อตฺถิ อปริยาปนฺโน; จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ, มโนวิญฺญาณํฯ เอวํ พหุวิเธน วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

อยํ วุจฺจติ วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปญฺหาปุจฺฉกํ

๑๕๐. ปญฺจกฺขนฺธา – รูปกฺขนฺโธ, เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ, วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

๑๕๑. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป…. กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๑๕๒. รูปกฺขนฺโธ อพฺยากโตฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา กุสลา, สิยา อกุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ เทฺว ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ‘‘สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิ, ‘‘ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิ, ‘‘อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิฯ ตโย ขนฺธา สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ รูปกฺขนฺโธ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺโมฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ รูปกฺขนฺโธ สิยา อุปาทินฺนุปาทานิโย, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิโย ฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ

รูปกฺขนฺธ อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิโกฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกา, สิยา อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกา, สิยา อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกาฯ รูปกฺขนฺธ อวิตกฺกอวิจาโรฯ ตโย ขนฺธา สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ สงฺขารกฺขนฺธ สิยา สวิตกฺกสวิจาโร, สิยา อวิตกฺกวิจารมโตฺต, สิยา อวิตกฺกอวิจาโร, สิยา น วตฺตโพฺพ – ‘‘สวิตกฺกสวิจาโร’’ติปิ, ‘‘อวิตกฺกวิจารมโตฺต’’ติปิ, ‘‘อวิตกฺกอวิจาโร’’ติปิฯ รูปกฺขนฺธ น วตฺตโพฺพ – ‘‘ปีติสหคโต’’ติปิ, ‘‘สุขสหคโต’’ติปิ, ‘‘อุเปกฺขาสหคโต’’ติปิฯ เวทนากฺขนฺธ สิยา ปีติสหคโต น สุขสหคโต น อุเปกฺขาสหคโต, สิยา น วตฺตโพฺพ – ‘‘ปีติสหคโต’’ติฯ ตโย ขนฺธา สิยา ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปีติสหคตา’’ติปิ, ‘‘สุขสหคตา’’ติปิ, ‘‘อุเปกฺขาสหคตา’’ติปิฯ

รูปกฺขนฺธ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตโพฺพฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพา, สิยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ รูปกฺขนฺธ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ รูปกฺขนฺธ เนวาจยคามินาปจยคามีฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา อาจยคามิโน, สิยา อปจยคามิโน, สิยา เนวาจยคามินาปจยคามิโนฯ รูปกฺขนฺธ เนวเสกฺขนาเสโกฺขฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา เสกฺขา, สิยา อเสกฺขา, สิยา เนวเสกฺขนาเสกฺขาฯ รูปกฺขนฺธ ปริโตฺตฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา ปริตฺตา, สิยา มหคฺคตา, สิยา อปฺปมาณาฯ รูปกฺขนฺธ อนารมฺมโณฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา ปริตฺตารมฺมณา, สิยา มหคฺคตารมฺมณา, สิยา อปฺปมาณารมฺมณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปริตฺตารมฺมณา’’ติปิ , ‘‘มหคฺคตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘อปฺปมาณารมฺมณา’’ติปิฯ รูปกฺขนฺธ มชฺฌิโมฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา หีนา, สิยา มชฺฌิมา, สิยา ปณีตาฯ รูปกฺขนฺธ อนิยโต ฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา มิจฺฉตฺตนิยตา, สิยา สมฺมตฺตนิยตา, สิยา อนิยตาฯ

รูปกฺขนฺธ อนารมฺมโณฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา มคฺคารมฺมณา, สิยา มคฺคเหตุกา, สิยา มคฺคาธิปติโน, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘มคฺคารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘มคฺคเหตุกา’’ติปิ , ‘‘มคฺคาธิปติโน’’ติปิ; สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทิโน; สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ รูปกฺขนฺธ อนารมฺมโณฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา อตีตารมฺมณา, สิยา อนาคตารมฺมณา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อตีตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘อนาคตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา’’ติปิ; สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ รูปกฺขนฺธ อนารมฺมโณฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา อชฺฌตฺตารมฺมณา, สิยา พหิทฺธารมฺมณา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อชฺฌตฺตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘พหิทฺธารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา’’ติปิฯ จตฺตาโร ขนฺธา อนิทสฺสนอปฺปฏิฆาฯ รูปกฺขนฺธ สิยา สนิทสฺสนสปฺปฏิโฆ, สิยา อนิทสฺสนสปฺปฏิโฆ, สิยา อนิทสฺสนอปฺปฏิโฆฯ

๒. ทุกํ

๑๕๓. จตฺตาโร ขนฺธา น เหตูฯ สงฺขารกฺขนฺธ สิยา เหตุ, สิยา น เหตุฯ รูปกฺขนฺธ อเหตุโกฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สเหตุกา, สิยา อเหตุกาฯ รูปกฺขนฺธ เหตุวิปฺปยุโตฺตฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา เหตุสมฺปยุตฺตา, สิยา เหตุวิปฺปยุตฺตาฯ รูปกฺขนฺธ น วตฺตโพฺพ – ‘‘เหตุ เจว สเหตุโก จา’’ติปิ, ‘‘สเหตุโก เจว น จ เหตู’’ติปิฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตู เจว สเหตุกา จา’’ติ, สิยา สเหตุกา เจว น จ เหตู, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สเหตุกา เจว น จ เหตู’’ติฯ สงฺขา

รกฺขโนฺธ สิยา เหตุ เจว สเหตุโก จ, สิยา สเหตุโก เจว น จ เหตุ, สิยา น วตฺตโพฺพ – ‘‘เหตุ เจว สเหตุโก จา’’ติปิ, ‘‘สเหตุโก เจว น จ เหตู’’ติปิฯ รูปกฺขโนฺธ น วตฺตโพฺพ – ‘‘เหตุ เจว เหตุสมฺปยุโตฺต จา’’ติปิ, ‘‘เหตุสมฺปยุโตฺต เจว น จ เหตู’’ติปิฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตู, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตู’’ติฯ สงฺขารกฺขโนฺธ สิยา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุโตฺต จ, สิยา เหตุสมฺปยุโตฺต เจว น จ เหตุ, สิยา น วตฺตโพฺพ – ‘‘เหตุ เจว เหตุสมฺปยุโตฺต จา’’ติปิ, ‘‘เหตุสมฺปยุโตฺต เจว น จ เหตู’’ติปิฯ รูปกฺขโนฺธ น เหตุ อเหตุโก ฯ ตโย ขนฺธา สิยา น เหตู สเหตุกา, สิยา น เหตู อเหตุกาฯ สงฺขารกฺขโนฺธ สิยา น เหตุ สเหตุโก, สิยา น เหตุ อเหตุโก, สิยา น วตฺตโพฺพ – ‘‘น เหตุ สเหตุโก’’ติปิ, ‘‘น เหตุ อเหตุโก’’ติปิฯ

สปฺปจฺจยา, สงฺขตาฯ

จตฺตาโร ขนฺธา อนิทสฺสนาฯ รูปกฺขโนฺธ สิยา สนิทสฺสโน, สิยา อนิทสฺสโนฯ จตฺตาโร ขนฺธา อปฺปฎิฆาฯ รูปกฺขโนฺธ สิยา สปฺปฎิโฆ, สิยา อปฺปฎิโฆฯ รูปกฺขโนฺธ รูปีฯ จตฺตาโร ขนฺธา อรูปาฯ รูปกฺขโนฺธ โลกิโยฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตรา; เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยาฯ

จตฺตาโร ขนฺธา โน อาสวาฯ สงฺขารกฺขโนฺธ สิยา อาสโว, สิยา โน อาสโวฯ รูปกฺขโนฺธ สาสโวฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สาสวา, สิยา อนาสวาฯ รูปกฺขโนฺธ อาสววิปฺปยุโตฺตฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา อาสวสมฺปยุตฺตา, สิยา อาสววิปฺปยุตฺตาฯ รูปกฺขโนฺธ น วตฺตโพฺพ – ‘‘อาสโว เจว สาสโว จา’’ติ, สาสโว เจว โน จ อาสโวฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวา เจว สาสวา จา’’ติ, สิยา สาสวา เจว โน จ อาสวา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สาสวา เจว โน จ อาสวา’’ติฯ สงฺขารกฺขโนฺธ สิยา อาสโว เจว สาสโว จ, สิยา สาสโว เจว โน จ อาสโว, สิยา น วตฺตโพฺพ – ‘‘อาสโว เจว สาสโว จา’’ติปิ, ‘‘สาสโว เจว โน จ อาสโว’’ติปิฯ รูปกฺขโนฺธ น วตฺตโพฺพ – ‘‘อาสโว เจว อาสวสมฺปยุโตฺต จา’’ติปิ, ‘‘อาสวสมฺปยุโตฺต เจว โน จ อาสโว’’ติปิฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวา’’ติฯ สงฺขารกฺขโนฺธ สิยา อาสโว เจว อาสวสมฺปยุโตฺต จ, สิยา อาสวสมฺปยุโตฺต เจว โน จ อาสโว, สิยา น วตฺตโพฺพ – ‘‘อาสโว เจว อาสวสมฺปยุโตฺต จา’’ติปิ, ‘‘อาสวสมฺปยุโตฺต เจว โน จ อาสโว’’ติปิฯ รูปกฺขโนฺธ อาสววิปฺปยุตฺตสาสโวฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา อาสววิปฺปยุตฺตสาสวา, สิยา อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสววิปฺปยุตฺตสาสวา’’ติปิ, ‘‘อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา’’ติปิฯ

จตฺตาโร ขนฺธา โน สํโยชนาฯ สงฺขารกฺขโนฺธ สิยา สํโยชนํ, สิยา โน สํโยชนํฯ รูปกฺขโนฺธ สํโยชนิโยฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สํโยชนิยา, สิยา อสํโยชนิยาฯ รูปกฺขโนฺธ สํโยชนวิปฺปยุโตฺตฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สํโยชนสมฺปยุตฺตา, สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตาฯ รูปกฺขโนฺธ น วตฺตโพฺพ – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชนิโย จา’’ติ, ‘‘สํโยชนิโย เจว โน จ สํโยชนํ’’ฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนา เจว สํโยชนิยา จา’’ติ, สิยา สํโยชนิยา เจว โน จ สํโยชนา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนิยา เจว โน จ สํโยชนา’’ติฯ สงฺขารกฺขโนฺธ สิยา สํโยชนเญฺจว สํโยชนิโย จ, สิยา สํโยชนิโย เจว โน จ สํโยชนํ, สิยา น วตฺตโพฺพ – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชนิโย จา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนิโย เจว โน จ สํโยชน’’นฺติปิฯ รูปกฺขโนฺธ น วตฺตโพฺพ – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุโตฺต จา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนสมฺปยุโตฺต เจว โน จ สํโยชน’’นฺติปิฯ ตโย ขนฺธา น

วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนา เจว สํโยชนสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา สํโยชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สํโยชนา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สํโยชนา’’ติฯ สงฺขารกฺขนฺโธ สิยา สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุโตฺต จ, สิยา สํโยชนสมฺปยุโตฺต เจว โน จ สํโยชนํ, สิยา น วตฺตโพฺพ – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุโตฺต จา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนสมฺปยุโตฺต เจว โน จ สํโยชน’’นฺติปิฯ รูปกฺขนฺโธ สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิโยฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิยา, สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิยา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิยา’’ติปิฯ

จตฺตาโร ขนฺธา โน คนฺถาฯ สงฺขารกฺขนฺโธ สิยา คโนฺถ, สิยา โน คโนฺถฯ รูปกฺขนฺโธ คนฺถนิโยฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา คนฺถนิยา, สิยา อคนฺถนิยาฯ รูปกฺขนฺโธ คนฺถวิปฺปยุโตฺตฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา คนฺถสมฺปยุตฺตา, สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตาฯ รูปกฺขนฺโธ น วตฺตโพฺพ – ‘‘คโนฺถ เจว คนฺถนิโย จา’’ติ, ‘‘คนฺถนิโย เจว โน จ คโนฺถ’’ฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถา เจว คนฺถนิยา จา’’ติ, สิยา คนฺถนิยา เจว โน จ คนฺถา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถนิยา เจว โน จ คนฺถา’’ติฯ สงฺขารกฺขนฺโธ สิยา คโนฺถ เจว คนฺถนิโย จ, สิยา คนฺถนิโย เจว โน จ คโนฺถ, สิยา น วตฺตโพฺพ – ‘‘คโนฺถ เจว คนฺถนิโย จา’’ติปิ, ‘‘คนฺถนิโย เจว โน จ คโนฺถ’’ติปิฯ รูปกฺขโนฺธ น วตฺตโพฺพ – ‘‘คโนฺถ เจว คนฺถสมฺปยุโตฺต จา’’ติปิ, ‘‘คนฺถสมฺปยุโตฺต เจว โน จ คโนฺถ’’ติปิฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถา เจว คนฺถสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คนฺถา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คนฺถา’’ติฯ สงฺขารกฺขโนฺธ สิยา คโนฺถ เจว คนฺถสมฺปยุโตฺต จ, สิยา คนฺถสมฺปยุโตฺต เจว โน จ คโนฺถ, สิยา น วตฺตโพฺพ – ‘‘คโนฺถ เจว คนฺถสมฺปยุโตฺต จา’’ติปิ, ‘‘คนฺถสมฺปยุโตฺต เจว โน จ คโนฺถ’’ติ ปิฯ รูปกฺขโนฺธ คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิโยฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยา , สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยา’’ติปิ, ‘‘คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิยา’’ติปิฯ

จตฺตาโร ขนฺธา โน โอฆา…เป…. โน โยคา…เป…. โน นีวรณาฯ สงฺขารกฺขโนฺธ สิยา นีวรณํ, สิยา โน นีวรณํฯ รูปกฺขโนฺธ นีวรณิโยฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา นีวรณิยา, สิยา อนีวรณิยาฯ รูปกฺขโนฺธ นีวรณวิปฺปยุโตฺตฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา นีวรณสมฺปยุตฺตา, สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตาฯ รูปกฺขโนฺธ น วตฺตโพฺพ – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณิโย จา’’ติ, ‘‘นีวรณิโย เจว โน จ นีวรณํ’’ฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณา เจว นีวรณิยา จา’’ติ, สิยา นีวรณิยา เจว โน จ นีวรณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณิยา เจว โน จ นีวรณา’’ติฯ สงฺขารกฺขโนฺธ สิยา นีวรณเญฺจว นีวรณิโย จ, สิยา นีวรณิโย เจว โน จ นีวรณํ, สิยา น วตฺตโพฺพ – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณิโย จา’’ติปิ, ‘‘นีวรณิโย เจว โน จ นีวรณ’’นฺติปิฯ รูปกฺขโนฺธ น วตฺตโพฺพ – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุโตฺต จา’’ติปิ, ‘‘นีวรณสมฺปยุโตฺต เจว โน จ นีวรณ’’นฺติปิฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณา เจว นีวรณสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณา’’ติฯ สงฺขารกฺขโนฺธ สิยา นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุโตฺต จ, สิยา นีวรณสมฺปยุโตฺต เจว โน จ นีวรณํ, สิยา น วตฺตโพฺพ – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุโตฺต จา’’ติปิ, ‘‘นีวรณสมฺปยุโตฺต เจว โน จ นีวรณ’’นฺติปิฯ รูปกฺขโนฺธ นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิโยฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิยา, สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิยา’’ติปิ, ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิยา’’ติปิฯ

จตฺตาโร ขนฺธา โน ปรามาสาฯ สงฺขารกฺขโนฺธ สิยา ปรามาโส, สิยา โน ปรามาโสฯ รูปกฺขโนฺธ ปรามโฏฺฐฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา ปรามฏฺฐา, สิยา อปรามฏฺฐาฯ รูปกฺขโนฺธ ปรามาส

วิปฺปยุตฺโตฯ ตโย ขนฺธา สิยา ปรามาสสมฺปยุตฺตา, สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตาฯ สงฺขารกฺขนฺโธ สิยา ปรามาสสมฺปยุตฺโต, สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺโต, สิยา น วตฺตพฺโพ – ''ปรามาสสมฺปยุตฺโต''ติปิ, ''ปรามาสวิปฺปยุตฺโต''ติปิฯ รูปกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโพ – ''ปรามาโส เจว ปรามฏฺโฐ จา''ติ, ''ปรามฏฺโฐ เจว โน จ ปรามาโส''ฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ''ปรามาสา เจว ปรามฏฺฐา จา''ติ, สิยา ปรามฏฺฐา เจว โน จ ปรามาสา, สิยา น วตฺตพฺพา – ''ปรามฏฺฐา เจว โน จ ปรามาสา''ติฯ สงฺขารกฺขนฺโธ สิยา ปรามาโส เจว ปรามฏฺโฐ จ, สิยา ปรามฏฺโฐ เจว โน จ ปรามาโส, สิยา น วตฺตพฺโพ – ''ปรามาโส เจว ปรามฏฺโฐ จา''ติปิ, ''ปรามฏฺโฐ เจว โน จ ปรามาโส''ติปิฯ รูปกฺขนฺโธ ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺโฐฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐา, สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺฐา , สิยา น วตฺตพฺพา – ''ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐา''ติปิ, ''ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺฐา''ติปิฯ

รูปกฺขนฺโธ อนารมฺมโณฯ จตฺตาโร ขนฺธา สารมฺมณาฯ วิญฺญาณกฺขนฺโธ จิตฺตํฯ จตฺตาโร ขนฺธา โน จิตฺตาฯ ตโย ขนฺธา เจตสิกาฯ เทฺว ขนฺธา อเจตสิกาฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสมฺปยุตฺตาฯ รูปกฺขนฺโธ จิตฺตวิปฺปยุตฺโตฯ วิญฺญาณกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโพ – ''จิตฺเตน สมฺปยุตฺโต''ติปิ, ''จิตฺเตน วิปฺปยุตฺโต''ติปิฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสํสฏฺฐาฯ รูปกฺขนฺโธ จิตฺตวิสํสฏฺโฐฯ วิญฺญาณกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโพ – ''จิตฺเตน สํสฏฺโฐ''ติปิ, ''จิตฺเตน วิสํสฏฺโฐ''ติปิฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสมุฏฺฐานาฯ วิญฺญาณกฺขนฺโธ โน จิตฺตสมุฏฺฐาโนฯ รูปกฺขนฺโธ สิยา จิตฺตสมุฏฺฐาโน, สิยา โน จิตฺตสมุฏฺฐาโนฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสหภุโนฯ วิญฺญาณกฺขนฺโธ โน จิตฺตสหภูฯ รูปกฺขนฺโธ สิยา จิตฺตสหภู, สิยา โน จิตฺตสหภูฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตานุปริวตฺติโนฯ วิญฺญาณกฺขนฺโธ โน จิตฺตานุปริวตฺติฯ รูปกฺขนฺโธ สิยา จิตฺตานุปริวตฺติ, สิยา โน จิตฺตานุปริวตฺติฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานาฯ เทฺว ขนฺธา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานาฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโนฯ เทฺว ขนฺธา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโนฯ ตโย ขนฺธา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโนฯ เทฺว ขนฺธา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโนฯ

วิญฺญาณกฺขนฺโธ อชฺฌตฺติโกฯ ตโย ขนฺธา พาหิราฯ รูปกฺขนฺโธ สิยา อชฺฌตฺติโก, สิยา พาหิโรฯ จตฺตาโร ขนฺธา โน อุปาทาฯ รูปกฺขนฺโธ สิยา อุปาทา, สิยา โน อุปาทา, สิยา อุปาทินฺนา, สิยา อนุปาทินฺนาฯ จตฺตาโร ขนฺธา โน อุปาทานาฯ สงฺขารกฺขนฺโธ สิยา อุปาทานํ, สิยา โน อุปาทานํฯ รูปกฺขนฺโธ อุปาทานิโยฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา อุปาทานิยา, สิยา อนุปาทานิยาฯ รูปกฺขนฺโธ อุปาทานวิปฺปยุตฺโตฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตา, สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ รูปกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโพ – ''อุปาทานเญฺจว อุปาทานิโย จา''ติ, ''อุปาทานิโย เจว โน จ อุปาทานํ''ฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ''อุปาทานเญฺจว อุปาทานิยา จา''ติ, สิยา อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานา, สิยา น วตฺตพฺพา – ''อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานา''ติฯ สงฺขารกฺขนฺโธ สิยา อุปาทานเญฺจว อุปาทานิโย จ, สิยา อุปาทานิโย เจว โน จ อุปาทานํ, สิยา น วตฺตพฺโพ – ''อุปาทานเญฺจว อุปาทานิโย จา''ติปิ, ''อุปาทานิโย เจว โน จ อุปาทาน''นฺติปิฯ รูปกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโพ – ''อุปาทานเญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺโต จา''ติปิ, ''อุปาทานสมฺปยุตฺโต เจว โน จ อุปาทาน''นฺติปิฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ''อุปาทานา เจว อุปาทานสมฺปยุตฺตา จา''ติ, สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานา, สิยา น วตฺตพฺพา – ''อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานา''ติฯ สงฺขารกฺขนฺโธ สิยา อุปาทานเญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺโต จ, สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺโต เจว โน จ อุปาทานํ, สิยา น วตฺตพฺโพ – ''อุปาทานเญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺโต จา''ติปิ, ''อุปาทานสมฺปยุตฺโต เจว โน จ อุปาทาน''นฺติปิฯ รูปกฺขนฺโธ อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิโยฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา อุปาทา

นวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา, สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยา , สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยา’’ติปิฯ

จตฺตาโร ขนฺธา โน กิเลสาฯ สงฺขารกฺขนฺโธ สิยา กิเลโส, สิยา โน กิเลโสฯ รูปกฺขนฺโธ สํกิเลสิโกฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สํกิเลสิกา , สิยา อสํกิเลสิกาฯ รูปกฺขนฺโธ อสํกิลิฏฺโฐฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สํกิลิฏฺฐา, สิยา อสํกิลิฏฺฐาฯ รูปกฺขนฺโธ กิเลสวิปฺปยุตฺโตฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา กิเลสสมฺปยุตฺตา, สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตาฯ รูปกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโพ – ‘‘กิเลโส เจว สํกิเลสิโก จา’’ติ, ‘‘สํกิเลสิโก เจว โน จ กิเลโส’’ฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว สํกิเลสิกา จา’’ติ, สิยา สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลสา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลสา’’ติฯ สงฺขารกฺขนฺโธ สิยา กิเลโส เจว สํกิเลสิโก จ, สิยา สํกิเลสิโก เจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺโพ – ‘‘กิเลโส เจว สํกิเลสิโก จา’’ติปิ, ‘‘สํกิเลสิโก เจว โน จ กิเลโส’’ติปิฯ รูปกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโพ – ‘‘กิเลโส เจว สํกิลิฏฺโฐ จา’’ติปิ, ‘‘สํกิลิฏฺโฐ เจว โน จ กิเลโส’’ติปิฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลโส เจว สํกิลิฏฺฐา จา’’ติ, สิยา สํกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิเลสา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิเลสา’’ติฯ สงฺขารกฺขนฺโธ สิยา กิเลโส เจว สํกิลิฏฺโฐ จ, สิยา สํกิลิฏฺโฐ เจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺโพ – ‘‘กิเลโส เจว สํกิลิฏฺโฐ จา’’ติปิ, ‘‘สํกิลิฏฺโฐ เจว โน จ กิเลโส’’ติปิฯ

รูปกฺขนฺโธ น วตฺตพฺโพ – ‘‘กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺโต จา’’ติปิ, ‘‘กิเลสสมฺปยุตฺโต เจว โน จ กิเลโส’’ติปิฯ ตโย ขนฺธา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลสา, สิยา น วตฺตพฺพา – กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลสา’’ติฯ สงฺขารกฺขนฺโธ สิยา กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺโต จ, สิยา กิเลสสมฺปยุตฺโต เจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺโพ – ‘‘กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺโต จา’’ติปิ, ‘‘กิเลสสมฺปยุตฺโต เจว โน จ กิเลโส’’ติปิฯ รูปกฺขนฺโธ กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิโกฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิกา , สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิกา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิกา’’ติปิ, ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิกา’’ติปิฯ

รูปกฺขนฺโธ น ทสฺสเนน ปหาตพฺโพฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, สิยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ รูปกฺขนฺโธ น ภาวนาย ปหาตพฺโพ ฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพา, สิยา น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ รูปกฺขนฺโธ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุโกฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ รูปกฺขนฺโธ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุโกฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ รูปกฺขนฺโธ อวิตกฺโกฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สวิตกฺกา, สิยา อวิตกฺกาฯ รูปกฺขนฺโธ อวิจาโรฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สวิจารา, สิยา อวิจาราฯ รูปกฺขนฺโธ อปฺปีติโก, จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สปฺปีติกา, สิยา อปฺปีติกาฯ รูปกฺขนฺโธ น ปีติสหคโตฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา ปีติสหคตา, สิยา น ปีติสหคตาฯ เทฺว ขนฺธา น สุขสหคตาฯ ตโย ขนฺธา สิยา สุขสหคตา, สิยา น สุขสหคตาฯ เทฺว ขนฺธา น อุเปกฺขาสหคตาฯ ตโย ขนฺธา สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น อุเปกฺขาสหคตาฯ

รูปกฺขนฺโธ กามาวจโรฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา กามาวจรา, สิยา น กามาวจราฯ รูปกฺขนฺโธ น รูปาวจโรฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา รูปาวจรา, สิยา น รูปาวจราฯ รูปกฺขนฺโธ น อรูปาวจโรฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา อรูปาวจรา, สิยา น อรูปาวจราฯ รูปกฺขนฺโธ ปริยาปนฺโนฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา ปริยาปนฺนา, สิยา อปริยาปนฺนาฯ รูปกฺขนฺโธ อนิยฺยานิโกฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา

นิยฺยานิกา, สิยา อนิยฺยานิกาฯ รูปกฺขนฺธ อนิยโตฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา นิยตา, สิยา อนิยตาฯ รูปกฺขนฺธ สอุตฺตโรฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สอุตฺตรา, สิยา อนุตฺตราฯ รูปกฺขนฺธ อรโณฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สรณา, สิยา อรณาติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

ขนฺธวิภงฺค นิฏฺฐิโตฯ

๒. อายตนวิภงฺโค

๑. สุตฺตนฺตภาชนียํ

๑๕๔. ทฺวาทสายตนานิ – จกฺขายตนํ, รูปายตนํ, โสตายตนํ, สทฺทายตนํ, ฆานายตนํ, คนฺธายตนํ, ชิวฺหายตนํ, รสายตนํ, กายายตนํ, โผฏฺฐพฺพายตนํ, มนายตนํ, ธมฺมายตนํฯ

จกฺขุํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา วิปริณามธมฺมํฯ รูปา อนิจฺจา ทุกฺขา อนตฺตา วิปริณามธมฺมาฯ โสตํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา วิปริณามธมฺมํฯ สทฺทา อนิจฺจา ทุกฺขา อนตฺตา วิปริณามธมฺมาฯ ฆานํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา วิปริณามธมฺมํฯ คนฺธา อนิจฺจา ทุกฺขา อนตฺตา วิปริณามธมฺมาฯ ชิวฺหา อนิจฺจา ทุกฺขา อนตฺตา วิปริณามธมฺมาฯ รสา อนิจฺจา ทุกฺขา อนตฺตา วิปริณามธมฺมาฯ กาโย อนิโจฺจ ทุโกฺข อนตฺตา วิปริณามธโมฺมฯ โผฏฺฐพฺพา อนิจฺจา ทุกฺขา อนตฺตา วิปริณามธมฺมาฯ มโน อนิโจฺจ ทุโกฺข อนตฺตา วิปริณามธโมฺมฯ ธมฺมา อนิจฺจา ทุกฺขา อนตฺตา วิปริณามธมฺมาฯ

สุตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๑๕๕. ทฺวาทสายตนานิ – จกฺขายตนํ, โสตายตนํ, ฆานายตนํ, ชิวฺหายตนํ, กายายตนํ, มนายตนํ, รูปายตนํ, สทฺทายตนํ, คนฺธายตนํ, รสายตนํ, โผฏฺฐพฺพายตนํ, ธมฺมายตนํฯ

๑๕๖. ตตฺถ กตมํ จกฺขายตนํ? ยํ จกฺขุ [จกฺขุํ (สี. สฺยา. ก.) ธ. ส. ๕๙๖-๕๙๙] จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท อตฺตภาวปริยาปโนฺน อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ, เยน จกฺขุนา อนิทสฺสเนน สปฺปฏิเฆน รูปํ สนิทสฺสนํ สปฺปฏิฆํ ปสฺสิ วา ปสฺสติ วา ปสฺสิสฺสติ วา ปเสฺส วา, จกฺขุเมฺปตํ จกฺขายตนเมฺปตํ จกฺขุธาตุเปสา จกฺขุนฺทฺริยเมฺปตํ โลโกเปโส ทฺวาราเปสา สมุโทฺทเปโส ปณฺฑรเมฺปตํ เขตฺตเมฺปตํ วตฺถุเมฺปตํ เนตฺตเมฺปตํ นยนเมฺปตํ โอริมํ ตีรเมฺปตํ สุโญฺญ คาโมเปโสฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘จกฺขายตนํ’’ ฯ

๑๕๗. ตตฺถ กตมํ โสตายตนํ? ยํ โสตํ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท อตฺตภาวปริยาปโนฺน อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ, เยน โสเตน อนิทสฺสเนน สปฺปฏิเฆน สทฺทํ อนิทสฺสนํ สปฺปฏิฆํ สุณิ วา สุณาติ วา สุณิสฺสติ วา สุเณ วา, โสตเมฺปตํ โสตายตนเมฺปตํ โสตธาตุเปสา โสตินฺทฺริยเมฺปตํ โลโกเปโส ทฺวาราเปสา สมุโทฺทเปโส ปณฺฑรเมฺปตํ เขตฺตเมฺปตํ วตฺถุเมฺปตํ โอริมํ ตีรเมฺปตํ สุโญฺญ คาโมเปโสฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘โสตายตนํ’’ฯ

๑๕๘. ตตฺถ กตมํ ฆานายตนํ? ยํ ฆานํ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท อตฺตภาวปริยาปโนฺน อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ, เยน ฆาเนน อนิทสฺสเนน สปฺปฏิเฆน คนฺธํ อนิทสฺสนํ สปฺปฏิฆํ ฆายิ วา ฆายติ วา ฆายิสฺสติ วา ฆาเย วา, ฆานเมฺปตํ ฆานายตนเมฺปตํ ฆานธาตุเปสา ฆานินฺทฺริยเมฺปตํ โลโกเปโส ทฺวาราเปสา สมุโทฺทเปโส ปณฺฑรเมฺปตํ เขตฺตเมฺปตํ วตฺถุเมฺปตํ โอริมํ ตีรเมฺปตํ สุโญฺญ คาโมเปโสฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ฆานายตนํ’’ฯ

๑๕๙. ตตฺถ กตมํ ชิวฺหายตนํ? ยา ชิวฺหา จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท อตฺตภาวปริยาปโนฺน อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ, ยาย ชิวฺหาย อนิทสฺสนาย สปฺปฏิฆาย รสํ อนิทสฺสนํ

สปฺปฏิฆํ สายิ วา สายติ วา สายิสฺสติ วา สาเย วา, ชิวฺหาเปสา ชิวฺหายตนเมฺปตํ ชิวฺหาธาตุเปสา ชิวฺหินฺทฺริยเมฺปตํ โลโกเปโส ทฺวาราเปสา สมุโทฺทเปโส ปณฺฑรเมฺปตํ เขตฺตเมฺปตํ วตฺถุเมฺปตํ โอริมํ ตีรเมฺปตํ สุโญฺญ คาโมเปโสฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ชิวฺหายตนํ’’ฯ

๑๖๐. ตตฺถ กตมํ กายายตนํ? โย กาโย จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท อตฺตภาวปริยาปโนฺน อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ, เยน กาเยน อนิทสฺสเนน สปฺปฏิเฆน โผฏฺฐพฺพํ อนิทสฺสนํ สปฺปฏิฆํ ผุสิ วา ผุสติ วา ผุสิสฺสติ วา ผุเส วา, กาโยเปโส กายายตนเมฺปตํ กายธาตุเปสา กายินฺทฺริยเมฺปตํ โลโกเปโส ทฺวาราเปสา สมุโทฺทเปโส ปณฺฑรเมฺปตํ เขตฺตเมฺปตํ วตฺถุเมฺปตํ โอริมํ ตีรเมฺปตํ สุโญฺญ คาโมเปโสฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘กายายตนํ’’ฯ

๑๖๑. ตตฺถ กตมํ มนายตนํ? เอกวิเธน มนายตนํ – ผสฺสสมฺปยุตฺตํฯ

ทุวิเธน มนายตนํ – อตฺถิ สเหตุกํ, อตฺถิ อเหตุกํฯ

ติวิเธน มนายตนํ – อตฺถิ กุสลํ, อตฺถิ อกุสลํ, อตฺถิ อพฺยากตํฯ

จตุพฺพิเธน มนายตนํ – อตฺถิ กามาวจรํ, อตฺถิ รูปาวจรํ, อตฺถิ อรูปาวจรํ, อตฺถิ อปริยาปนฺนํฯ

ปญฺจวิเธน มนายตนํ – อตฺถิ สุขินฺทฺริยสมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ ทุกฺขินฺทฺริยสมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ โสมนสฺสินฺทฺริยสมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ โทมนสฺสินฺทฺริยสมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ อุเปกฺขินฺทฺริยสมฺปยุตฺตํฯ

ฉพฺพิเธน มนายตนํ – จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ, มโนวิญฺญาณํฯ เอวํ ฉพฺพิเธน มนายตนํฯ

สตฺตวิเธน มนายตนํ – จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุฯ เอวํ สตฺตวิเธน มนายตนํฯ

อฏฺฐวิเธน มนายตนํ – จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ อตฺถิ สุขสหคตํ, อตฺถิ ทุกฺขสหคตํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุฯ เอวํ อฏฺฐวิเธน มนายตนํฯ

นววิเธน มนายตนํ – จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ อตฺถิ กุสลํ, อตฺถิ อกุสลํ, อตฺถิ อพฺยากตํฯ เอวํ นววิเธน มนายตนํฯ

ทสวิเธน มนายตนํ – จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ อตฺถิ สุขสหคตํ, อตฺถิ ทุกฺขสหคตํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ อตฺถิ กุสลํ, อตฺถิ อกุสลํ, อตฺถิ อพฺยากตํฯ เอวํ ทสวิเธน มนายตนํฯ

เอกวิเธน มนายตนํ – ผสฺสสมฺปยุตฺตํฯ

ทุวิเธน มนายตนํ – อตฺถิ สเหตุกํ, อตฺถิ อเหตุกํฯ

ติวิเธน มนายตนํ – อตฺถิ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ…เป….ฯ เอวํ พหุวิเธน มนายตนํฯ อิทํ วุจฺจติ “มนายตนํ”ฯ

๑๖๒. ตตฺถ กตมํ รูปายตนํ? ยํ รูปํ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย วณฺณนิภา สนิทสฺสนํ สปฺปฏิฆํ นีลํ ปีตกํ โลหิตกํ [ปีตํ โลหิตํ (สี.)] โอทาตํ กาฬกํ มญฺชิฏฺฐกํ [มเญฺชฏฺฐกํ (สี. สฺยา.)] หริ หริวณฺณํ อมฺพงฺกุรวณฺณํ ทีฆํ รสฺสํ อณุํ ถูลํ วฏฺฏํ ปริมณฺฑลํ จตุรสฺสํ ฉฬํสํ อฏฺฐํสํ โสฬสํสํ นินฺนํ ถลํ ฉายา อาตโป อาโลโก อนฺธกาโร อพฺภา มหิกา ธูโม รโช จนฺทมณฺฑลสฺส วณฺณนิภา สูริยมณฺฑลสฺส [สุริยมณฺฑลสฺส (สี. สฺยา. กํ.)] วณฺณนิภา ตารกรูปานํ วณฺณนิภา อาทาสมณฺฑลสฺส วณฺณนิภา มณิสงฺขมุตฺตเวฬุริยสฺส วณฺณนิภา ชาตรูปรชตสฺส วณฺณนิภา, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย วณฺณนิภา สนิทสฺสนํ สปฺปฏิฆํ, ยํ รูปํ สนิทสฺสนํ สปฺปฏิฆํ จกฺขุนา อนิทสฺสเนน สปฺปฏิเฆน ปสฺสิ วา ปสฺสติ วา ปสฺสิสฺสติ วา ปเสฺส วา, รูปเมฺปตํ รูปายตนเมฺปตํ รูปธาตุเปสาฯ อิทํ วุจฺจติ “รูปายตนํ”ฯ

๑๖๓. ตตฺถ กตมํ สทฺทายตนํ? โย สโทฺท จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ เภริสโทฺท มุทิงฺคสโทฺท [มุติงฺคสโทฺธ (สี.)] สงฺขสโทฺท ปณวสโทฺท คีตสโทฺท วา ทิตสโทฺท สมฺมสโทฺท ปาณิสโทฺท สตฺตานํ นิโคฺฆสสโทฺท ธาตูนํ สนฺนิฆาตสโทฺท วาตสโทฺท อุทกสโทฺท มนุสฺสสโทฺท อมนุสฺสสโทฺท, โย วา ปนโญฺญปิ อตฺถิ สโทฺท จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ, ยํ สทฺทํ อนิทสฺสนํ สปฺปฏิฆํ โสเตน อนิทสฺสเนน สปฺปฏิเฆน สุณิ วา สุณาติ วา สุณิสฺสติ วา สุเณ วา, สโทฺทเปโส สทฺทายตนเมฺปตํ สทฺทธาตุเปสาฯ อิทํ วุจฺจติ “สทฺทายตนํ”ฯ

๑๖๔. ตตฺถ กตมํ คนฺธายตนํ? โย คโนฺธ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ มูลคโนฺธ สารคโนฺธ ตจคโนฺธ ปตฺตคโนฺธ ปุปฺผคโนฺธ ผลคโนฺธ อามคโนฺธ วิสฺสคโนฺธ สุคโนฺธ ทุคฺคโนฺธ, โย วา ปนโญฺญปิ อตฺถิ คโนฺธ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ , ยํ คนฺธํ อนิทสฺสนํ สปฺปฏิฆํ ฆาเนน อนิทสฺสเนน สปฺปฏิเฆน ฆายิ วา ฆายติ วา ฆายิสฺสติ วา ฆาเย วา, คโนฺธเปโส คนฺธายตนเมฺปตํ คนฺธธาตุเปสาฯ อิทํ วุจฺจติ “คนฺธายตนํ”ฯ

๑๖๕. ตตฺถ กตมํ รสายตนํ? โย รโส จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ มูลรโส ขนฺธรโส ตจรโส ปตฺตรโส ปุปฺผรโส ผลรโส อมฺพิลํ มธุรํ ติตฺตกํ กฏุกํ โลณิกํ [ลปิลกํ (สี.), ลมฺปิกํ (ก. สี.)] ขาริกํ ลมฺพิกํ กสาโว สาทุ อสาทุ, โย วา ปนโญฺญปิ อตฺถิ รโส จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ, ยํ รสํ อนิทสฺสนํ สปฺปฏิฆํ ชิวฺหาย อนิทสฺสนาย สปฺปฏิฆาย สายิ วา สายติ วา สายิสฺสติ วา สาเย วา, รโสเปโส รสายตนเมฺปตํ รสธาตุเปสาฯ อิทํ วุจฺจติ “รสายตนํ”ฯ

๑๖๖. ตตฺถ กตมํ โผฏฺฐพฺพายตนํ? ปถวีธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ กกฺขฬํ มุทุกํ สณฺหํ ผรุสํ สุขสมฺผสฺสํ ทุกฺขสมฺผสฺสํ ครุกํ ลหุกํ, ยํ โผฏฺฐพฺพํ อนิทสฺสนํ สปฺปฏิฆํ กาเยน อนิทสฺสเนน สปฺปฏิเฆน ผุสิ วา ผุสติ วา ผุสิสฺสติ วา ผุเส วา, โผฏฺฐโพฺพเปโส โผฏฺฐพฺพายตนเมฺปตํ โผฏฺฐพฺพธาตุเปสาฯ อิทํ วุจฺจติ “โผฏฺฐพฺพายตนํ”ฯ

๑๖๗. ตตฺถ กตมํ ธมฺมายตนํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ, ยญฺจ รูปํ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆํ ธมฺมายตนปริยาปนฺนํ, อสงฺขตา จ ธาตุฯ

ตตฺถ กตโม เวทนากฺขนฺโธ? เอกวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ ทุวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ ติวิเธน เวทนากฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป.… เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขนฺโธ…เป.… เอวํ พหุวิเธน เวทนากฺขนฺโธฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนากฺขนฺโธ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สญฺญากฺขนฺโธ? เอกวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ ทุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ ติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป.… เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ…เป.… เอวํ พหุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘สญฺญากฺขนฺโธ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สงฺขารกฺขนฺโธ? เอกวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ ทุวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – อตฺถิ เหตุ, อตฺถิ น เหตุฯ ติวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป.… เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ…เป.… เอวํ พหุวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารกฺขนฺโธ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ รูปํ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆํ ธมฺมายตนปริยาปนฺนํ? อิตฺถินฺทฺริยํ ปุริสินฺทฺริยํ…เป.… กพฬีกาโร อาหาโรฯ อิทํ วุจฺจติ รูปํ ‘‘อนิทสฺสนอปฺปฏิฆํ ธมฺมายตนปริยาปนฺนํ’’ฯ

ตตฺถ กตมา อสงฺขตา ธาตุ? ราคกฺขโย , โทสกฺขโย, โมหกฺขโย – อยํ วุจฺจติ ‘‘อสงฺขตา ธาตุ’’ฯ

อิทํ วุจฺจติ ธมฺมายตนํฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปญฺหาปุจฺฉกํ

๑๖๘. ทฺวาทสายตนานิ – จกฺขายตนํ, รูปายตนํ, โสตายตนํ, สทฺทายตนํ, ฆานายตนํ, คนฺธายตนํ, ชิวฺหายตนํ, รสายตนํ, กายายตนํ, โผฏฺฐพฺพายตนํ, มนายตนํ, ธมฺมายตนํฯ

๑๖๙. ทฺวาทสนฺนํ อายตนานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป.… กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๑๗๐. ทสายตนา อพฺยากตาฯ ทฺวายตนา สิยา กุสลา, สิยา อกุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิ, ‘‘ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิ, ‘‘อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิฯ มนายตนํ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํฯ ธมฺมายตนํ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต’’นฺติปิ, ‘‘ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต’’นฺติปิ, ‘‘อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต’’นฺติปิฯ ทสายตนา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ ทฺวายตนา สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ

ปญฺจายตนา อุปาทินฺนุปาทานิยาฯ สทฺทายตนํ อนุปาทินฺนุปาทานิยํฯ จตฺตาโร อายตนา สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทานิยาฯ ทฺวายตนา สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ ทสายตนา อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกาฯ ทฺวายตนา สิยา สํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกา, สิยา อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกา, สิยา อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกาฯ ทสายตนา อวิตกฺกอวิจาราฯ มนายตนํ สิยา สวิตกฺกสวิจารํ, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตํ, สิยา อวิตกฺกอวิจารํฯ ธมฺมายตนํ สิยา สวิตกฺกสวิจารํ, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตํ, สิยา อวิตกฺกอวิจารํ , สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สวิตกฺกสวิจาร’’นฺติปิ, ‘‘อวิตกฺกวิจารมตฺต’’นฺติปิ, ‘‘อวิตกฺกอวิจาร’’นฺติปิฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปีติสหคตา’’ติปิ, ‘‘สุขสหคตา’’ติปิ, ‘‘อุเปกฺขาสหคตา’’ติปิฯ ทฺวายตนา สิยา ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปีติสหคตา’’ติปิ, ‘‘สุขสหคตา’’ติปิ, ‘‘อุเปกฺขาสหคตา’’ติปิฯ

ทสายตนา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ ทฺวายตนา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพา, สิยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ ทสายตนา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ ทฺวายตนา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ ทสายตนา เนวาจยคามินาปจยคามิโนฯ ทฺวายตนา สิยา อาจยคามิโน, สิยา อปจยคามิโน, สิยา เนวาจยคามินาปจยคามิโนฯ ทสายตนา เนวเสกฺขนาเสกฺขาฯ ทฺวายตนา สิยา เสกฺขา, สิยา อเสกฺขา , สิยา เนวเสกฺขนาเสกฺขาฯ ทสายตนา ปริตฺตาฯ ทฺวายตนา สิยา ปริตฺตา, สิยา มหคฺคตา, สิยา อปฺปมาณาฯ ทสายตนา อนารมฺมณาฯ ทฺวายตนา สิยา ปริตฺตารมฺมณา, สิยา มหคฺคตารมฺมณา, สิยา อปฺปมาณารมฺมณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปริตฺตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘มหคฺคตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘อปฺปมาณารมฺมณา’’ติปิฯ ทสายตนา มชฺฌิมาฯ ทฺวายตนา สิยา หีนา, สิยา มชฺฌิมา, สิยา ปณีตาฯ ทสายตนา อนิยตาฯ ทฺวายตนา สิยา มิจฺฉตฺตนิยตา, สิยา สมฺมตฺตนิยตา, สิยา อนิยตาฯ

ทสายตนา อนารมฺมณาฯ ทฺวายตนา สิยา มคฺคารมฺมณา, สิยา มคฺคเหตุกา, สิยา มคฺคาธิปติโน, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘มคฺคารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘มคฺคเหตุกา’’ติปิ, ‘‘มคฺคาธิปติโน’’ติปิฯ ปญฺจายตนา สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทิโน, น วตฺตพฺพา – ‘‘อนุปฺปนฺนา’’ติฯ สทฺทายตนํ สิยา อุปฺปนฺนํ, สิยา อนุปฺปนฺนํ, น วตฺตพฺพํ – ‘‘อุปฺปาที’’ติฯ ปญฺจายตนา สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทิโนฯ ธมฺมายตนํ สิยา อุปฺปนฺนํ, สิยา อนุปฺปนฺนํ, สิยา อุปฺปาทิ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อุปฺปนฺน’’นฺติปิ, ‘‘อนุปฺปนฺน’’นฺติปิ, ‘‘อุปฺปาที’’ติปิฯ เอกาทสายตนา สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ ธมฺมายตนํ สิยา อตีตํ, สิยา อนาคตํ, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตีต’’นฺติปิ, ‘‘อนาคต’’นฺติปิ, ‘‘ปจฺจุปฺปนฺน’’นฺติปิฯ ทสายตนา อนารมฺมณาฯ ทฺวายตนา สิยา อตีตารมฺมณา, สิยา อนาคตารมฺมณา , สิยา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อตีตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘อนาคตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา’’ติปิ; สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ ทสายตนา อนารมฺมณาฯ ทฺวายตนา สิยา อชฺฌตฺตารมฺมณา, สิยา พหิทฺธารมฺมณา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อชฺฌตฺตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘พหิทฺธารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา’’ติปิฯ รูปายตนํ สนิทสฺสนสปฺปฏิฆํฯ นวายตนา อนิทสฺสนสปฺปฏิฆาฯ ทฺวายตนา อนิทสฺสนอปฺปฏิฆาฯ

๒. ทุกํ

๑๗๑. เอกาทสายตนา น เหตูฯ ธมฺมายตนํ สิยา เหตุ, สิยา น เหตุฯ ทสายตนา อเหตุกาฯ ทฺวายตนา สิยา สเหตุกา, สิยา อเหตุกาฯ ทสายตนา เหตุวิปฺปยุตฺตาฯ ทฺวายตนา สิยา เหตุสมฺปยุตฺตา, สิยา เหตุวิปฺปยุตฺตาฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตู เจว สเหตุกา จา’’ติปิ, ‘‘สเหตุกา เจว น จ เหตู’’ติปิฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘เหตุ เจว สเหตุกญฺจา’’ติ, สิยา สเหตุกเญฺจว น จ เหตุ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สเหตุกเญฺจว น จ เหตู’’ติฯ ธมฺมายตนํ สิยา เหตุ เจว สเหตุกญฺจ, สิยา สเหตุกเญฺจว น จ เหตุ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘เหตุ เจว สเหตุกญฺจา’’ติปิ, ‘‘สเหตุกเญฺจว น จ เหตู’’ติปิฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตู’’ติปิฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติ, สิยา เหตุสมฺปยุตฺตเญฺจว น จ เหตุ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘เหตุสมฺปยุตฺตเญฺจว น จ เหตู’’ติฯ ธมฺมายตนํ สิยา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา เหตุสมฺปยุตฺตเญฺจว น จ เหตุ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘เหตุสมฺปยุตฺตเญฺจว น จ เหตู’’ติปิฯ ทสายตนา น เหตูอเหตุกาฯ มนายตนํ สิยา น เหตุสเหตุกํ, สิยา น เหตุอเหตุกํฯ ธมฺมายตนํ สิยา น เหตุสเหตุกํ, สิยา น เหตุอเหตุกํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘น เหตุสเหตุก’’นฺติปิ, ‘‘น เหตุอเหตุก’’นฺติปิฯ

เอกาทสายตนา สปฺปจฺจยาฯ ธมฺมายตนํ สิยา สปฺปจฺจยํ, สิยา อปฺปจฺจยํฯ เอกาทสายตนา สงฺขตาฯ ธมฺมายตนํ สิยา สงฺขตํ, สิยา อสงฺขตํฯ รูปายตนํ สนิทสฺสนํฯ เอกาทสายตนา อนิทสฺสนาฯ ทสายตนา สปฺปฏิฆาฯ ทฺวายตนา อปฺปฏิฆาฯ ทสายตนา รูปาฯ มนายตนํ อรูปํฯ ธมฺมายตนํ สิยา รูปํ, สิยา อรูปํฯ ทสายตนา โลกิยาฯ ทฺวายตนา สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตรา; เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยาฯ

เอกาทสายตนา โน อาสวาฯ ธมฺมายตนํ สิยา อาสโว, สิยา โน อาสโวฯ ทสายตนา สาสวาฯ ทฺวายตนา สิยา สาสวา, สิยา อนาสวาฯ ทสายตนา อาสววิปฺปยุตฺตาฯ ทฺวายตนา สิยา อาสวสมฺปยุตฺตา, สิยา อาสววิปฺปยุตฺตาฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวา เจว สาสวา จา’’ติ, ‘‘สาสวา เจว โน จ อาสวา’’ฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อาสโว เจว สาสวญฺจา’’ติ, สิยา สาสวเญฺจว โน จ อาสโว, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สาสวเญฺจว โน จ อาสโว’’ติฯ ธมฺมายตนํ สิยา อาสโว เจว สาสวญฺจ, สิยา สาสวเญฺจว โน จ อาสโว, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อาสโว เจว สาสวญฺจา’’ติปิ, ‘‘สาสวเญฺจว โน จ อาสโว’’ติปิฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวา’’ติปิฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติ, สิยา อาสวสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ อาสโว, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อาสวสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ อาสโว’’ติฯ ธมฺมายตนํ สิยา อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา อาสวสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ อาสโว, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘อาสวสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ อาสโว’’ติปิฯ ทสายตนา อาสววิปฺปยุตฺตสาสวาฯ ทฺวายตนา สิยา อาสววิปฺปยุตฺตสาสวา, สิยา อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสววิปฺปยุตฺตสาสวา’’ติปิ, ‘‘อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา’’ติปิฯ

เอกาทสายตนา โน สํโยชนาฯ ธมฺมายตนํ สิยา สํโยชนํ, สิยา โน สํโยชนํฯ ทสายตนา สํโยชนิยาฯ ทฺวายตนา สิยา สํโยชนิยา, สิยา อสํโยชนิยาฯ ทสายตนา สํโยชนวิปฺปยุตฺตาฯ ทฺวายตนา สิยา สํโยชนสมฺปยุตฺตา, สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตาฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนา เจว สํโยชนิยา จา’’ติ, สํโยชนิยา เจว โน จ สํโยชนาฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชนิยญฺจา’’ติ, สิยา สํโยชนิยเญฺจว โน จ สํโยชนํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํโยชนิยเญฺจว โน จ สํโยชน’’นฺติฯ ธมฺมายตนํ สิยา สํโยชนเญฺจว สํโยชนิยญฺจ, สิยา สํโย

ชนิยเญฺจว โน จ สํโยชนํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชนิย’’นฺติปิ, ‘‘สํโยชนิยเญฺจว โน จ สํโยชน’’นฺติปิฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนา เจว สํโยชนสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สํโยชนา’’ติปิฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติ, สิยา สํโยชนสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ สํโยชนํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํโยชนสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ สํโยชน’’นฺติฯ ธมฺมายตนํ สิยา สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา สํโยชนสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ สํโยชนํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ สํโยชน’’นฺติปิฯ ทสายตนา สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิยา ฯ ทฺวายตนา สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิยา, สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิยา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิยา’’ติปิฯ

เอกาทสายตนา โน คนฺถาฯ ธมฺมายตนํ สิยา คโนฺถ, สิยา โน คโนฺถฯ ทสายตนา คนฺถนิยาฯ ทฺวายตนา สิยา คนฺถนิยา, สิยา อคนฺถนิยาฯ ทสายตนา คนฺถวิปฺปยุตฺตาฯ ทฺวายตนา สิยา คนฺถสมฺปยุตฺตา, สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตาฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถา เจว คนฺถนิยา จา’’ติ, คนฺถนิยา เจว โน จ คนฺถาฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘คโนฺถ เจว คนฺถนิยญฺจา’’ติ, สิยา คนฺถนิยเญฺจว โน จ คโนฺถ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘คนฺถนิยเญฺจว โน จ คโนฺถ’’ติฯ ธมฺมายตนํ สิยา คโนฺถ เจว คนฺถนิยญฺจ, สิยา คนฺถนิยเญฺจว โน จ คโนฺถ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘คโนฺถ เจว คนฺถนิยญฺจา’’ติปิ, ‘‘คนฺถนิยเญฺจว โน จ คโนฺถ’’ติปิฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถา เจว คนฺถสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คนฺถา’’ติปิฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘คโนฺถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติ, สิยา คนฺถสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ คโนฺถ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘คนฺถสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ คโนฺถ’’ติฯ ธมฺมายตนํ สิยา คโนฺถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา คนฺถสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ คโนฺถ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘คโนฺถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘คนฺถสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ คโนฺถ’’ติปิฯ ทสายตนา คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยาฯ ทฺวายตนา สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยา, สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยา’’ติปิ, ‘‘คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิยา’’ติปิฯ

เอกาทสายตนา โน โอฆา…เป.… โน โยคา…เป.… โน นีวรณาฯ ธมฺมายตนํ สิยา นีวรณํ, สิยา โน นีวรณํฯ ทสายตนา นีวรณิยาฯ ทฺวายตนา สิยา นีวรณิยา, สิยา อนีวรณิยาฯ ทสายตนา นีวรณวิปฺปยุตฺตาฯ ทฺวายตนา สิยา นีวรณสมฺปยุตฺตา, สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตาฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณา เจว นีวรณิยา จา’’ติ, นีวรณิยา เจว โน จ นีวรณาฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณิยญฺจา’’ติ , สิยา นีวรณิยเญฺจว โน จ นีวรณํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘นีวรณิยเญฺจว โน จ นีวรณ’’นฺติฯ ธมฺมายตนํ สิยา นีวรณเญฺจว นีวรณิยญฺจ, สิยา นีวรณิยเญฺจว โน จ นีวรณํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณิยญฺจา’’ติปิ, ‘‘นีวรณิยเญฺจว โน จ นีวรณ’’นฺติปิฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณา เจว นีวรณสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณา’’ติปิฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติ, สิยา นีวรณสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ นีวรณํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘นีวรณสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ นีวรณ’’นฺติฯ ธมฺมายตนํ สิยา นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา นีวรณสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ นีวรณํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘นีวรณสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ นีวรณ’’นฺติปิฯ ทสายตนา นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิยาฯ ทฺวายตนา สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิยา, สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิยา’’ติปิ, ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิยา’’ติปิฯ

เอกาทสายตนา โน ปรามาสาฯ ธมฺมายตนํ สิยา ปรามาโส, สิยา โน ปรามาโสฯ ทสายตนา ปรามฏฺฐาฯ ทฺวายตนา สิยา ปรามฏฺฐา, สิยา อปรามฏฺฐาฯ ทสายตนา ปรามาสวิปฺปยุตฺตาฯ มนายตนํ สิยา ปรามาสสมฺปยุตฺตํ, สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตํฯ ธมฺมายตนํ สิยา ปรามาสสมฺปยุตฺตํ, สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปรามาสสมฺปยุตฺต’’นฺติปิ, ‘‘ปรามาสวิปฺปยุตฺต’’นฺติปิฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามาสา เจว ปรามฏฺฐา จา’’ติ, ‘‘ปรามฏฺฐา เจว โน จ ปรามาสา’’ฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปรามาโส เจว ปรามฏฺฐญฺจา’’ติ, สิยา ปรามฏฺฐเญฺจว โน จ ปรามาโส, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปรามฏฺฐเญฺจว โน จ ปรามาโส’’ติฯ ธมฺมายตนํ สิยา ปรามาโส เจว ปรามฏฺฐญฺจ, สิยา ปรามฏฺฐเญฺจว โน จ ปรามาโส, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปรามาโส เจว ปรามฏฺฐญฺจา’’ติปิ, ‘‘ปรามฏฺฐเญฺจว โน จ ปรามาโส’’ติปิฯ ทสายตนา ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐาฯ ทฺวายตนา สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐา , สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺฐา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐา’’ติปิ , ‘‘ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺฐา’’ติปิฯ

ทสายตนา อนารมฺมณาฯ มนายตนํ สารมฺมณํฯ ธมฺมายตนํ สิยา สารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณํฯ มนายตนํ จิตฺตํฯ เอกาทสายตนา โน จิตฺตาฯ เอกาทสายตนา อเจตสิกาฯ ธมฺมายตนํ สิยา เจตสิกํ, สิยา อเจตสิกํฯ ทสายตนา จิตฺตวิปฺปยุตฺตาฯ ธมฺมายตนํ สิยา จิตฺตสมฺปยุตฺตํ, สิยา จิตฺตวิปฺปยุตฺตํฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘จิเตฺตน สมฺปยุตฺต’’นฺติปิ , ‘‘จิเตฺตน วิปฺปยุตฺต’’นฺติปิฯ ทสายตนา จิตฺตวิสํสฏฺฐาฯ ธมฺมายตนํ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐํ, สิยา จิตฺตวิสํสฏฺฐํฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘จิเตฺตน สํสฏฺฐ’’นฺติปิ, ‘‘จิเตฺตน วิสํสฏฺฐ’’นฺติปิฯ ฉายตนา โน จิตฺตสมุฏฺฐานาฯ ฉายตนา สิยา จิตฺตสมุฏฺฐานา, สิยา โน จิตฺตสมุฏฺฐานาฯ เอกาทสายตนา โน จิตฺตสหภุโนฯ ธมฺมายตนํ สิยา จิตฺตสหภู , สิยา โน จิตฺตสหภูฯ เอกาทสายตนา โน จิตฺตานุปริวตฺติโนฯ ธมฺมายตนํ สิยา จิตฺตานุปริวตฺติ, สิยา โน จิตฺตานุปริวตฺติฯ เอกาทสายตนา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานาฯ ธมฺมายตนํ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานํ, สิยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานํฯ เอกาทสายตนา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโนฯ ธมฺมายตนํ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภู, สิยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภูฯ เอกาทสายตนา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโนฯ ธมฺมายตนํ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติ, สิยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติฯ

ฉายตนา อชฺฌตฺติกาฯ ฉายตนา พาหิราฯ นวายตนา อุปาทาฯ ทฺวายตนา โน อุปาทาฯ ธมฺมายตนํ สิยา อุปาทา, สิยา โน อุปาทาฯ ปญฺจายตนา อุปาทินฺนาฯ สทฺทายตนํ อนุปาทินฺนํฯ ฉายตนา สิยา อุปาทินฺนา, สิยา อนุปาทินฺนาฯ เอกาทสายตนา โน อุปาทานาฯ ธมฺมายตนํ สิยา อุปาทานํ, สิยา โน อุปาทานํฯ ทสายตนา อุปาทานิยาฯ ทฺวายตนา สิยา อุปาทานิยา, สิยา อนุปาทานิยาฯ ทสายตนา อุปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ ทฺวายตนา สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตา, สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จา’’ติ, อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานาฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อุปาทานเญฺจว อุปาทานิยญฺจา’’ติ, สิยา อุปาทานิยเญฺจว โน จ อุปาทานํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อุปาทานิยเญฺจว โน จ อุปาทาน’’นฺติฯ ธมฺมายตนํ สิยา อุปาทานเญฺจว อุปาทานิยญฺจ, สิยา อุปาทานิยเญฺจว โน จ อุปาทานํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อุปาทานเญฺจว อุปาทานิยญฺจา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานิยเญฺจว โน จ อุปาทาน’’นฺติปิฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานา เจว อุปาทานสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานา’’ติปิฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อุปาทานิยเญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติ, สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ อุปาทานํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อุปาทานสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ อุปาทาน’’นฺติฯ ธมฺมายตนํ สิยา อุปาทานเญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ อุปาทานํ , สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อุปาทาน

เญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ อุปาทาน’’นฺติปิฯ ทสายตนา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยาฯ ทฺวายตนา สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตอุปาทานิยา, สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยา’’ติปิฯ

เอกาทสายตนา โน กิเลสาฯ ธมฺมายตนํ สิยา กิเลโส, สิยา โน กิเลโสฯ ทสายตนา สํกิเลสิกาฯ ทฺวายตนา สิยา สํกิเลสิกา, สิยา อสํกิเลสิกาฯ ทสายตนา อสํกิลิฏฺฐาฯ ทฺวายตนา สิยา สํกิลิฏฺฐา, สิยา อสํกิลิฏฺฐาฯ ทสายตนา กิเลสวิปฺปยุตฺตาฯ ทฺวายตนา สิยา กิเลสสมฺปยุตฺตา, สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตาฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว สํกิเลสิกา จา’’ติ, ‘‘สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลสา’’ฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลโส เจว สํกิเลสิกญฺจา’’ติ, สิยา สํกิเลสิกเญฺจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํกิเลสิกเญฺจว โน จ กิเลโส’’ติฯ ธมฺมายตนํ สิยา กิเลโส เจว สํกิเลสิกญฺจ, สิยา สํกิเลสิกเญฺจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลโส เจว สํกิเลสิกญฺจา’’ติปิ, ‘‘สํกิเลสิกเญฺจว โน จ กิเลโส’’ติปิฯ ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว สํกิลิฏฺฐา จา’’ติปิ, ‘‘สํกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิเลสา’’ติปิฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลโส เจว สํกิลิฏฺฐญฺจา’’ติ, สิยา สํกิลิฏฺฐเญฺจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํกิลิฏฺฐเญฺจว โน จ กิเลโส’’ติฯ ธมฺมายตนํ สิยา กิเลโส เจว สํกิลิฏฺฐญฺจ, สิยา สํกิลิฏฺฐเญฺจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลโส เจว สํกิลิฏฺฐญฺจา’’ติปิ, ‘‘สํกิลิฏฺฐเญฺจว โน จ กิเลโส’’ติปิฯ

ทสายตนา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ น กิเลสา’’ติปิฯ มนายตนํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติ , สิยา กิเลสสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลสสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ กิเลโส’’ติฯ ธมฺมายตนํ สิยา กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา กิเลสสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘กิเลสสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ กิเลโส’’ติปิฯ ทสายตนา กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิกาฯ ทฺวายตนา สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิกา, สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิกา , สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิกา’’ติปิ, ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิกา’’ติปิ ฯ

ทสายตนา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ ทฺวายตนา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, สิยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ ทสายตนา น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ ทฺวายตนา สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพา, สิยา น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ ทสายตนา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ ทฺวายตนา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ ทสายตนา น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ ทฺวายตนา สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ ทสายตนา อวิตกฺกาฯ ทฺวายตนา สิยา สวิตกฺกา, สิยา อวิตกฺกาฯ ทสายตนา อวิจาราฯ ทฺวายตนา สิยา สวิจารา, สิยา อวิจาราฯ ทสายตนา อปฺปีติกาฯ ทฺวายตนา สิยา สปฺปีติกา, สิยา อปฺปีติกาฯ ทสายตนา น ปีติสหคตาฯ ทฺวายตนา สิยา ปีติสหคตา, สิยา น ปีติสหคตาฯ ทสายตนา น สุขสหคตาฯ ทฺวายตนา สิยา สุขสหคตา, สิยา น สุขสหคตาฯ ทสายตนา น อุเปกฺขาสหคตาฯ ทฺวายตนา สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น อุเปกฺขาสหคตาฯ

ทสายตนา กามาวจราฯ ทฺวายตนา สิยา กามาวจรา, สิยา น กามาวจราฯ ทสายตนา น รูปาวจราฯ ทฺวายตนา สิยา รูปาวจรา, สิยา น รูปาวจราฯ ทสายตนา น อรูปาวจราฯ ทฺวายตนา สิยา อรูปาวจรา, สิยา น อรูปาวจราฯ ทสายตนา ปริยาปนฺนาฯ ทฺวายตนา สิยา ปริยา

ปนฺนา, สิยา อปริยาปนฺนาฯ ทสายตนา อนิยฺยานิกาฯ ทฺวายตนา สิยา นิยฺยานิกา , สิยา อนิยฺยานิกาฯ ทสายตนา อนิยตาฯ ทฺวายตนา สิยา นิยตา, สิยา อนิยตาฯ ทสายตนา สอุตฺตราฯ ทฺวายตนา สิยา สอุตฺตรา, สิยา อนุตฺตราฯ ทสายตนา อรณาฯ ทฺวายตนา สิยา สรณา, สิยา อรณาติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

อายตนวิภงฺโค นิฏฺฐิโตฯ

๓. ธาตุวิภงฺโค

๑. สุตฺตนฺตภาชนียํ

๑๗๒. ฉ ธาตุโย – ปถวีธาตุ [ปฐวีธาตุ (สี. สฺยา.) เอวมุปริปิ], อาโปธาตุ, เตโชธาตุ, วาโยธาตุ, อากาสธาตุ, วิญฺญาณธาตุฯ

๑๗๓. ตตฺถ กตมา ปถวีธาตุ? ปถวีธาตุทฺวยํ – อตฺถิ อชฺฌตฺติกา, อตฺถิ พาหิราฯ ตตฺถ กตมา อชฺฌตฺติกา ปถวีธาตุ? ยํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ กกฺขฬํ ขริคตํ กกฺขฬตฺตํ กกฺขฬภาโว อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ – เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารุ [นหารุ (สี.)] อฏฺฐิ อฏฺฐิมิญฺชํ [อฏฺฐิมิญฺชา (สี.)] วกฺกํ หทยํ ยกนํ กิโลมกํ ปิหกํ ปปฺผาสํ อนฺตํ อนฺตคุณํ อุทริยํ กรีสํ, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ กกฺขฬํ ขริคตํ กกฺขฬตฺตํ กกฺขฬภาโว อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘อชฺฌตฺติกา ปถวีธาตุ’ฯ

ตตฺถ กตมา พาหิรา ปถวีธาตุ? ยํ พาหิรํ กกฺขฬํ ขริคตํ กกฺขฬตฺตํ กกฺขฬภาโว พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ – อโย โลหํ ติปุ สีสํ สชฺฌํ [สชฺฌุ (สฺยา.)] มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สงฺโข สิลา ปวาฬํ รชตํ ชาตรูปํ โลหิตงฺโก [โลหิตงฺค (สฺยา. ก.), โลหิตโก (?)] มสารคลฺลํ ติณํ กฏฺฐํ สกฺขรา กฐลํ [กถลํ (ก.)] ภูมิ ปาสาโณ ปพฺพโต, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ พาหิรํ กกฺขฬํ ขริคตํ กกฺขฬตฺตํ กกฺขฬภาโว พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘พาหิรา ปถวีธาตุ’ฯ ยา จ อชฺฌตฺติกา ปถวีธาตุ ยา จ พาหิรา ปถวีธาตุ, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ “ปถวีธาตุ”ฯ

๑๗๔. ตตฺถ กตมา อาโปธาตุ? อาโปธาตุทฺวยํ – อตฺถิ อชฺฌตฺติกา, อตฺถิ พาหิราฯ ตตฺถ กตมา อชฺฌตฺติกา อาโปธาตุ? ยํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ อาโป อาโปคตํ สิเนโห สิเนหคตํ [เสฺนโห เสฺนหคตํ (สฺยา.)] พนฺธนตฺตํ รูปสฺส อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ – ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุพฺโพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลสิกา มุตฺตํ, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ อาโป อาโปคตํ สิเนโห สิเนหคตํ พนฺธนตฺตํ รูปสฺส อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘อชฺฌตฺติกา อาโปธาตุ’ฯ

ตตฺถ กตมา พาหิรา อาโปธาตุ? ยํ พาหิรํ อาโป อาโปคตํ สิเนโห สิเนหคตํ พนฺธนตฺตํ รูปสฺส พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ – มูลรโส ขนฺธรโส ตจรโส ปตฺตรโส ปุปฺผรโส ผลรโส ขีรํ ทธิ สปฺปิ นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตํ ภุมฺมานิ วา อุทกานิ อนฺตลิกฺขานิ วา, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ พาหิรํ อาโป อาโปคตํ สิเนโห สิเนหคตํ พนฺธนตฺตํ รูปสฺส พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘พาหิรา อาโปธาตุ’ฯ ยา จ อชฺฌตฺติกา อาโปธาตุ ยา จ พาหิรา อาโปธาตุ, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ “อาโปธาตุ”ฯ

๑๗๕. ตตฺถ กตมา เตโชธาตุ? เตโชธาตุทฺวยํ – อตฺถิ อชฺฌตฺติกา, อตฺถิ พาหิราฯ ตตฺถ กตมา อชฺฌตฺติกา เตโชธาตุ? ยํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ เตโช เตโชคตํ อุสฺมา อุสฺมาคตํ อุสุมํ อุสุมคตํ อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ – เยน จ สนฺตปฺปติ เยน จ ชีรียติ เยน จ ปริฑยฺหติ เยน จ อสิตปีตขายิตสายิตํ สมฺมา ปริณามํ คจฺฉติ, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ เตโช เตโชคตํ อุสฺมา อุสฺมาคตํ อุสุมํ อุสุมคตํ อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘อชฺฌตฺติกา เตโชธาตุ’ฯ

ตตฺถ กตมา พาหิรา เตโชธาตุ? ยํ พาหิรํ เตโช เตโชคตํ อุสฺมา อุสฺมาคตํ อุสฺมํ อุสฺมคตํ พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ – กฏฺฐคฺคิ ปลาลคฺคิ [สกลิกคฺคิ (สพฺพตฺถ)] ติณคฺคิ โคมยคฺคิ ถุสคฺคิ สงฺการคฺคิ อินฺทคฺคิ อคฺคิสนฺตาโป สูริยสนฺตาโป กฏฺฐสนฺนิจยสนฺตาโป ติณสนฺนิจยสนฺตาโป ธญฺญสนฺนิจยสนฺตาโป ภณฺฑสนฺนิจยสนฺตาโป, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ พาหิรํ เตโช เตโชคตํ อุสฺมา อุสฺมาคตํ อุสฺมํ อุสฺมคตํ พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ 'พาหิรา เตโชธาตุ'ฯ ยา จ อชฺฌตฺติกา เตโชธาตุ ยา จ พาหิรา เตโชธาตุ, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ "เตโชธาตุ"ฯ

๑๗๖. ตตฺถ กตมา วาโยธาตุ? วาโยธาตุทฺวยํ – อตฺถิ อชฺฌตฺติกา, อตฺถิ พาหิราฯ ตตฺถ กตมา อชฺฌตฺติกา วาโยธาตุ? ยํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ วาโย วาโยคตํ ถมฺภิตตฺตํ รูปสฺส อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ – อุทฺธงฺคมา วาตา อโธคมา วาตา กุจฺฉิสยา วาตา โกฏฺฐาสยา [โกฏฺฐสยา (สี. สฺยา.)] วาตา องฺคมงฺคานุสาริโน วาตา สตฺถกวาตา ขุรกวาตา อุปฺปลกวาตา อสฺสาโส ปสฺสาโส อิติ วา, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ วาโย วาโยคตํ ถมฺภิตตฺตํ รูปสฺส อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ 'อชฺฌตฺติกา วาโยธาตุ'ฯ

ตตฺถ กตมา พาหิรา วาโยธาตุ? ยํ พาหิรํ วาโย วาโยคตํ ถมฺภิตตฺตํ รูปสฺส พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ – ปุรตฺถิมา วาตา ปจฺฉิมา วาตา อุตฺตรา วาตา ทกฺขิณา วาตา สรชา วาตา อรชา วาตา สีตา วาตา อุณฺหา วาตา ปริตฺตา วาตา อธิมตฺตา วาตา กาฬวาตา เวรมฺภวาตา ปกฺขวาตา สุปณฺณวาตา ตาลวณฺฏวาตา วิธูปนวาตา, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ พาหิรํ วาโย วาโยคตํ ถมฺภิตตฺตํ รูปสฺส พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ 'พาหิรา วาโยธาตุ'ฯ ยา จ อชฺฌตฺติกา วาโยธาตุ ยา จ พาหิรา วาโยธาตุ, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ "วาโยธาตุ"ฯ

๑๗๗. ตตฺถ กตมา อากาสธาตุ? อากาสธาตุทฺวยํ – อตฺถิ อชฺฌตฺติกา, อตฺถิ พาหิราฯ ตตฺถ กตมา อชฺฌตฺติกา อากาสธาตุ? ยํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ อากาโส อากาสคตํ อฆํ อฆคตํ วิวโร วิวรคตํ อสมฺผุฏฺฐํ มํสโลหิเตหิ อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ, เสยฺยถิทํ – กณฺณจฺฉิทฺทํ นาสจฺฉิทฺทํ มุขทฺวารํ, เยน จ อสิตปีตขายิตสายิตํ อโชฺฌหรติ, ยตฺถ จ อสิตปีตขายิตสายิตํ สนฺติฏฺฐติ, เยน จ อสิตปีตขายิตสายิตํ อโธภาคํ นิกฺขมติ, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํ อากาโส อากาสคตํ อฆํ อฆคตํ วิวโร วิวรคตํ อสมฺผุฏฺฐํ มํสโลหิเตหิ อชฺฌตฺตํ อุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ 'อชฺฌตฺติกา อากาสธาตุ'ฯ

ตตฺถ กตมา พาหิรา อากาสธาตุ? ยํ พาหิรํ อากาโส อากาสคตํ อฆํ อฆคตํ วิวโร วิวรคตํ อสมฺผุฏฺฐํ จตูหิ มหาภูเตหิ พหิทฺธา อนุปาทินฺนํ – อยํ วุจฺจติ 'พาหิรา อากาสธาตุ'ฯ ยา จ อชฺฌตฺติกา อากาสธาตุ ยา จ พาหิรา อากาสธาตุ, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา – อยํ วุจฺจติ "อากาสธาตุ"ฯ

๑๗๘. ตตฺถ กตมา วิญฺญาณธาตุ? จกฺขุวิญฺญาณธาตุ, โสตวิญฺญาณธาตุ, ฆานวิญฺญาณธาตุ, ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ, กายวิญฺญาณธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ – อยํ วุจฺจติ "วิญฺญาณธาตุ"ฯ

อิมา ฉ ธาตุโยฯ

๑๗๙. อปราปิ ฉ ธาตุโย – สุขธาตุ, ทุกฺขธาตุ, โสมนสฺสธาตุ, โทมนสฺสธาตุ, อุเปกฺขาธาตุ, อวิชฺชาธาตุฯ

๑๘๐. ตตฺถ กตมา สุขธาตุ? ยํ กายิกํ สาตํ กายิกํ สุขํ กายสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘สุขธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ทุกฺขธาตุ? ยํ กายิกํ อสาตํ กายิกํ ทุกฺขํ กายสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา โสมนสฺสธาตุ? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘โสมนสฺสธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา โทมนสฺสธาตุ? ยํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘โทมนสฺสธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา อุเปกฺขาธาตุ? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขาธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา อวิชฺชาธาตุ? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ อนภิสมโย อนนุโพโธ อสโมฺพโธ อปฺปฏิเวโธ อสงฺคาหณา อปริโยคาหณา อสมเปกฺขนา อปจฺจเวกฺขณา อปจฺจกฺขกมฺมํ ทุมฺเมชฺฌํ พาลฺยํ อสมฺปชญฺญํ โมโห ปโมโห สโมฺมโห อวิชฺชา อวิโชฺชโฆ อวิชฺชาโยโค อวิชฺชานุสโย อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาธาตุ’’ฯ

อิมา ฉ ธาตุโยฯ

๑๘๑. อปราปิ ฉ ธาตุโย – กามธาตุ, พฺยาปาทธาตุ, วิหิํสาธาตุ, เนกฺขมฺมธาตุ, อพฺยาปาทธาตุ, อวิหิํสาธาตุฯ

๑๘๒. ตตฺถ กตมา กามธาตุ? กามปฏิสํยุโตฺต ตโกฺก วิตโกฺก สงฺกโปฺป อปฺปนา พฺยปฺปนา เจตโส อภินิโรปนา มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ กามธาตุฯ เหฏฺฐโต อวีจินิรยํ ปริยนฺตํ กริตฺวา อุปริโต ปรนิมฺมิตวสวตฺตี เทเว อโนฺต กริตฺวา ยํ เอตสฺมิํ อนฺตเร เอตฺถาวจรา เอตฺถ ปริยาปนฺนา ขนฺธธาตุอายตนา รูปา [รูปํ (สฺยา.)] เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กามธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา พฺยาปาทธาตุ? พฺยาปาทปฏิสํยุโตฺต ตโกฺก วิตโกฺก…เป.… มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘พฺยาปาทธาตุ’’ฯ ทสสุ วา อาฆาตวตฺถูสุ จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏิฆาโต ปฏิฆํ ปฏิวิโรโธ โกโป ปโกโป สมฺปโกโป โทโส ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ มโนปโทโส โกโธ กุชฺฌนา กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา ทุสฺสิตตฺตํ พฺยาปตฺติ พฺยาปชฺชนา วิโรโธ ปฏิวิโรโธ จณฺฑิกฺกํ อสุโรโป อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘พฺยาปาทธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา วิหิํสาธาตุ? วิหิํสาปฏิสํยุโตฺต ตโกฺก วิตโกฺก…เป.… มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิหิํสาธาตุ’’ฯ อิเธกโจฺจ ปาณินา วา เลฑฺฑุนา วา ทเณฺฑน วา สเตฺถน วา รชฺชุยา วา อญฺญตรญฺญตเรน สเตฺต วิเหเฐติ, ยา เอวรูปา เหฐนา วิเหฐนา หิํสนา วิหิํสนา โรสนา วิโรสนา ปรูปฆาโต – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิหิํสาธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา เนกฺขมฺมธาตุ? เนกฺขมฺมปฏิสํยุตฺโต ตกฺโก วิตกฺโก…เป…. สมฺมาสงฺกปฺโป – อยํ วุจฺจติ ‘‘เนกฺขมฺมธาตุ’’ฯ สเพฺพปิ กุสลา ธมฺมา ‘‘เนกฺขมฺมธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา อพฺยาปาทธาตุ? อพฺยาปาทปฏิสํยุตฺโต ตกฺโก วิตกฺโก…เป…. สมฺมาสงฺกปฺโป – อยํ วุจฺจติ ‘‘อพฺยาปาทธาตุ’’ฯ ยา สเตฺตสุ เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อพฺยาปาทธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา อวิหิํสาธาตุ? อวิหิํสาปฏิสํยุตฺโต ตกฺโก วิตกฺโก สงฺกปฺโป อปฺปนา พฺยปฺปนา เจตโส อภินิโรปนา สมฺมาสงฺกปฺโป – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิหิํสาธาตุ’’ ฯ ยา สเตฺตสุ กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิหิํสาธาตุ’’ฯ

อิมา ฉ ธาตุโยฯ

อิติ อิมานิ ตีณิ ฉกฺกานิ ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อฎฺฐารส ธาตุโย โหนฺติฯ

สุตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๑๘๓. อฎฺฐารส ธาตุโย – จกฺขุธาตุ, รูปธาตุ, จกฺขุวิญฺญาณธาตุ, โสตธาตุ, สทฺทธาตุ, โสตวิญฺญาณธาตุ, ฆานธาตุ, คนฺธธาตุ, ฆานวิญฺญาณธาตุ, ชิวฺหาธาตุ, รสธาตุ, ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ , กายธาตุ, โผฎฺฐพฺพธาตุ, กายวิญฺญาณธาตุ, มโนธาตุ, ธมฺมธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุฯ

๑๘๔. ตตฺถ กตมา จกฺขุธาตุ? ยํ จกฺขุ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท…เป…. สุโญฺญ คาโมเปโส – อยํ วุจฺจติ ‘‘จกฺขุธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา รูปธาตุ? ยํ รูปํ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย วณฺณนิภา…เป…. รูปธาตุเปสา – อยํ วุจฺจติ ‘‘รูปธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา จกฺขุวิญฺญาณธาตุ? จกฺขุญฺจ ปฎิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชาจกฺขุวิญฺญาณธาตุ – อยํ วุจฺจติ ‘‘จกฺขุวิญฺญาณธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา โสตธาตุ? ยํ โสตํ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท…เป…. สุโญฺญ คาโมเปโส – อยํ วุจฺจติ ‘‘โสตธาตุ’’ ฯ

ตตฺถ กตมา สทฺทธาตุ? โย สโทฺท จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปฺปฎิโฆ…เป…. สทฺทธาตุเปสา – อยํ วุจฺจติ ‘‘สทฺทธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา โสตวิญฺญาณธาตุ? โสตญฺจ ปฎิจฺจ สเทฺท จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชาโสตวิญฺญาณธาตุ – อยํ วุจฺจติ ‘‘โสตวิญฺญาณธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ฆานธาตุ? ยํ ฆานํ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท…เป…. สุโญฺญ คาโมเปโส – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฆานธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา คนฺธธาตุ? โย คโนฺธ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ…เป…. คนฺธธาตุเปสา – อยํ วุจฺจติ ‘‘คนฺธธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ฆานวิญฺญาณธาตุ? ฆานญฺจ ปฏิจฺจ คเนฺธ จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขโนฺธ ตชฺชาฆานวิญฺญาณธาตุ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฆานวิญฺญาณธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ชิวฺหาธาตุ? ยา ชิวฺหา จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท…เป…. สุโญฺญ คาโมเปโส – อยํ วุจฺจติ ‘‘ชิวฺหาธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา รสธาตุ? โย รโส จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย อนิทสฺสโน สปฺปฏิโฆ…เป.… รสธาตุเปสา – อยํ วุจฺจติ ‘‘รสธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ? ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขโนฺธ ตชฺชาชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา กายธาตุ? โย กาโย จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท…เป…. สุโญฺญ คาโมเปโส – อยํ วุจฺจติ ‘‘กายธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา โผฎฺฐพฺพธาตุ? ปถวีธาตุ…เป…. โผฎฺฐพฺพธาตุเปสา – อยํ วุจฺจติ ‘‘โผฎฺฐพฺพธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา กายวิญฺญาณธาตุ? กายญฺจ ปฏิจฺจ โผฎฺฐเพฺพ จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขโนฺธ ตชฺชากายวิญฺญาณธาตุ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กายวิญฺญาณธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา มโนธาตุ? จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺธสมนนฺตรา อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขโนฺธ ตชฺชามโนธาตุ; โสตวิญฺญาณธาตุยา…เป…. ฆานวิญฺญาณธาตุยา…เป…. ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา…เป…. กายวิญฺญาณธาตุยา อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺธสมนนฺตรา อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขโนฺธ ตชฺชามโนธาตุ สพฺพธเมฺมสุ วา ปน ปฐมสมนฺนาหาโร อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขโนฺธ ตชฺชามโนธาตุ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มโนธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ธมฺมธาตุ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ, ยญฺจ รูปํ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆํ ธมฺมายตนปริยาปนฺนํ, อสงฺขตา จ ธาตุฯ

ตตฺถ กตโม เวทนากฺขโนฺธ? เอกวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – ผสฺสสมฺปยุโตฺต ฯ ทุวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ ติวิเธน เวทนากฺขโนฺธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ

อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป…. เอวํ ทสวิเธน เวทนากฺขนฺโธ…เป…. เอวํ พหุวิเธน เวทนากฺขนฺโธฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนากฺขนฺโธ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สญฺญากฺขนฺโธ? เอกวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – ผสฺสสมฺปยุตฺโตฯ ทุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ สเหตุโก, อตฺถิ อเหตุโกฯ ติวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป…. เอวํ ทสวิเธน สญฺญากฺขนฺโธ…เป…. เอวํ พหุวิเธน สญฺญากฺขนฺโธฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘สญฺญากฺขนฺโธ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สงฺขารกฺขนฺโธ? เอกวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – จิตฺตสมฺปยุตฺโตฯ ทุวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – อตฺถิ เหตุ, อตฺถิ อเหตุฯ ติวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – อตฺถิ กุสโล, อตฺถิ อกุสโล, อตฺถิ อพฺยากโต…เป…. เอวํ ทสวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ…เป…. เอวํ พหุวิเธน สงฺขารกฺขนฺโธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารกฺขนฺโธ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ รูปํ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆํ ธมฺมายตนปริยาปนฺนํ? อิตฺถินฺทฺริยํ…เป…. กพฬีกาโร อาหาโร – อิทํ วุจฺจติ รูปํ ‘‘อนิทสฺสนอปฺปฏิฆํ ธมฺมายตนปริยาปนฺนํ’’ฯ

ตตฺถ กตมา อสงฺขตา ธาตุ? ราคกฺขโย, โทสกฺขโย, โมหกฺขโย – อยํ วุจฺจติ ‘‘อสงฺขตา ธาตุ’’ฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘ธมฺมธาตุ’’ฯ

ตตฺถ กตมา มโนวิญฺญาณธาตุ? จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺธสมนนฺตรา อุปฺปชฺชติ มโนธาตุ, มโนธาตุยา อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺธสมนนฺตรา อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ; โสตวิญฺญาณธาตุยา…เป…. ฆานวิญฺญาณธาตุยา …เป…. ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา…เป…. กายวิญฺญาณธาตุยา อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺธสมนนฺตรา อุปฺปชฺชติ มโนธาตุ, มโนธาตุยาปิ อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺธสมนนฺตรา อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ มนญฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มโนวิญฺญาณธาตุ’’ฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปญฺหาปุจฺฉกํ

อฏฺฐารส ธาตุโย – จกฺขุธาตุ, รูปธาตุ, จกฺขุวิญฺญาณธาตุ, โสตธาตุ, สทฺทธาตุ, โสตวิญฺญาณธาตุ, ฆานธาตุ, คนฺธธาตุ, ฆานวิญฺญาณธาตุ, ชิวฺหาธาตุ, รสธาตุ, ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ, กายธาตุ, โผฏฺฐพฺพธาตุ, กายวิญฺญาณธาตุ, มโนธาตุ, ธมฺมธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุฯ

๑๘๖. อฏฺฐารสนฺนํ ธาตูนํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป…. กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๑๘๗. โสฬส ธาตุโย อพฺยากตาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา กุสลา, สิยา อกุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ ทส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิ, ‘‘ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิ, ‘‘อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิฯ ปญฺจ ธาตุโย อทุกฺขมสุขาย

เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ กายวิญฺญาณธาตุ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ ธมฺมธาตุ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิ, ‘‘ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิ, ‘‘อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิฯ

ทส ธาตุโย เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ ปญฺจ ธาตุโย วิปากาฯ มโนธาตุ สิยา วิปากา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ

ทส ธาตุโย อุปาทินฺนุปาทานิยาฯ สทฺทธาตุ อนุปาทินฺนุปาทานิยาฯ ปญฺจ ธาตุโย สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ

โสฬส ธาตุโย อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกา, สิยา อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกา, สิยา อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกาฯ ปนฺนรส ธาตุโย อวิตกฺกอวิจาราฯ มโนธาตุ สวิตกฺกสวิจาราฯ มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ ธมฺมธาตุ สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจารา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สวิตกฺกสวิจารา’’ติปิ, ‘‘อวิตกฺกวิจารมตฺตา’’ติปิ, ‘‘อวิตกฺกอวิจารา’’ติปิฯ ทส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘ปีติสหคตา’’ติปิ, ‘‘สุขสหคตา’’ติปิ, ‘‘อุเปกฺขาสหคตา’’ติปิฯ ปญฺจ ธาตุโย อุเปกฺขาสหคตาฯ กายวิญฺญาณธาตุ น ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, น อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สุขสหคตา’’ติฯ เทฺว ธาตุโย สิยา ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปีติสหคตา’’ติปิ, ‘‘สุขสหคตา’’ติปิ, ‘‘อุเปกฺขาสหคตา’’ติปิฯ

โสฬส ธาตุโย เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพา, สิยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ โสฬส ธาตุโย เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ โสฬส ธาตุโย เนวาจยคามินาปจยคามิโนฯ เทฺว ธาตุโย สิยา อาจยคามิโน, สิยา อปจยคามิโน, สิยา เนวาจยคามินาปจยคามิโนฯ โสฬส ธาตุโย เนวเสกฺขนาเสกฺขาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา เสกฺขา, สิยา อเสกฺขา, สิยา เนวเสกฺขนาเสกฺขาฯ

โสฬส ธาตุโย ปริตฺตาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา ปริตฺตา, สิยา มหคฺคตา, สิยา อปฺปมาณาฯ ทส ธาตุโย อนารมฺมณาฯ ฉ ธาตุโย ปริตฺตารมฺมณาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา ปริตฺตารมฺมณา, สิยา มหคฺคตารมฺมณา, สิยา อปฺปมาณารมฺมณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปริตฺตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘มหคฺคตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘อปฺปมาณารมฺมณา’’ติปิฯ โสฬส ธาตุโย มชฺฌิมาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา หีนา, สิยา มชฺฌิมา, สิยา ปณีตาฯ โสฬส ธาตุโย อนิยตาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา มิจฺฉตฺตนิยตา, สิยา สมฺมตฺตนิยตา, สิยา อนิยตาฯ

ทส ธาตุโย อนารมฺมณาฯ ฉ ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘มคฺคารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘มคฺคเหตุกา’’ติปิ, ‘‘มคฺคาธิปติโน’’ติปิฯ เทฺว ธาตุโย สิยา มคฺคารมฺมณา, สิยา มคฺคเหตุกา, สิยา มคฺ

คาธิปติโน, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘มคฺคารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘มคฺคเหตุกา’’ติปิ, ‘‘มคฺคาธิปติโน’’ติปิฯ ทส ธาตุโย สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทิโน, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อนุปฺปนฺนา’’ติฯ สทฺท ธาตุ สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปฺปาทินี’’ติฯ ฉ ธาตุโย สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทิโนฯ ธมฺมธาตุ สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทินี, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปฺปนฺนา’’ติปิ, ‘‘อนุปฺปนฺนา’’ติปิ, ‘‘อุปฺปาทินี’’ติปิฯ

สตฺตรส ธาตุโย สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ ธมฺมธาตุ สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อตีตา’’ติปิ, ‘‘อนาคตา’’ติปิ, ‘‘ปจฺจุปฺปนฺนา’’ติปิฯ ทส ธาตุโย อนารมฺมณาฯ ฉ ธาตุโย ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา อตีตารมฺมณา, สิยา อนาคตารมฺมณา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา , สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อตีตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘อนาคตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา’’ติปิ; สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ

ทส ธาตุโย อนารมฺมณาฯ ฉ ธาตุโย สิยา อชฺฌตฺตารมฺมณา, สิยา พหิทฺธารมฺมณา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา อชฺฌตฺตารมฺมณา, สิยา พหิทฺธารมฺมณา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อชฺฌตฺตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘พหิทฺธารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา’’ติปิฯ รูปธาตุ สนิทสฺสนสปฺปฏิฆาฯ นว ธาตุโย อนิทสฺสนอปฺปฏิฆาฯ อฎฺฐ ธาตุโย อนิทสฺสนอปฺปฏิฆาฯ

๒. ทุกํ

๑๘๘. สตฺตรส ธาตุโย น เหตูฯ ธมฺมธาตุ สิยา เหตุ, สิยา น เหตุฯ โสฬส ธาตุโย อเหตุกาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สเหตุกา, สิยา อเหตุกาฯ โสฬส ธาตุโย อเหตุกาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สเหตุกา, สิยา อเหตุกาฯ โสฬส ธาตุโย เหตุวิปฺปยุตฺตา ฯ เทฺว ธาตุโย สิยา เหตุสมฺปยุตฺตา, สิยา เหตุวิปฺปยุตฺตาฯ โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตุ เจว สเหตุกา จา’’ติปิ, ‘‘สเหตุกา เจว น จ เหตู’’ติปิฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตุ เจว สเหตุกา จา’’ติ, สิยา สเหตุกา เจว น จ เหตุ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สเหตุกา เจว น จ เหตู’’ติฯ ธมฺมธาตุ สิยา เหตุ เจว สเหตุกา จ, สิยา สเหตุกา เจว น จ เหตุ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตุ เจว สเหตุกา จา’’ติปิ, ‘‘สเหตุกา เจว น จ เหตู’’ติปิฯ โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตู’’ติปิฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตู’’ติฯ ธมฺมธาตุ สิยา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จ, สิยา เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตุ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตู’’ติปิฯ โสฬส ธาตุโย น เหตุอเหตุกาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา น เหตุสเหตุกา, สิยา น เหตุอเหตุกาฯ ธมฺมธาตุ สิยา น เหตุสเหตุกา, สิยา น เหตุอเหตุกา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘น เหตุสเหตุกา’’ติปิ, ‘‘น เหตุอเหตุกา’’ติปิฯ

สตฺตรส ธาตุโย สปฺปจฺจยาฯ ธมฺมธาตุ สิยา สปฺปจฺจยา, สิยา อปฺปจฺจยาฯ สตฺตรส ธาตุโย สงฺขตาฯ ธมฺมธาตุ สิยา สงฺขตา, สิยา อสงฺขตาฯ รูปธาตุ สนิทสฺสนาฯ สตฺตรส ธาตุโย อนิทสฺสนาฯ ทส ธาตุโย สปฺปฏิฆาฯ อฎฺฐ ธาตุโย อปฺปฏิฆาฯ ทส ธาตุโย รูปาฯ สตฺต ธาตุโย อรูปาฯ ธมฺมธาตุ สิยา รูปา, สิยา อรูปาฯ โสฬส ธาตุโย โลกิยาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตรา; เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยาฯ

สตฺตรส ธาตุโย โน อาสวาฯ ธมฺมธาตุ สิยา อาสวา, สิยา โน อาสวาฯ โสฬส ธาตุโย สาสวาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สาสวา, สิยา อนาสวาฯ โสฬส ธาตุโย อาสววิปฺปยุตฺตาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา อาสวสมฺปยุตฺตา, สิยา อาสววิปฺปยุตฺตาฯ โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวา เจว สาสวา จา’’ติ, ‘‘สาสวา เจว โน จ อาสวา’’ฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสโว เจว สาสวา จา’’ติ, สิยา สาสวา เจว โน จ อาสโว, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สาสวา เจว โน จ อาสโว’’ติฯ ธมฺมธาตุ สิยา อาสโว เจว สาสวา จ, สิยา สาสวา เจว โน จ อาสโว, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสโว เจว สาสวา จา’’ติปิ, ‘‘สาสวา เจว โน จ อาสโว’’ติปิฯ

โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวา’’ติปิฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสโว, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสโว’’ติฯ ธมฺมธาตุ สิยา อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จ, สิยา อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสโว, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสโว’’ติปิฯ โสฬส ธาตุโย อาสววิปฺปยุตฺตสาสวาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา อาสววิปฺปยุตฺตสาสวา, สิยา อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา , สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสววิปฺปยุตฺตสาสวา’’ติปิ, ‘‘อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา’’ติปิฯ

สตฺตรส ธาตุโย โน สํโยชนาฯ ธมฺมธาตุ สิยา สํโยชนํ, สิยา โน สํโยชนํฯ โสฬส ธาตุโย สํโยชนิยาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สํโยชนิยา, สิยา อสํโยชนิยาฯ โสฬส ธาตุโย สํโยชนวิปฺปยุตฺตาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สํโยชนสมฺปยุตฺตา, สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตาฯ โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนา เจว สํโยชนิยา จา’’ติ, สํโยชนิยา เจว โน จ สํโยชนาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชนิยา จา’’ติ, สิยา สํโยชนิยา เจว โน จ สํโยชนํ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนิยา เจว โน จ สํโยชน’’นฺติฯ ธมฺมธาตุ สิยา สํโยชนเญฺจว สํโยชนิยา จ, สิยา สํโยชนิยา เจว โน จ สํโยชนํ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชนิยา จา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนิยา เจว โน จ สํโยชน’’นฺติปิฯ โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนา เจว สํโยชนสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สํโยชนา’’ติปิฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา สํโยชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สํโยชนํ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สํโยชน’’นฺติฯ ธมฺมธาตุ สิยา สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุตฺตา จ, สิยา สํโยชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สํโยชนํ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สํโยชน’’นฺติปิฯ โสฬส ธาตุโย สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิยาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิยา, สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิยา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิยา’’ติปิฯ

สตฺตรส ธาตุโย โน คนฺถาฯ ธมฺมธาตุ สิยา คโนฺถ, สิยา โน คโนฺถฯ โสฬส ธาตุโย คนฺถนิยาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา คนฺถนิยา, สิยา อคนฺถนิยาฯ โสฬส ธาตุโย คนฺถวิปฺปยุตฺตาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา คนฺถสมฺปยุตฺตา, สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตาฯ โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถา เจว คนฺถนิยา จา’’ติ, คนฺถนิยา เจว โน จ คนฺถาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘คโนฺถ เจว คนฺถนิยา จา’’ติ, สิยา คนฺถนิยา เจว โน จ คโนฺถ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถนิยา เจว โน จ คโนฺถ’’ติฯ ธมฺมธาตุ สิยา คโนฺถ เจว คนฺถนิยา จ, สิยา คนฺถนิยา เจว โน จ คโนฺถ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คโนฺถ เจว คนฺถนิยา จา’’ติปิ, ‘‘คนฺถนิยา เจว โน จ คโนฺถ’’ติปิฯ โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถา เจว คนฺถสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คนฺถา’’ติปิฯ

มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘คโนฺถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คโนฺถ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คโนฺถ’’ติฯ ธมฺมธาตุ สิยา คโนฺถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺตา จ, สิยา คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คโนฺถ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คโนฺถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คโนฺถ’’ติปิฯ โสฬส ธาตุโย คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยา, สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยา’’ติปิ, ‘‘คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิยา’’ติปิฯ

สตฺตรส ธาตุโย โน โอฆา…เป.… โน โยคา…เป.… โน นีวรณาฯ ธมฺมธาตุ สิยา นีวรณํ, สิยา โน นีวรณํฯ โสฬส ธาตุโย นีวรณิยาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา นีวรณิยา, สิยา อนีวรณิยาฯ โสฬส ธาตุโย นีวรณวิปฺปยุตฺตาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา นีวรณสมฺปยุตฺตา, สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตาฯ โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณา เจว นีวรณิยา จา’’ติ, นีวรณิยา เจว โน จ นีวรณาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณิยา จา’’ติ, สิยา นีวรณิยา เจว โน จ นีวรณํ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณิยา เจว โน จ นีวรณ’’นฺติฯ ธมฺมธาตุ สิยา นีวรณเญฺจว นีวรณิยา จ, สิยา นีวรณิยา เจว โน จ นีวรณํ , สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณิยา จา’’ติปิ, ‘‘นีวรณิยา เจว โน จ นีวรณ’’นฺติปิฯ โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณา เจว นีวรณสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณา’’ติปิฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณํ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณ’’นฺติฯ ธมฺมธาตุ สิยา นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุตฺตา จ, สิยา นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณํ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณ’’นฺติปิฯ โสฬส ธาตุโย นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิยาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิยา, สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิยา’’ติปิ, ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิยา’’ติปิฯ

สตฺตรส ธาตุโย โน ปรามาสาฯ ธมฺมธาตุ สิยา ปรามาโส, สิยา โน ปรามาโสฯ โสฬส ธาตุโย ปรามฏฺฐาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา ปรามฏฺฐา, สิยา อปรามฏฺฐาฯ โสฬส ธาตุโย ปรามาสวิปฺปยุตฺตาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา ปรามาสสมฺปยุตฺตา, สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตาฯ ธมฺมธาตุ สิยา ปรามาสสมฺปยุตฺตา, สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามาสสมฺปยุตฺตา’’ติปิ , ‘‘ปรามาสวิปฺปยุตฺตา’’ติปิฯ โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามาสา เจว ปรามฏฺฐา จาติ ปรามฏฺฐา เจว โน จ ปรามาสา’’ฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามาโส เจว ปรามฏฺฐา จา’’ติ, สิยา ปรามฏฺฐา เจว โน จ ปรามาโส, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามฏฺฐา เจว โน จ ปรามาโส’’ติฯ ธมฺมธาตุ สิยา ปรามาโส เจว ปรามฏฺฐา จ, สิยา ปรามฏฺฐา เจว โน จ ปรามาโส, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามาโส เจว ปรามฏฺฐา จา’’ติปิ, ‘‘ปรามฏฺฐา เจว โน จ ปรามาโส’’ติปิฯ โสฬส ธาตุโย ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐา, สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺฐา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐา’’ติปิ, ‘‘ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺฐา’’ติปิฯ

ทส ธาตุโย อนารมฺมณาฯ สตฺต ธาตุโย สารมฺมณาฯ ธมฺมธาตุ สิยา สารมฺมณา, สิยา อนารมฺมณาฯ สตฺต ธาตุโย จิตฺตาฯ เอกาทส ธาตุโย โน จิตฺตาฯ สตฺตรส ธาตุโย อเจตสิกาฯ ธมฺมธาตุ สิยา เจตสิกา, สิยา อเจตสิกาฯ ทส ธาตุโย จิตฺตวิปฺปยุตฺตาฯ ธมฺมธาตุ สิยา จิตฺตสมฺปยุตฺตา, สิยา จิตฺตวิปฺปยุตฺตาฯ สตฺต ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘จิเตฺตน สมฺปยุตฺตา’’ติปิ, ‘‘จิ

เตฺตน วิปฺปยุตฺตา’’ติปิฯ ทส ธาตุโย จิตฺตวิสํสฏฺฐาฯ ธมฺมธาตุ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐา , สิยา จิตฺตวิสํสฏฺฐาฯ สตฺต ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘จิเตฺตน สํสฏฺฐา’’ติปิ, ‘‘จิเตฺตน วิสํสฏฺฐา’’ติปิฯ

ทฺวาทส ธาตุโย โน จิตฺตสมุฏฺฐานาฯ ฉ ธาตุโย สิยา จิตฺตสมุฏฺฐานา, สิยา โน จิตฺตสมุฏฺฐานาฯ สตฺตรส ธาตุโย โน จิตฺตสหภุโนฯ ธมฺมธาตุ สิยา จิตฺตสหภู, สิยา โน จิตฺตสหภูฯ สตฺตรส ธาตุโย โน จิตฺตานุปริวตฺติโนฯ ธมฺมธาตุ สิยา จิตฺตานุปริวตฺตี, สิยา โน จิตฺตานุปริวตฺตีฯ สตฺตรส ธาตุโย โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานาฯ ธมฺมธาตุ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานา, สิยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานาฯ สตฺตรส ธาตุโย โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโนฯ ธมฺมธาตุ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภู, สิยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภูฯ สตฺตรส ธาตุโย โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโนฯ ธมฺมธาตุ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺตี, สิยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺตีฯ ทฺวาทส ธาตุโย อชฺฌตฺติกาฯ ฉ ธาตุโย พาหิราฯ

นว ธาตุโย อุปาทาฯ อฏฺฐ ธาตุโย โน อุปาทาฯ ธมฺมธาตุ สิยา อุปาทา, สิยา โน อุปาทาฯ ทส ธาตุโย อุปาทินฺนาฯ สทฺทธาตุ อนุปาทินฺนาฯ สตฺตธาตุโย สิยา อุปาทินฺนา, สิยา อนุปาทินฺนาฯ สตฺตรส ธาตุโย โน อุปาทานาฯ ธมฺมธาตุ สิยา อุปาทานํ, สิยา โน อุปาทานํฯ โสฬส ธาตุโย อุปาทานิยาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา อุปาทานิยา, สิยา อนุปาทานิยาฯ โสฬส ธาตุโย อุปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตา, สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จา’’ติ, ‘‘อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานา’’ฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานเญฺจว อุปาทานิยา จา’’ติ, สิยา อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานํ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทาน’’นฺติฯ ธมฺมธาตุ สิยา อุปาทานเญฺจว อุปาทานิยา จ, สิยา อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานํ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานเญฺจว อุปาทานิยา จา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทาน’’นฺติปิฯ

โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานา เจว อุปาทานสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานา’’ติปิฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานเญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานํ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทาน’’นฺติฯ ธมฺมธาตุ สิยา อุปาทานเญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺตา จ, สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานํ, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานเญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทาน’’นฺติปิฯ โสฬส ธาตุโย อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา, สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยา’’ติปิฯ

สตฺตรส ธาตุโย โน กิเลสาฯ ธมฺมธาตุ สิยา กิเลสา, สิยา โน กิเลสาฯ โสฬส ธาตุโย สํกิเลสิกาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สํกิเลสิกา, สิยา อสํกิเลสิกาฯ โสฬส ธาตุโย อสํกิลิฏฺฐาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สํกิลิฏฺฐา, สิยา อสํกิลิฏฺฐาฯ โสฬส ธาตุโย กิเลสวิปฺปยุตฺตาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา กิเลสสมฺปยุตฺตา, สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตาฯ โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว สํกิเลสิกา จา’’ติ, สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลสาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลโส เจว สํกิเลสิกา จา’’ติ, สิยา สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลโส’’ติฯ ธมฺมธาตุ สิยา กิเลโส เจว สํกิเลสิกา จ, สิยา สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลโส เจว สํกิเลสิกา จา’’ติปิ, ‘‘สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลโส’’ติปิฯ

โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว สํกิลิฏฺฐา จา’’ติปิ, ‘‘สํกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิเลสา’’ติปิฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลโส เจว สํกิลิฏฺโฐ จา’’ติ, สิยา สํกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิเลโส’’ติฯ ธมฺมธาตุ สิยา กิเลโส เจว สํกิลิฏฺฐา จ, สิยา สํกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลโส เจว สํกิลิฏฺฐา จา’’ติปิ, ‘‘สํกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิเลโส’’ติปิฯ โสฬส ธาตุโย น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลสา’’ติปิฯ มโนวิญฺญาณธาตุ น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลโส’’ติฯ ธมฺมธาตุ สิยา กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จ, สิยา กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลโส’’ติปิฯ โสฬส ธาตุโย กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิกาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิกา, สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิกา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิกา’’ติปิ, ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิกา’’ติปิฯ

โสฬส ธาตุโย น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, สิยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ โสฬส ธาตุโย น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพา, สิยา น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ โสฬส ธาตุโย น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ โสฬส ธาตุโย น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ

ปนฺนรส ธาตุโย อวิตกฺกาฯ มโนธาตุ สวิตกฺกาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สวิตกฺกา, สิยา อวิตกฺกาฯ ปนฺนรส ธาตุโย อวิจาราฯ มโนธาตุ สวิจาราฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สวิจารา, สิยา อวิจาราฯ โสฬส ธาตุโย อปฺปีติกาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สปฺปีติกา, สิยา อปฺปีติกาฯ โสฬส ธาตุโย น ปีติสหคตาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา ปีติสหคตา, สิยา น ปีติสหคตาฯ ปนฺนรส ธาตุโย น สุขสหคตาฯ ติโสฺส ธาตุโย สิยา สุขสหคตา, สิยา น สุขสหคตาฯ เอกาทส ธาตุโย น อุเปกฺขาสหคตาฯ ปญฺจ ธาตุโย อุเปกฺขาสหคตาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น อุเปกฺขาสหคตาฯ

โสฬส ธาตุโย กามาวจราฯ เทฺว ธาตุโย สิยา กามาวจรา, สิยา น กามาวจราฯ โสฬส ธาตุโย น รูปาวจราฯ เทฺว ธาตุโย สิยา รูปาวจรา, สิยา น รูปาวจราฯ โสฬส ธาตุโย น อรูปาวจราฯ เทฺว ธาตุโย สิยา อรูปาวจรา, สิยา น อรูปาวจราฯ โสฬส ธาตุโย ปริยาปนฺนาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา ปริยาปนฺนา, สิยา อปริยาปนฺนาฯ โสฬส ธาตุโย อนิยฺยานิกาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา นิยฺยานิกา, สิยา อนิยฺยานิกาฯ โสฬส ธาตุโย อนิยตาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา นิยตา, สิยา อนิยตาฯ โสฬส ธาตุโย สอุตฺตราฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สอุตฺตรา, สิยา อนุตฺตราฯ โสฬส ธาตุโย อรณาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา สรณา, สิยา อรณาติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

ธาตุวิภงฺโค นิฏฺฐิโตฯ

๔. สจฺจวิภงฺโค

๑. สุตฺตนฺตภาชนียํ

๑๘๙. จตฺตาริ อริยสจฺจานิ – ทุกฺขํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขสมุทยํ [ทุกฺขสมุทโย (สฺยา.)] อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธํ [ทุกฺขนิโรโธ (สฺยา.)] อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํฯ

๑. ทุกฺขสจฺจํ

๑๙๐. ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ? ชาติปิ ทุกฺขา, ชราปิ ทุกฺขา, มรณมฺปิ ทุกฺขํ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาปิ ทุกฺขา, อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข, ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข, ยํ ปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ, สํขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขาฯ

๑๙๑. ตตฺถ กตมา ชาติ? ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชาติ สญฺชาติ โอกฺกนฺติ อภินิพฺพตฺติ ขนฺธานํ ปาตุภาโว อายตนานํ ปฏิลาโภ – อยํ วุจฺจติ “ชาติ”ฯ

๑๙๒. ตตฺถ กตมา ชรา? ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชรา ชีรณตา ขณฺฑิจฺจํ ปาลิจฺจํ วลิตฺตจตา อายุโน สํหานิ อินฺทฺริยานํ ปริปาโก – อยํ วุจฺจติ “ชรา”ฯ

๑๙๓. ตตฺถ กตมํ มรณํ? ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหา ตมฺหา สตฺตนิกายา จุติ จวนตา เภโท อนฺตรธานํ มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา ขนฺธานํ เภโท กเฬวรสฺส นิกฺเขโป ชีวิตินฺทฺริยสฺสุปเจฺฉโท – อิทํ วุจฺจติ “มรณํ”ฯ

๑๙๔. ตตฺถ กตโม โสโก? ญาติพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โภคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส สีลพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส อญฺญตรญฺญตเรน พฺยสเนน สมนฺนาคตสฺส อญฺญตรญฺญตเรน ทุกฺขธมฺเมน ผุฏฺฐสฺส โสโก โสจนา โสจิตตฺตํ อนฺโตโสโก อโนฺตปริโสโก เจตโส ปริชฺฌายนา โทมนสฺสํ โสกสลฺลํ – อยํ วุจฺจติ “โสโก”ฯ

๑๙๕. ตตฺถ กตโม ปริเทโว? ญาติพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โภคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส สีลพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส อญฺญตรญฺญตเรน พฺยสเนน สมนฺนาคตสฺส อญฺญตรญฺญตเรน ทุกฺขธมฺเมน ผุฏฺฐสฺส อาเทโว ปริเทโว อาเทวนา ปริเทวนา อาเทวิตตฺตํ ปริเทวิตตฺตํ วาจา ปลาโป วิปฺปลาโป ลาลโปฺป ลาลปฺปนา ลาลปฺปิตตฺตํ [ลาลโป ลาลปนา ลาลปิตตฺตํ (สฺยา.)] – อยํ วุจฺจติ “ปริเทโว”ฯ

๑๙๖. ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? ยํ กายิกํ อสาตํ กายิกํ ทุกฺขํ กายสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ “ทุกฺขํ”ฯ

๑๙๗. ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ “โทมนสฺสํ”ฯ

๑๙๘. ตตฺถ กตโม อุปายาโส? ญาติพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โภคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส สีลพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส อญฺญตรญฺญตเรน พฺยสเนน สมนฺนาคตสฺส อญฺญตรญฺญตเรน ทุกฺขธมฺเมน ผุฏฺฐสฺส อายาโส อุปายาโส อายาสิตตฺตํ อุปายาสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ “อุปายาโส”ฯ

๑๙๙. ตตฺถ กตโม อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข? อิธ ยสฺส เต โหนฺติ อนิฏฺฐา อกนฺตา อมนาปา รูปา สทฺทา คนฺธา รสา โผฏฺฐพฺพา, เย วา ปนสฺส เต โหนฺติ อนตฺถกามา อหิตกามา อผาสุกกามา อโยคกฺเขมกามา; ยา เตหิ สงฺคติ สมาคโม สโมธานํ มิสฺสีภาโว – อยํ วุจฺจติ “อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข”ฯ

๒๐๐. ตตฺถ กตโม ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข? อิธ ยสฺส เต โหนฺติ อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา รูปา สทฺทา คนฺธา รสา โผฏฺฐพฺพา, เย วา ปนสฺส เต โหนฺติ อตฺถกามา หิตกามา ผาสุกกามา โยคกฺเขมกามา มาตา วา ปิตา วา ภาตา วา ภคินี วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา; ยา เตหิ อสงฺคติ อสมาคโม อสโมธานํ อมิสฺสีภาโว – อยํ วุจฺจติ “ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข”ฯ

๒๐๑. ตตฺถ กตมํ ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ? ชาติธมฺมานํ สตฺตานํ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ – “อโห วต, มยํ น ชาติธมฺมา อสฺสาม; น จ, วต, โน ชาติ อาคจฺเฉยฺยา”ติ! น โข ปเนตํ อิจฺฉาย ปตฺตพฺพํฯ อิทมฺปิ “ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ”ฯ

ชราธมฺมานํ สตฺตานํ…เป.… พฺยาธิธมฺมานํ สตฺตานํ…เป.… มรณธมฺมานํ สตฺตานํ…เป.… โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมานํ สตฺตานํ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ – “อโห วต, มยํ น โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา อสฺสาม; น จ, วต, โน โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา อาคจฺเฉยฺยุ”นฺติ! น โข ปเนตํ อิจฺฉาย ปตฺตพฺพํฯ อิทมฺปิ “ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ”ฯ

๒๐๒. ตตฺถ กตเม สํขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา? เสยฺยถิทํ – รูปุปาทานกฺขนฺโธ, เวทนุปาทานกฺขนฺโธ, สญฺญุปาทานกฺขนฺโธ, สงฺขารุปาทานกฺขนฺโธ, วิญฺญาณุปาทานกฺขนฺโธฯ อิเม วุจฺจนฺติ “สํขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา”ฯ

อิทํ วุจฺจติ “ทุกฺขํ อริยสจฺจํ”ฯ

๒. สมุทยสจฺจํ

๒๐๓. ตตฺถ กตมํ ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ? ยายํ ตณฺหา โปโนภวิกา [โปโนพฺภวิกา (สฺยา. ก.)] นนฺทิราคสหคตา ตตฺรตตฺราภินนฺทินี, เสยฺยถิทํ – กามตณฺหา, ภวตณฺหา, วิภวตณฺหาฯ

สา โข ปเนสา ตณฺหา กตฺถ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, กตฺถ นิวิสมานา นิวิสติ? ยํ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํ, เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ

กิญฺจ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํ? จกฺขุํ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ โสตํ โลเก…เป.… ฆานํ โลเก… ชิวฺหา โลเก… กาโย โลเก… มโน โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ

รูปา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ สทฺทา โลเก…เป.… คนฺธา โลเก… รสา โลเก… โผฏฺฐพฺพา โลเก… ธมฺมา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ

จกฺขุวิญฺญาณํ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ โสตวิญฺญาณํ โลเก…เป…. ฆานวิญฺญาณํ โลเก… ชิวฺหาวิญฺญาณํ โลเก… กายวิญฺญาณํ โลเก… มโนวิญฺญาณํ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ

จกฺขุสมฺผโสฺส โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ โสตสมฺผโสฺส โลเก…เป…. ฆานสมฺผโสฺส โลเก… ชิวฺหาสมฺผโสฺส โลเก… กายสมฺผโสฺส โลเก… มโนสมฺผโสฺส โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ

จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ โสตสมฺผสฺสชา เวทนา โลเก…เป…. ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา โลเก… ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เวทนา โลเก… กายสมฺผสฺสชา เวทนา โลเก… มโนสมฺผสฺสชา เวทนา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ

รูปสญฺญา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ สทฺทสญฺญา โลเก…เป…. คนฺธสญฺญา โลเก… รสสญฺญา โลเก… โผฏฺฐพฺพสญฺญา โลเก… ธมฺมสญฺญา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ

รูปสเญฺจตนา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ สทฺทสเญฺจตนา โลเก…เป…. คนฺธสเญฺจตนา โลเก… รสสเญฺจตนา โลเก… โผฏฺฐพฺพสเญฺจตนา โลเก… ธมฺมสเญฺจตนา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ

รูปตณฺหา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ สทฺทตณฺหา โลเก…เป…. คนฺธตณฺหา โลเก… รสตณฺหา โลเก… โผฏฺฐพฺพตณฺหา โลเก… ธมฺมตณฺหา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ

รูปวิตโกฺก โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติ ฯ สทฺทวิตโกฺก โลเก…เป…. คนฺธวิตโกฺก โลเก… รสวิตโกฺก โลเก… โผฏฺฐพฺพวิตโกฺก โลเก… ธมฺมวิตโกฺก โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ

รูปวิจาโร โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ สทฺทวิจาโร โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ , เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ คนฺธวิจาโร โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ รสวิจาโร โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ โผฏฺฐพฺพวิจาโร โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ ธมฺมวิจาโร โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เอตฺถ นิวิสมานา นิวิสติฯ

อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ’’ฯ

๓. นิโรธสจฺจํ

๒๐๔. ตตฺถ กตมํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ? โย ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโยฯ

สา โข ปเนสา ตณฺหา กตฺถ ปหียมานา ปหียติ, กตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติ? ยํ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํ, เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

กิญฺจ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํ? จกฺขุํ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ โสตํ โลเก…เป.… ฆานํ โลเก… ชิวฺหา โลเก… กาโย โลเก… มโน โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

รูปา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ สทฺทา โลเก…เป.… คนฺธา โลเก… รสา โลเก… โผฏฺฐพฺพา โลเก… ธมฺมา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

จกฺขุวิญฺญาณํ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ โสตวิญฺญาณํ โลเก…เป.… ฆานวิญฺญาณํ โลเก… ชิวฺหาวิญฺญาณํ โลเก… กายวิญฺญาณํ โลเก… มโนวิญฺญาณํ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

จกฺขุสมฺผสฺโส โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ โสตสมฺผสฺโส โลเก…เป.… ฆานสมฺผสฺโส โลเก… ชิวฺหาสมฺผสฺโส โลเก… กายสมฺผสฺโส โลเก… มโนสมฺผสฺโส โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ โสตสมฺผสฺสชา เวทนา โลเก…เป.… ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา โลเก… ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เวทนา โลเก… กายสมฺผสฺสชา เวทนา โลเก… มโนสมฺผสฺสชา เวทนา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

รูปสญฺญา โลเก… สทฺทสญฺญา โลเก… คนฺธสญฺญา โลเก… รสสญฺญา โลเก… โผฏฺฐพฺพสญฺญา โลเก… ธมฺมสญฺญา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

รูปสญฺเจตนา โลเก… สทฺทสญฺเจตนา โลเก… คนฺธสญฺเจตนา โลเก… รสสญฺเจตนา โลเก… โผฏฺฐพฺพสญฺเจตนา โลเก… ธมฺมสญฺเจตนา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

รูปตณฺหา โลเก… สทฺทตณฺหา โลเก… คนฺธตณฺหา โลเก… รสตณฺหา โลเก… โผฏฺฐพฺพตณฺหา โลเก… ธมฺมตณฺหา โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

รูปวิตกฺโก โลเก… สทฺทวิตกฺโก โลเก… คนฺธวิตกฺโก โลเก… รสวิตกฺโก โลเก… โผฏฺฐพฺพวิตกฺโก โลเก… ธมฺมวิตกฺโก โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

รูปวิจาโร โลเก… สทฺทวิจาโร โลเก… คนฺธวิจาโร โลเก… รสวิจาโร โลเก… โผฏฺฐพฺพวิจาโร โลเก… ธมฺมวิจาโร โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํฯ เอเตฺถสา ตณฺหา ปหียมานา ปหียติ, เอตฺถ นิรุชฺฌมานา นิรุชฺฌติฯ

อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ’’ฯ

๔. มคฺคสจฺจํ

๒๐๕. ตตฺถ กตมํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ? อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมนฺโต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาทิฏฺฐิ? ทุกฺเข ญาณํ, ทุกฺขสมุทเย ญาณํ, ทุกฺขนิโรเธ ญาณํ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาทิฏฺฐิ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสงฺกปฺโป? เนกฺขมฺมสงฺกปฺโป, อพฺยาปาทสงฺกปฺโป, อวิหิํสาสงฺกปฺโป – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสงฺกปฺโป’’ฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาวาจา? มุสาวาทา เวรมณี, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี, ผรุสาย วาจาย เวรมณี, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาวาจา’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมากมฺมนฺโต? ปาณาติปาตา เวรมณี, อทินฺนาทานา เวรมณี, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมากมฺมนฺโต’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาอาชีโว? อิธ อริยสาวโก มิจฺฉาอาชีวํ ปหาย สมฺมาอาชีเวน ชีวิกํ กเปฺปติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาอาชีโว’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาวายาโม? อิธ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วีริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติฯ อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วีริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติฯ อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วีริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติฯ อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วีริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาวายาโม’’ฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาสติ? อิธ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ...เป.... จิตฺต...เป.... ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อยํ วุจฺจติ "สมฺมาสติ"ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสมาธิ? อิธ ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ, วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ, สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา, อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ, เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ปีติยา จ วิราคา, อุเปกฺขโก จ วิหรติ, สโต จ สมฺปชาโน, สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ – "อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี"ติ, ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ สุขสฺส จ ปหานา, ทุกฺขสฺส จ ปหานา, ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา, อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ วุจฺจติ "สมฺมาสมาธิ"ฯ

อิทํ วุจฺจติ "ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ"ฯ

สุตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๒๐๖. จตฺตาริ สจฺจานิ – ทุกฺขํ, ทุกฺขสมุทโย, ทุกฺขนิโรโธ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขสมุทโย? ตณฺหา – อยํ วุจฺจติ "ทุกฺขสมุทโย"ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? อวเสสา จ กิเลสา, อวเสสา จ อกุสลา ธมฺมา, ตีณิ จ กุสลมูลานิ สาสวานิ, อวเสสา จ สาสวา กุสลา ธมฺมา, สาสวา จ กุสลากุสลานํ ธมฺมานํ วิปากา, เย จ ธมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา, สพฺพญฺจ รูปํ – อิทํ วุจฺจติ "ทุกฺขํ"ฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ? ตณฺหาย ปหานํ – อยํ วุจฺจติ "ทุกฺขนิโรโธ"ฯ

ตตฺถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา, วิวิเจฺจว กาเมหิ...เป.... ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ...เป.... สมฺมาสมาธิฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาทิฏฺฐิ? ยา ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ "สมฺมาทิฏฺฐิ"ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสงฺกปฺโป? โย ตกฺโก วิตกฺโก...เป.... สมฺมาสงฺกปฺโป มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ "สมฺมาสงฺกปฺโป"ฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาวาจา? ยา จตูหิ วจีทุจฺจริเตหิ อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี [เวรมณิ (ก.) เอวมุปริปิ] อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต สมฺมาวาจา มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ "สมฺมาวาจา"ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมากมฺมนฺโต? ยา ตีหิ กายทุจฺจริเตหิ อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต สมฺมากมฺมนฺโต มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ –

อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมากมฺมนฺโต’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาอาชีโว? ยา มิจฺฉา อาชีวา อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต สมฺมาอาชีโว มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาอาชีโว’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาวายาโม? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ [วิริยารมฺโภ (สี. สฺยา.)] …เป.… สมฺมาวายาโม วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาวายาโม’’ฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาสติ? ยา สติ อนุสฺสติ…เป.… สมฺมาสติ สติสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสติ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ สณฺฐิติ…เป.… สมฺมาสมาธิ สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสมาธิ’’ฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย สมฺปยุตฺตาฯ

๒๐๗. ตตฺถ กตโม ทุกฺขสมุทโย? ตณฺหา จ อวเสสา จ กิเลสา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขสมุทโย’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? อวเสสา จ อกุสลา ธมฺมา, ตีณิ จ กุสลมูลานิ สาสวานิ, อวเสสา จ สาสวา กุสลา ธมฺมา, สาสวา จ กุสลากุสลานํ ธมฺมานํ วิปากา, เย จ ธมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา, สพฺพญฺจ รูปํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ? ตณฺหาย จ, อวเสสานญฺจ กิเลสานํ ปหานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรโธ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา, วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค โหติ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ – ‘‘ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย สมฺปยุตฺตาฯ

๒๐๘. ตตฺถ กตโม ทุกฺขสมุทโย? ตณฺหา จ อวเสสา จ กิเลสา, อวเสสา จ อกุสลา ธมฺมา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขสมุทโย’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? ตีณิ จ กุสลมูลานิ สาสวานิ, อวเสสา จ สาสวา กุสลา ธมฺมา, สาสวา จ กุสลากุสลานํ ธมฺมานํ วิปากา, เย จ ธมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา, สพฺพญฺจ รูปํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ? ตณฺหาย จ, อวเสสานญฺจ กิเลสานํ, อวเสสานญฺจ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรโธ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ

ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค โหติ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย สมฺปยุตฺตาฯ

๒๐๙. ตตฺถ กตโม ทุกฺขสมุทโย? ตณฺหา จ อวเสสา จ กิเลสา, อวเสสา จ อกุสลา ธมฺมา, ตีณิ จ กุสลมูลานิ สาสวานิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขสมุทโย’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? อวเสสา จ สาสวา กุสลา ธมฺมา, สาสวา จ กุสลากุสลานํ ธมฺมานํ วิปากา, เย จ ธมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา, สพฺพญฺจ รูปํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ? ตณฺหาย จ, อวเสสานญฺจ กิเลสานํ, อวเสสานญฺจ อกุสลานํ ธมฺมานํ, ติณฺณญฺจ กุสลมูลานํ สาสวานํ ปหานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรโธ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค โหติ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย สมฺปยุตฺตาฯ

๒๑๐. ตตฺถ กตโม ทุกฺขสมุทโย? ตณฺหา จ, อวเสสา จ กิเลสา, อวเสสา จ อกุสลา ธมฺมา, ตีณิ จ กุสลมูลานิ สาสวานิ, อวเสสา จ สาสวา กุสลา ธมฺมา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขสมุทโย’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? สาสวา กุสลากุสลานํ ธมฺมานํ วิปากา, เย จ ธมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา, สพฺพญฺจ รูปํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ? ตณฺหาย จ, อวเสสานญฺจ กิเลสานํ, อวเสสานญฺจ อกุสลานํ ธมฺมานํ, ติณฺณญฺจ กุสลมูลานํ สาสวานํ, อวเสสานญฺจ สาสวานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ปหานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรโธ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา, วิวิจฺเจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค โหติ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย สมฺปยุตฺตาฯ

๒๑๑. จตฺตาริ สจฺจานิ – ทุกฺขํ, ทุกฺขสมุทโย, ทุกฺขนิโรโธ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขสมุทโย? ตณฺหา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขสมุทโย’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? อวเสสา จ กิเลสา, อวเสสา จ อกุสลา ธมฺมา, ตีณิ จ กุสลมูลานิ สาสวานิ, อวเสสา จ สาสวา กุสลา ธมฺมา, สาสวา จ กุสลากุสลานํ ธมฺมานํ วิปากา, เย จ ธมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา, สพฺพญฺจ รูปํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ? ตณฺหาย ปหานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรโธ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา, วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ปญฺจงฺคิโก มโคฺค โหติ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาทิฏฺฐิ? ยา ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาทิฏฺฐิ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสงฺกโปฺป? โย ตโกฺก วิตโกฺก…เป…. สมฺมาสงฺกโปฺป มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสงฺกโปฺป’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาวายาโม? โย เจตสิโก วีริยารโมฺภ…เป…. สมฺมาวายาโม วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาวายาโม’’ฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาสติ? ยา สติ อนุสฺสติ…เป…. สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสติ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ…เป…. สมฺมาสมาธิ สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสมาธิ’’ฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย สมฺปยุตฺตาฯ

๒๑๒. ตตฺถ กตโม ทุกฺขสมุทโย? ตณฺหา จ, อวเสสา จ กิเลสา, อวเสสา จ อกุสลา ธมฺมา, ตีณิ จ กุสลมูลานิ สาสวานิ , อวเสสา จ สาสวา กุสลา ธมฺมา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขสมุทโย’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? สาสวา กุสลากุสลานํ ธมฺมานํ วิปากา, เย จ ธมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา, สพฺพญฺจ รูปํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ? ตณฺหาย จ, อวเสสานญฺจ กิเลสานํ, อวเสสานญฺจ อกุสลานํ ธมฺมานํ, ติณฺณญฺจ กุสลมูลานํ สาสวานํ, อวเสสานญฺจ สาสวานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ปหานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรโธ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา, วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ปญฺจงฺคิโก มโคฺค โหติ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย สมฺปยุตฺตาฯ

๒๑๓. จตฺตาริ สจฺจานิ – ทุกฺขํ, ทุกฺขสมุทโย, ทุกฺขนิโรโธ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขสมุทโย? ตณฺหา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขสมุทโย’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? อวเสสา จ กิเลสา, อวเสสา จ อกุสลา ธมฺมา, ตีณิ จ กุสลมูลานิ สาสวานิ, อวเสสา จ สาสวา กุสลา ธมฺมา, สาสวา จ กุสลากุสลานํ ธมฺมานํ วิปากา, เย จ ธมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา, สพฺพญฺจ รูปํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ? ตณฺหาย ปหานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรโธ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิกฺเขโป โหติฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’’ฯ

๒๑๔. ตตฺถ กตโม ทุกฺขสมุทโย? ตณฺหา จ, อวเสสา จ กิเลสา, อวเสสา จ อกุสลา ธมฺมา, ตีณิ จ กุสลมูลานิ สาสวานิ, อวเสสา จ สาสวา กุสลา ธมฺมา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขสมุทโย’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? สาสวา กุสลากุสลานํ ธมฺมานํ วิปากา, เย จ ธมฺมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา, สพฺพญฺจ รูปํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ทุกฺขนิโรโธ? ตณฺหาย จ, อวเสสานญฺจ กิเลสานํ, อวเสสานญฺจ อกุสลานํ ธมฺมานํ, ติณฺณญฺจ กุสลมูลานํ สาสวานํ, อวเสสานญฺจ สาสวานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ปหานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรโธ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิกฺเขโป โหติฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’’ฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปญฺหาปุจฺฉกํ

๒๑๕. จตฺตาริ อริยสจฺจานิ – ทุกฺขํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํฯ

๒๑๖. จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป.… กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๒๑๗. สมุทยสจฺจํ อกุสลํฯ มคฺคสจฺจํ กุสลํฯ นิโรธสจฺจํ อพฺยากตํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา กุสลํ, สิยา อกุสลํ, สิยา อพฺยากตํฯ เทฺว สจฺจา สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต’’นฺติปิ, ‘‘ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต’’นฺติปิ, ‘‘อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต’’นฺติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย

สมฺปยุตฺตํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต’’นฺติปิ, ‘‘ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต’’นฺติปิ, ‘‘อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต’’นฺติปิฯ เทฺว สจฺจา วิปากธมฺมธมฺมาฯ นิโรธสจฺจํ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา วิปากํ, สิยา วิปากธมฺมธมฺมํ, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมํฯ สมุทยสจฺจํ อนุปาทินฺนุปาทานิยํฯ เทฺว สจฺจา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยํ, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยํฯ

สมุทยสจฺจํ สํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกํฯ เทฺว สจฺจา อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกํ, สิยา อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกํฯ สมุทยสจฺจํ สวิตกฺกสวิจารํฯ นิโรธสจฺจํ อวิตกฺกอวิจารํฯ มคฺคสจฺจํ สิยา สวิตกฺกสวิจารํ, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตํ, สิยา อวิตกฺกอวิจารํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สวิตกฺกสวิจารํ, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตํ, สิยา อวิตกฺกอวิจารํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สวิตกฺกสวิจาร’’นฺติปิ, ‘‘อวิตกฺกวิจารมตฺต’’นฺติปิ, ‘‘อวิตกฺกอวิจาร’’นฺติปิฯ เทฺว สจฺจา สิยา ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตาฯ นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปีติสหคต’’นฺติปิ, ‘‘สุขสหคต’’นฺติปิ, ‘‘อุเปกฺขาสหคต’’นฺติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา ปีติสหคตํ, สิยา สุขสหคตํ, สิยา อุเปกฺขาสหคตํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปีติสหคต’’นฺติปิ, ‘‘สุขสหคต’’นฺติปิ, ‘‘อุเปกฺขาสหคต’’นฺติปิฯ

เทฺว สจฺจา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ สมุทยสจฺจํ สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพํ, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพํ, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพํ, สิยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพํฯ เทฺว สจฺจา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สมุทยสจฺจํ สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกํ, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกํ, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกํ, สิยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกํฯ สมุทยสจฺจํ อาจยคามิฯ มคฺคสจฺจํ อปจยคามิฯ นิโรธสจฺจํ เนวาจยคามินาปจยคามิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อาจยคามิ, สิยา เนวาจยคามินาปจยคามิฯ มคฺคสจฺจํ เสกฺขํฯ ตีณิ สจฺจานิ เนวเสกฺขนาเสกฺขาฯ สมุทยสจฺจํ ปริตฺตํ ฯ เทฺว สจฺจา อปฺปมาณาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา ปริตฺตํ, สิยา มหคฺคตํฯ นิโรธสจฺจํ อนารมฺมณํฯ มคฺคสจฺจํ อปฺปมาณารมฺมณํฯ สมุทยสจฺจํ สิยา ปริตฺตารมฺมณํ, สิยา มหคฺคตารมฺมณํ น อปฺปมาณารมฺมณํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปริตฺตารมฺมณ’’นฺติปิ, ‘‘มหคฺคตารมฺมณ’’นฺติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา ปริตฺตารมฺมณํ, สิยา มหคฺคตารมฺมณํ, สิยา อปฺปมาณารมฺมณํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปริตฺตารมฺมณ’’นฺติปิ, ‘‘มหคฺคตารมฺมณ’’นฺติปิ, ‘‘อปฺปมาณารมฺมณ’’นฺติปิฯ

สมุทยสจฺจํ หีนํฯ เทฺว สจฺจา ปณีตาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา หีนํ, สิยา มชฺฌิมํฯ นิโรธสจฺจํ อนิยตํฯ มคฺคสจฺจํ สมฺมตฺตนิยตํฯ เทฺว สจฺจา สิยา มิจฺฉตฺตนิยตา, สิยา อนิยตาฯ นิโรธสจฺจํ อนารมฺมณํฯ สมุทยสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘มคฺคารมฺมณ’’นฺติปิ, ‘‘มคฺคเหตุก’’นฺติปิ, ‘‘มคฺคาธิปตี’’ติปิฯ มคฺคสจฺจํ น มคฺคารมฺมณํ มคฺคเหตุกํ, สิยา มคฺคาธิปติ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘มคฺคาธิปตี’’ติฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา มคฺคารมฺมณํ น มคฺคเหตุกํ, สิยา มคฺคาธิปติ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘มคฺคารมฺมณ’’นฺติปิ, ‘‘มคฺคาธิปตี’’ติปิฯ เทฺว สจฺจา สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปฺปาทิโน’’ติฯ นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อุปฺปนฺน’’นฺติปิ, ‘‘อนุปฺปนฺน’’นฺติปิ, ‘‘อุปฺปาที’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อุปฺปนฺนํ, สิยา อนุปฺปนฺนํ, สิยา อุปฺปาทิฯ ตีณิ สจฺจานิ สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตีต’’นฺติปิ, ‘‘อนาคต’’นฺติปิ, ‘‘ปจฺจุปฺปนฺน’’นฺติปิฯ นิโรธสจฺจํ อนารมฺมณํฯ มคฺคสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อตีตารมฺมณ’’นฺติปิ, ‘‘อนาคตารมฺมณ’’นฺติปิ, ‘‘ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณ’’นฺติปิฯ เทฺว สจฺจา สิยา อตีตารมฺมณา, สิยา อนาคตารมฺมณา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อตีตารมฺมณา’’ติปิ,

‘‘อนาคตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา’’ติปิฯ นิโรธสจฺจํ พหิทฺธาฯ ตีณิ สจฺจานิ สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ นิโรธสจฺจํ อนารมฺมณํฯ มคฺคสจฺจํ พหิทฺธารมฺมณํฯ สมุทยสจฺจํ สิยา อชฺฌตฺตารมฺมณํ, สิยา พหิทฺธารมฺมณํ, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อชฺฌตฺตารมฺมณํ, สิยา พหิทฺธารมฺมณํ, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณํ , สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อชฺฌตฺตารมฺมณ’’นฺติปิ, ‘‘พหิทฺธารมฺมณ’’นฺติปิ, ‘‘อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณ’’นฺติปิฯ ตีณิ สจฺจานิ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สนิทสฺสนสปฺปฏิฆํ, สิยา อนิทสฺสนสปฺปฏิฆํ, สิยา อนิทสฺสนอปฺปฏิฆํฯ

๒. ทุกํ

๒๑๘. สมุทยสจฺจํ เหตุฯ นิโรธสจฺจํ น เหตุฯ เทฺว สจฺจา สิยา เหตู, สิยา น เหตูฯ เทฺว สจฺจา สเหตุกาฯ นิโรธสจฺจํ อเหตุกํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สเหตุกํ, สิยา อเหตุกํฯ เทฺว สจฺจา เหตุสมฺปยุตฺตาฯ นิโรธสจฺจํ เหตุวิปฺปยุตฺตํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา เหตุสมฺปยุตฺตํ, สิยา เหตุวิปฺปยุตฺตํฯ สมุทยสจฺจํ เหตุ เจว สเหตุกญฺจฯ นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘เหตุ เจว สเหตุกญฺจา’’ติปิ, ‘‘สเหตุกญฺจว น จ เหตู’’ติปิฯ มคฺคสจฺจํ สิยา เหตุ เจว สเหตุกญฺจ, สิยา สเหตุกญฺจว น จ เหตุฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา เหตุ เจว สเหตุกญฺจ, สิยา สเหตุกญฺจว น จ เหตุ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘เหตุ เจว สเหตุกญฺจา’’ติปิ, ‘‘สเหตุกญฺจว น จ เหตู’’ติปิฯ สมุทยสจฺจํ เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตญฺจฯ นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘เหตุสมฺปยุตฺตญฺจว น จ เหตู’’ติปิฯ มคฺคสจฺจํ สิยา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา เหตุสมฺปยุตฺตญฺจว น จ เหตุฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา เหตุสมฺปยุตฺตญฺจว น จ เหตุ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘เหตุสมฺปยุตฺตญฺจว น จ เหตู’’ติปิฯ นิโรธสจฺจํ น เหตุอเหตุกํฯ สมุทยสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘น เหตุสเหตุก’’นฺติปิ, ‘‘น เหตุอเหตุก’’นฺติปิฯ มคฺคสจฺจํ สิยา น เหตุสเหตุกํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘น เหตุสเหตุก’’นฺติปิ, ‘‘น เหตุอเหตุก’’นฺติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา น เหตุสเหตุกํ, สิยา น เหตุอเหตุกํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘น เหตุสเหตุก’’นฺติปิ, ‘‘น เหตุอเหตุก’’นฺติปิฯ

ตีณิ สจฺจานิ สปฺปจฺจยาฯ นิโรธสจฺจํ อปฺปจฺจยํฯ ตีณิ สจฺจานิ สงฺขตาฯ นิโรธสจฺจํ อสงฺขตํฯ ตีณิ สจฺจานิ อนิทสฺสนาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สนิทสฺสนํ, สิยา อนิทสฺสนํฯ ตีณิ สจฺจานิ อปฺปฏิฆาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สปฺปฏิฆํ, สิยา อปฺปฏิฆํฯ ตีณิ สจฺจานิ อรูปานิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา รูปํ, สิยา อรูปํฯ เทฺว สจฺจา โลกิยาฯ เทฺว สจฺจา โลกุตฺตรา; เกนจิ วิญฺเญยฺยา, เกนจิ น วิญฺเญยฺยาฯ

สมุทยสจฺจํ อาสโวฯ เทฺว สจฺจา โน อาสวาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อาสโว, สิยา โน อาสโวฯ เทฺว สจฺจา สาสวาฯ เทฺว สจฺจา อนาสวา ฯ สมุทยสจฺจํ อาสวสมฺปยุตฺตํฯ เทฺว สจฺจา อาสววิปฺปยุตฺตาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อาสวสมฺปยุตฺตํ, สิยา อาสววิปฺปยุตฺตํฯ สมุทยสจฺจํ อาสโว เจว สาสวญฺจฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวา เจว สาสวา จา’’ติปิ, ‘‘สาสวา เจว โน จ อาสวา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อาสโว เจว สาสวญฺจ, สิยา สาสวญฺจว โน จ อาสโวฯ สมุทยสจฺจํ อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตญฺจฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตญฺจ , สิยา อาสวสมฺปยุตฺตญฺจว โน จ อาสโว, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘อาสวสมฺปยุตฺตญฺจว โน จ อาสโว’’ติปิฯ เทฺว สจฺจา อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวาฯ สมุทยสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อาสววิปฺปยุตฺตสาสว’’นฺติปิ, ‘‘อาสววิปฺปยุตฺตอนาสว’’นฺ

ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อาสววิปฺปยุตฺตสาสวํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อาสววิปฺปยุตฺตสาสว’’นฺติปิ, ‘‘อาสววิปฺปยุตฺตอนาสว’’นฺติปิฯ

สมุทยสจฺจํ สํโยชนํฯ เทฺว สจฺจา โน สํโยชนาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สํโยชนํ, สิยา โน สํโยชนํฯ เทฺว สจฺจา สํโยชนิยาฯ เทฺว สจฺจา อสํโยชนิยาฯ สมุทยสจฺจํ สํโยชนสมฺปยุตฺตํฯ เทฺว สจฺจา สํโยชนวิปฺปยุตฺตาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สํโยชนสมฺปยุตฺตํ, สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตํฯ สมุทยสจฺจํ สํโยชนเญฺจว สํโยชนิยญฺจฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนา เจว สํโยชนิยา จา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนิยา เจว โน จ สํโยชนา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สํโยชนเญฺจว สํโยชนิยญฺจ, สิยา สํโยชนิยเญฺจว โน จ สํโยชนํฯ สมุทยสจฺจํ สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุตฺตญฺจฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนา เจว สํโยชนสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สํโยชนา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา สํโยชนสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ สํโยชนํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชนสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ สํโยชน’’นฺติปิ ฯ เทฺว สจฺจา สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิยาฯ สมุทยสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิย’’นฺติปิ, ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิย’’นฺติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิยํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิย’’นฺติปิ, ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิย’’นฺติปิฯ

สมุทยสจฺจํ คนฺโถฯ เทฺว สจฺจา โน คนฺถาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา คนฺโถ, สิยา โน คนฺโถฯ เทฺว สจฺจา คนฺถนิยาฯ เทฺว สจฺจา อคนฺถนิยาฯ เทฺว สจฺจา คนฺถวิปฺปยุตฺตาฯ เทฺว สจฺจา สิยา คนฺถสมฺปยุตฺตา, สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตาฯ สมุทยสจฺจํ คนฺโถ เจว คนฺถนิยญฺจฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถา เจว คนฺถนิยา จา’’ติปิ, ‘‘คนฺถนิยา เจว โน จ คนฺถา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา คนฺโถ เจว คนฺถนิยญฺจ, สิยา คนฺถนิยเญฺจว โน จ คนฺโถฯ สมุทยสจฺจํ คนฺโถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺตญฺจ , สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘คนฺโถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘คนฺถสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ คนฺโถ’’ติปิฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถา เจว คนฺถสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คนฺถา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา คนฺโถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา คนฺถสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ คนฺโถ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘คนฺโถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘คนฺถสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ คนฺโถ’’ติปิฯ เทฺว สจฺจา คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิยาฯ เทฺว สจฺจา สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยา’’ติปิ, ‘‘คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิยา’’ติปิฯ

สมุทยสจฺจํ โอโฆ…เป…. โยโค…เป…. นีวรณํฯ เทฺว สจฺจา โน นีวรณาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา นีวรณํ, สิยา โน นีวรณํฯ เทฺว สจฺจา นีวรณิยา เทฺว สจฺจา อนีวรณิยาฯ สมุทยสจฺจํ นีวรณสมฺปยุตฺตํฯ เทฺว สจฺจา นีวรณวิปฺปยุตฺตาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา นีวรณสมฺปยุตฺตํ, สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตํฯ สมุทยสจฺจํ นีวรณเญฺจว นีวรณิยญฺจฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณา เจว นีวรณิยา จา’’ติปิ, ‘‘นีวรณิยา เจว โน จ นีวรณา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา นีวรณเญฺจว นีวรณิยญฺจ, สิยา นีวรณิยเญฺจว โน จ นีวรณํฯ สมุทยสจฺจํ นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุตฺตญฺจฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณา เจว นีวรณสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา นีวรณสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ นีวรณํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ , ‘‘นีวรณสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ นีวรณ’’นฺติปิฯ เทฺว สจฺจา นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิยาฯ สมุทยสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิย’’นฺติปิ, ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิย’’นฺติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา นีวรณ

วิปฺปยุตฺตนีวรณิยํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิย’’นฺติปิ, ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิย’’นฺติปิฯ

ตีณิ สจฺจานิ โน ปรามาสาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา ปรามาโส, สิยา โน ปรามาโสฯ เทฺว สจฺจา ปรามฏฺฐาฯ เทฺว สจฺจา อปรามฏฺฐาฯ เทฺว สจฺจา ปรามาสวิปฺปยุตฺตาฯ สมุทยสจฺจํ สิยา ปรามาสสมฺปยุตฺตํ, สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา ปรามาสสมฺปยุตฺตํ, สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปรามาสสมฺปยุตฺต’’นฺติปิ, ‘‘ปรามาสวิปฺปยุตฺต’’นฺติปิฯ สมุทยสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปรามาโส เจว ปรามฏฺฐญฺจา’’ติ, ปรามฏฺฐเญฺจว โน จ ปรามาโสฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามาสา เจว ปรามฏฺฐา จา’’ติปิ , ‘‘ปรามฏฺฐา เจว โน จ ปรามาสา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา ปรามาโส เจว ปรามฏฺฐญฺจ, สิยา ปรามฏฺฐเญฺจว โน จ ปรามาโสฯ เทฺว สจฺจา ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺฐาฯ เทฺว สจฺจา สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐา’’ติปิ, ‘‘ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺฐา’’ติปิฯ

เทฺว สจฺจา สารมฺมณาฯ นิโรธสจฺจํ อนารมฺมณํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณํฯ ตีณิ สจฺจานิ โน จิตฺตาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา จิตฺตํ, สิยา โน จิตฺตํฯ เทฺว สจฺจา เจตสิกาฯ นิโรธสจฺจํ อเจตสิกํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา เจตสิกํ, สิยา อเจตสิกํฯ เทฺว สจฺจา จิตฺตสมฺปยุตฺตา ฯ นิโรธสจฺจํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา จิตฺตสมฺปยุตฺตํ, สิยา จิตฺตวิปฺปยุตฺตํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘จิเตฺตน สมฺปยุตฺต’’นฺติปิ, ‘‘จิเตฺตน วิปฺปยุตฺต’’นฺติปิฯ เทฺว สจฺจา จิตฺตสํสฏฺฐาฯ นิโรธสจฺจํ จิตฺตวิสํสฏฺฐํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐํ, สิยา จิตฺตวิสํสฏฺฐํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘จิเตฺตน สํสฏฺฐ’’นฺติปิ, ‘‘จิเตฺตน วิสํสฏฺฐ’’นฺติปิฯ เทฺว สจฺจา จิตฺตสมุฏฺฐานาฯ นิโรธสจฺจํ โน จิตฺตสมุฏฺฐานํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา จิตฺตสมุฏฺฐานํ, สิยา โน จิตฺตสมุฏฺฐานํฯ เทฺว สจฺจา จิตฺตสหภุโนฯ นิโรธสจฺจํ โน จิตฺตสหภูฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา จิตฺตสหภู, สิยา โน จิตฺตสหภูฯ เทฺว สจฺจา จิตฺตานุปริวตฺติโนฯ นิโรธสจฺจํ โน จิตฺตานุปริวตฺติฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา จิตฺตานุปริวตฺติ, สิยา โน จิตฺตานุปริวตฺติฯ เทฺว สจฺจา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานาฯ นิโรธสจฺจํ โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานํ ฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานํ, สิยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานํฯ เทฺว สจฺจา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโนฯ นิโรธสจฺจํ โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภูฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภู, สิยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภูฯ เทฺว สจฺจา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโนฯ นิโรธสจฺจํ โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติ ฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติ, สิยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติฯ ตีณิ สจฺจานิ พาหิราฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อชฺฌตฺตํ, สิยา พาหิรํฯ

ตีณิ สจฺจานิ โน อุปาทาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อุปาทา, สิยา โน อุปาทาฯ ตีณิ สจฺจานิ อนุปาทินฺนาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อุปาทินฺนํ, สิยา อนุปาทินฺนํฯ สมุทยสจฺจํ อุปาทานํฯ เทฺว สจฺจา โน อุปาทานาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อุปาทานํ, สิยา โน อุปาทานํฯ เทฺว สจฺจา อุปาทานิยาฯ เทฺว สจฺจา อนุปาทานิยาฯ เทฺว สจฺจา อุปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ เทฺว สจฺจา สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตา, สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ สมุทยสจฺจํ อุปาทานเญฺจว อุปาทานิยญฺจฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อุปาทานเญฺจว อุปาทานิยญฺจ, สิยา อุปาทานิยเญฺจว โน จ อุปาทานํฯ สมุทยสจฺจํ สิยา อุปาทานเญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อุปาทานเญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ อุปาทาน’’นฺติปิฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานา เจว อุปาทานสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน

จ อุปาทานา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อุปาทานเญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺตญฺจ, สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ อุปาทานํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘อุปาทานเญฺจว อุปาทานสมฺปยุตฺตญฺจา’’ ติปิ, ‘‘อุปาทานสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ อุปาทาน’’นฺติปิฯ เทฺว สจฺจา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยาฯ เทฺว สจฺจา สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยา’’ติปิฯ

สมุทยสจฺจํ กิเลโสฯ เทฺว สจฺจา โน กิเลสาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา กิเลโส, สิยา โน กิเลโสฯ เทฺว สจฺจา สํกิเลสิกาฯ เทฺว สจฺจา อสํกิเลสิกาฯ สมุทยสจฺจํ สํกิลิฎฺฐํฯ เทฺว สจฺจา อสํกิลิฎฺฐาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สํกิลิฎฺฐํ, สิยา อสํกิลิฎฺฐํฯ สมุทยสจฺจํ กิเลสสมฺปยุตฺตํฯ เทฺว สจฺจา กิเลสวิปฺปยุตฺตาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา กิเลสสมฺปยุตฺตํ, สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตํฯ สมุทยสจฺจํ กิเลโส เจว สํกิเลสิกญฺจฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว สํกิเลสิกา จา’’ติปิ, ‘‘สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลสา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา กิเลโส เจว สํกิเลสิกญฺจ, สิยา สํกิเลสิกเญฺจว โน จ กิเลโสฯ สมุทยสจฺจํ กิเลโส เจว สํกิลิฎฺฐญฺจฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว สํกิลิฎฺฐา จา’’ติปิ, ‘‘สํกิลิฎฺฐา เจว โน จ กิเลสา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา กิเลโส เจว สํกิลิฎฺฐญฺจ, สิยา สํกิลิฎฺฐเญฺจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลโส เจว สํกิลิฎฺฐญฺจา’’ติปิ, ‘‘สํกิลิฎฺฐเญฺจว โน จ กิเลโส’’ติปิฯ สมุทยสจฺจํ กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตญฺจฯ เทฺว สจฺจา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลสา’’ติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตญฺจ , สิยา กิเลสสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ กิเลโส, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตญฺจา’’ ติปิ, ‘‘กิเลสสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ กิเลโส’’ติปิฯ เทฺว สจฺจา กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิกาฯ สมุทยสจฺจํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิก’’นฺติปิ, ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิก’’นฺติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิกํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิก’’นฺติปิ, ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิก’’นฺติปิฯ

เทฺว สจฺจา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ เทฺว สจฺจา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, สิยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ เทฺว สจฺจา น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เทฺว สจฺจา สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพา, สิยา น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เทฺว สจฺจา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ เทฺว สจฺจา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ เทฺว สจฺจา น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ เทฺว สจฺจา สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สมุทยสจฺจํ สวิตกฺกํฯ นิโรธสจฺจํ อวิตกฺกํฯ เทฺว สจฺจา สิยา สวิตกฺกา, สิยา อวิตกฺกาฯ สมุทยสจฺจํ สวิจารํฯ นิโรธสจฺจํ อวิจารํฯ เทฺว สจฺจา สิยา สวิจารา, สิยา อวิจาราฯ นิโรธสจฺจํ อปฺปีติกํฯ ตีณิ สจฺจานิ สิยา สปฺปีติกา, สิยา อปฺปีติกาฯ นิโรธสจฺจํ น ปีติสหคตํฯ ตีณิ สจฺจานิ สิยา ปีติสหคตา, สิยา น ปีติสหคตาฯ นิโรธสจฺจํ น สุขสหคตํฯ ตีณิ สจฺจานิ สิยา สุขสหคตา, สิยา น สุขสหคตาฯ นิโรธสจฺจํ น อุเปกฺขาสหคตํฯ ตีณิ สจฺจานิ สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น อุเปกฺขาสหคตาฯ

สมุทยสจฺจํ กามาวจรํฯ เทฺว สจฺจา น กามาวจราฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา กามาวจรํ, สิยา น กามาวจรํฯ ตีณิ สจฺจานิ น รูปาวจราฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา รูปาวจรํ, สิยา น รูปาวจรํฯ ตีณิ สจฺจานิ น อรูปาวจราฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อรูปาวจรํ, สิยา น อรูปาวจรํฯ เทฺว สจฺจา ปริยาปนฺนาฯ เทฺว สจฺจา อปริยาปนฺนาฯ มคฺคสจฺจํ นิยฺยานิกํฯ ตีณิ สจฺจานิ อนิยฺยานิกาฯ มคฺคสจฺจํ นิยตํฯ นิโรธสจฺจํ อนิยตํฯ เทฺว สจฺจา สิยา นิยตา, สิยา อนิยตาฯ เทฺว สจฺจา สอุตฺตราฯ เทฺว สจฺจา อนุตฺตราฯ สมุทยสจฺจํ สรณํฯ เทฺว สจฺจา อรณาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สรณํ, สิยา อรณนฺติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

สจฺจวิภโงฺค นิฏฺฐิโตฯ

๕. อินฺทฺริยวิภงฺโค

๑. อภิธมฺมภาชนียํ

๒๑๙. พาวีสตินฺทฺริยานิ – จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ, ปุริสินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, สุขินฺทฺริยํ, ทุกฺขินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ, โทมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํ, สทฺธินฺทฺริยํ , วีริยินฺทฺริยํ [วิริยินฺทฺริยํ (สี. สฺยา.)], สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ, อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ, อญฺญินฺทฺริยํ, อญฺญาตาวินฺทฺริยํฯ

๒๒๐. ตตฺถ กตมํ จกฺขุนฺทฺริยํ? ยํ จกฺขุ จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท…เป.… สุญฺโญ คาโมเปโส – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จกฺขุนฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ โสตินฺทฺริยํ…เป.… ฆานินฺทฺริยํ…เป.… ชิวฺหินฺทฺริยํ…เป.… กายินฺทฺริยํ? โย กาโย จตุนฺนํ มหาภูตานํ อุปาทาย ปสาโท…เป.… สุญฺโญ คาโมเปโส – อิทํ วุจฺจติ ‘‘กายินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ มนินฺทฺริยํ? เอกวิเธน มนินฺทฺริยํ – ผสฺสสมฺปยุตฺตํฯ ทุวิเธน มนินฺทฺริยํ – อตฺถิ สเหตุกํ, อตฺถิ อเหตุกํฯ ติวิเธน มนินฺทฺริยํ – อตฺถิ กุสลํ, อตฺถิ อกุสลํ, อตฺถิ อพฺยากตํฯ จตุพฺพิเธน มนินฺทฺริยํ – อตฺถิ กามาวจรํ, อตฺถิ รูปาวจรํ, อตฺถิ อรูปาวจรํ, อตฺถิ อปริยาปนฺนํฯ ปญฺจวิเธน มนินฺทฺริยํ – อตฺถิ สุขินฺทฺริยสมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ ทุกฺขินฺทฺริยสมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ โสมนสฺสินฺทฺริยสมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ โทมนสฺสินฺทฺริยสมฺปยุตฺตํ, อตฺถิ อุเปกฺขินฺทฺริยสมฺปยุตฺตํ ฯ ฉพฺพิเธน มนินฺทฺริยํ – จกฺขุวิญฺญาณํ…เป.… มโนวิญฺญาณํฯ เอวํ ฉพฺพิเธน มนินฺทฺริยํฯ

สตฺตวิเธน มนินฺทฺริยํ – จกฺขุวิญฺญาณํ…เป.… กายวิญฺญาณํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุฯ เอวํ สตฺตวิเธน มนินฺทฺริยํฯ

อฏฺฐวิเธน มนินฺทฺริยํ – จกฺขุวิญฺญาณํ…เป.… กายวิญฺญาณํ อตฺถิ สุขสหคตํ, อตฺถิ ทุกฺขสหคตํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุฯ เอวํ อฏฺฐวิเธน มนินฺทฺริยํฯ

นววิเธน มนินฺทฺริยํ – จกฺขุวิญฺญาณํ…เป.… กายวิญฺญาณํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ อตฺถิ กุสลา, อตฺถิ อกุสลา, อตฺถิ อพฺยากตาฯ เอวํ นววิเธน มนินฺทฺริยํฯ

ทสวิเธน มนินฺทฺริยํ – จกฺขุวิญฺญาณํ…เป.… กายวิญฺญาณํ อตฺถิ สุขสหคตํ, อตฺถิ ทุกฺขสหคตํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ อตฺถิ กุสลา, อตฺถิ อกุสลา, อตฺถิ อพฺยากตาฯ เอวํ ทสวิเธน มนินฺทฺริยํ…เป.… เอวํ พหุวิเธน มนินฺทฺริยํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘มนินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ อิตฺถินฺทฺริยํ? ยํ อิตฺถิยา อิตฺถิลิงฺคํ อิตฺถินิมิตฺตํ อิตฺถิกุตฺตํ อิตฺถากปฺโป อิตฺถตฺตํ อิตฺถิภาโว – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อิตฺถินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ปุริสินฺทฺริยํ? ยํ ปุริสสฺส ปุริสลิงฺคํ ปุริสนิมิตฺตํ ปุริสกุตฺตํ ปุริสากปฺโป ปุริสตฺตํ ปุริสภาโว – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปุริสินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ชีวิตินฺทฺริยํ? ชีวิตินฺทฺริยํ ทุวิเธน – อตฺถิ รูปชีวิตินฺทฺริยํ, อตฺถิ อรูปชีวิตินฺทฺริยํฯ

ตตฺถ กตมํ รูปชีวิตินฺทฺริยํ? โย เตสํ รูปีนํ ธมฺมานํ อายุ ฐิติ ยปนา ยาปนา อิริยนา วตฺตนา ปาลนา ชีวิตํ ชีวิตินฺทฺริยํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปชีวิตินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ อรูปชีวิตินฺทฺริยํ? โย เตสํ อรูปีนํ ธมฺมานํ อายุ ฐิติ ยปนา ยาปนา อิริยนา วตฺตนา ปาลนา ชีวิตํ ชีวิตินฺทฺริยํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อรูปชีวตินฺทฺริยํ’’ฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ชีวิตินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สุขินฺทฺริยํ? ยํ กายิกํ สาตํ กายิกํ สุขํ กายสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สุขินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขินฺทฺริยํ? ยํ กายิกํ อสาตํ กายิกํ ทุกฺขํ กายสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘โสมนสฺสินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ? ยํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘โทมนสฺสินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สทฺธินฺทฺริยํ? ยา สทฺธา สทฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท สทฺธา สทฺธินฺทฺริยํ สทฺธาพลํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สทฺธินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วีริยินฺทฺริยํ? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ นิกฺกโม ปรกฺกโม อุยฺยาโม วายาโม อุสฺสาโห อุสฺโสฬฺหี ถาโม ฐิติ อสิถิลปรกฺกมตา อนิกฺขิตฺตฉนฺทตา อนิกฺขิตฺตธุรตา ธุรสมฺปคฺคาโห วีริยํ วีริยินฺทฺริยํ วีริยพลํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วีริยินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สตินฺทฺริยํ? ยา สติ อนุสฺสติ ปฏิสฺสติ สติ สรณตา ธารณตา อปิลาปนตา อสมฺมุสฺสนตา สติ สตินฺทฺริยํ สติพลํ สมฺมาสติ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สตินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สมาธินฺทฺริยํ? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ สณฺฐิติ อวฏฺฐิติ อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฏมานสตา สมโถ สมาธินฺทฺริยํ สมาธิพลํ สมฺมาสมาธิ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สมาธินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ปญฺญินฺทฺริยํ? ยา ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปญฺญินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ? ยา เตสํ ธมฺมานํ อนญฺญาตานํ อทิฏฺฐานํ อปฺปตฺตานํ อวิทิตานํ อสจฺฉิกตานํ สจฺฉิกิริยาย ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ อญฺญินฺทฺริยํ? ยา เตสํ ธมฺมานํ ญาตานํ ทิฏฺฐานํ ปตฺตานํ วิทิตานํ สจฺฉิกตานํ สจฺฉิกิริยาย ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ อญฺญินฺทฺริยํฯ

ตตฺถ กตมํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ? ยา เตสํ ธมฺมานํ อญฺญาตาวีนํ ทิฏฺฐานํ ปตฺตานํ วิทิตานํ สจฺฉิกตานํ สจฺฉิกิริยาย ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อญฺญาตาวินฺทฺริยํ’’ฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๒. ปญฺหาปุจฺฉกํ

๒๒๑. พาวีสตินฺทฺริยานิ – จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ, ปุริสินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, สุขินฺทฺริยํ, ทุกฺขินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ, โทมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํ, สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ , อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ, อญฺญินฺทฺริยํ, อญฺญาตาวินฺทฺริยํฯ

๒๒๒. พาวีสตีนํ อินฺทฺริยานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป.… กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๒๒๓. ทสินฺทฺริยา อพฺยากตาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อกุสลํฯ อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ กุสลํฯ จตฺตารินฺทฺริยา สิยา กุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา กุสลา, สิยา อกุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ

ทฺวาทสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิ, ‘‘ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิ, ‘‘อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา’’ติปิฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ ตีณินฺทฺริยา สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต’’นฺติปิ , ‘‘ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต’’นฺติปิ, ‘‘อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต’’นฺติปิฯ

สตฺตินฺทฺริยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ ตีณินฺทฺริยา วิปากาฯ ทฺวินฺทฺริยา วิปากธมฺมธมฺมาฯ อญฺญินฺทฺริยํ สิยา วิปากํ, สิยา วิปากธมฺมธมฺมํฯ นวินฺทฺริยา สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ นวินฺทฺริยา อุปาทินฺนุปาทานิยา ฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อนุปาทินฺนุปาทานิยํฯ ตีณินฺทฺริยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ นวินฺทฺริยา สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ

นวินฺทฺริยา อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ สํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกํฯ ตีณินฺทฺริยา อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกาฯ ตีณินฺทฺริยา สิยา อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกา, สิยา อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา สํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกา, สิยา อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกา, สิยา อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกาฯ นวินฺทฺริยา อวิตกฺกอวิจาราฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ สวิตกฺกสวิจารํฯ อุเปกฺขินฺทฺริยํ สิยา สวิตกฺกสวิจารํ, สิยา อวิตกฺกอวิจารํฯ เอกาทสินฺทฺริยา สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ

เอกาทสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปีติสหคตา’’ติปิ, ‘‘สุขสหคตา’’ติปิ, ‘‘อุเปกฺขาสหคตา’’ติปิฯ โสมนสฺสินฺทฺริยํ สิยา ปีติสหคตํ น สุขสหคตํ น อุเปกฺขาสหคตํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปีติสหคต’’นฺติฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตาฯ จตฺตารินฺทฺริยา สิยา ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตา , สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปีติสหคตา’’ติปิ, ‘‘สุขสหคตา’’ติปิ, ‘‘อุเปกฺขาสหคตา’’ติปิฯ

ปนฺนรสินฺทฺริยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพํ, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพํฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพา, สิยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ ปนฺนรสินฺทฺริยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกํ, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกํฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ

ทสินฺทฺริยา เนวาจยคามินาปจยคามิโนฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อาจยคามิฯ อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ อปจยคามิฯ อญฺญินฺทฺริยํ สิยา อปจยคามิ, สิยา เนวาจยคามินาปจยคามิ ฯ นวินฺทฺริยา สิยา อาจยคามิโน, สิยา อปจยคามิโน, สิยา เนวาจยคามินาปจยคามิโนฯ ทสินฺทฺริยา เนวเสกฺขนาเสกฺขาฯ ทฺวินฺทฺริยา เสกฺขาฯ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อเสกฺขํฯ นวินฺทฺริยา สิยา เสกฺขา, สิยา อเสกฺขา, สิยา เนวเสกฺขนาเสกฺขาฯ

ทสินฺทฺริยา ปริตฺตาฯ ตีณินฺทฺริยา อปฺปมาณาฯ นวินฺทฺริยา สิยา ปริตฺตา, สิยา มหคฺคตา, สิยา อปฺปมาณาฯ สตฺตินฺทฺริยา อนารมฺมณาฯ ทฺวินฺทฺริยา ปริตฺตารมฺมณาฯ ตีณินฺทฺริยา อปฺปมาณารมฺมณาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ สิยา ปริตฺตารมฺมณํ สิยา มหคฺคตารมฺมณํ, น อปฺปมาณารมฺมณํ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘ปริตฺตารมฺมณ’’นฺติปิ , ‘‘มหคฺคตารมฺมณ’’นฺติ ปิฯ นวินฺทฺริยา สิยา ปริตฺตารมฺมณา, สิยา มหคฺคตารมฺมณา, สิยา อปฺปมาณารมฺมณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปริตฺตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘มหคฺคตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘อปฺปมาณารมฺมณา’’ติปิฯ

นวินฺทฺริยา มชฺฌิมาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ หีนํฯ ตีณินฺทฺริยา ปณีตาฯ ตีณินฺทฺริยา สิยา มชฺฌิมา, สิยา ปณีตาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา หีนา, สิยา มชฺฌิมา, สิยา ปณีตาฯ ทสินฺทฺริยา อนิยตาฯ อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ สมฺมตฺตนิยตํฯ จตฺตารินฺทฺริยา สิยา สมฺมตฺตนิยตา, สิยา อนิยตาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ สิยา มิจฺฉตฺตนิยตํ, สิยา อนิยตํ ฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา มิจฺฉตฺตนิยตา, สิยา สมฺมตฺตนิยตา, สิยา อนิยตาฯ สตฺตินฺทฺริยา อนารมฺมณาฯ จตฺตารินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘มคฺคารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘มคฺคเหตุกา’’ติปิ, ‘‘มคฺคาธิปติโน’’ติปิฯ อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ น มคฺคารมฺมณํ, สิยา มคฺคเหตุกํ, สิยา มคฺคาธิปติ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘มคฺคเหตุก’’นฺติปิ, ‘‘มคฺคาธิปตี’’ติปิฯ อญฺญินฺทฺริยํ น มคฺคารมฺมณํ, สิยา มคฺคเหตุกํ, สิยา มคฺคาธิปติ, สิยา น วตฺตพฺพํ – ‘‘มคฺคเหตุก’’นฺติปิ, ‘‘มคฺคาธิปตี’’ติปิฯ นวินฺทฺริยา สิยา มคฺคารมฺมณา, สิยา มคฺคเหตุกา, สิยา มคฺคาธิปติโน, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘มคฺคารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘มคฺคเหตุกา’’ติปิ, ‘‘มคฺคาธิปติโน’’ติปิฯ

ทสินฺทฺริยา สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทิโน, น วตฺตพฺพา – ‘‘อนุปฺปนฺนา’’ติฯ ทฺวินฺทฺริยา สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปฺปาทิโน’’ติฯ ทสินฺทฺริยา สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทิโน ; สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ สตฺตินฺทฺริยา อนารมฺมณาฯ ทฺวินฺทฺริยา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาฯ ตีณินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อตีตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘อนาคตารมฺมณา’’ติปิ , ‘‘ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา’’ติปิฯ ทสินฺทฺริยา สิยา อตีตา

รมฺมณา, สิยา อนาคตารมฺมณา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อตีตา รมฺมณา’’ติปิ, ‘‘อนาคตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา’’ติปิ; สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ สตฺตินฺทฺริยา อนารมฺมณาฯ ตีณินฺทฺริยา พหิทฺธารมฺมณาฯ จตฺตารินฺทฺริยา สิยา อชฺฌตฺตารมฺมณา, สิยา พหิทฺธารมฺมณา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา, อฏฺฐินฺทฺริยา สิยา อชฺฌตฺตารมฺมณา, สิยา พหิทฺธารมฺมณา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อชฺฌตฺตารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘พหิทฺธารมฺมณา’’ติปิ, ‘‘อชฺฌตฺตพหิทฺธาร มฺมณา’’ติปิฯ ปญฺจินฺทฺริยา อนิทสฺสนสปฺปฏิฆาฯ สตฺตรสินฺทฺริยา อนิทสฺสนอปฺปฏิฆาฯ

๒. ทุกํ

๒๒๔. จตฺตารินฺทฺริยา เหตูฯ อฏฺฐารสินฺทฺริยา น เหตูฯ สตฺตินฺทฺริยา สเหตุกาฯ นวินฺทฺริยา อเหตุกาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา สเหตุกา, สิยา อเหตุกาฯ สตฺตินฺทฺริยา เหตุสมฺปยุตฺตาฯ นวินฺทฺริยา เหตุวิปฺปยุตฺตาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา เหตุสมฺปยุตฺตา, สิยา เหตุวิปฺปยุตฺตาฯ จตฺตารินฺทฺริยา เหตู เจว สเหตุกา จฯ นวินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตู เจว สเหตุกา จา’’ติปิ, ‘‘สเหตุกา เจว น จ เหตู’’ติปิฯ ตีณินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตู เจว สเหตุกา จา’’ติฯ สเหตุกา เจว น จ เหตูฯ ฉ อินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตู เจว สเหตุกา จา’’ติ, สิยา สเหตุกา เจว น จ เหตู, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สเหตุกา เจว น จ เหตู’’ติฯ

จตฺตารินฺทฺริยา เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จ ฯ นวินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตู’’ติปิฯ ตีณินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, ‘‘เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตู’’ฯ ฉ อินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตู, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตู’’ติฯ

นวินฺทฺริยา น เหตู อเหตุกาฯ ตีณินฺทฺริยา น เหตู สเหตุกาฯ จตฺตารินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘น เหตู สเหตุกา’’ติปิ, ‘‘น เหตู อเหตุกา’’ติปิ ฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา น เหตู สเหตุกา, สิยา น เหตู อเหตุกาฯ

สปฺปจฺจยาฯ สงฺขตาฯ อนิทสฺสนาฯ ปญฺจินฺทฺริยา สปฺปฏิฆาฯ สตฺตรสินฺทฺริยา อปฺปฏิฆาฯ สตฺตินฺทฺริยา รูปาฯ จุทฺทสินฺทฺริยา อรูปาฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา รูปํ, สิยา อรูปํฯ ทสินฺทฺริยา โลกิยาฯ ตีณินฺทฺริยา โลกุตฺตราฯ นวินฺทฺริยา สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตรา; เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยาฯ

โน อาสวาฯ ทสินฺทฺริยา สาสวาฯ ตีณินฺทฺริยา อนาสวาฯ นวินฺทฺริยา สิยา สาสวา, สิยา อนาสวาฯ ปนฺนรสินฺทฺริยา อาสววิปฺปยุตฺตาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อาสวสมฺปยุตฺตํฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา อาสวสมฺปยุตฺตา, สิยา อาสววิปฺปยุตฺตาฯ ทสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวา เจว สาสวา จา’’ติ, ‘‘สาสวา เจว โน จ อาสวา’’ฯ ตีณินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวา เจว สาสวา จา’’ติปิ, ‘‘สาสวา เจว โน จ อาสวา’’ติปิฯ นวินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวา เจว สาสวา จา’’ติ, สิยา สาสวา เจว โน จ อาสวา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สาสวา เจว โน จ อาสวา’’ติฯ

ปนฺนรสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวา’’ติปิฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อาสโว เจว อาสวสมฺปยุตฺตญฺ จา’’ติ, ‘‘อาสวสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ อาสโว’’ฯ ฉ อินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสวา เจว อา

สวสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อาสว สมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวา’’ติฯ นวินฺทฺริยา อาสววิปฺปยุตฺตสาสวาฯ ตีณินฺทฺริยา อาสววิปฺป ยุตฺตอนาสวาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘อาสววิปฺปยุตฺตสาสว’’นฺติปิ, ‘‘อาสววิปฺปยุตฺ ตอนาสว’’นฺติปิฯ ตีณินฺทฺริยา สิยา อาสววิปฺปยุตฺตสาสวา, สิยา อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา อาสววิปฺปยุตฺตสาสวา, สิยา อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อา สววิปฺปยุตฺตสาสวา’’ติปิ, ‘‘อาสววิปฺปยุตฺตอนาสวา’’ติปิฯ

โน สํโยชนาฯ ทสินฺทฺริยา สํโยชนิยาฯ ตีณินฺทฺริยา อสํโยชนิยาฯ นวินฺทฺริยา สิยา สํโย ชนิยา, สิยา อสํโยชนิยาฯ ปนฺนรสินฺทฺริยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ สํโยชนสมฺป ยุตฺตํ ฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา สํโยชนสมฺปยุตฺตา , สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตาฯ ทสินฺทฺริยา น วตฺตพฺ พา – ‘‘สํโยชนา เจว สํโยชนิยา จา’’ติ, สํโยชนิยา เจว โน จ สํโยชนาฯ ตีณินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนา เจว สํโยชนิยา จา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนิยา เจว โน จ สํโยชนา’’ติปิฯ นวินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนา เจว สํโยชนิยา จา’’ติ, สิยา สํโยชนิยา เจว โน จ สํ โยชนา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนิยา เจว โน จ สํโยชนา’’ติฯ

ปนฺนรสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนา เจว สํโยชนสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘สํโยชน สมฺปยุตฺตา เจว โน จ สํโยชนา’’ติปิฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํโยชนเญฺจว สํโยชน สมฺปยุตฺตญฺจา’’ติ, สํโยชนสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ สํโยชนํฯ ฉ อินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํ โยชนา เจว สํโยชนสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา สํโยชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สํโยชนา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนสมฺปยุตฺตา เจว โน จ สํโยชนา’’ติฯ

นวินฺทฺริยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิยาฯ ตีณินฺทฺริยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิยาฯ โท มนสฺสินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิย’’นฺติปิ, ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโย ชนิย’’นฺติปิฯ ตีณินฺทฺริยา สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิยา, สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิ ยาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิยา, สิยา สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตสํโยชนิยา’’ติปิ, ‘‘สํโยชนวิปฺปยุตฺตอสํโยชนิยา’’ติปิ ฯ

โน คนฺถาฯ ทสินฺทฺริยา คนฺถนิยาฯ ตีณินฺทฺริยา อคนฺถนิยาฯ นวินฺทฺริยา สิยา คนฺถนิยา, สิยา อคนฺถนิยาฯ ปนฺนรสินฺทฺริยา คนฺถวิปฺปยุตฺตาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ คนฺถสมฺปยุตฺตํฯ ฉ อินฺทฺ ริยา สิยา คนฺถสมฺปยุตฺตา, สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตาฯ ทสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถา เจว คนฺถนิยา จา’’ติ, คนฺถนิยา เจว โน จ คนฺถาฯ ตีณินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถา เจว คนฺถนิ ยา จา’’ติปิ, ‘‘คนฺถนิยา เจว โน จ คนฺถา’’ติปิฯ นวินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถา เจว คนฺถนิ ยา จา’’ติ, สิยา คนฺถนิยา เจว โน จ คนฺถา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถนิยา เจว โน จ คนฺ ถา’’ติฯ

ปนฺนรสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถา เจว คนฺถสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คนฺถา’’ติปิฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘คโนฺถ เจว คนฺถสมฺปยุตฺต’’ญฺจาติ, คนฺถสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ คโนฺถฯ ฉ อินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถา เจว คนฺถสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คนฺถา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถสมฺปยุตฺตา เจว โน จ คนฺถา’’ติฯ

นวินฺทฺริยา คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยาฯ ตีณินฺทฺริยา คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิยา ฯ โทมนสฺ สินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิย’’นฺติปิ, ‘‘คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิย’’นฺติปิฯ

ตีณินฺทฺริยา สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยา, สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิยาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตคนฺถนิยา, สิยา คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘คนฺถวิปฺปยุตฺต คนฺถนิยา’’ติปิ, ‘‘คนฺถวิปฺปยุตฺตอคนฺถนิยา’’ติปิฯ

โน โอฆา…เป…. โน โยคา…เป…. โน นีวรณาฯ ทสินฺทฺริยา นีวรณิยาฯ ตีณินฺทฺริยา อ นีวรณิยาฯ นวินฺทฺริยา สิยา นีวรณิยา, สิยา อนีวรณิยาฯ ปนฺนรสินฺทฺริยา นีวรณวิปฺปยุตฺตาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ นีวรณสมฺปยุตฺตํฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา นีวรณสมฺปยุตฺตา, สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตาฯ ทสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณา เจว นีวรณิยา จา’’ติ, นีวรณิยา เจว โน จ นีวรณาฯ ตีณินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณา เจว นีวรณิยา จา’’ติปิ, ‘‘นีวรณิยา เจว โน จ นีวรณา’’ติปิฯ นวินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณา เจว นีวรณิยา จา’’ติ, สิยา นีวรณิยา เจว โน จ นีวรณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณิยา เจว โน จ นีวรณา’’ติฯ

ปนฺนรสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณา เจว นีวรณสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณา’’ติปิฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘นีวรณเญฺจว นีวรณสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติ, นีวรณสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ นีวรณํฯ ฉ อินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณา เจว นีวรณสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณสมฺปยุตฺตา เจว โน จ นีวรณา’’ติฯ

นวินฺทฺริยา นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิยาฯ ตีณินฺทฺริยา นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิยาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิย’’นฺติปิ, ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิย’’นฺติปิฯ ตีณินฺทฺริยา สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิยา, สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิยา ฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิยา , สิยา นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตนีวรณิยา’’ติปิ, ‘‘นีวรณวิปฺปยุตฺตอนีวรณิยา’’ติปิฯ

โน ปรามาสาฯ ทสินฺทฺริยา ปรามฏฺฐาฯ ตีณินฺทฺริยา อปรามฏฺฐาฯ นวินฺทฺริยา สิยา ปรามฏฺฐา, สิยา อปรามฏฺฐาฯ โสฬสินฺทฺริยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา ปรามาสสมฺปยุตฺตา, สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตาฯ ทสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามาสา เจว ปรามฏฺฐา จา’’ติ, ปรามฏฺฐา เจว โน จ ปรามาสาฯ ตีณินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามาสา เจว ปรามฏฺฐา จา’’ติปิ, ‘‘ปรามฏฺฐา เจว โน จ ปรามาสา’’ติปิฯ นวินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามาสา เจว ปรามฏฺฐา จา’’ติ, สิยา ปรามฏฺฐา เจว โน จ ปรามาสา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามฏฺฐา เจว โน จ ปรามาสา’’ติฯ ทสินฺทฺริยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐาฯ ตีณินฺทฺริยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺฐาฯ ตีณินฺทฺริยา สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐา, สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺฐาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐา, สิยา ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺฐา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘ปรามาสวิปฺปยุตฺตปรามฏฺฐา’’ติปิ, ‘‘ปรามาสวิปฺปยุตฺตอปรามฏฺฐา’’ติปิฯ

สตฺตินฺทฺริยา อนารมฺมณาฯ จุทฺทสินฺทฺริยา สารมฺมณาฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา สารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณํฯ เอกวีสตินฺทฺริยา โน จิตฺตาฯ มนินฺทฺริยํ จิตฺตํฯ เตรสินฺทฺริยา เจตสิกาฯ อฏฺฐินฺทฺริยา อเจตสิกาฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา เจตสิกํ, สิยา อเจตสิกํฯ เตรสินฺทฺริยา จิตฺตสมฺปยุตฺตาฯ สตฺตินฺทฺริยา จิตฺตวิปฺปยุตฺตาฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา จิตฺตสมฺปยุตฺตํ, สิยา จิตฺตวิปฺปยุตฺตํฯ มนินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘จิเตฺตน สมฺปยุตฺต’’นฺติปิ, ‘‘จิเตฺตน วิปฺปยุตฺต’’นฺติปิฯ

เตรสินฺทฺริยา จิตฺตสํสฏฺฐาฯ สตฺตินฺทฺริยา จิตฺตวิสํสฏฺฐาฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐํ, สิยา จิตฺตวิสํสฏฺฐํฯ มนินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘จิตฺเตน สํสฏฺฐ’’นฺติปิ, ‘‘จิตฺเตน วิสํสฏฺฐ’’นฺติปิฯ เตรสินฺทฺริยา จิตฺตสมุฏฺฐานาฯ อฏฺฐินฺทฺริยา โน จิตฺตสมุฏฺฐานาฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา จิตฺตสมุฏฺฐานํ, สิยา โน จิตฺตสมุฏฺฐานํฯ

เตรสินฺทฺริยา จิตฺตสหภุโนฯ อฏฺฐินฺทฺริยา โน จิตฺตสหภุโนฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา จิตฺตสหภู, สิยา โน จิตฺตสหภูฯ เตรสินฺทฺริยา จิตฺตานุปริวตฺติโนฯ อฏฺฐินฺทฺริยา โน จิตฺตานุปริวตฺติโนฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา จิตฺตานุปริวตฺติ, สิยา โน จิตฺตานุปริวตฺติฯ

เตรสินฺทฺริยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานาฯ อฏฺฐินฺทฺริยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานาฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานํ, สิยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานํฯ เตรสินฺทฺริยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโนฯ อฏฺฐินฺทฺริยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโนฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภู, สิยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภูฯ เตรสินฺทฺริยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโนฯ อฏฺฐินฺทฺริยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโนฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติ , สิยา โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติฯ ฉ อินฺทฺริยา อชฺฌตฺติกาฯ โสฬสินฺทฺริยา พาหิราฯ

สตฺตินฺทฺริยา อุปาทาฯ จุทฺทสินฺทฺริยา โน อุปาทาฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา อุปาทา, สิยา โน อุปาทาฯ นวินฺทฺริยา อุปาทินฺนาฯ จตฺตารินฺทฺริยา อนุปาทินฺนาฯ นวินฺทฺริยา สิยา อุปาทินฺนา, สิยา อนุปาทินฺนาฯ โน อุปาทานาฯ ทสินฺทฺริยา อุปาทานิยาฯ ตีณินฺทฺริยา อนุปาทานิยาฯ นวินฺทฺริยา สิยา อุปาทานิยา, สิยา อนุปาทานิยาฯ โสฬสินฺทฺริยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตา, สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตาฯ ทสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จา’’ติ, อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานาฯ ตีณินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานา’’ติปิฯ นวินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานา เจว อุปาทานิยา จา’’ติ, สิยา อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานาฯ ทสินฺทฺริยา สิยา อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานิยา เจว โน จ อุปาทานา’’ติฯ

โสฬสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานา เจว อุปาทานสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานา’’ติปิฯ ฉ อินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานา เจว อุปาทานสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อุปาทานา’’ติฯ ทสินฺทฺริยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยาฯ ตีณินฺทฺริยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยาฯ ตีณินฺทฺริยา สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา, สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา, สิยา อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘อุปาทานวิปฺปยุตฺตอุปาทานิยา’’ติปิ, ‘‘อุปาทานวิปฺปยุตฺตอนุปาทานิยา’’ติปิฯ

โน กิเลสาฯ ทสินฺทฺริยา สํกิเลสิกาฯ ตีณินฺทฺริยา อสํกิเลสิกาฯ นวินฺทฺริยา สิยา สํกิเลสิกา, สิยา อสํกิเลสิกาฯ ปนฺนรสินฺทฺริยา อสํกิลิฏฺฐาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ สํกิลิฏฺฐํฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา สํกิลิฏฺฐา, สิยา อสํกิลิฏฺฐาฯ ปนฺนรสินฺทฺริยา กิเลสวิปฺปยุตฺตาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ กิเลสสมฺปยุตฺตํฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา กิเลสสมฺปยุตฺตา, สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตาฯ ทสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว สํกิเลสิกา จา’’ติ, สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลสาฯ ตีณินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว สํกิเลสิกา จา’’ติปิ, ‘‘สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลสา’’ติปิฯ นวินฺทฺริยา น วตฺตพฺ

พา – ‘‘กิเลสา เจว สํกิเลสิกา จา’’ติ, สิยา สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลสา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํกิเลสิกา เจว โน จ กิเลสา’’ติฯ

ปนฺนรสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว สํกิลิฏฺฐา จา’’ติปิ, ‘‘สํกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิเลสา’’ติปิฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลโส เจว สํกิลิฏฺฐญฺจา’’ติ, สํกิลิฏฺฐเญฺจว โน จ กิเลโสฯ ฉ อินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว สํกิลิฏฺฐา จา’’ติ, สิยา สํกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิเลสา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘สํกิลิฏฺฐา เจว โน จ กิเลสา’’ติฯ

ปนฺนรสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลสา’’ติปิฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลโส เจว กิเลสสมฺปยุตฺตญฺจา’’ติ, กิเลสสมฺปยุตฺตเญฺจว โน จ กิเลโสฯ ฉ อินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสา เจว กิเลสสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, สิยา กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลสา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสสมฺปยุตฺตา เจว โน จ กิเลสา’’ติฯ นวินฺทฺริยา กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิกาฯ ตีณินฺทฺริยา กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิกาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ น วตฺตพฺพํ – ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิก’’นฺติปิ, ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิก’’นฺติปิฯ ตีณินฺทฺริยา สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิกา, สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิกาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิกา, สิยา กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิกา, สิยา น วตฺตพฺพา – ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตสํกิเลสิกา’’ติปิ, ‘‘กิเลสวิปฺปยุตฺตอสํกิเลสิกา’’ติปิฯ

ปนฺนรสินฺทฺริยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ สตฺตินฺทฺริยา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, สิยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ ปนฺนรสินฺทฺริยา น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ สตฺตินฺทฺริยา สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพา, สิยา น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ ปนฺนรสินฺทฺริยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ สตฺตินฺทฺริยา สิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, สิยา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ ปนฺนรสินฺทฺริยา น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สตฺตินฺทฺริยา สิยา ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา , สิยา น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ

นวินฺทฺริยา อวิตกฺกาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ สวิตกฺกํฯ ทฺวาทสินฺทฺริยา สิยา สวิตกฺกา, สิยา อวิตกฺกาฯ นวินฺทฺริยา อวิจาราฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ สวิจารํฯ ทฺวาทสินฺทฺริยา สิยา สวิจารา, สิยา อวิจาราฯ เอกาทสินฺทฺริยา อปฺปีติกาฯ เอกาทสินฺทฺริยา สิยา สปฺปีติกา, สิยา อปฺปีติกาฯ เอกาทสินฺทฺริยา น ปีติสหคตาฯ เอกาทสินฺทฺริยา สิยา ปีติสหคตา, สิยา น ปีติสหคตาฯ ทฺวาทสินฺทฺริยา น สุขสหคตาฯ ทสินฺทฺริยา สิยา สุขสหคตา, สิยา น สุขสหคตาฯ ทฺวาทสินฺทฺริยา น อุเปกฺขาสหคตาฯ ทสินฺทฺริยา สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น อุเปกฺขาสหคตาฯ

ทสินฺทฺริยา กามาวจราฯ ตีณินฺทฺริยา น กามาวจราฯ นวินฺทฺริยา สิยา กามาวจรา, สิยา น กามาวจราฯ เตรสินฺทฺริยา น รูปาวจราฯ นวินฺทฺริยา สิยา รูปาวจรา, สิยา น รูปาวจราฯ จุทฺทสินฺทฺริยา น อรูปาวจราฯ อฏฺฐินฺทฺริยา สิยา อรูปาวจรา, สิยา น อรูปาวจราฯ ทสินฺทฺริยา ปริยาปนฺนาฯ ตีณินฺทฺริยา อปริยาปนฺนาฯ นวินฺทฺริยา สิยา ปริยาปนฺนา, สิยา อปริยาปนฺนาฯ เอกาทสินฺทฺริยา อนิยฺยานิกาฯ อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ นิยฺยานิกํฯ ทสินฺทฺริยา สิยา นิยฺยานิกา, สิยา อนิยฺยานิกาฯ ทสินฺทฺริยา อนิยตาฯ อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ นิยตํฯ เอกาทสินฺทฺริยา สิยา นิยตา, สิยา อนิยตาฯ ทสินฺทฺริยา สอุตฺตราฯ ตีณินฺทฺริยา อนุตฺตราฯ นวินฺทฺริยา สิยา สอุตฺตรา, สิยา อนุตฺตราฯ ปนฺนรสินฺทฺริยา อรณาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ สรณํฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา สรณา, สิยา อรณาติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

อินฺทฺริยวิภโงฺค นิฏฺฐิโตฯ

๖. ปฏิจฺจสมุปฺปาทวิภงฺโค

๑. สุตฺตนฺตภาชนียํ

๒๒๕. อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ, สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๒๖. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ทุเกฺข อญฺญาณํ, ทุกฺขสมุทเย อญฺญาณํ, ทุกฺขนิโรเธ อญฺญาณํ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อญฺญาณํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตเม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา? ปุญฺญาภิสงฺขาโร, อปุญฺญาภิสงฺขาโร, อาเนญฺชาภิสงฺขาโร, กายสงฺขาโร, วจีสงฺขาโร, จิตฺตสงฺขาโรฯ

ตตฺถ กตโม ปุญฺญาภิสงฺขาโร? กุสลา เจตนา กามาวจรา รูปาวจรา ทานมยา สีลมยา ภาวนามยา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปุญฺญาภิสงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตโม อปุญฺญาภิสงฺขาโร? อกุสลา เจตนา กามาวจรา – อยํ วุจฺจติ ‘‘อปุญฺญาภิสงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตโม อาเนญฺชาภิสงฺขาโร? กุสลา เจตนา อรูปาวจรา – อยํ วุจฺจติ ‘‘อาเนญฺชาภิสงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตโม กายสงฺขาโร? กายสเญฺจตนา กายสงฺขาโร, วจีสเญฺจตนา วจีสงฺขาโร, มโนสเญฺจตนา จิตฺตสงฺขาโรฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา’’ฯ

๒๒๗. ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ, มโนวิญฺญาณํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’ฯ

๒๒๘. ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จตฺตาโร มหาภูตา, จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทาย รูปํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ’’ฯ

๒๒๙. ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ? จกฺขายตนํ, โสตายตนํ, ฆานายตนํ, ชิวฺหายตนํ, กายายตนํ, มนายตนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ’’ฯ

๒๓๐. ตตฺถ กตโม สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส? จกฺขุสมฺผสฺโส โสตสมฺผสฺโส ฆานสมฺผสฺโส ชิวฺหาสมฺผสฺโส กายสมฺผสฺโส มโนสมฺผสฺโส – อยํ วุจฺจติ ‘‘สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส’’ฯ

๒๓๑. ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา, โสตสมฺผสฺสชา เวทนา, ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เวทนา, กายสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนสมฺผสฺสชา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ''ผสฺสปจฺจยา เวทนา''ฯ

๒๓๒. ตตฺถ กตมา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา? รูปตณฺหา, สทฺทตณฺหา, คนฺธตณฺหา, รสตณฺหา, โผฏฺฐพฺพตณฺหา, ธมฺมตณฺหา – อยํ วุจฺจติ ''เวทนาปจฺจยา ตณฺหา''ฯ

๒๓๓. ตตฺถ กตมํ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ? กามุปาทานํ, ทิฏฺฐุปาทานํ, สีลพฺพตุปาทานํ, อตฺตวาทุปาทานํ – อิทํ วุจฺจติ ''ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ''ฯ

๒๓๔. ตตฺถ กตโม อุปาทานปจฺจยา ภโว? ภโว ทุวิเธน – อตฺถิ กมฺมภโว, อตฺถิ อุปปตฺติภโวฯ ตตฺถ กตโม กมฺมภโว? ปุญฺญาภิสงฺขาโร, อปุญฺญาภิสงฺขาโร, อาเนญฺชาภิสงฺขาโร – อยํ วุจฺจติ ''กมฺมภโว''ฯ สพฺพมฺปิ ภวคามิกมฺมํ กมฺมภโวฯ

ตตฺถ กตโม อุปปตฺติภโว? กามภโว, รูปภโว, อรูปภโว, สญฺญาภโว, อสญฺญาภโว, เนวสญฺญานาสญฺญาภโว, เอกโวการภโว, จตุโวการภโว, ปญฺจโวการภโว – อยํ วุจฺจติ ''อุปปตฺติภโว''ฯ อิติ อยญฺจ กมฺมภโว, อยญฺจ อุปปตฺติภโวฯ อยํ วุจฺจติ ''อุปาทานปจฺจยา ภโว''ฯ

๒๓๕. ตตฺถ กตมา ภวปจฺจยา ชาติ? ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชาติ สญฺชาติ โอกฺกนฺติ อภินิพฺพตฺติ, ขนฺธานํ ปาตุภาโว , อายตนานํ ปฏิลาโภ – อยํ วุจฺจติ ''ภวปจฺจยา ชาติ''ฯ

๒๓๖. ตตฺถ กตมํ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ? อตฺถิ ชรา, อตฺถิ มรณํฯ ตตฺถ กตมา ชรา? ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหิ ตมฺหิ สตฺตนิกาเย ชรา ชีรณตา ขณฺฑิจฺจํ ปาลิจฺจํ วลิตฺตจตา อายุโน สํหานิ อินฺทฺริยานํ ปริปาโก – อยํ วุจฺจติ ''ชรา''ฯ

ตตฺถ กตมํ มรณํ? ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหา ตมฺหา สตฺตนิกายา จุติ จวนตา เภโท อนฺตรธานํ มจฺจุ มรณํ กาลกิริยา [กาลํกิริยา (ก.)] ขนฺธานํ เภโท กเฬวรสฺส นิเกฺขโป ชีวิตินฺทฺริยสฺสุปเจฺฉโท – อิทํ วุจฺจติ ''มรณํ''ฯ อิติ อยญฺจ ชรา, อิทญฺจ มรณํฯ อิทํ วุจฺจติ ''ชาติปจฺจยา ชรามรณํ''ฯ

๒๓๗. ตตฺถ กตโม โสโก? ญาติพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, โภคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, โรคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, สีลพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, อญฺญตรญฺญตเรน พฺยสเนน สมนฺนาคตสฺส, อญฺญตรญฺญตเรน ทุกฺขธมฺเมน ผุฏฺฐสฺส โสโก โสจนา โสจิตตฺตํ อนฺโตโสโก อนฺโตปริโสโก เจตโส ปริชฺฌายนา โทมนสฺสํ โสกสลฺลํ – อยํ วุจฺจติ ''โสโก''ฯ

๒๓๘. ตตฺถ กตโม ปริเทโว? ญาติพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, โภคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส , โรคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, สีลพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, อญฺญตรญฺญตเรน พฺยสเนน สมนฺนาคตสฺส, อญฺญตรญฺญตเรน ทุกฺขธมฺเมน ผุฏฺฐสฺส อาเทโว ปริเทโว อาเทวนา ปริเทวนา อาเทวิตตฺตํ ปริเทวิตตฺตํ วาจา ปลาโป วิปฺปลาโป ลาลโปฺป ลาลปฺปนา ลาลปฺปิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ปริเทโว''ฯ

๒๓๙. ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? ยํ กายิกํ อสาตํ กายิกํ ทุกฺขํ กายสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขํ’’ฯ

๒๔๐. ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ อสาตํ, เจตสิกํ ทุกฺขํ, เจโตสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ, เจโตสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘โทมนสฺสํ’’ฯ

๒๔๑. ตตฺถ กตโม อุปายาโส? ญาติพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, โภคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, โรคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, สีลพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, อญฺญตรญฺญตเรน พฺยสเนน สมนฺนาคตสฺส, อญฺญตรญฺญตเรน ทุกฺขธมฺเมน ผุฏฺฐสฺส อายาโส อุปายาโส อายาสิตตฺตํ อุปายาสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุปายาโส’’ฯ

๒๔๒. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตีติ, เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สงฺคติ โหติ, สมาคโม โหติ, สโมธานํ โหติ, ปาตุภาโว โหติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

สุตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๑. ปจฺจยจตุกฺกํ

๒๔๓. อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

ปจฺจยจตุกฺกํฯ

๒. เหตุจตุกฺกํ

๒๔๔. อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณเหตุกํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามเหตุกํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนเหตุโก, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณเหตุกํ, นามปจฺจยา ผโสฺส นามเหตุโก, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณเหตุกํ , นามรูปปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามรูปเหตุกํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนเหตุโก, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณเหตุกํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามรูปเหตุกํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนเหตุโก, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

เหตุจตุกฺกํฯ

๓. สมฺปยุตฺตจตุกฺกํ

๒๔๕. อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุโตฺต, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามสมฺปยุตฺตํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนสมฺปยุโตฺต, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมฺปยุตฺตา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมฺปยุตฺตํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุโตฺต, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ , นามปจฺจยา ผโสฺส นามสมฺปยุโตฺต, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมฺปยุตฺตา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมฺปยุตฺตํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุโตฺต, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ นามํ, นามรูปปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามรูปสมฺป

ยุตฺตํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนสมฺปยุโตฺต, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมฺปยุตฺตา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมฺปยุตฺตํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุโตฺต, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ นามํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามสมฺปยุตฺตํ ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนสมฺปยุโตฺต, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมฺปยุตฺตา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานสมฺปยุตฺตํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

สมฺปยุตฺตจตุกฺกํฯ

๔. อญฺญมญฺญจตุกฺกํ

๒๔๖. อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา; สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร; วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ; นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยาปิ นามํ; ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฏฺฐายตนํ; ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยาปิ ผโสฺส; เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา; ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา; สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร; วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ; นามปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยาปิ นามํ; ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยาปิ ผโสฺส; เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา; ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา; สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร; วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ; นามรูปปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยาปิ นามรูปํ; ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฏฺฐายตนํ; ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยาปิ ผโสฺส; เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา; ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา; สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร; วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ; นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยาปิ นามรูปํ; ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฏฺฐายตนํ; ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยาปิ ผโสฺส; เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา; ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อญฺญมญฺญจตุกฺกํฯ

มาติกา

๒๔๗. สงฺขารปจฺจยา อวิชฺชา…เป.… วิญฺญาณปจฺจยา อวิชฺชา…เป.… นามปจฺจยา อวิชฺชา…เป.… ฉฏฺฐายตนปจฺจยา อวิชฺชา…เป.… ผสฺสปจฺจยา อวิชฺชา…เป.… เวทนาปจฺจยา อวิชฺชา…เป.… ตณฺหาปจฺจยา อวิชฺชา…เป.… อุปาทานปจฺจยา อวิชฺชา…เป.… อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

มาติกาฯ

๕. ปจฺจยจตุกฺกํ

๒๔๘. กตเม ธมฺมา อกุสลา? ยสฺมึ สมเย อกุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา สทฺทารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วา ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๔๙. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป.… อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ [เจตยิตตฺตํ (สี. ก.)] – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขโนฺธ ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขโนฺธ ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตมา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา? โย ราโค สาราโค อนุนโย อนุโรโธ นนฺที นนฺทิราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา ตณฺหา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ? ยา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ ทิฏฺฐิคหนํ ทิฏฺฐิกนฺตาโร ทิฏฺฐิวิสูกายิกํ ทิฏฺฐิวิปฺผนฺทิตํ ทิฏฺฐิสํโยชนํ คาโห ปติฏฺฐาโห อภินิเวโส ปรามาโส กุมฺมโคฺค มิจฺฉาปโถ มิจฺฉตฺตํ ติตฺถายตนํ วิปริยาสคฺคาโห [วิปริเยสคฺคาโห (พหูสุ)] – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม อุปาทานปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อุปาทานํ, เวทนากฺขนฺโธ สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุปาทานปจฺจยา ภโว’’ฯ

ตตฺถ กตมา ภวปจฺจยา ชาติ? ยา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ ชาติ สญฺชาติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว – อยํ วุจฺจติ ‘‘ภวปจฺจยา ชาติ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ? อตฺถิ ชรา, อตฺถิ มรณํฯ ตตฺถ กตมา ชรา? ยา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ ชรา ชีรณตา อายุโน สํหานิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ชรา’’ฯ ตตฺถ กตมํ มรณํ? โย เตสํ เตสํ ธมฺมานํ ขโย วโย เภโท ปริเภโท อนิจฺจตา อนฺตรธานํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘มรณํ’’ฯ อิติ อยญฺจ ชรา, อิทญฺจ มรณํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ชาติปจฺจยา ชรามรณํ’’ฯ

เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตีติฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สงฺคติ โหติ, สมาคโม โหติ, สโมธานํ โหติ, ปาตุภาโว โหติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๒๕๐. ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๕๑. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป.… อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป.… ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ? เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามํ’’ฯ

นามปจฺจยา ผโสฺสติฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? ฐเปตฺวา ผสฺสํ, เวทนากฺขนฺโธ สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ''นามํ''ฯ

ตตฺถ กตโม นามปจฺจยา ผโสฺส? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ''นามปจฺจยา ผโสฺส''…เป…. เตน วุจฺจติ ''เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี''ติฯ

ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ , นามรูปปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ, ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ , ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๕๓. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ''อวิชฺชา''ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ''อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร''ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ''สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ''ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ''นามํ''ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตนสฺส อุปจโย, โสตายตนสฺส อุปจโย, ฆานายตนสฺส อุปจโย, ชิวฺหายตนสฺส อุปจโย, กายายตนสฺส อุปจโย, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมุฎฺฐานํ – อิทํ วุจฺจติ ''รูปํ''ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ''วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ''ฯ

นามรูปปจฺจยา ฉฎฺฐายตนนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ''นามํ''ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาตุ วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ ''รูปํ''ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ''นามรูปํ''ฯ

ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ''นามรูปปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ''ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ''ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส''…เป…. เตน วุจฺจติ ''เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี''ติฯ

๒๕๔. ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ, ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๕๕. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตนสฺส อุปจโย, โสตายตนสฺส อุปจโย, ฆานายตนสฺส อุปจโย, ชิวฺหายตนสฺส อุปจโย, กายายตนสฺส อุปจโย , ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมุฏฺฐานํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ’’ฯ

นามรูปปจฺจยา สฬายตนนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จตฺตาโร จ มหาภูตา, ยญฺจ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาตุ วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ? จกฺขายตนํ, โสตายตนํ, ฆานายตนํ, ชิวฺหายตนํ, กายายตนํ, มนายตนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

ปจฺจยจตุกฺกํฯ

๖. เหตุจตุกฺกํ

๒๕๖. ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณเหตุกํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามเหตุกํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนเหตุโก, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ ฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๕๗. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณเหตุกํ? เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณเหตุกํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามเหตุกํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามเหตุกํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนเหตุโก? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนเหตุโก’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา’’ฯ

ตตฺถ กตมา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา? โย ราโค สาราโค…เป…. จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ? ยา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. ติตฺถายตนํ วิปริยาสคฺคาโห – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ’’ติฯ

๒๕๘. ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณเหตุกํ, นามปจฺจยา ผโสฺส นามเหตุโก, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๕๙. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณเหตุกํ ? เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณเหตุกํ’’ฯ

นามปจฺจยา ผโสฺส นามเหตุโกติฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? ฐเปตฺวา ผสฺสํ, เวทนากฺขนฺโธ สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม นามปจฺจยา ผโสฺส นามเหตุโก? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘นามปจฺจยา ผโสฺส นามเหตุโก’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๒๖๐. ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณเหตุกํ, นามรูปปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามรูปเหตุกํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนเหตุโก, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๖๑. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณเหตุกํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตนสฺส อุปจโย, โสตายตนสฺส อุปจโย, ฆานายตนสฺส อุปจโย, ชิวฺหายตนสฺส อุปจโย, กายายตนสฺส อุปจโย, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมุฎฺฐานํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณเหตุกํ’’ฯ

นามรูปปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามรูปเหตุกนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาตุ วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามรูปเหตุกํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามรูปเหตุกํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนเหตุโก? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนเหตุโก’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๒๖๒. ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณเหตุกํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามรูปเหตุกํ , ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนเหตุโก, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๖๓. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาเหตุโก’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณเหตุกํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตนสฺส อุปจโย, โสตายตนสฺส อุปจโย, ฆานายตนสฺส อุปจโย, ชิวฺหายตนสฺส อุปจโย, กายายตนสฺส อุปจโย, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมุฎฺฐานํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณเหตุกํ’’ฯ

นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามรูปเหตุกนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ , สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จตฺตาโร จ มหาภูตา, ยญฺจ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาตุ วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามรูปเหตุกํ? จกฺขายตนํ , โสตายตนํ, ฆานายตนํ , ชิวฺหายตนํ, กายายตนํ, มนายตนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามรูปเหตุกํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฎฺฐายตนเหตุโก? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฎฺฐายตนเหตุโก’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา’’ฯ

ตตฺถ กตมา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา? โย ราโค สาราโค…เป…. จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาเหตุกา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ? ยา ทิฎฺฐิ ทิฎฺฐิคตํ…เป…. ติตฺถายตนํ วิปริยาสคฺคาโห – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาเหตุกํ’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

เหตุจตุกฺกํฯ

๗. สมฺปยุตฺตจตุกฺกํ

ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุโตฺต, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ, นามปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ นามสมฺปยุตฺ

ตํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนสมฺปยุโตฺต, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมฺปยุตฺตา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมฺปยุตฺตํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๖๕. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ''อวิชฺชา''ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุโตฺต? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ''อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุโตฺต''ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ''สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ''ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ''วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ''ฯ

ตตฺถ กตมํ นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามสมฺปยุตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ''นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามสมฺปยุตฺตํ''ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนสมฺปยุโตฺต? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ''ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนสมฺปยุโตฺต''ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมฺปยุตฺตา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ''ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมฺปยุตฺตา''ฯ

ตตฺถ กตมา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา? โย ราโค สาราโค…เป…. จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ''เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา''ฯ

ตตฺถ กตมํ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมฺปยุตฺตํ? ยา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. ติตฺถายตนํ วิปริยาสคฺคาโห – อิทํ วุจฺจติ ''ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมฺปยุตฺตํ'' …เป…. เตน วุจฺจติ ''เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี''ติฯ

๒๖๖. ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุโตฺต, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ, นามปจฺจยา ผโสฺส นามสมฺปยุโตฺต, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมฺปยุตฺตา , เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมฺปยุตฺตํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๖๗. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ''อวิชฺชา''ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุตฺโต? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุตฺโต’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป.… ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ? เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ’’ฯ

นามปจฺจยา ผโสฺส นามสมฺปยุตฺโตตฺติฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? ฐเปตฺวา ผสฺสํ, เวทนากฺขนฺโธ สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม นามปจฺจยา ผโสฺส นามสมฺปยุตฺโต? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘นามปจฺจยา ผโสฺส นามสมฺปยุตฺโต’’…เป.… เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๒๖๘. ตสฺมึ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุโตฺต, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ นามํ, นามรูปปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ นามสมฺปยุตฺตํ, ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฎฺฐายตนสมฺปยุโตฺต, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมฺปยุตฺตา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมฺปยุตฺตํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๖๙. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป.… อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุตฺโต? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุตฺโต’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ …เป.… ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ นามํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตนสฺส อุปจโย, โสตายตนสฺส อุปจโย, ฆานายตนสฺส อุปจโย, ชิวฺหายตนสฺส อุปจโย, กายายตนสฺส อุปจโย, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมุฎฺฐานํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ นามํ’’ฯ

นามรูปปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ นามสมฺปยุตฺตนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาตุ วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามสมฺปยุตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามสมฺปยุตฺตํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนสมฺปยุโตฺต? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนสมฺปยุโตฺต’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๒๗๐. ตสฺมึ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุโตฺต, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ นามํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามสมฺปยุตฺตํ ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนสมฺปยุโตฺต, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมฺปยุตฺตา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา เวทนาสมฺปยุตฺตา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ตณฺหาสมฺปยุตฺตํ; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๗๑. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุโตฺต? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร อวิชฺชาสมฺปยุโตฺต’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ นามํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตนสฺส อุปจโย, โสตายตนสฺส อุปจโย, ฆานายตนสฺส อุปจโย, ชิวฺหายตนสฺส อุปจโย, กายายตนสฺส อุปจโย, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมุฏฺฐานํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ นามํ’’ฯ

นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามสมฺปยุตฺตํ ฉฏฺฐายตนนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จตฺตาโร จ มหาภูตา, ยญฺจ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาตุ วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามสมฺปยุตฺตํ ฉฏฺฐายตนํ? จกฺขายตนํ, โสตายตนํ, ฆานายตนํ, ชิวฺหายตนํ, กายายตนํ, มนายตนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ นามสมฺปยุตฺตํ ฉฏฺฐายตนํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนสมฺปยุโตฺต? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนสมฺปยุโตฺต’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

สมฺปยุตฺตจตุกฺกํฯ

๘. อญฺญมญฺญจตุกฺกํ

๒๗๒. ตสฺมึ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา; สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร; วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ; นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยาปิ นามํ; ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฏฺฐายตนํ; ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยาปิ ผโสฺส; เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา; ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๗๓. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมา สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํฯ

ตตฺถ กตโม วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ฉฏฺฐายตนปจฺจยาปิ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ , สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยาปิ นามํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฏฺฐายตนํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฏฺฐายตนํ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยาปิ ผโสฺส? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยาปิ ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา? โย ราโค สาราโค…เป.… จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา ตณฺหา’’ฯ

ตตฺถ กตมา ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ? ยา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป.… ติตฺถายตนํ วิปริยาสคฺคาโห – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ’’ฯ

ตตฺถ กตมา อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา? โย ราโค…เป.… จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อุปาทานปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อุปาทานํ, เวทนากฺขนฺโธ สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุปาทานปจฺจยา ภโว’’ฯ

ตตฺถ กตมา ภวปจฺจยา ชาติ? ยา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ ชาติ สญฺชาติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว – อยํ วุจฺจติ ‘‘ภวปจฺจยา ชาติ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ? อตฺถิ ชรา, อตฺถิ มรณํฯ ตตฺถ กตมา ชรา? ยา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ ชรา ชีรณตา อายุโน สํหานิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ชรา’’ฯ ตตฺถ กตมํ มรณํ? โย เตสํ เตสํ ธมฺมานํ ขโย วโย เภโท ปริเภโท อนิจฺจตา อนฺตรธานํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘มรณํ’’ฯ อิติ อยญฺจ ชรา, อิทญฺจ มรณํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ชาติปจฺจยา ชรามรณํ’’ฯ

เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตีติฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สงฺคติ โหติ, สมาคโม โหติ, สโมธานํ โหติ, ปาตุภาโว โหติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๒๗๔. ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา; สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร; วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ; นามปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยาปิ นามํ; ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยาปิ ผโสฺส; เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา; ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ , อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๗๕. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป.… อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมา สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ? เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ’’ฯ

นามปจฺจยา ผโสฺสติฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? ฐเปตฺวา ผสฺสํ, เวทนากฺขนฺโธ สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม นามปจฺจยา ผโสฺส? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘นามปจฺจยา ผโสฺส’’ ฯ

ตตฺถ กตมํ ผสฺสปจฺจยาปิ นามํ? เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ, วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยาปิ นามํ’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๒๗๖. ตสฺมึ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา; สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร; วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ; นามรูปปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยาปิ นามรูปํ; ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฏฺฐายตนํ; ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยาปิ ผโสฺส; เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา; ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๗๗. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโรฯ

ตตฺถ กตมา สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตนสฺส อุปจโย, โสตายตนสฺส อุปจโย, ฆานายตนสฺส อุปจโย, ชิวฺหายตนสฺส อุปจโย , กายายตนสฺส อุปจโย, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมุฎฺฐานํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ’’ฯ

นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ , สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาตุ วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป.… ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ’’ฯ

นามรูปปจฺจยา ฉฎฺฐายตนนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาตุ วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป.… ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ฉฎฺฐายตนปจฺจยาปิ นามรูปํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตนสฺส อุปจโย, โสตายตนสฺส อุปจโย, ฆานายตนสฺส อุปจโย, ชิวฺหายตนสฺส อุปจโย, กายายตนสฺส อุปจโย, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมุฎฺฐานํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ฉฎฺฐายตนปจฺจยาปิ นามรูปํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฎฺฐายตนํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป.… ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฎฺฐายตนํ’’…เป.… เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๒๗๘. ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา; สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร; วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ; นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ, ฉฎฺฐายตนปจฺจยาปิ นามรูปํ; ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฎฺฐายตนํ; ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยาปิ ผโสฺส; เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยาปิ เวทนา; ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยาปิ ตณฺหา; อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๗๙. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมา สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยาปิ อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ นามํฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตนสฺส อุปจโย, โสตายตนสฺส อุปจโย, ฆานายตนสฺส อุปจโย, ชิวฺหายตนสฺส อุปจโย, กายายตนสฺส อุปจโย, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมุฎฺฐานํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ’’ฯ

นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาตุ วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ’’ฯ

นามรูปปจฺจยา สฬายตนนฺติฯ อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จตฺตาโร จ มหาภูตา, ยญฺจ รูปํ นิสฺสาย มโนวิญฺญาณธาตุ วตฺตติ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ? จกฺขายตนํ, โสตายตนํ, ฆานายตนํ, ชิวฺหายตนํ, กายายตนํ, มนายตนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ฉฎฺฐายตนปจฺจยาปิ นามรูปํ? อตฺถิ นามํ, อตฺถิ รูปํฯ ตตฺถ กตมํ นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามํ’’ฯ ตตฺถ กตมํ รูปํ? จกฺขายตนสฺส อุปจโย, โสตายตนสฺส อุปจโย, ฆานายตนสฺส อุปจโย, ชิวฺหายตนสฺส อุปจโย, กายายตนสฺส อุปจโย, ยํ วา ปนญฺญมฺปิ อตฺถิ รูปํ จิตฺตชํ จิตฺตเหตุกํ จิตฺตสมุฎฺฐานํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘รูปํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ นามํ, อิทญฺจ รูปํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ฉฎฺฐายตนปจฺจยาปิ นามรูปํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฏฺฐายตนํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฏฺฐายตนํ’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

อญฺญมญฺญจตุกฺกํฯ

๙. อกุสลนิเทฺทโส

๒๘๐. กตเม ธมฺมา อกุสลา? ยสฺมิํ สมเย อกุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา…เป…. โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา สทฺทารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วา ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๘๑. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร…เป….ฯ

ตตฺถ กตโม ตณฺหาปจฺจยา อธิโมโกฺข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกฺข อธิมุจฺจนา ตทธิมุตฺตตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ตณฺหาปจฺจยา อธิโมโกฺข’’ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ สงฺขารกฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๒๘๒. กตเม ธมฺมา อกุสลา? ยสฺมิํ สมเย อกุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา สทฺทารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วา ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๘๓. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ อวิชฺชา…เป….ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี”ติฯ

๒๘๔. กตเม ธมฺมา อกุสลา? ยสฺมึ สมเย อกุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา...เป.... อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา สทฺทารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วา ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ , ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา , ตณฺหาปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๘๕. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี”ติฯ

๒๘๖. กตเม ธมฺมา อกุสลา? ยสฺมึ สมเย อกุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โทมนสฺสสหคตํ ปฏิฆสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา...เป.... โทมนสฺสสหคตํ ปฏิฆสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา สทฺทารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วา ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปฏิฆํ, ปฏิฆปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๘๗. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ...เป.... อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชา”...เป.... อยํ วุจฺจติ “ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส”ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”ฯ

ตตฺถ กตมํ เวทนาปจฺจยา ปฏิฆํ? โย จิตฺตสฺส อาฆาโต...เป.... จณฺฑิกฺกํ อสุโรโป [อสุโลโป (สฺยา.)] อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส – อิทํ วุจฺจติ “เวทนาปจฺจยา ปฏิฆํ” ฯ

ตตฺถ กตโม ปฏิฆปจฺจยา อธิโมโกฺข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกฺข อธิมุจฺจนา ตทธิมุตฺตตา – อยํ วุจฺจติ “ปฏิฆปจฺจยา อธิโมโกฺข”ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ สงฺขารกฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อยํ วุจฺจติ “อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว”...เป.... เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี”ติฯ

๒๘๘. กตเม ธมฺมา อกุสลา? ยสฺมึ สมเย อกุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ วิจิกิจฺฉาสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา สทฺทารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วา ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ , ตสฺมึ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา

ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา วิจิกิจฺฉา, วิจิกิจฺฉาปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๘๙. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชา”…เป…. อยํ วุจฺจติ “ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส”ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ, เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”ฯ

ตตฺถ กตมา เวทนาปจฺจยา วิจิกิจฺฉา? ยา กงฺขา กงฺขายนา กงฺขายิตตฺตํ วิมติ วิจิกิจฺฉา เทฺวฬฺหกํ ทฺวิธาปโถ [เทฺวธาปโถ (สี. สฺยา.)] สํสโย อเนกํสคฺคาโห อาสปฺปนา ปริสปฺปนา อปริโยคาหณา [อปริโยคาหนา (สี. สฺยา. ก.)] ฉมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข – อยํ วุจฺจติ “เวทนาปจฺจยา วิจิกิจฺฉา”ฯ

ตตฺถ กตโม วิจิกิจฺฉาปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา วิจิกิจฺฉํ, เวทนากฺขนฺโธ สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อยํ วุจฺจติ “วิจิกิจฺฉาปจฺจยา ภโว”…เป…. เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี”ติฯ

๒๙๐. กตเม ธมฺมา อกุสลา? ยสฺมิํ สมเย อกุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา สทฺทารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วา ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อุทฺธจฺจํ, อุทฺธจฺจปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๙๑. ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชา”…เป…. อยํ วุจฺจติ “ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส”ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”ฯ

ตตฺถ กตมํ เวทนาปจฺจยา อุทฺธจฺจํ? ยํ จิตฺตสฺส อุทฺธจฺจํ อวูปสโม เจตโส วิเกฺขโป ภนฺตตฺตํ จิตฺตสฺส – อิทํ วุจฺจติ “เวทนาปจฺจยา อุทฺธจฺจํ”ฯ

ตตฺถ กตโม อุทฺธจฺจปจฺจยา อธิโมโกฺข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกฺข อธิมุจฺจนา ตทธิมุตฺตตา – อยํ วุจฺจติ “อุทฺธจฺจปจฺจยา อธิโมโกฺข”ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนากฺขนฺโธ สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อยํ วุจฺจติ “อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว”…เป…. เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี”ติฯ

อกุสลนิเทฺทโสฯ

๑๐. กุสลนิเทฺทโส

๒๙๒. กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา สทฺทารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วา ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๙๓. ตตฺถ กตเม กุสลมูลา? อโลโภ, อโทโส, อโมโหฯ

ตตฺถ กตโม อโลโภ? โย อโลโภ อลุพฺภนา อลุพฺภิตตฺตํ อสาราโค อสารชฺชนา อสารชฺชิตตฺตํ อนภิชฺฌา อโลโภ กุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อโลโภ’’ฯ

ตตฺถ กตโม อโทโส? โย อโทโส อทุสฺสนา อทุสฺสิตตฺตํ อพฺยาปาโท อพฺยาปโชฺช อโทโส กุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อโทโส’’ฯ

ตตฺถ กตโม อโมโห? ยา ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อโมโห’’ฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘กุสลมูลา’’ฯ

ตตฺถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ…เป…. วิญฺญาณปจฺจยา นามํ…เป…. นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ…เป…. ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส…เป…. ผสฺสปจฺจยา เวทนา…เป…. อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา ปสาโท? ยา สทฺธา สทฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา ปสาโท’’ฯ

ตตฺถ กตโม ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกฺข อธิมุจฺจนา ตทธิมุตฺตตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข’’ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ สงฺขารกฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๒๙๔. กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา…เป…. โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา…เป…. โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา สทฺทารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วา ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ , วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ป

สาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๙๕. ตตฺถ กตเม กุสลมูลา? อโลโภ, อโทโสฯ

ตตฺถ กตโม อโลโภ? โย อโลโภ อลุพฺภนา อลุพฺภิตตฺตํ อสาราโค อสารชฺชนา อสารชฺชิตตฺตํ อนภิชฺฌา อโลโภ กุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อโลโภ’’ฯ

ตตฺถ กตโม อโทโส? โย อโทโส อทุสฺสนา อทุสฺสิตตฺตํ อพฺยาปาโท อพฺยาปชฺโช อโทโส กุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อโทโส’’ฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘กุสลมูลา’’ฯ

ตตฺถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร’’…เป.… อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’…เป.… เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๒๙๖. กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา สทฺทารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วา ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๙๗. ตตฺถ กตเม กุสลมูลา? อโลโภ, อโทโส, อโมโห – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘กุสลมูลา’’ฯ

ตตฺถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร’’…เป.… อยํ วุจฺจติ – ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’…เป.… เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา สทฺทารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วา ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมกฺโข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๒๙๙. ตตฺถ กตเม กุสลมูลา? อโลโภ, อโทโส – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘กุสลมูลา’’ฯ

ตตฺถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ “กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร”…เป.… เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี”ติฯ

๓๐๐. กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ [ปฐวีกสิณํ (สี. สฺยา.)], ตสฺมึ สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ , วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๐๑. ตตฺถ กตเม กุสลมูลา? อโลโภ, อโทโส, อโมโห – อิเม วุจฺจนฺติ “กุสลมูลา”ฯ

ตตฺถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ “กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร”…เป.… เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี”ติฯ

๓๐๒. กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย อรูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๐๓. ตตฺถ กตเม กุสลมูลา? อโลโภ, อโทโส, อโมโห – อิเม วุจฺจนฺติ “กุสลมูลา”ฯ

ตตฺถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ “กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร”…เป.… อยํ วุจฺจติ “ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส”ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ “ผสฺสปจฺจยา เวทนา”…เป.… เตน วุจฺจติ “เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี”ติฯ

๓๐๔. กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมเตสํ ธมฺมานํ สมุทโย โหติฯ

๓๐๕. ตตฺถ กตเม กุสลมูลา? อโลโภ, อโทโส, อโมโหฯ

ตตฺถ กตโม อโลโภ…เป.… อโทโส…เป.… อโมโห? ยา ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ

‘‘อโมโห’’ฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘กุสลมูลา’’ฯ

ตตฺถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร’’…เป…. อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา ปสาโท? ยา สทฺธา สทฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา ปสาโท’’ฯ

ตตฺถ กตโม ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกฺข อธิมุจฺจนา ตทธิมุตฺตตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข’’ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ สงฺขารกฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว’’…เป…. อยํ วุจฺจติ ‘‘ชาติปจฺจยา ชรามรณํ’’ฯ

เอวเมเตสํ ธมฺมานํ สมุทโย โหตีติฯ เอวเมเตสํ ธมฺมานํ สงฺคติ โหติ, สมาคโม โหติ, สโมธานํ โหติ, ปาตุภาโว โหติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมเตสํ ธมฺมานํ สมุทโย โหตี’’ติฯ

กุสลนิเทฺทโสฯ

๑๑. อพฺยากตนิเทฺทโส

๓๐๖. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ จกฺขุวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ รูปารมฺมณํ, ตสฺมิํ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๐๗. ตตฺถ กตโม สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชาจกฺขุวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ? เวทนากฺขโนฺธ , สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชาจกฺขุวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ''ผสฺสปจฺจยา เวทนา''ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา เวทนํ, สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อยํ วุจฺจติ ''เวทนาปจฺจยา ภโว''…เป…. เตน วุจฺจติ ''เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี''ติฯ

๓๐๘. ตสฺมึ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารเหตุกํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณเหตุกํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามเหตุกํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนเหตุโก, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสเหตุกา, เวทนาปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๐๙. ตสฺมึ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สงฺขารสมฺปยุตฺตํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ วิญฺญาณสมฺปยุตฺตํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ นามสมฺปยุตฺตํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส ฉฏฺฐายตนสมฺปยุโตฺต, ผสฺสปจฺจยา เวทนา ผสฺสสมฺปยุตฺตา, เวทนาปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๑๐. ตสฺมึ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยาปิ สงฺขาโร; วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยาปิ วิญฺญาณํ; นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยาปิ นามํ; ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยาปิ ฉฏฺฐายตนํ; ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยาปิ ผโสฺส; เวทนาปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๑๑. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ โสตวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ สทฺทารมฺมณํ…เป…. ฆานวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ คนฺธารมฺมณํ…เป…. ชิวฺหาวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ รสารมฺมณํ…เป…. กายวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ สุขสหคตํ โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ, ตสฺมึ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๑๒. ตตฺถ กตโม สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ''สงฺขาโร''…เป…. อยํ วุจฺจติ ''ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส''ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ กายิกํ สาตํ กายิกํ สุขํ กายสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ''ผสฺสปจฺจยา เวทนา''ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา เวทนํ, สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อยํ วุจฺจติ ''เวทนาปจฺจยา ภโว''…เป…. เตน วุจฺจติ ''เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี''ติฯ

๓๑๓. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากา มโนธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา สทฺทารมฺมณา วา คนฺธารมฺมณา วา รสารมฺมณา วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย สงฺ

ขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๑๔. ตตฺถ กตโม สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’…เป…. อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกฺข อธิมุจฺจนา ตทธิมุตฺตตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข’’ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ สงฺขารกฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๓๑๕. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากา มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคตา รูปารมฺมณา วา สทฺทารมฺมณา วา คนฺธารมฺมณา วา รสารมฺมณา วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณา วา ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมิํ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๑๖. ตตฺถ กตโม สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’…เป…. อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกฺข อธิมุจฺจนา ตทธิมุตฺตตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข’’ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ สงฺขารกฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๓๑๗. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุป จิตตฺตา วิปากา มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา สทฺทา รมฺมณา วา คนฺธารมฺมณา วา รสารมฺมณา วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณา วา ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐาย ตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจ ยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุท โย โหติฯ

๓๑๘. ตตฺถ กตโม สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขา โร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณ ธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’…เป…. อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขม สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกฺข อธิมุจฺจนา ตทธิมุตฺตตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข’’ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ สงฺขารกฺขโนฺธ, วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๓๑๙. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุป จิตตฺตา วิปากา มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา…เป.… โสมนสฺสสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป…. โสมนสฺสสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺ ตา…เป…. โสมนสฺสสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตา ญาณ สมฺปยุตฺตา…เป…. อุเปกฺขาสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา…เป…. อุเปกฺขาสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน รูปารมฺมณา วา…เป.… ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจ ยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวท นาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชา ติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๒๐. ตตฺถ กตโม สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขา โร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณ ธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’…เป…. อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา ปสาโท? ยา สทฺธา สทฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา ปสาโท’’ฯ

ตตฺถ กตโม ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข ? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกฺข อธิมุจฺจนา ตทธิมุตฺตตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข’’ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนากฺขนฺโธ สญฺญากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว’’…เป.… เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๓๒๑. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมิํ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติ – อิเม ธมฺมา กุสลาฯ

ตเสฺสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมิํ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ , ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว , ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๒๒. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมิํ สมเย อรูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติ – อิเม ธมฺมา กุสลาฯ

ตเสฺสว อรูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมิํ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ, ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๒๓. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฎฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฎิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติ – อิเม ธมฺมา กุสลาฯ

ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฎิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ, ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว , ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมเตสํ ธมฺมานํ สมุทโย โหติฯ

๓๒๔. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมิํ สมเย อกุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ จกฺขุวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ รูปารมฺมณํ…เป.… โสตวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ สทฺทารมฺมณํ…เป.… ฆานวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ คนฺ

ธารมฺมณํ…เป…. ชิวฺหาวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ รสารมฺมณํ…เป…. กายวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ ทุกฺขสหคตํ โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ, ตสฺมึ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๒๕. ตตฺถ กตโม สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชากายวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’…เป…. อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ กายิกํ อสาตํ กายิกํ ทุกฺขํ กายสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา เวทนํ, สญฺญากฺขโนฺธ สงฺขารกฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา ภโว’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๓๒๖. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย อกุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากา มโนธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา สทฺทารมฺมณา วา คนฺธารมฺมณา วา รสารมฺมณา วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๒๗. ตตฺถ กตโม สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ สงฺขาโรฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’…เป…. อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกฺข อธิมุจฺจนา ตทธิมุตฺตตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข’’ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ , เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ สงฺขารกฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๓๒๘. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย อกุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากา มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป…. ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๒๙. ตตฺถ กตโม สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๓๓๐. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย มโนธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป…. โผฏฺฐพฺพารมฺมณา วา…เป…. มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา โสมนสฺสสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป…. ธมฺมารมฺมณา วา…เป…. มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป…. ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๓๑. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา โสมนสฺสสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา…เป…. โสมนสฺสสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป…. โสมนสฺสสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา…เป…. โสมนสฺสสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา…เป…. อุเปกฺขาสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา…เป…. อุเปกฺขาสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน รูปารมฺมณา วา…เป…. ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๓๒. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย รูปาวจรํ ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๓๓. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมิํ สมเย อรูปาวจรํ ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมิํ สมเย สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ , วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

อพฺยากตนิเทฺทโสฯ

๑๒. อวิชฺชามูลกกุสลนิเทฺทโส

๓๓๔. กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา…เป.… ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๓๕. ตตฺถ กตโม อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร’’…เป.… อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา ปสาโท? ยา สทฺธา สทฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโท – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา ปสาโท’’ฯ

ตตฺถ กตโม ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกฺข อธิมุจฺจนา ตทธิมุตฺตตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข’’ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ สงฺขารกฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว’’…เป.… เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๓๓๖. ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๓๗. ตสฺมิํ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๓๘. ตสฺมึ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๓๙. กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป.… โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป.… โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา…เป.… ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๔๐. กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ …เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๔๑. กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย อรูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๔๒. กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา , เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข , อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมเตสํ ธมฺมานํ สมุทโย โหติฯ

อวิชฺชามูลกกุสลนิเทฺทโสฯ

๑๓. กุสลมูลกวิปากนิเทฺทโส

๓๔๓. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ จกฺขุวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ รูปารมฺมณํ, ตสฺมึ สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ,

ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๔๔. ตตฺถ กตโม กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร’’…เป.… เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๓๔๕. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ โสตวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ สทฺทารมฺมณํ…เป.… ฆานวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ คนฺธารมฺมณํ…เป.… ชิวฺหาวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ รสารมฺมณํ…เป.… กายวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ สุขสหคตํ โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ…เป.… มโนธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป.… โผฏฺฐพฺพารมฺมณา วา…เป.… มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป.… ธมฺมารมฺมณา วา…เป.… มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป.… ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมิํ สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร , สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา , เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๔๖. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากา มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา…เป.… โสมนสฺสสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป.… โสมนสฺสสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา…เป.… โสมนสฺสสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป.… อุเปกฺขาสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา…เป.… อุเปกฺขาสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป.… อุเปกฺขาสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา…เป.… อุเปกฺขาสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน รูปารมฺมณา วา…เป.… ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมิํ สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๔๗. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมิํ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติ – อิเม ธมฺมา กุสลาฯ

ตเสฺสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมิํ สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ ฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๔๘. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย อรูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป. … จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติ – อิเม ธมฺมา กุสลาฯ

ตเสฺสว อรูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป. … จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ , ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว , ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๔๙. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฎฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฎิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติ – อิเม ธมฺมา กุสลาฯ

ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป. … ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฎิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ, ตสฺมึ สมเย กุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ, ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ปสาโท, ปสาทปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมเตสํ ธมฺมานํ สมุทโย โหติฯ

กุสลมูลกวิปากนิเทฺทโสฯ

๑๔. อกุสลมูลกวิปากนิเทฺทโส

๓๕๐. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย อกุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ จกฺขุวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ รูปารมฺมณํ, ตสฺมึ สมเย อกุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฎฺฐายตนํ, ฉฎฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๕๑. ตตฺถ กตโม อกุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อกุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร’’…เป.… เตน วุจฺจติ ‘‘เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

๓๕๒. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย อกุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ โสตวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ สทฺทารมฺมณํ…เป.… ฆานวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ คนฺธารมฺมณํ…เป.… ชิวฺหาวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ รสารมฺมณํ…เป.… กายวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ ทุกฺขสหคตํ โผฎฺฐพฺพารมฺมณํ…เป.… มโนธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป.… โผฎฺฐพฺพารมฺมณา วา ยํ

ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย อกุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๕๓. กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย อกุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากา มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป…. ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย อกุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามํ, นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ, ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส , ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข, อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ , ชาติปจฺจยา ชรามรณํฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติฯ

๓๕๔. ตตฺถ กตโม อกุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร? ยา เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อกุสลมูลปจฺจยา สงฺขาโร’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ วิญฺญาณปจฺจยา นามํ? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วิญฺญาณปจฺจยา นามํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘นามปจฺจยา ฉฏฺฐายตนํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส? โย ผโสฺส ผุสนา สมฺผุสนา สมฺผุสิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉฏฺฐายตนปจฺจยา ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา ผสฺสปจฺจยา เวทนา? ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ผสฺสปจฺจยา เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตโม เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข? โย จิตฺตสฺส อธิโมโกฺข อธิมุจฺจนา ตทธิมุตฺตตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘เวทนาปจฺจยา อธิโมโกฺข’’ฯ

ตตฺถ กตโม อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว? ฐเปตฺวา อธิโมกฺขํ, เวทนากฺขโนฺธ สญฺญากฺขโนฺธ สงฺขารกฺขโนฺธ วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิโมกฺขปจฺจยา ภโว’’ฯ

ตตฺถ กตมา ภวปจฺจยา ชาติ? ยา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ ชาติ สญฺชาติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว – อยํ วุจฺจติ ‘‘ภวปจฺจยา ชาติ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ? อตฺถิ ชรา, อตฺถิ มรณํฯ ตตฺถ กตมา ชรา? ยา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ ชรา ชีรณตา อายุโน สํหานิ – อยํ วุจฺจติ ชราฯ ตตฺถ กตมํ มรณํ? โย เตสํ เตสํ ธมฺมานํ ขโย วโย เภโท ปริเภโท อนิจฺจตา อนฺตรธานํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘มรณํ’’ฯ อิติ อยญฺจ ชรา, อิทญฺจ มรณํฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ชาติปจฺจยา ชรามรณํ’’ฯ

เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตีติฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สงฺคติ โหติ, สมาคโม โหติ, สโมธานํ โหติ, ปาตุภาโว โหติฯ เตน วุจฺจติ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตี’’ติฯ

อกุสลมูลกวิปากนิเทฺทโสฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

ปฏิจฺจสมุปฺปาทวิภงฺโค [ปจฺจยาการวิภงฺโค (สี. สฺยา.)] นิฏฺฐิโตฯ

๗. สติปฏฺฐานวิภงฺโค

๑. สุตฺตนฺตภาชนียํ

๓๕๕. จตฺตาโร สติปฏฺฐานา – อิธ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ พหิทฺธา กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อชฺฌตฺตพหิทฺธา กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ พหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, อชฺฌตฺตํ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ พหิทฺธา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อชฺฌตฺตพหิทฺธา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ พหิทฺธา ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

๑. กายานุปสฺสนานิทฺเทโส

๓๕๖. กถญฺจ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ กายํ อุทฺธํ ปาทตลา อโธ เกสมตฺถกา ตจปริยนฺตํ ปูรํ นานปฺปการสฺส อสุจิโน ปจฺจเวกฺขติ – ‘‘อตฺถิ อิมสฺมึ กาเย เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารุ [นหารุ (สี.)] อฏฺฐิ อฏฺฐิมิญฺชํ [อฏฺฐิมิญฺชา (สี.)] วกฺกํ หทยํ ยกนํ กิโลมกํ ปิหกํ ปปฺผาสํ อนฺตํ อนฺตคุณํ อุทริยํ กรีสํ ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุโพฺพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลสิกา มุตฺต’’นฺติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวิตฺวา ภาเวตฺวา พหุลีกริตฺวา สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตฺวา พหิทฺธา กาเย จิตฺตํ อุปสํหรติฯ

กถญฺจ ภิกฺขุ พหิทฺธา กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ พหิทฺธา กายํ อุทฺธํ ปาทตลา อโธ เกสมตฺถกา ตจปริยนฺตํ ปูรํ นานปฺปการสฺส อสุจิโน ปจฺจเวกฺขติ – ‘‘อตฺถิสฺส กาเย เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารุ อฏฺฐิ อฏฺฐิมิญฺชํ วกฺกํ หทยํ ยกนํ กิโลมกํ ปิหกํ ปปฺผาสํ อนฺตํ อนฺตคุณํ อุทริยํ กรีสํ ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุโพฺพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลสิกา มุตฺต’’นฺติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวิตฺวา ภาเวตฺวา พหุลีกริตฺวา สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตฺวา อชฺฌตฺตพหิทฺธา กาเย จิตฺตํ อุปสํหรติฯ

กถญฺจ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตพหิทฺธา กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตพหิทฺธา กายํ อุทฺธํ ปาทตลา อโธ เกสมตฺถกา ตจปริยนฺตํ ปูรํ นานปฺปการสฺส อสุจิโน ปจฺจเวกฺขติ – ‘‘อตฺถิ อิมสฺมึ กาเย เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารุ อฏฺฐิ อฏฺฐิมิญฺชํ วกฺกํ หทยํ ยกนํ กิโลมกํ ปิหกํ ปปฺผาสํ อนฺตํ อนฺตคุณํ อุทริยํ กรีสํ ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุโพฺพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลสิกา มุตฺต’’นฺติฯ เอวํ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตพหิทฺธา กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

๓๕๗. อนุปสฺสีติฯ ตตฺถ กตมา อนุปสฺสนา? ยา ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อนุปสฺสนา’’ฯ อิมาย อนุปสฺสนาย อุเปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปนฺโน สมฺปนฺโน สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อนุปสฺสี’’ติฯ

๓๕๘. วิหรตีติฯ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๓๕๙. อาตาปีติฯ ตตฺถ กตโม อาตาโป [กตมํ อาตาปํ (สพฺพตฺถ)]? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป.… สมฺมาวายาโม – อยํ วุจฺจติ ‘‘อาตาโป’’ฯ อิมินา อาตาเปน อุเปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปนฺโน สมฺปนฺโน สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อาตาปี’’ติฯ

๓๖๐. สมฺปชาโนติ ฯ ตตฺถ กตมํ สมฺปชญฺญํ? ยา ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สมฺปชญฺญํ’’ฯ อิมินา สมฺปชเญฺญน อุเปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปนฺโน สมฺปนฺโน สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘สมฺปชาโน’’ติฯ

๓๖๑. สติมาติฯ ตตฺถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ…เป.… สมฺมาสติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สติ’’ฯ อิมาย สติยา อุเปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปนฺโน สมฺปนฺโน สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘สติมา’’ติฯ

๓๖๒. วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสนฺติฯ ตตฺถ กตโม โลโก? เสฺวว กาโย โลโกฯ ปญฺจปิ อุปาทานกฺขนฺธา โลโกฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘โลโก’’ฯ ตตฺถ กตมา อภิชฺฌา? โย ราโค สาราโค…เป.… จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘อภิชฺฌา’’ฯ ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘โทมนสฺสํ’’ฯ อิติ อยญฺจ อภิชฺฌา อิทญฺจ โทมนสฺสํ อิมมฺหิ โลเก วินีตา โหนฺติ ปฏิวินีตา สนฺตา สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส’’นฺติฯ

กายานุปสฺสนานิเทฺทโสฯ

๒. เวทนานุปสฺสนานิเทฺทโส

๓๖๓. กถญฺจ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ สุขํ เวทนํ เวทยมาโน ‘‘สุขํ เวทนํ เวทยามี’’ติ ปชานาติ, ทุกฺขํ เวทนํ เวทยมาโน ‘‘ทุกฺขํ เวทนํ เวทยามี’’ติ ปชานาติ, อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทยมาโน ‘‘อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทยามี’’ติ ปชานาติ, สามิสํ วา สุขํ เวทนํ เวทยมาโน ‘‘สามิสํ สุขํ เวทนํ เวทยามี’’ติ ปชานาติ, นิรามิสํ วา สุขํ เวทนํ เวทยมาโน ‘‘นิรามิสํ สุขํ เวทนํ เวทยามี’’ติ ปชานาติ, สามิสํ วา ทุกฺขํ เวทนํ เวทยมาโน ‘‘สามิสํ ทุกฺขํ เวทนํ เวทยามี’’ติ ปชานาติ, นิรามิสํ วา ทุกฺขํ เวทนํ เวทยมาโน ‘‘นิรามิสํ ทุกฺขํ เวทนํ เวทยามี’’ติ ปชานาติ, สามิสํ วา อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทยมาโน ‘‘สามิสํ อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทยามี’’ติ ปชานาติ, นิรามิสํ วา อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทยมาโน ‘‘นิรามิสํ อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทยามี’’ติ ปชานาติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวิตฺวา ภาเวตฺวา พหุลีกริตฺวา สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตฺวา พหิทฺธา เวทนาสุ จิตฺตํ อุปสํหรติฯ

กถญฺจ ภิกฺขุ พหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ สุขํ เวทนํ เวทยมานํ ‘‘สุขํ เวทนํ เวทยตี’’ติ ปชานาติ, ทุกฺขํ เวทนํ เวทยมานํ ‘‘ทุกฺขํ เวทนํ เวทยตี’’ติ ปชานาติ, อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทยมานํ ‘‘อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทยตี’’ติ ปชานาติ, สามิสํ วา สุขํ เวทนํ เวทยมานํ ‘‘สามิสํ สุขํ เวทนํ เวทยตี’’ติ ปชานาติ, นิรามิสํ วา สุขํ เวทนํ เวทยมานํ ‘‘นิรามิสํ

สุขํ เวทนํ เวทยตี’’ติ ปชานาติ, สามิสํ วา ทุกฺขํ เวทนํ เวทยมาโน ‘‘สามิสํ ทุกฺขํ เวทนํ เวทยตี’’ติ ปชานาติ, นิรามิสํ วา ทุกฺขํ เวทนํ เวทยมาโน ‘‘นิรามิสํ ทุกฺขํ เวทนํ เวทยตี’’ติ ปชานาติ, สามิสํ วา อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทยมาโน ‘‘สามิสํ อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทยตี’’ติ ปชานาติ, นิรามิสํ วา อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทยมาโน ‘‘นิรามิสํ อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทยตี’’ติ ปชานาติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวิตฺวา ภาเวตฺวา พหุลีกริตฺวา สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตฺวา อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ จิตฺตํ อุปสํหรติฯ

กถญฺจ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ สุขํ เวทนํ ‘‘สุขา เวทนา’’ติ ปชานาติ, ทุกฺขํ เวทนํ ‘‘ทุกฺขา เวทนา’’ติ ปชานาติ, อทุกฺขมสุขํ เวทนํ ‘‘อทุกฺขมสุขา เวทนา’’ติ ปชานาติ, สามิสํ วา สุขํ เวทนํ ‘‘สามิสา สุขา เวทนา’’ติ ปชานาติ, นิรามิสํ วา สุขํ เวทนํ ‘‘นิรามิสา สุขา เวทนา’’ติ ปชานาติ, สามิสํ วา ทุกฺขํ เวทนํ ‘‘สามิสา ทุกฺขา เวทนา’’ติ ปชานาติ, นิรามิสํ วา ทุกฺขํ เวทนํ ‘‘นิรามิสา ทุกฺขา เวทนา’’ติ ปชานาติ, สามิสํ วา อทุกฺขมสุขํ เวทนํ ‘‘สามิสา อทุกฺขมสุขา เวทนา’’ติ ปชานาติ, นิรามิสํ วา อทุกฺขมสุขํ เวทนํ ‘‘นิรามิสา อทุกฺขมสุขา เวทนา’’ติ ปชานาติฯ เอวํ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

๓๖๔. อนุปสฺสีติ …เป.… วิหรตีติ…เป.… อาตาปีติ…เป.… สมฺปชาโนติ…เป.… สติมาติ…เป.… วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสนฺติฯ ตตฺถ กตโม โลโก? สาเยว เวทนา โลโกฯ ปญฺจปิ อุปาทานกฺขนฺธา โลโกฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘โลโก’’ฯ ตตฺถ กตมา อภิชฺฌา? โย ราโค สาราโค…เป.… จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘อภิชฺฌา’’ฯ ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘โทมนสฺสํ’’ฯ อิติ อยญฺจ อภิชฺฌา อิทญฺจ โทมนสฺสํ อิมมฺหิ โลเก วินีตา โหนฺติ ปฏิวินีตา สนฺตา สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส’’นฺติฯ

เวทนานุปสฺสนานิเทฺทโสฯ

๓. จิตฺตานุปสฺสนานิเทฺทโส

๓๖๕. กถญฺจ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ สราคํ วา จิตฺตํ ‘‘สราคํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วีตราคํ วา จิตฺตํ ‘‘วีตราคํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สโทสํ วา จิตฺตํ ‘‘สโทสํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วีตโทสํ วา จิตฺตํ ‘‘วีตโทสํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สโมหํ วา จิตฺตํ ‘‘สโมหํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วีตโมหํ วา จิตฺตํ ‘‘วีตโมหํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สํขิตฺตํ วา จิตฺตํ ‘‘สํขิตฺตํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ ‘‘วิกฺขิตฺตํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, มหคฺคตํ วา จิตฺตํ ‘‘มหคฺคตํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ ‘‘อมหคฺคตํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สอุตฺตรํ วา จิตฺตํ ‘‘สอุตฺตรํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ ‘‘อนุตฺตรํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สมาหิตํ วา จิตฺตํ ‘‘สมาหิตํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, อสมาหิตํ วา จิตฺตํ ‘‘อสมาหิตํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ ‘‘วิมุตฺตํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ ‘‘อวิมุตฺตํ เม จิตฺต’’นฺติ ปชานาติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวิตฺวา ภาเวตฺวา พหุลีกริตฺวา สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตฺวา พหิทฺธา จิตฺเต จิตฺตํ อุปสํหรติฯ

กถญฺจ ภิกฺขุ พหิทฺธา จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ สราคํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘สราคมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วีตราคํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘วีตราคมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สโทสํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘สโทสมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วีตโทสํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘วีตโทสมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สโมหํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘สโมหมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วีตโมหํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘วีตโมหมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สํขิตฺตํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘สํขิตฺตมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วิกฺขิตฺตํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘วิกฺขิตฺตมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, มหคฺคตํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘มหคฺคตมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, อมหคฺคตํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘อมหคฺคตมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สอุตฺตรํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘สอุตฺตรมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, อนุตฺตรํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘อนุตฺตรมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สมาหิตํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘สมาหิตมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, อสมาหิตํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘อสมาหิตมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วิมุตฺตํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘วิมุตฺตมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, อวิมุตฺตํ วาสฺส จิตฺตํ ‘‘อวิมุตฺตมสฺส จิตฺต’’นฺติ ปชานาติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวิตฺวา ภาเวตฺวา พหุลีกริตฺวา สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตฺวา อชฺฌตฺตพหิทฺธา จิเตฺต จิตฺตํ อุปสํหรติฯ

กถญฺจ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตพหิทฺธา จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ สราคํ วา จิตฺตํ ‘‘สราคํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วีตราคํ วา จิตฺตํ ‘‘วีตราคํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สโทสํ วา จิตฺตํ ‘‘สโทสํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วีตโทสํ วา จิตฺตํ ‘‘วีตโทสํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สโมหํ วา จิตฺตํ ‘‘สโมหํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วีตโมหํ วา จิตฺตํ ‘‘วีตโมหํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สํขิตฺตํ วา จิตฺตํ ‘‘สํขิตฺตํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ ‘‘วิกฺขิตฺตํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, มหคฺคตํ วา จิตฺตํ ‘‘มหคฺคตํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ ‘‘อมหคฺคตํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, สอุตฺตรํ วา จิตฺตํ ‘‘สอุตฺตรํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ ‘‘อนุตฺตรํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ , สมาหิตํ วา จิตฺตํ ‘‘สมาหิตํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, อสมาหิตํ วา จิตฺตํ ‘‘อสมาหิตํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ ‘‘วิมุตฺตํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติ, อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ ‘‘อวิมุตฺตํ จิตฺต’’นฺติ ปชานาติฯ เอวํ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตพหิทฺธา จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

๓๖๖. อนุปสฺสีติ…เป…. วิหรตีติ…เป…. อาตาปีติ…เป…. สมฺปชาโนติ…เป…. สติมาติ…เป…. วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสนฺติฯ ตตฺถ กตโม โลโก? ตํเยว จิตฺตํ โลโกฯ ปญฺจปิ อุปาทานกฺขนฺธา โลโก – ตตฺถ กตมา อภิชฺฌา? โย ราโค สาราโค…เป…. จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘อภิชฺฌา’’ฯ ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘โทมนสฺสํ’’ฯ อิติ อยญฺจ อภิชฺฌา อิทญฺจ โทมนสฺสํ อิมมฺหิ โลเก วินีตา โหนฺติ ปฏิวินีตา สนฺตา สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส’’นฺติฯ

จิตฺตานุปสฺสนานิเทฺทโสฯ

๔. ธมฺมานุปสฺสนานิเทฺทโส

๓๖๗. กถญฺจ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ กามจฺฉนฺทํ ‘‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ กามจฺฉโนฺท’’ติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ กามจฺฉนฺทํ ‘‘นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ กามจฺฉโนฺท’’ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส กามจฺฉนฺทสฺส ปหานํ โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ

ปหีนสฺส กามจฺฉนฺทสฺส อายตึ อนุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติฯ สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ พฺยาปาทํ…เป…. สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ถินมิทฺธํ [ถีนมิทฺธํ (สี. สฺยา.)] …เป…. สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ…เป…. สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ วิจิกิจฺฉํ ‘‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ วิจิกิจฺฉา’’ติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ วิจิกิจฺฉํ ‘‘นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ วิจิกิจฺฉา’’ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนาย วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนาย วิจิกิจฺฉาย ปหานํ โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ ปหีนาย วิจิกิจฺฉาย อายตึ อนุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติฯ

สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ‘‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค’’ติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ‘‘นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค’’ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูรี โหติ ตญฺจ ปชานาติ, สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคํ…เป…. สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ วีริยสมฺโพชฺฌงฺคํ [วิริยสมฺโพชฺฌงฺคํ (สี. สฺยา.)] …เป…. สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ปีติสมฺโพชฺฌงฺคํ …เป…. สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคํ…เป…. สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคํ…เป…. สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ‘‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค’’ติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ‘‘นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค’’ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูรี โหติ ตญฺจ ปชานาติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวิตฺวา ภาเวตฺวา พหุลีกริตฺวา สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตฺวา พหิทฺธา ธมฺเมสุ จิตฺตํ อุปสํหรติฯ

กถญฺจ ภิกฺขุ พหิทฺธา ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ สนฺตํ วาสฺส กามจฺฉนฺทํ ‘‘อตฺถิสฺส กามจฺฉนฺโท’’ติ ปชานาติ, อสนฺตํ วาสฺส กามจฺฉนฺทํ ‘‘นตฺถิสฺส กามจฺฉนฺโท’’ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ , ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส กามจฺฉนฺทสฺส ปหานํ โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ ปหีนสฺส กามจฺฉนฺทสฺส อายตึ อนุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติฯ สนฺตํ วาสฺส พฺยาปาทํ…เป…. สนฺตํ วาสฺส ถินมิทฺธํ…เป…. สนฺตํ วาสฺส อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ…เป…. สนฺตํ วาสฺส วิจิกิจฺฉํ ‘‘อตฺถิสฺส วิจิกิจฺฉา’’ติ ปชานาติ, อสนฺตํ วาสฺส วิจิกิจฺฉํ ‘‘นตฺถิสฺส วิจิกิจฺฉา’’ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนาย วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนาย วิจิกิจฺฉาย ปหานํ โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ ปหีนาย วิจิกิจฺฉาย อายตึ อนุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติฯ

สนฺตํ วาสฺส สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ‘‘อตฺถิสฺส สติสมฺโพชฺฌงฺโค’’ติ ปชานาติ, อสนฺตํ วาสฺส สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ‘‘นตฺถิสฺส สติสมฺโพชฺฌงฺโค’’ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูรี โหติ ตญฺจ ปชานาติฯ สนฺตํ วาสฺส ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคํ…เป…. สนฺตํ วาสฺส วีริยสมฺโพชฺฌงฺคํ…เป…. สนฺตํ วาสฺส ปีติสมฺโพชฺฌงฺคํ…เป…. สนฺตํ วาสฺส ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคํ…เป…. สนฺตํ วาสฺส สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคํ…เป…. สนฺตํ วาสฺส อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ‘‘อตฺถิสฺส อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค’’ติ ปชานาติ, อสนฺตํ วาสฺส อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ‘‘นตฺถิสฺส อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค’’ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูรี โหติ ตญฺจ ปชานาติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ สฺวาวตฺถิตํ

วตฺตเปติฯ โส ตํ นิมิตฺตํ อาเสวิตฺวา ภาเวตฺวา พหุลีกริตฺวา สฺวาวตฺถิตํ ววตฺถเปตฺวา อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธเมฺมสุ จิตฺตํ อุปสํหรติฯ

กถญฺจ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ สนฺตํ วา กามจฺฉนฺทํ ''อตฺถิ กามจฺฉโนฺท''ติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา กามจฺฉนฺทํ ''นตฺถิ กามจฺฉโนฺท''ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส กามจฺฉนฺทสฺส ปหานํ โหติ ตญฺจ ปชานาติ , ยถา จ ปหีนสฺส กามจฺฉนฺทสฺส อายตึ อนุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติฯ สนฺตํ วา พฺยาปาทํ…เป…. สนฺตํ วา ถินมิทฺธํ…เป…. สนฺตํ วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ…เป…. สนฺตํ วา วิจิกิจฺฉํ ''อตฺถิ วิจิกิจฺฉา''ติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา วิจิกิจฺฉํ ''นตฺถิ วิจิกิจฺฉา''ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนาย วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนาย วิจิกิจฺฉาย ปหานํ โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ ปหีนาย วิจิกิจฺฉาย อายตึ อนุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติฯ

สนฺตํ วา สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ''อตฺถิ สติสโมฺพชฺฌโงฺค''ติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ''นตฺถิ สติสโมฺพชฺฌโงฺค''ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส สติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส สติสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูรี โหติ ตญฺจ ปชานาติฯ สนฺตํ วา ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคํ…เป…. สนฺตํ วา วีริยสโมฺพชฺฌงฺคํ…เป…. สนฺตํ วา ปีติสโมฺพชฺฌงฺคํ…เป…. สนฺตํ วา ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคํ…เป…. สนฺตํ วา สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคํ…เป…. สนฺตํ วา อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ''อตฺถิ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค''ติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ''นตฺถิ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค''ติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาโท โหติ ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูรี โหติ ตญฺจ ปชานาติฯ เอวํ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

๓๖๘. อนุปสฺสีติฯ ตตฺถ กตมา อนุปสฺสนา? ยา ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฎฺฐิ – อยํ วุจฺจติ อนุปสฺสนาฯ อิมาย อนุปสฺสนาย อุเปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปโนฺน สมฺปโนฺน สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ''อนุปสฺสี''ติฯ

๓๖๙. วิหรตีติฯ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหรติฯ เตน วุจฺจติ ''วิหรตี''ติฯ

๓๗๐. อาตาปีติฯ ตตฺถ กตโม อาตาโป? โย เจตสิโก วีริยารโมฺภ…เป…. สมฺมาวายาโม – อยํ วุจฺจติ ''อาตาโป''ฯ อิมินา อาตาเปน อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ''อาตาปี''ติฯ

๓๗๑. สมฺปชาโนติ ฯ ตตฺถ กตมํ สมฺปชญฺญํ? ยา ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฎฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ''สมฺปชญฺญํ''ฯ อิมินา สมฺปชเญฺญน อุเปโต โหติ…เป.… สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ''สมฺปชาโน''ติฯ

๓๗๒. สติมาติ ฯ ตตฺถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ…เป…. สมฺมาสติ – อยํ วุจฺจติ ''สติ''ฯ อิมาย สติยา อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ''สติมา''ติฯ

๓๗๓. วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสนฺติฯ ตตฺถ กตโม โลโก? เตว ธมฺมา โลโกฯ ปญฺจปิ อุปาทานกฺขนฺธา โลโกฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘โลโก’’ฯ ตตฺถ กตมา อภิชฺฌา? โย ราโค สาราโค…เป…. จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘อภิชฺฌา’’ฯ ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘โทมนสฺสํ’’ฯ อิติ อยญฺจ อภิชฺฌา อิทญฺจ โทมนสฺสํ อิมมฺหิ โลเก วินีตา โหนฺติ ปฏิวินีตา สนฺตา สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส’’นฺติฯ

ธมฺมานุปสฺสนานิเทฺทโสฯ

สุตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๓๗๔. จตฺตาโร สติปฏฺฐานา – อิธ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ, เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ, จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ, ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติฯ

๓๗๕. กถญฺจ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ กาเย กายานุปสฺสี, ยา ตสฺมิํ สมเย สติ อนุสฺสติ สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สติปฏฺฐานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

๓๗๖. กถญฺจ ภิกฺขุ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี, ยา ตสฺมิํ สมเย สติ อนุสฺสติ สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ สติปฏฺฐานํฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

๓๗๗. กถญฺจ ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี, ยา ตสฺมิํ สมเย สติ อนุสฺสติ สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สติปฏฺฐานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

๓๗๘. กถญฺจ ภิกฺขุ ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี, ยา ตสฺมิํ สมเย สติ อนุสฺสติ สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สติปฏฺฐานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

๓๗๙. ตตฺถ กตมํ สติปฏฺฐานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี, ยา ตสฺมิํ สมเย สติ อนุสฺสติ

สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สติปฏฺฐานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

๓๘๐. จตฺตาโร สติปฏฺฐานา – อิธ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ, เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ, จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ, ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติฯ

๓๘๑. กถญฺจ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ กาเย กายานุปสฺสี, ยา ตสฺมิํ สมเย สติ อนุสฺสติ สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สติปฏฺฐานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

๓๘๒. กถญฺจ ภิกฺขุ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี, ยา ตสฺมิํ สมเย สติ อนุสฺสติ สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สติปฏฺฐานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

๓๘๓. กถญฺจ ภิกฺขุ จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี, ยา ตสฺมิํ สมเย สติ อนุสฺสติ สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สติปฏฺฐานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

๓๘๔. กถญฺจ ภิกฺขุ ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี, ยา ตสฺมิํ สมเย สติ อนุสฺสติ สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สติปฏฺฐานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

๓๘๕. ตตฺถ กตมํ สติปฏฺฐานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ, ยา

ตสฺมึ สมเย สติ อนุสฺสติ สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สติปฏฺฐานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สติปฏฺฐานสมฺปยุตฺตาฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปญฺหาปุจฺฉกํ

๓๘๖. จตฺตาโร สติปฏฺฐานา – อิธ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

๓๘๗. จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป.… กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๓๘๘. สิยา กุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ สิยา วิปากา สิยา วิปากธมฺมธมฺมาฯ อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกาฯ สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ สิยา ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สิยา อปจยคามิโน, สิยา เนวาจยคามินาปจยคามิโนฯ สิยา เสกฺขา, สิยา อเสกฺขาฯ อปฺปมาณาฯ อปฺปมาณารมฺมณาฯ ปณีตาฯ สิยา สมฺมตฺตนิยตา, สิยา อนิยตาฯ น มคฺคารมฺมณา , สิยา มคฺคเหตุกา, สิยา มคฺคาธิปติโน, สิยา น วตฺตพฺพา มคฺคเหตุกาติปิ, มคฺคาธิปติโนติปิฯ สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทิโนฯ สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาติปิ, อนาคตารมฺมณาติปิ, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปิฯ สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ พหิทฺธารมฺมณาฯ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆาฯ

๒. ทุกํ

๓๘๙. น เหตูฯ สเหตุกาฯ เหตุสมฺปยุตฺตาฯ น วตฺตพฺพา เหตู เจว สเหตุกา จาติ, สเหตุกา เจว น จ เหตูฯ น วตฺตพฺพา เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ, เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตูฯ น เหตู สเหตุกาฯ

สปฺปจฺจยาฯ สงฺขตาฯ อนิทสฺสนาฯ อปฺปฏิฆาฯ อรูปาฯ โลกุตฺตราฯ เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยาฯ โน อาสวาฯ อนาสวาฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวาจาติปิ, สาสวา เจว โน จ อาสวาติปิฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตาจาติปิ, อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปิฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ อนาสวาฯ โน สํโยชนา…เป.… โน คนฺถา…เป.… โน โอฆา…เป.… โน โยคา…เป.… โน นีวรณา…เป.… โน ปรามาสา…เป.… สารมฺมณาฯ โน จิตฺตาฯ เจตสิกาฯ จิตฺตสมฺปยุตฺตาฯ จิตฺตสํสฏฺฐาฯ จิตฺตสมุฏฺฐานาฯ จิตฺตสหภุโนฯ จิตฺตานุปริวตฺติโนฯ จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานาฯ จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโนฯ จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโนฯ พาหิราฯ โน อุปาทาฯ อนุปาทินฺนา ฯ โน อุปาทานา…เป.

… โน กิเลสา…เป…. น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ

สิยา สวิตกฺกา, สิยา อวิตกฺกาฯ สิยา สวิจารา, สิยา อวิจาราฯ สิยา สปฺปีติกา, สิยา อปฺปีติกา ฯ สิยา ปีติสหคตา, สิยา น ปีติสหคตาฯ สิยา สุขสหคตา, สิยา น สุขสหคตาฯ สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น อุเปกฺขาสหคตาฯ น กามาวจราฯ น รูปาวจราฯ น อรูปาวจราฯ อปริยาปนฺนาฯ สิยา นิยฺยานิกา, สิยา อนิยฺยานิกาฯ สิยา นิยตา, สิยา อนิยตาฯ อนุตฺตราฯ อรณาติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

สติปฏฺฐานวิภงฺโค นิฏฺฐิโตฯ

๘. สมฺมปฺปธานวิภงฺโค

๑. สุตฺตนฺตภาชนียํ

๓๙๐. จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา – อิธ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๓๙๑. กถญฺจ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ? ตตฺถ กตเม อนุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา? ตีณิ อกุสลมูลานิ – โลโภ, โทโส, โมโหฯ ตเทกฏฺฐา จ กิเลสาฯ ตํสมฺปยุตฺโต เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ, วิญฺญาณกฺขนฺโธ, ตํสมุฏฺฐานํ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ มโนกมฺมํ – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘อนุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา’’ฯ อิติ อิเมสํ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๓๙๒. ฉนฺทํ ชเนตีติฯ ตตฺถ กตโม ฉนฺโท? โย ฉนฺโท ฉนฺทิกตา [ฉนฺทีกตา (สฺยา.)] กตฺตุกมฺยตา กุสโล ธมฺมจฺฉนฺโท – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉนฺโท’’ฯ อิมํ ฉนฺทํ ชเนติ สญฺชเนติ อุฏฺฐเปติ สมุฏฺฐเปติ [อุฏฺฐาเปติ สมุฏฺฐาเปติ (สฺยา.) เอวมุปริปิ] นิพฺพเตฺตติ อภินิพฺพเตฺตติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ฉนฺทํ ชเนตี’’ติฯ

๓๙๓. วายมตีติฯ ตตฺถ กตโม วายาโม? โย เจตสิโก วีริยารโมฺภ…เป.… สมฺมาวายาโม – อยํ วุจฺจติ ‘‘วายาโม’’ฯ อิมินา วายาเมน อุเปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปโนฺน สมุปโนฺน สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วายมตี’’ติฯ

๓๙๔. วีริยํ อารภตีติฯ ตตฺถ กตมํ วีริยํ? โย เจตสิโก วีริยารโมฺภ…เป.… สมฺมาวายาโม – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วีริยํ’’ฯ อิมํ วีริยํ อารภติ สมารภติ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วีริยํ อารภตี’’ติฯ

๓๙๕. จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติฯ ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป.… ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ’’ฯ อิมํ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ สมฺปคฺคณฺหาติ อุปตฺถเมฺภติ ปจฺจุปตฺถเมฺภติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี’’ติฯ

๓๙๖. ปทหตีติฯ ตตฺถ กตมํ ปธานํ? โย เจตสิโก วีริยารโมฺภ…เป.… สมฺมาวายาโม – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปธานํ’’ฯ อิมินา ปธาเนน อุเปโต โหติ…เป.… สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ปทหตี’’ติฯ

๓๙๗. กถญฺจ ภิกฺขุ อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ? ตตฺถ กตเม อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา? ตีณิ อกุสลมูลานิ – โลโภ, โทโส, โมโหฯ ตเทกฏฺฐา จ กิเลสาฯ ตํสมฺปยุตฺโต เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ, วิญฺญาณกฺขนฺโธ, ตํสมุฏฺฐานํ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ มโน

กมฺมํ – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา’’ฯ อิติ อิเมสํ อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๓๙๘. ฉนฺทํ ชเนตีติฯ ตตฺถ กตโม ฉนฺโท? โย ฉนฺโท ฉนฺทิกตา กตฺตุกมฺยตา กุสโล ธมฺมจฺฉนฺโท – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉนฺโท’’ฯ อิมํ ฉนฺทํ ชเนติ สญฺชเนติ อุฏฺฐเปติ สมุฏฺฐเปติ นิพฺพเตฺตติ อภินิพฺพเตฺตติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ฉนฺทํ ชเนตี’’ติฯ

๓๙๙. วายมตีติฯ ตตฺถ กตโม วายาโม? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม – อยํ วุจฺจติ ‘‘วายาโม’’ฯ อิมินา วายาเมน อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วายมตี’’ติฯ

๔๐๐. วีริยํ อารภตีติฯ ตตฺถ กตมํ วีริยํ? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วีริยํ’’ฯ อิมํ วีริยํ อารภติ สมารภติ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วีริยํ อารภตี’’ติฯ

๔๐๑. จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติฯ ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ’’ฯ อิมํ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ สมฺปคฺคณฺหาติ อุปตฺถเมฺภติ ปจฺจุปตฺถเมฺภติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี’’ติฯ

๔๐๒. ปทหตีติฯ ตตฺถ กตมํ ปธานํ? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปธานํ’’ฯ อิมินา ปธาเนน อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ปทหตี’’ติฯ

๔๐๓. กถญฺจ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ? ตตฺถ กตเม อนุปฺปนฺนา กุสลา ธมฺมา? ตีณิ กุสลมูลานิ – อโลโภ, อโทโส, อโมโหฯ ตํสมฺปยุโตฺต เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ, วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ ตํสมุฏฺฐานํ กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, มโนกมฺมํ – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘อนุปฺปนฺนา กุสลา ธมฺมา’’ฯ อิติ อิเมสํ อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๔๐๔. ฉนฺทํ ชเนตีติ…เป…. วายมตีติ…เป…. วีริยํ อารภตีติ…เป…. จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติ…เป…. ปทหตีติฯ ตตฺถ กตมํ ปธานํ? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ …เป…. สมฺมาวายาโม – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปธานํ’’ฯ อิมินา ปธาเนน อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ปทหตี’’ติฯ

๔๐๕. กถญฺจ ภิกฺขุ อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ? ตตฺถ กตเม อุปฺปนฺนา กุสลา ธมฺมา? ตีณิ กุสลมูลานิ – อโลโภ, อโทโส, อโมโหฯ ตํสมฺปยุโตฺต เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ, วิญฺญาณกฺขโนฺธ , ตํสมุฏฺฐานํ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ มโนกมฺมํ – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘อุปฺปนฺนา กุสลา ธมฺมา’’ฯ อิติ อิเมสํ อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๔๐๖. ฐิติยาติฯ ยา ฐิติ โส อสมฺโมโส, โย อสมฺโมโส โส ภิยฺโยภาโว , โย ภิยฺโยภาโว ตํ เวปุลฺลํ, ยํ เวปุลฺลํ สา ภาวนา, ยา ภาวนา สา ปาริปูรีฯ

๔๐๗. ฉนฺทํ ชเนตีติ…เป…. วายมตีติ…เป…. วีริยํ อารภตีติ…เป…. จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติ…เป…. ปทหตีติฯ ตตฺถ กตมํ ปธานํ? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปธานํ’’ฯ อิมินา ปธาเนน อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ปทหตี’’ติฯ

สุตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๔๐๘. จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา – อิธ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๔๐๙. กถญฺจ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๔๑๐. ฉนฺทํ ชเนตีติฯ ตตฺถ กตโม ฉนฺโท? โย ฉนฺโท ฉนฺทิกตา กตฺตุกมฺยตา กุสโล ธมฺมจฺฉนฺโท – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉนฺโท’’ฯ อิมํ ฉนฺทํ ชเนติ สญฺชเนติ อุฏฺฐเปติ สมุฏฺฐเปติ นิพฺพเตฺตติ อภินิพฺพเตฺตติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ฉนฺทํ ชเนตี’’ติฯ

๔๑๑. วายมตีติฯ ตตฺถ กตโม วายาโม? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘วายาโม’’ฯ อิมินา วายาเมน อุเปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปนฺโน สมฺปนฺโน สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วายมตี’’ติฯ

๔๑๒. วีริยํ อารภตีติฯ ตตฺถ กตมํ วีริยํ? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วีริยํ’’ฯ อิมํ วีริยํ อารภติ สมารภติ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วีริยํ อารภตี’’ติฯ

๔๑๓. จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติฯ ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ’’ฯ อิมํ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ สมฺปคฺคณฺหาติ อุปตฺถเมฺภติ ปจฺจุปตฺถเมฺภติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี’’ติฯ

๔๑๔. ปทหตีติฯ ตตฺถ กตมํ สมฺมปฺปธานํ? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมปฺปธานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา

สมฺมปฺปธานสมฺปยุตฺตาฯ

๔๑๕. กถญฺจ ภิกฺขุ อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๔๑๖. ฉนฺทํ ชเนตีติ…เป…. วายมตีติ…เป…. วีริยํ อารภตีติ…เป…. จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติ…เป…. ปทหตีติฯ ตตฺถ กตมํ สมฺมปฺปธานํ? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมปฺปธานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สมฺมปฺปธานสมฺปยุตฺตาฯ

๔๑๗. กถญฺจ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๔๑๘. ฉนฺทํ ชเนตีติ…เป…. วายมตีติ…เป…. วีริยํ อารภตีติ…เป…. จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติ…เป…. ปทหตีติฯ ตตฺถ กตมํ สมฺมปฺปธานํ? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ …เป…. สมฺมาวายาโม วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมปฺปธานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สมฺมปฺปธานสมฺปยุตฺตาฯ

๔๑๙. กถญฺจ ภิกฺขุ อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๔๒๐. ฐิติยาติ ฯ ยา ฐิติ โส อสมฺโมโส, โย อสมฺโมโส โส ภิโยฺยภาโว, โย ภิโยฺยภาโว ตํ เวปุลฺลํ, ยํ เวปุลฺลํ สา ภาวนา, ยา ภาวนา สา ปาริปูรีฯ

๔๒๑. ฉนฺทํ ชเนตีติฯ ตตฺถ กตโม ฉนฺโท? โย ฉนฺโท ฉนฺทิกตา กตฺตุกมฺยตา กุสโล ธมฺมจฺฉนฺโท – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉนฺโท’’ฯ อิมํ ฉนฺทํ ชเนติ สญฺชเนติ อุฏฺฐเปติ สมุฏฺฐเปติ นิพฺพเตฺตติ อภินิพฺพเตฺตติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ฉนฺทํ ชเนตี’’ติฯ

๔๒๒. วายมตีติฯ ตตฺถ กตโม วายาโม? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘วายาโม’’ฯ อิมินา วายาเมน อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วายมตี’’ติฯ

๔๒๓. วีริยํ อารภตีติฯ ตตฺถ กตมํ วีริยํ? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วีริยํ’’ฯ อิมํ วีริยํ อารภติ สมารภติ

อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วีริยํ อารภตี’’ติฯ

๔๒๔. จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตีติฯ ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป.… ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ’’ฯ อิมํ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ สมฺปคฺคณฺหาติ อุปตฺถมฺเภติ ปจฺจุปตฺถมฺเภติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี’’ติฯ

๔๒๕. ปทหตีติฯ ตตฺถ กตมํ สมฺมปฺปธานํ? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป.… สมฺมาวายาโม วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมปฺปธานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สมฺมปฺปธานสมฺปยุตฺตาฯ

๔๒๖. ตตฺถ กตมํ สมฺมปฺปธานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, โย ตสฺมิํ สมเย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป.… สมฺมาวายาโม วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมปฺปธานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สมฺมปฺปธานสมฺปยุตฺตาฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปญฺหาปุจฺฉกํ

๔๒๗. จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา – อิธ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย…เป.… อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย…เป.… อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ

๔๒๘. จตุนฺนํ สมฺมปฺปธานานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป.… กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๔๒๙. กุสลาเยว ฯ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ วิปากธมฺมธมฺมา ฯ อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกาฯ สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ สิยา ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ อปจยคามิโนฯ เสกฺขาฯ อปฺปมาณาฯ อปฺปมาณารมฺมณาฯ ปณีตาฯ สมฺมตฺตนิยตาฯ น มคฺคารมฺมณาฯ มคฺคเหตุกาฯ สิยา มคฺคาธิปติโน, สิยา น วตฺตพฺพา มคฺคาธิปติโนติฯ สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, น วตฺตพฺพา อุปฺปาทิโนติฯ สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาติปิ, อนาคตารมฺมณาติปิ, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปิฯ สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ พหิทฺธารมฺมณาฯ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆาฯ

๒. ทุกํ

๔๓๐. น เหตูฯ สเหตุกาฯ เหตุสมฺปยุตฺตาฯ น วตฺตพฺพา เหตู เจว สเหตุกา จาติ, สเหตุกา เจว น จ เหตูฯ น วตฺตพฺพา เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ, เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตูฯ น เหตู สเหตุกาฯ สปฺปจฺจยาฯ สงฺขตาฯ อนิทสฺสนาฯ อปฺปฏิฆาฯ อรูปา ฯ โลกุตฺตราฯ เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยาฯ โน อาสวาฯ อนาสวาฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวา จาติปิ, สาสวา เจว โน จ อาสวาติปิฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปิ, อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปิฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ อนาสวาฯ โน สํโยชนา…เป…. โน คนฺถา…เป…. โน โอฆา…เป…. โน โยคา…เป…. โน นีวรณา…เป…. โน ปรามาสา…เป…. สารมฺมณาฯ โน จิตฺตาฯ เจตสิกาฯ จิตฺตสมฺปยุตฺตาฯ จิตฺตสํสฏฺฐาฯ จิตฺตสมุฏฺฐานาฯ จิตฺตสหภุโนฯ จิตฺตานุปริวตฺติโนฯ จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานาฯ จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโนฯ จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโนฯ พาหิราฯ โน อุปาทาฯ อนุปาทินฺนาฯ โน อุปาทานา…เป…. โน กิเลสา…เป…. น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สิยา สวิตกฺกา, สิยา อวิตกฺกา ฯ สิยา สวิจารา, สิยา อวิจาราฯ สิยา สปฺปีติกา, สิยา อปฺปีติกาฯ สิยา ปีติสหคตา, สิยา น ปีติสหคตาฯ สิยา สุขสหคตา, สิยา น สุขสหคตาฯ สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น อุเปกฺขาสหคตาฯ น กามาวจราฯ น รูปาวจราฯ น อรูปาวจราฯ อปริยาปนฺนาฯ นิยฺยานิกาฯ นิยตาฯ อนุตฺตราฯ อรณาติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

สมฺมปฺปธานวิภงฺโค นิฏฺฐิโตฯ

๙. อิทฺธิปาทวิภงฺโค

๑. สุตฺตนฺตภาชนียํ

๔๓๑. จตฺตาโร อิทฺธิปาทา – อิธ ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ

๑. ฉนฺทิทฺธิปาโท

๔๓๒. กถญฺจ ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ? ฉนฺทํ เจ ภิกฺขุ อธิปตึ กริตฺวา ลภติ สมาธึ, ลภติ จิตฺตเสฺสกคฺคตํ [จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ (สี. สฺยา.)] – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉนฺทสมาธิ’’ฯ โส อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘ปธานสงฺขารา’’ฯ อิติ อยญฺจ ฉนฺทสมาธิ, อิเม จ ปธานสงฺขาราฯ ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขาโรเตฺวว สงฺขฺยํ [สงฺขํ (สี.)] คจฺฉติฯ

๔๓๓. ตตฺถ กตโม ฉโนฺท? โย ฉโนฺท ฉนฺทิกตา กตฺตุกมฺยตา กุสโล ธมฺมจฺฉโนฺท – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉโนฺท’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ สณฺฐิติ อวฏฺฐิติ อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฏมานสตา สมโถ สมาธินฺทฺริยํ สมาธิพลํ สมฺมาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมาธิ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ปธานสงฺขาโร? โย เจตสิโก วีริยารโมฺภ นิกฺกโม ปรกฺกโม อุยฺยาโม วายาโม อุสฺสาโห อุสฺโสฬฺหี ถาโม ฐิติ อสิถิลปรกฺกมตา อนิกฺขิตฺตฉนฺทตา อนิกฺขิตฺตธุรตา ธุรสมฺปคฺคาโห วีริยํ วีริยินฺทฺริยํ วีริยพลํ สมฺมาวายาโม – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปธานสงฺขาโร’’ฯ อิติ อิมินา จ ฉเนฺทน, อิมินา จ สมาธินา, อิมินา จ ปธานสงฺขาเรน อุเปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปโนฺน สมุปโนฺน สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต’’ติฯ

๔๓๔. อิทฺธีติฯ ยา เตสํ ธมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิชฺฌนา สมิชฺฌนา ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

‘‘อิทฺธิปาโท’’ติฯ ตถาภูตสฺส เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ, วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

‘‘อิทฺธิปาทํ ภาเวตี’’ติฯ เต ธเมฺม อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อิทฺธิปาทํ ภาเวตี’’ติฯ

๒. วีริยิทฺธิปาโท

๔๓๕. กถญฺจ ภิกฺขุ วีริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ? วีริยํ เจ ภิกฺขุ อธิปตึ กริตฺวา ลภติ สมาธึ ลภติ จิตฺตเสฺสกคฺคตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘วีริยสมาธิ’’ฯ โส อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย…เป.… อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย…เป.… อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘ปธานสงฺขารา’’ฯ อิติ อยญฺจ วีริยสมาธิ, อิเม จ ปธานสงฺขารา; ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา วีริยสมาธิปธานสงฺขาโรเตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ

๔๓๖. ตตฺถ กตมํ วีริยํ? โย เจตสิโก วีริยารโมฺภ…เป.… สมฺมาวายาโม – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วีริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ สณฺฐิติ อวฏฺฐิติ อวิสาหาโร อวิเกฺขโป อวิสาหฏมานสตา สมโถ สมาธินฺทฺริยํ สมาธิพลํ สมฺมาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมาธิ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ปธานสงฺขาโร? โย เจตสิโก วีริยารโมฺภ…เป.… สมฺมาวายาโม – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปธานสงฺขาโร’’ฯ อิติ อิมินา จ วีริเยน, อิมินา จ สมาธินา, อิมินา จ ปธานสงฺขาเรน อุเปโต โหติ…เป.… สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วีริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต’’ติฯ

๔๓๗. อิทฺธีติฯ ยา เตสํ ธมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิชฺฌนา สมิชฺฌนา ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

อิทฺธิปาโทติฯ ตถาภูตสฺส เวทนากฺขโนฺธ…เป.… วิญฺญาณกฺขโนฺธฯ

อิทฺธิปาทํ ภาเวตีติฯ เต ธเมฺม อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อิทฺธิปาทํ ภาเวตี’’ติฯ

๓. จิตฺติทฺธิปาโท

๔๓๘. กถญฺจ ภิกฺขุ จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ? จิตฺตํ เจ ภิกฺขุ อธิปตึ กริตฺวา ลภติ สมาธึ ลภติ จิตฺตเสฺสกคฺคตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตสมาธิ’’ฯ โส อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย…เป.… อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย…เป.… อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิโยฺย ภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘ปธานสงฺขารา’’ฯ อิติ อยญฺจ จิตฺตสมาธิ, อิเม จ ปธานสงฺขารา; ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา จิตฺตสมาธิปธานสงฺขาโรเตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ

๔๓๙. ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป.… ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ สณฺฐิติ…เป.… สมฺมาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมาธิ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ปธานสงฺขาโร? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปธานสงฺขาโร’’ฯ อิติ อิมินา จ จิตฺเตน, อิมินา จ สมาธินา, อิมินา จ ปธานสงฺขาเรน อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต’’ติฯ

๔๔๐. อิทฺธีติ ฯ ยา เตสํ ธมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิชฺฌนา สมิชฺฌนา ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

อิทฺธิปาโทติฯ ตถาภูตสฺส เวทนากฺขนฺโธ…เป…. วิญฺญาณกฺขนฺโธฯ

อิทฺธิปาทํ ภาเวตีติฯ เต ธมฺเม อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อิทฺธิปาทํ ภาเวตี’’ติฯ

๔. วีมํสิทฺธิปาโท

๔๔๑. กถญฺจ ภิกฺขุ วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ? วีมํสํ เจ ภิกฺขุ อธิปตึ กริตฺวา ลภติ สมาธึ ลภติ จิตฺตเสฺสกคฺคตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘วีมํสาสมาธิ’’ฯ โส อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย…เป…. อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย…เป…. อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘ปธานสงฺขารา’’ฯ อิติ อยญฺจ วีมํสาสมาธิ, อิเม จ ปธานสงฺขารา; ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา วีมํสาสมาธิปธานสงฺขาโรเตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉติฯ

๔๔๒. ตตฺถ กตมา วีมํสา? ยา ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘วีมํสา’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ สณฺฐิติ…เป…. สมฺมาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมาธิ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ปธานสงฺขาโร? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ …เป…. สมฺมาวายาโม – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปธานสงฺขาโร’’ฯ อิติ อิมาย จ วีมํสาย, อิมินา จ สมาธินา, อิมินา จ ปธานสงฺขาเรน อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต’’ติฯ

๔๔๓. อิทฺธีติฯ ยา เตสํ ธมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิชฺฌนา สมิชฺฌนา ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

อิทฺธิปาโทติ ฯ ตถาภูตสฺส เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ, วิญฺญาณขนฺโธฯ

อิทฺธิปาทํ ภาเวตีติฯ เต ธมฺเม อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อิทฺธิปาทํ ภาเวตี’’ติฯ

สุตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๔๔๔. จตฺตาโร อิทฺธิปาทา – อิธ ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ

๑. ฉนฺทิทฺธิปาโท

๔๔๕. กถญฺจ ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ

๔๔๖. ตตฺถ กตโม ฉนฺโท? โย ฉนฺโท ฉนฺทิกตา กตฺตุกมฺยตา กุสโล ธมฺมจฺฉนฺโท – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉนฺโท’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ สณฺฐิติ…เป…. สมฺมาสมาธิ สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมาธิ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ปธานสงฺขาโร? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปธานสงฺขาโร’’ฯ อิติ อิมินา จ ฉนฺเทน, อิมินา จ สมาธินา, อิมินา จ ปธานสงฺขาเรน อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต’’ติฯ

๔๔๗. อิทฺธีติ ฯ ยา เตสํ ธมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิชฺฌนา สมิชฺฌนา ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

อิทฺธิปาโทติ ฯ ตถาภูตสฺส ผโสฺส…เป…. ปคฺคาโห อวิเกฺขโปฯ

อิทฺธิปาทํ ภาเวตีติฯ เต ธเมฺม อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อิทฺธิปาทํ ภาเวตี’’ติฯ

๒. วีริยิทฺธิปาโท

๔๔๘. กถญฺจ ภิกฺขุ วีริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย วีริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ

๔๔๙. ตตฺถ กตมํ วีริยํ? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วีริยํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ สณฺฐิติ…เป…. สมฺมาสมาธิ สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมาธิ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ปธานสงฺขาโร? โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ…เป…. สมฺมาวายาโม วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปธานสงฺขาโร’’ฯ อิติ อิมินา จ วีริเยน , อิ

มินา จ สมาธินา, อิมินา จ ปธานสงฺขาเรน อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วีริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต’’ติฯ

๔๕๐. อิทฺธีติฯ ยา เตสํ ธมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิชฺฌนา สมิชฺฌนา ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

อิทฺธิปาโทติฯ ตถาภูตสฺส ผโสฺส…เป…. ปคฺคาโห อวิเกฺขโปฯ

อิทฺธิปาทํ ภาเวตีติฯ เต ธเมฺม อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อิทฺธิปาทํ ภาเวตี’’ติฯ

๓. จิตฺติทฺธิปาโท

๔๕๑. กถญฺจ ภิกฺขุ จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ

๔๕๒. ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ สณฺฐิติ…เป…. สมฺมาสมาธิ สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมาธิ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ปธานสงฺขาโร? โย เจตสิโก วีริยารโมฺภ…เป…. สมฺมาวายาโม วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปธานสงฺขาโร’’ฯ อิติ อิมินา จ จิเตฺตน , อิมินา จ สมาธินา, อิมินา จ ปธานสงฺขาเรน อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต’’ติฯ

๔๕๓. อิทฺธีติฯ ยา เตสํ ธมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิชฺฌนา สมิชฺฌนา ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

อิทฺธิปาโทติฯ ตถาภูตสฺส ผโสฺส…เป…. ปคฺคาโห อวิเกฺขโปฯ

อิทฺธิปาทํ ภาเวตีติฯ เต ธเมฺม อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อิทฺธิปาทํ ภาเวตี’’ติฯ

๔. วีมํสิทฺธิปาโท

๔๕๔. กถญฺจ ภิกฺขุ วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ

๔๕๕. ตตฺถ กตมา วีมํสา? ยา ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘วีมํสา’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ สณฺฐิติ…เป.… สมฺมาสมาธิ สมาธิสโมฺพชฺฌงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมาธิ’’ฯ

ตตฺถ กตโม ปธานสงฺขาโร? โย เจตสิโก วีริยารโมฺภ…เป.… สมฺมาวายาโม วีริยสโมฺพชฺฌงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปธานสงฺขาโร’’ฯ อิติ อิมาย จ วีมํสาย, อิมินา จ สมาธินา, อิมินา จ ปธานสงฺขาเรน อุเปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปโนฺน สมฺปโนฺน สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต’’ติ

๔๕๖. อิทฺธีติฯ ยา เตสํ ธมฺมานํ อิทฺธิ สมิทฺธิ อิชฺฌนา สมิชฺฌนา ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

อิทฺธิปาโทติฯ ตถาภูตสฺส ผโสฺส…เป.… ปคฺคาโห อวิเกฺขโปฯ

อิทฺธิปาทํ ภาเวตีติฯ เต ธเมฺม อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อิทฺธิปาทํ ภาเวตี’’ติฯ

๔๕๗. จตฺตาโร อิทฺธิปาทา – ฉนฺทิทฺธิปาโท, วีริยิทฺธิปาโท, จิตฺติทฺธิปาโท, วีมํสิทฺธิปาโทฯ

๔๕๘. ตตฺถ กตโม ฉนฺทิทฺธิปาโท? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, โย ตสฺมิํ สมเย ฉโนฺท ฉนฺทิกตา กตฺตุกมฺยตา กุสโล ธมฺมจฺฉโนฺท – อยํ วุจฺจติ ‘‘ฉนฺทิทฺธิปาโท’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฉนฺทิทฺธิปาทสมฺปยุตฺตาฯ

๔๕๙. ตตฺถ กตโม วีริยิทฺธิปาโท? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, โย ตสฺมิํ สมเย เจตสิโก วีริยารโมฺภ…เป.… สมฺมาวายาโม วีริยสโมฺพชฺฌงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘วีริยิทฺธิปาโท’’ฯ อวเสสา ธมฺมา วีริยิทฺธิปาทสมฺปยุตฺตาฯ

๔๖๐. ตตฺถ กตโม จิตฺติทฺธิปาโท? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ …เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ยํ ตสฺมิํ สมเย จิตฺตํ มโน มานสํ…เป.… ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อยํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺติทฺธิปาโท’’ฯ อวเสสา ธมฺมา จิตฺติทฺธิปาทสมฺปยุตฺตาฯ

๔๖๑. ตตฺถ กตโม วีมํสิทฺธิปาโท? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ยา ตสฺมิํ สมเย ปญฺญา ปชานนา…เป.…

อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “วีมํสิทฺธิปาโท”ฯ อวเสสา ธมฺมา วีมํสิทฺธิปาทสมฺปยุตฺตาฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปญฺหาปุจฺฉกํ

๔๖๒. จตฺตาโร อิทฺธิปาทา – อิธ ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีริยสมาธิ…เป…. จิตฺตสมาธิ…เป…. วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ

๔๖๓. จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป…. กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๔๖๔. กุสลาเยวฯ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ วิปากธมฺมธมฺมาฯ อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกาฯ สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา , สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ สิยา ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ อปจยคามิโนฯ เสกฺขาฯ อปฺปมาณาฯ อปฺปมาณารมฺมณาฯ ปณีตาฯ สมฺมตฺตนิยตาฯ น มคฺคารมฺมณา, มคฺคเหตุกา, น มคฺคาธิปติโนฯ สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, น วตฺตพฺพา อุปฺปาทิโนติฯ สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาติปิ, อนาคตารมฺมณาติปิ , ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปิฯ สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ พหิทฺธารมฺมณาฯ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆาฯ

๒. ทุกํ

๔๖๕. วีมํสิทฺธิปาโท เหตุ, ตโย อิทฺธิปาทา น เหตูฯ สเหตุกาฯ เหตุสมฺปยุตฺตาฯ วีมํสิทฺธิปาโท เหตุ เจว สเหตุโก จ, ตโย อิทฺธิปาทา น วตฺตพฺพา เหตู เจว สเหตุกา จาติ, สเหตุกา เจว น จ เหตูฯ วีมํสิทฺธิปาโท เหตุ เจว เหตุสมฺปยุโตฺต จ, ตโย อิทฺธิปาทา น วตฺตพฺพา เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ, เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตูฯ ตโย อิทฺธิปาทา น เหตู สเหตุกา, วีมํสิทฺธิปาโท น วตฺตโพฺพ น เหตุ สเหตุโกติปิ, น เหตุ อเหตุโกติปิฯ สปฺปจฺจยาฯ สงฺขตาฯ อนิทสฺสนาฯ อปฺปฏิฆาฯ อรูปาฯ โลกุตฺตราฯ เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยาฯ โน อาสวาฯ อนาสวาฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวา จาติปิ, สาสวา เจว โน จ อาสวาติปิฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปิ, อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปิฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ อนาสวาฯ

โน สํโยชนา…เป…. โน คนฺถา…เป…. โน โอฆา…เป…. โน โยคา…เป…. โน นีวรณา…เป…. โน ปรามาสา…เป…. สารมฺมณาฯ ตโย อิทฺธิปาทา โน จิตฺตา, จิตฺติทฺธิปาโท จิตฺตํฯ ตโย อิทฺธิปาทา เจตสิกา, จิตฺติทฺธิปาโท อเจตสิโกฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสมฺปยุตฺตา, จิตฺติทฺธิปาโท น วตฺตโพฺพ จิเตฺตน สมฺปยุโตฺตติปิ, จิเตฺตน วิปฺปยุโตฺตติปิฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํสฏฺฐา, จิตฺติทฺธิปาโท น วตฺตโพฺพ จิเตฺตน สํสโฏฺฐติปิ, จิเตฺตน วิสํสโฏฺฐติปิฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสมุฏฺฐานา, จิตฺติทฺธิปาโท โน จิตฺตสมุฏฺฐาโน ฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสหภู

โน, จิตฺติทฺธิปาโท โน จิตฺตสหภู ฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตานุปริวตฺติโน , จิตฺติทฺธิปาโท โน จิตฺตานุปริวตฺติฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานา, จิตฺติทฺธิปาโท โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐาโนฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโน, จิตฺติทฺธิปาโท โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภูฯ ตโย อิทฺธิปาทา จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโน, จิตฺติทฺธิปาโท โน จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติฯ

ตโย อิทฺธิปาทา พาหิรา, จิตฺติทฺธิปาโท อชฺฌตฺติโกฯ โน อุปาทาฯ อนุปาทินฺนาฯ โน อุปาทานา…เป.… โน กิเลสา…เป.… น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สิยา สวิตกฺกา, สิยา อวิตกฺกาฯ สิยา สวิจารา, สิยา อวิจารา ฯ สิยา สปฺปีติกา, สิยา อปฺปีติกาฯ สิยา ปีติสหคตา, สิยา น ปีติสหคตาฯ สิยา สุขสหคตา, สิยา น สุขสหคตาฯ สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น อุเปกฺขาสหคตาฯ น กามาวจรา ฯ น รูปาวจราฯ น อรูปาวจราฯ อปริยาปนฺนาฯ นิยฺยานิกาฯ นิยตาฯ อนุตฺตราฯ อรณาติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

อิทฺธิปาทวิภงฺโค นิฏฺฐิโตฯ

๑๐. โพชฺฌงฺควิภงฺโค

๑. สุตฺตนฺตภาชนียํ

๔๖๖. สตฺต โพชฺฌงฺคา – สติสโมฺพชฺฌงฺโค, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺโค, วีริยสโมฺพชฺฌงฺโค, ปีติสโมฺพชฺฌงฺโค, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺโค, สมาธิสโมฺพชฺฌงฺโค, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺโค ฯ

๔๖๗. ตตฺถ กตโม สติสโมฺพชฺฌงฺโค? อิธ ภิกฺขุ สติมา โหติ ปรเมน สติเนปเกฺกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา โหติ อนุสฺสริตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘สติสโมฺพชฺฌงฺโค’’ฯ

โส ตถา สโต วิหรโนฺต ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินติ ปวิจรติ ปริวีมํสมาปชฺชติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺโค’’ฯ

ตสฺส ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินโต ปวิจรโต ปริวีมํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วีริยํ อสลฺลีนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘วีริยสโมฺพชฺฌงฺโค’’ฯ

อารทฺธวีริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปีติสโมฺพชฺฌงฺโค’’ฯ

ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสมฺภติ, จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺโค’’ฯ

ปสฺสทฺธกายสฺส สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมาธิสโมฺพชฺฌงฺโค’’ ฯ

โส ตถา สมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺโค’’ฯ

๔๖๘. สตฺต โพชฺฌงฺคา – สติสโมฺพชฺฌงฺโค, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺโค, วีริยสโมฺพชฺฌงฺโค, ปีติสโมฺพชฺฌงฺโค, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺโค, สมาธิสโมฺพชฺฌงฺโค, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺโค ฯ

๔๖๙. ตตฺถ กตโม สติสโมฺพชฺฌงฺโค? อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ธเมฺมสุ สติ, อตฺถิ พหิทฺธา ธเมฺมสุ สติฯ ยทปิ อชฺฌตฺตํ ธเมฺมสุ สติ ตทปิ สติสโมฺพชฺฌงฺโค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ยทปิ พหิทฺธา ธเมฺมสุ สติ ตทปิ สติสโมฺพชฺฌงฺโค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

ตตฺถ กตโม ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺโค? อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ธเมฺมสุ ปวิจโย, อตฺถิ พหิทฺธา ธเมฺมสุ ปวิจโยฯ ยทปิ อชฺฌตฺตํ ธเมฺมสุ ปวิจโย ตทปิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺโค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ยทปิ พหิทฺธา ธเมฺมสุ ปวิจโย ตทปิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺโค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

ตตฺถ กตโม วีริยสโมฺพชฺฌงฺโค? อตฺถิ กายิกํ วีริยํ, อตฺถิ เจตสิกํ วีริยํฯ ยทปิ กายิกํ วีริยํ ตทปิ วีริยสโมฺพชฺฌงฺโค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ยทปิ เจตสิกํ วีริยํ ตทปิ วีริยสโมฺพชฺฌงฺโค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ ฯ

ตตฺถ กตโม ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค? อตฺถิ สวิตกฺกสวิจารา ปีติ, อตฺถิ อวิตกฺกอวิจารา ปีติฯ ยทปิ สวิตกฺกสวิจารา ปีติ ตทปิ ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ยทปิ อวิตกฺกอวิจารา ปีติ ตทปิ ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

ตตฺถ กตโม ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค? อตฺถิ กายปสฺสทฺธิ [กายปฺปสฺสทฺธิ (สฺยา. ก.)], อตฺถิ จิตฺตปสฺสทฺธิ [จิตฺตปฺปสฺสทฺธิ (สฺยา. ก.)]ฯ ยทปิ กายปสฺสทฺธิ ตทปิ ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ยทปิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ตทปิ ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

ตตฺถ กตโม สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค? อตฺถิ สวิตโกฺก สวิจาโร สมาธิ, อตฺถิ อวิตโกฺก อวิจาโร สมาธิฯ ยทปิ สวิตโกฺก สวิจาโร สมาธิ ตทปิ สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ยทปิ อวิตโกฺก อวิจาโร สมาธิ ตทปิ สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

ตตฺถ กตโม อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค? อตฺถิ อชฺฌตฺตํ ธเมฺมสุ อุเปกฺขา, อตฺถิ พหิทฺธา ธเมฺมสุ อุเปกฺขาฯ ยทปิ อชฺฌตฺตํ ธเมฺมสุ อุเปกฺขา ตทปิ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ยทปิ พหิทฺธา ธเมฺมสุ อุเปกฺขา ตทปิ อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

๔๗๐. สตฺต โพชฺฌงฺคา – สติสโมฺพชฺฌโงฺค, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค, วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค, ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค, สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺคฯ

๔๗๑. ตตฺถ กตโม สติสโมฺพชฺฌโงฺค? อิธ ภิกฺขุ สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ…เป.… วีริยสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ… ปีติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ… ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ… สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ

สุตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๔๗๒. สตฺต โพชฺฌงฺคา – สติสโมฺพชฺฌโงฺค, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค, วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค, ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค, สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺคฯ

๔๗๓. ตตฺถ กตเม สตฺต โพชฺฌงฺคา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฎฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฎิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย สตฺต โพชฺฌงฺคา โหนฺติ – สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป.… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺคฯ

๔๗๔. ตตฺถ กตโม สติสโมฺพชฺฌโงฺค? ยา สติ อนุสฺสติ...เป.... สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สติสโมฺพชฺฌโงฺค”ฯ

ตตฺถ กตโม ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค? ยา ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค”ฯ

ตตฺถ กตโม วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค? โย เจตสิโก วีริยารโมฺภ...เป.... สมฺมาวายาโม วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค”ฯ

ตตฺถ กตโม ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค? ยา ปีติ ปาโมชฺชํ อาโมทนา ปโมทนา หาโส ปหาโส วิตฺติ โอทคฺยํ [โอทคฺคํ (สี.) ธ. ส. ๙] อตฺตมนตา จิตฺตสฺส ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค – อยํ วุจฺจติ “ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค”ฯ

ตตฺถ กตโม ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค? ยา เวทนากฺขนฺธสฺส สญฺญากฺขนฺธสฺส สงฺขารกฺขนฺธสฺส วิญฺญาณกฺขนฺธสฺส ปสฺสทฺธิ ปฏิปฺปสฺสทฺธิ ปสฺสมฺภนา ปฏิปฺปสฺสมฺภนา ปฏิปฺปสฺสมฺภิตตฺตํ ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค – อยํ วุจฺจติ “ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค”ฯ

ตตฺถ กตโม สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ...เป.... สมฺมาสมาธิ สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค”ฯ

ตตฺถ กตโม อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค? ยา อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฌุเปกฺขนา มชฺฌตฺตตา จิตฺตสฺส อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อยํ วุจฺจติ “อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค”ฯ อิเม วุจฺจนฺติ สตฺต โพชฺฌงฺคาฯ อวเสสา ธมฺมา สตฺตหิ โพชฺฌเงฺคหิ สมฺปยุตฺตาฯ

๔๗๕. สตฺต โพชฺฌงฺคา – สติสโมฺพชฺฌโงฺค...เป.... อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺคฯ

๔๗๖. ตตฺถ กตโม สติสโมฺพชฺฌโงฺค? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ...เป.... ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ยา ตสฺมึ สมเย สติ อนุสฺสติ สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ “สติสโมฺพชฺฌโงฺค”ฯ อวเสสา ธมฺมา สติสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตา...เป.... อวเสสา ธมฺมา ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตา...เป.... อวเสสา ธมฺมา วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตา...เป.... อวเสสา ธมฺมา ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตา...เป.... อวเสสา ธมฺมา ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตา...เป.... อวเสสา ธมฺมา สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตโม อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ...เป.... ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ยา ตสฺมึ สมเย อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฌุเปกฺขนา มชฺฌตฺตตา จิตฺตสฺส อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อยํ วุจฺจติ “อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค”ฯ อวเสสา ธมฺมา อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตาฯ

๔๗๗. สตฺต โพชฺฌงฺคา – สติสโมฺพชฺฌโงฺค...เป.... อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺคฯ

๔๗๘. ตตฺถ กตเม สตฺต โพชฺฌงฺคา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ …เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, โย ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติ – อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ, ตสฺมึ สมเย สตฺต โพชฺฌงฺคา โหนฺติ – สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺคฯ

๔๗๙. ตตฺถ กตโม สติสโมฺพชฺฌโงฺค? ยา สติ อนุสฺสติ…เป…. สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สติสโมฺพชฺฌโงฺค’’…เป….ฯ

ตตฺถ กตโม อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค? ยา อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฌุเปกฺขนา มชฺฌตฺตตา จิตฺตสฺส อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค’’ฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘สตฺต โพชฺฌงฺคา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สตฺตหิ โพชฺฌเงฺคหิ สมฺปยุตฺตาฯ

๔๘๐. สตฺต โพชฺฌงฺคา – สติสโมฺพชฺฌโงฺค…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺคฯ

๔๘๑. ตตฺถ กตโม สติสโมฺพชฺฌโงฺค? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ยา ตสฺมึ สมเย สติ อนุสฺสติ สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สติสโมฺพชฺฌโงฺค’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สติสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตา…เป…. อวเสสา ธมฺมา ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตา …เป…. อวเสสา ธมฺมา วีริยสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตา…เป…. อวเสสา ธมฺมา ปีติสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตา…เป…. อวเสสา ธมฺมา ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตา…เป…. อวเสสา ธมฺมา สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตโม อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ, ยา ตสฺมึ สมเย อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฌุเปกฺขนา มชฺฌตฺตตา จิตฺตสฺส อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค’’ ฯ อวเสสา ธมฺมา อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคสมฺปยุตฺตาฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปญฺหาปุจฺฉกํ

๔๘๒. สตฺต โพชฺฌงฺคา – สติสโมฺพชฺฌโงฺค, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค, วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค, ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค, สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌ

โงฺคฯ

๔๘๓. สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป…. กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๔๘๔. สิยา กุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต; ฉ โพชฺฌงฺคา สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมาฯ อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ อสํกิลิฎฺฐอสํกิเลสิกาฯ สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค น ปีติสหคโต, สุขสหคโต, น อุเปกฺขาสหคโต; ฉ โพชฺฌงฺคา สิยา ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สิยา อปจยคามิโน, สิยา เนวาจยคามินาปจยคามิโนฯ สิยา เสกฺขา, สิยา อเสกฺขาฯ อปฺปมาณาฯ อปฺปมาณารมฺมณาฯ ปณีตาฯ สิยา สมฺมตฺตนิยตา , สิยา อนิยตาฯ น มคฺคารมฺมณา, สิยา มคฺคเหตุกา, สิยา มคฺคาธิปติโน; สิยา น วตฺตพฺพา มคฺคเหตุกาติปิ, มคฺคาธิปติโนติปิฯ สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทิโนฯ สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาติปิ, อนาคตารมฺมณาติปิ, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปิฯ สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ พหิทฺธารมฺมณาฯ อนิทสฺสนอปฺปฎิฆาฯ

๒. ทุกํ

๔๘๕. ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค เหตุ, ฉ โพชฺฌงฺคา เหตุสมฺปยุตฺตาฯ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค เหตุ เจว สเหตุโก จ, ฉ โพชฺฌงฺคา น วตฺตพฺพา เหตู เจว สเหตุกา จาติ, สเหตุกา เจว น จ เหตูฯ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค เหตุ เจว เหตุสมฺปยุโตฺต จ, ฉ โพชฺฌงฺคา น วตฺตพฺพา เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ, เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตูฯ ฉ โพชฺฌงฺคา น เหตู สเหตุกา, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค น วตฺตโพฺพ น เหตุสเหตุโกติปิ, น เหตุอเหตุโกติปิฯ สปฺปจฺจยาฯ สงฺขตาฯ อนิทสฺสนาฯ อปฺปฎิฆาฯ อรูปาฯ โลกุตฺตราฯ เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยาฯ โน อาสวาฯ อนาสวา อาสววิปฺปยุตฺตาฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวา จาติปิ, สาสวา เจว โน จ อาสวาติปิฯ อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปิ, อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปิฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ อนาสวาฯ โน สํโยชนา…เป…. โน คนฺถา…เป…. โน โอฆา…เป…. โน โยคา…เป…. โน นีวรณา…เป…. โน ปรามาสา…เป…. สารมฺมณาฯ โน จิตฺตาฯ เจตสิกาฯ จิตฺตสมฺปยุตฺตาฯ จิตฺตสํสฎฺฐา ฯ จิตฺตสมุฎฺฐานาฯ จิตฺตสหภุโนฯ จิตฺตานุปริวตฺติโนฯ จิตฺตสํสฎฺฐสมุฎฺฐานาฯ จิตฺตสํสฎฺฐสมุฎฺฐานสหภุโนฯ จิตฺตสํสฎฺฐสมุฎฺฐานานุปริวตฺติโนฯ พาหิราฯ โน อุปาทาฯ อนุปาทินฺนาฯ โน อุปาทานา…เป…. โน กิเลสา…เป…. น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สิยา สวิตกฺกา, สิยา อวิตกฺกาฯ สิยา สวิจารา, สิยา อวิจาราฯ

ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค อปฺปีติโก, ฉ โพชฺฌงฺคา สิยา สปฺปีติกา, สิยา อปฺปีติกาฯ ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค น ปีติสหคโต, ฉ โพชฺฌงฺคา สิยา ปีติสหคตา, สิยา น ปีติสหคตาฯ ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค สุขสหคโต, ฉ โพชฺฌงฺคา สิยา สุขสหคตา, สิยา น สุขสหคตาฯ ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค น อุเปกฺขาสหคโต, ฉ โพชฺฌงฺคา สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น อุเปกฺขาสหคตาฯ น

กามาวจราฯ น รูปาวจราฯ น อรูปาวจราฯ อปริยาปนฺนาฯ สิยา นิยฺยานิกา, สิยา อนิยฺยานิกาฯ สิยา นิยตา, สิยา อนิยตาฯ อนุตฺตราฯ อรณาติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

โพชฺฌงฺควิภงฺโค นิฏฺฐิโตฯ

๑๑. มคฺคงฺควิภงฺโค

๑. สุตฺตนฺตภาชนียํ

๔๘๖. อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมนฺโต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

๔๘๗. ตตฺถ กตมา สมฺมาทิฏฺฐิ? ทุกฺเข ญาณํ, ทุกฺขสมุทเย ญาณํ, ทุกฺขนิโรเธ ญาณํ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาทิฏฺฐิ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสงฺกปฺโป? เนกฺขมฺมสงฺกปฺโป, อพฺยาปาทสงฺกปฺโป, อวิหิํสาสงฺกปฺโป – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสงฺกปฺโป’’ฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาวาจา? มุสาวาทา เวรมณี, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี, ผรุสาย วาจาย เวรมณี, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาวาจา’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมากมฺมนฺโต? ปาณาติปาตา เวรมณี, อทินฺนาทานา เวรมณี, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมากมฺมนฺโต’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาอาชีโว? อิธ อริยสาวโก มิจฺฉาอาชีวํ ปหาย สมฺมาอาชีเวน ชีวิกํ กปฺเปติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาอาชีโว’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาวายาโม? อิธ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสโมฺมสาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วีริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาวายาโม’’ฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาสติ? อิธ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, จิเตฺต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, ธเมฺมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสติ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสมาธิ? อิธ ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ ‘‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’’ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิํ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสมาธิ’’ฯ

๔๘๘. อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมนฺโต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

๔๘๙. ตตฺถ กตมา สมฺมาทิฏฺฐิ? อิธ ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ, สมฺมาสงฺกปฺปํ ภาเวติ…เป.… สมฺมาวาจํ ภาเวติ…เป.… สมฺมากมฺมนฺตํ ภาเวติ…เป.… สมฺมาอาชีวํ ภาเวติ…เป.… สมฺมาวายามํ ภาเวติ…เป.… สมฺมาสตึ ภาเวติ…เป.… สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ

สุตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๔๙๐. อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมนฺโต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

๔๙๑. ตตฺถ กตโม อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิจฺเจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค โหติ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิฯ

๔๙๒. ตตฺถ กตมา สมฺมาทิฏฺฐิ? ยา ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาทิฏฺฐิ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสงฺกปฺโป? โย ตกฺโก วิตกฺโก สงฺกปฺโป อปฺปนา พฺยปฺปนา เจตโส อภินิโรปนา สมฺมาสงฺกปฺโป มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสงฺกปฺโป’’ฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาวาจา? ยา จตูหิ วจีทุจฺจริเตหิ อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต สมฺมาวาจา มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาวาจา’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมากมฺมนฺโต? ยา ตีหิ กายทุจฺจริเตหิ อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต สมฺมากมฺมนฺโต มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมากมฺมนฺโต’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาอาชีโว? ยา มิจฺฉาอาชีวา อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต สมฺมาอาชีโว มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาอาชีโว’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาวายาโม? โย เจตสิโก วีริยารโมฺภ…เป.… สมฺมาวายาโม วีริยสโมฺพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาวายาโม’’ฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาสติ? ยา สติ อนุสฺสติ…เป.… สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌงฺโค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสติ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ…เป.… สมฺมาสมาธิ สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสมาธิ’’ฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘อฎฺฐงฺคิโก มโคฺค’’ฯ อวเสสา ธมฺมา อฎฺฐงฺคิเกน มเคฺคน สมฺปยุตฺตาฯ

๔๙๓. ปญฺจงฺคิโก มโคฺค – สมฺมาทิฎฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

๔๙๔. ตตฺถ กตโม ปญฺจงฺคิโก มโคฺค? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฎฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฎิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย ปญฺจงฺคิโก มโคฺค โหติ – สมฺมาทิฎฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

๔๙๕. ตตฺถ กตมา สมฺมาทิฎฺฐิ? ยา ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฎฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาทิฎฺฐิ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสงฺกโปฺป? โย ตโกฺก วิตโกฺก…เป.… สมฺมาสงฺกโปฺป มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสงฺกโปฺป’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาวายาโม? โย เจตสิโก วีริยารโมฺภ…เป.… สมฺมาวายาโม วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาวายาโม’’ฯ

ตตฺถ กตมา สมฺมาสติ? ยา สติ อนุสฺสติ…เป.… สมฺมาสติ สติสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสติ’’ฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสมาธิ? ยา จิตฺตสฺส ฐิติ…เป.… สมฺมาสมาธิ สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสมาธิ’’ฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘ปญฺจงฺคิโก มโคฺค’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ปญฺจงฺคิเกน มเคฺคน สมฺปยุตฺตาฯ

๔๙๖. ปญฺจงฺคิโก มโคฺค – สมฺมาทิฎฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

๔๙๗. ตตฺถ กตมา สมฺมาทิฎฺฐิ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฎฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฎิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ยา ตสฺมิํ สมเย ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฎฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาทิฎฺฐิ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สมฺมาทิฎฺฐิยา สมฺปยุตฺตา…เป.… อวเสสา ธมฺมา สมฺมาสงฺกเปฺปน สมฺปยุตฺตา…เป.… อวเสสา ธมฺมา สมฺมาวายาเมน สมฺปยุตฺตา…เป.… อวเสสา ธมฺมา สมฺมาสติยา สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสมาธิ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฎฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฎิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ยา ตสฺมิํ สมเย จิตฺตสฺส ฐิติ…เป.… สมฺมาสมาธิ สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสมาธิ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สมฺมาสมาธินา สมฺปยุตฺตาฯ

๔๙๘. อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ

๔๙๙. ตตฺถ กตโม อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ, ตสฺมึ สมเย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค โหติ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค’’ฯ อวเสสา ธมฺมา อฏฺฐงฺคิเกน มเคฺคน สมฺปยุตฺตาฯ

๕๐๐. ปญฺจงฺคิโก มคฺโค – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

๕๐๑. ตตฺถ กตโม ปญฺจงฺคิโก มคฺโค? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ, ตสฺมึ สมเย ปญฺจงฺคิโก มคฺโค โหติ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘ปญฺจงฺคิโก มคฺโค’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ปญฺจงฺคิเกน มเคฺคน สมฺปยุตฺตาฯ

๕๐๒. ปญฺจงฺคิโก มคฺโค – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

๕๐๓. ตตฺถ กตมา สมฺมาทิฏฺฐิ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ, ยา ตสฺมึ สมเย ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาทิฏฺฐิ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สมฺมาทิฏฺฐิยา สมฺปยุตฺตา…เป…. อวเสสา ธมฺมา สมฺมาสงฺกเปฺปน สมฺปยุตฺตา…เป…. อวเสสา ธมฺมา สมฺมาวายาเมน สมฺปยุตฺตา…เป…. อวเสสา ธมฺมา สมฺมาสติยา สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตโม สมฺมาสมาธิ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ, ยา ตสฺมึ สมเย จิตฺตสฺส ฐิติ สณฺฐิติ อวฏฺฐิติ อวิสาหาโร อวิเกฺขโป อวิสาหฏมานสตา สมโถ สมาธินฺทฺริยํ สมาธิพลํ สมฺมาสมาธิ สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค มคฺคงฺคํ มคฺคปริยาปนฺนํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สมฺมาสมาธิ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา สมฺมาสมาธินา สมฺปยุตฺตาฯ

๓. ปญฺหาปุจฺฉกํ

๕๐๔. อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมโนฺต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

๕๐๕. อฏฺฐนฺนํ มคฺคงฺคานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป…. กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๕๐๖. สิยา กุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ สมฺมาสงฺกโปฺป สุขาย เวทนาย สมฺปยุโตฺต; สตฺต มคฺคงฺคา สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา , สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมาฯ อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกาฯ สมฺมาสงฺกโปฺป อวิตกฺกวิจารมโตฺต; สตฺต มคฺคงฺคา สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ สมฺมาสงฺกโปฺป ปีติสหคโต, สุขสหคโต, น อุเปกฺขาสหคโต; สตฺต มคฺคงฺคา สิยา ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สิยา อปจยคามิโน, สิยา เนวาจยคามินาปจยคามิโนฯ สิยา เสกฺขา, สิยา อเสกฺขาฯ อปฺปมาณาฯ อปฺปมาณารมฺมณาฯ ปณีตาฯ สิยา สมฺมตฺตนิยตา, สิยา อนิยตาฯ น มคฺคารมฺมณา, สิยา มคฺคเหตุกา, สิยา มคฺคาธิปติโน; สิยา น วตฺตพฺพา มคฺคเหตุกาติปิ, มคฺคาธิปติโนติปิฯ สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทิโนฯ สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาติปิ, อนาคตารมฺมณาติปิ, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปิฯ สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ พหิทฺธารมฺมณาฯ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆาฯ

๒. ทุกํ

๕๐๗. สมฺมาทิฏฺฐิ เหตุ, สตฺต มคฺคงฺคา น เหตูฯ สเหตุกาฯ เหตุสมฺปยุตฺตาฯ สมฺมาทิฏฺฐิ เหตุ เจว สเหตุกา จ, สตฺต มคฺคงฺคา น วตฺตพฺพา เหตู เจว สเหตุกา จาติ, สเหตุกา เจว น จ เหตูฯ สมฺมาทิฏฺฐิ เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จ, สตฺต มคฺคงฺคา น วตฺตพฺพา เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ, เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตูฯ สตฺต มคฺคงฺคา น เหตู สเหตุกา, สมฺมาทิฏฺฐิ น วตฺตพฺพา น เหตุ สเหตุกาติปิ, น เหตุ อเหตุกาติปิฯ

สปฺปจฺจยา ฯ สงฺขตาฯ อนิทสฺสนาฯ อปฺปฏิฆาฯ อรูปาฯ โลกุตฺตราฯ เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยาฯ

โน อาสวาฯ อนาสวาฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวา จาติปิ, สาสวา เจว โน จ อาสวาติปิฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปิ, อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปิฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ อนาสวาฯ

โน สํโยชนา…เป…. โน คนฺถา…เป…. โน โอฆา…เป…. โน โยคา…เป…. โน นีวรณา…เป…. โน ปรามาสา…เป…. สารมฺมณาฯ โน จิตฺตาฯ เจตสิกาฯ จิตฺตสมฺปยุตฺตาฯ จิตฺตสํสฏฺฐาฯ จิตฺตสมุฏฺฐานาฯ จิตฺตสหภุโนฯ จิตฺตานุปริวตฺติโนฯ จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานาฯ จิตฺ

ตสํสฎฺฐสมุฏฺฐานสหภุโนฯ จิตฺตสํสฎฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโนฯ พาหิราฯ โน อุปาทาฯ อนุปาทินฺนาฯ

โน อุปาทานา…เป…. โน กิเลสา…เป…. น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สมฺมาสงฺกปฺโป อวิตกฺโก, สตฺต มคฺคงฺคา สิยา สวิตกฺกา, สิยา อวิตกฺกาฯ สมฺมาสงฺกปฺโป สวิจาโร, สตฺต มคฺคงฺคา สิยา สวิจารา, สิยา อวิจาราฯ สมฺมาสงฺกปฺโป สปฺปีติโก , สตฺต มคฺคงฺคา สิยา สปฺปีติกา, สิยา อปฺปีติกาฯ สมฺมาสงฺกปฺโป ปีติสหคโต, สตฺต มคฺคงฺคา สิยา ปีติสหคตา, สิยา น ปีติสหคตาฯ สมฺมาสงฺกปฺโป สุขสหคโต, สตฺต มคฺคงฺคา สิยา สุขสหคตา, สิยา น สุขสหคตาฯ สมฺมาสงฺกปฺโป น อุเปกฺขาสหคโต, สตฺต มคฺคงฺคา สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น อุเปกฺขาสหคตาฯ น กามาวจราฯ น รูปาวจราฯ น อรูปาวจราฯ อปริยาปนฺนาฯ สิยา นิยฺยานิกา, สิยา อนิยฺยานิกาฯ สิยา นิยตา, สิยา อนิยตาฯ อนุตฺตราฯ อรณาติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

มคฺคงฺควิภงฺโค นิฏฺฐิโตฯ

๑๒. ฌานวิภงฺโค

๑. สุตฺตนฺตภาชนียํ

๕๐๘. อิธ ภิกฺขุ ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ, อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โภชเน มตฺตญฺญู ปุพฺพรตฺตาปรรตฺตํ ชาคริยานุโยคมนุยุตฺโต สาตจฺจํ เนปกฺกํ โพธิปกฺขิกานํ ธมฺมานํ ภาวนานุโยคมนุยุตฺโตฯ โส อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ, อาโลกิเต วิโลกิเต สมฺปชานการี โหติ, สมิญฺชิเต [สมฺมิญฺชิเต (สี. สฺยา.)] ปสาริเต สมฺปชานการี โหติ, สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารเณ สมฺปชานการี โหติ, อสิเต ปีเต ขายิเต สายิเต สมฺปชานการี โหติ, อุจฺจารปสฺสาวกมฺเม สมฺปชานการี โหติ, คเต ฐิเต นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริเต ภาสิเต ตุณฺหีภาเว สมฺปชานการี โหติฯ โส วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภชติ อรญฺญํ รุกฺขมูลํ ปพฺพตํ กนฺทรํ คิริคุหํ สุสานํ วนปตฺถํ อพฺโภกาสํ ปลาลปุญฺชํ อปฺปสทฺทํ อปฺปนิโคฺฆสํ วิชนวาตํ มนุสฺสราหเสฺสยฺยกํ [มนุสฺสราหเสยฺยกํ (สี. สฺยา.)] ปฏิสลฺลานสารุปฺปํฯ โส อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สติํ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ โส อภิชฺฌํ โลเก ปหาย วิคตาภิชฺฌเน เจตสา วิหรติ, อภิชฺฌาย จิตฺตํ ปริโสเธติฯ พฺยาปาทปโทสํ ปหาย อพฺยาปนฺนจิตฺโต วิหรติ สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี, พฺยาปาทปโทสา จิตฺตํ ปริโสเธติฯ ถินมิทฺธํ ปหาย วิคตถินมิทฺโธ วิหรติ อาโลกสญฺญี สโต สมฺปชาโน, ถินมิทฺธา จิตฺตํ ปริโสเธติฯ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหาย อนุทฺธโต วิหรติ อชฺฌตฺตํ วูปสนฺตจิตฺโต , อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจา จิตฺตํ ปริโสเธติฯ วิจิกิจฺฉํ ปหาย ติณฺณวิจิกิจฺโฉ วิหรติ อกถํกถี กุสเลสุ ธมฺเมสุ, วิจิกิจฺฉาย จิตฺตํ ปริโสเธติฯ โส อิเม ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ – ‘‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’’ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิํ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘‘อนโนฺต อากาโส’’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘‘นตฺถิ กิญฺจี’’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ

มาติกา

๕๐๙. ‘‘อิธา’’ติ อิมิสฺสา ทิฏฺฐิยา, อิมิสฺสา ขนฺติยา, อิมิสฺสา รุจิยา, อิมสฺมิํ อาทาเย, อิมสฺมิํ ธเมฺม, อิมสฺมิํ วินเย, อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย, อิมสฺมิํ ปาวจเน, อิมสฺมิํ พฺรหฺมจริเย, อิมสฺมิํ สตฺถุสาสเนฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อิธา’’ติฯ

๕๑๐. ‘‘ภิกฺขู’’ติ สมญฺญาย ภิกฺขุ, ปฏิญฺญาย ภิกฺขุ, ภิกฺขตีติ ภิกฺขุ, ภิกฺขโกติ ภิกฺขุ, ภิกฺขาจริยํ อชฺฌุปคโตติ ภิกฺขุ, ภินฺนปฏธโรติ ภิกฺขุ, ภินฺทติ ปาปเก อกุสเล ธเมฺมติ ภิกฺขุ, ภินฺนตฺตา ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ภิกฺขุ, โอธิโส กิเลสานํ ปหานา ภิกฺขุ, อโนธิโส กิเลสานํ

ปหานา ภิกฺขุ, เสโกฺข ภิกฺขุ, อเสโกฺข ภิกฺขุ, เนวเสกฺขนาเสโกฺข ภิกฺขุ, อโคฺค ภิกฺขุ, ภโทฺร ภิกฺขุ, มโณฺฑ ภิกฺขุ, สาโร ภิกฺขุ, สมเคฺคน สเงฺฆน ญตฺติจตุเตฺถน กเมฺมน อกุเปฺปน ฐานารเหน อุปสมฺปโนฺน ภิกฺขุฯ

๕๑๑. ''ปาติโมกฺข''นฺติ สีลํ ปติฏฺฐา อาทิ จรณํ สํยโม สํวโร โมกฺขํ ปาโมกฺขํ กุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยาฯ สํวโรติฯ กายิโก อวีติกฺกโม, วาจสิโก อวีติกฺกโม , กายิกวาจสิโก อวีติกฺกโมฯ สํวุโตติฯ อิมินา ปาติโมกฺขสํวเรน อุเปโต โหติ สมุเปโต อุปาคโต สมุปาคโต อุปปโนฺน สมฺปโนฺน สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ''ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต''ติฯ

๕๑๒. ''วิหรตี''ติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหรติฯ เตน วุจฺจติ ''วิหรตี''ติฯ

๕๑๓. ''อาจารโคจรสมฺปโนฺน''ติ อตฺถิ อาจาโร, อตฺถิ อนาจาโรฯ

ตตฺถ กตโม อนาจาโร? กายิโก วีติกฺกโม, วาจสิโก วีติกฺกโม, กายิกวาจสิโก วีติกฺกโม – อยํ วุจฺจติ ''อนาจาโร''ฯ สพฺพมฺปิ ทุสฺสีลฺยํ อนาจาโรฯ อิเธกโจฺจ เวฬุทาเนน วา ปตฺตทาเนน วา ปุปฺผทาเนน วา ผลทาเนน วา สินานทาเนน วา ทนฺตกฏฺฐทาเนน วา จาฏุกมฺยตาย วา มุคฺคสูปฺยตาย [มุคฺคสุปฺปตาย (สี.)] วา ปาริภฏฺยตาย วา ชงฺฆเปสนิเกน วา อญฺญตรญฺญตเรน วา พุทฺธปฏิกุเฏฺฐน มิจฺฉาอาชีเวน ชีวิกํ กเปฺปติ – อยํ วุจฺจติ ''อนาจาโร''ฯ

ตตฺถ กตโม อาจาโร? กายิโก อวีติกฺกโม, วาจสิโก อวีติกฺกโม, กายิกวาจสิโก อวีติกฺกโม – อยํ วุจฺจติ ''อาจาโร'' ฯ สโพฺพปิ สีลสํวโร อาจาโรฯ อิเธกโจฺจ น เวฬุทาเนน น ปตฺตทาเนน น ปุปฺผทาเนน น ผลทาเนน น สินานทาเนน น ทนฺตกฏฺฐทาเนน น จาฏุกมฺยตาย น มุคฺคสูปฺยตาย น ปาริภฏฺยตาย น ชงฺฆเปสนิเกน น อญฺญตรญฺญตเรน พุทฺธปฏิกุเฏฺฐน มิจฺฉาอาชีเวน ชีวิกํ กเปฺปติ – อยํ วุจฺจติ ''อาจาโร''ฯ

๕๑๔. ''โคจโร''ติ อตฺถิ โคจโร, อตฺถิ อโคจโรฯ

ตตฺถ กตโม อโคจโร? อิเธกโจฺจ เวสิยาโคจโร วา โหติ วิธวาโคจโร วา ถุลฺลกุมาริโคจโร วา ปณฺฑกโคจโร วา ภิกฺขุนิโคจโร วา ปานาคารโคจโร วา, สํสโฏฺฐ วิหรติ ราชูหิ ราชมหามเตฺตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ อนนุโลมิเกน สํสเคฺคน ; ยานิ วา ปน ตานิ กุลานิ อสฺสทฺธานิ อปฺปสนฺนานิ อโนปานภูตานิ อโกฺกสกปริภาสกานิ อนตฺถกามานิ อหิตกามานิ อผาสุกกามานิ อโยคเกฺขมกามานิ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ, ตถารูปานิ กุลานิ เสวติ ภชติ ปยิรุปาสติ – อยํ วุจฺจติ ''อโคจโร''ฯ

ตตฺถ กตโม โคจโร? อิเธกโจฺจ น เวสิยาโคจโร โหติ น วิธวาโคจโร น ถุลฺลกุมาริโคจโร น ปณฺฑกโคจโร น ภิกฺขุนิโคจโร น ปานาคารโคจโร, อสํสโฏฺฐ วิหรติ ราชูหิ ราชมหามเตฺตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ อนนุโลมิเกน สํสเคฺคน; ยานิ วา ปน ตานิ กุลานิ สทฺธานิ ปสนฺนานิ โอปานภูตานิ กาสาวปโชฺชตานิ อิสิวาตปฏิวาตานิ อตฺถกามานิ หิตกามานิ ผาสุกกามานิ โยคเกฺขมกามานิ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ, ตถารูปานิ กุลานิ เสวติ ภชติ ปยิรุปาสติ – อยํ วุจฺจติ ''โคจโร''ฯ อิติ อิมินา จ อาจาเรน อิมินา จ โคจเรน อุเปโต โหติ…เป.… สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ''อาจารโคจรสมฺปโนฺน''ติฯ

๕๑๕. ‘‘อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี’’ติ ตตฺถ กตเม อณุมตฺตา วชฺชา? ยานิ ตานิ วชฺชานิ อปฺปมตฺตกานิ โอรมตฺตกานิ ลหุสานิ ลหุสมฺมตานิ สํยมกรณียานิ สํวรกรณียานิ จิตฺตุปฺปาทกรณียานิ มนสิการปฏิพทฺธานิ – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘อณุมตฺตา วชฺชา’’ฯ อิติ อิเมสุ อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ วชฺชทสฺสาวี จ โหติ ภยทสฺสาวี จ อาทีนวทสฺสาวี จ นิสฺสรณทสฺสาวี จฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี’’ติฯ

๕๑๖. ‘‘สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสู’’ติ ตตฺถ กตมา สิกฺขา? จตโสฺส สิกฺขา – ภิกฺขูนํ ภิกฺขุสิกฺขา, ภิกฺขุนีนํ ภิกฺขุนิสิกฺขา, อุปาสกานํ อุปาสกสิกฺขา, อุปาสิกานํ อุปาสิกสิกฺขาฯ อิมา วุจฺจนฺติ ‘‘สิกฺขาโย’’ฯ อิติ อิมาสุ สิกฺขาสุ สเพฺพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิเสฺสสํ สมาทาย วตฺตติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสู’’ติฯ

๕๑๗. ‘‘อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร’’ติ อตฺถิ อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา, อตฺถิ อคุตฺตทฺวารตาฯ

ตตฺถ กตมา อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตา? อิเธกโจฺจ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา นิมิตฺตคฺคาหี โหติ อนุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ, น รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย น สํวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…เป.… ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา…เป.… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา…เป.… กาเยน โผฎฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา…เป.… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย นิมิตฺตคฺคาหี โหติ อนุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ, น รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย น สํวรํ อาปชฺชติฯ ยา อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ อคุตฺติ อโคปนา อนารโกฺข อสํวโร – อยํ วุจฺจติ ‘‘อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตา’’ฯ

ตตฺถ กตมา อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา? อิเธกโจฺจ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…เป.… ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา…เป.… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา…เป.… กาเยน โผฎฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา…เป.… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ญตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ ยา อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ คุตฺติ โคปนา อารโกฺข สํวโร – อยํ วุจฺจติ ‘‘อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา’’ฯ อิมาย อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตาย อุเปโต โหติ สมุเปโต…เป.… สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร’’ติฯ

๕๑๘. ‘‘โภชเน มตฺตญฺญู’’ติ อตฺถิ โภชเน มตฺตญฺญุตา, อตฺถิ โภชเน อมตฺตญฺญุตาฯ

ตตฺถ กตมา โภชเน อมตฺตญฺญุตา? อิเธกโจฺจ อปฺปฏิสงฺขา อโยนิโส อาหารํ อาหาเรติ ทวาย มทาย มณฺฑนาย วิภูสนายฯ ยา ตตฺถ อสนฺตุฎฺฐิตา อมตฺตญฺญุตา อปฺปฏิสงฺขา โภชเน – อยํ วุจฺจติ ‘‘โภชเน อมตฺตญฺญุตา’’ติฯ

ตตฺถ กตมา โภชเน มตฺตญฺญุตา? อิเธกโจฺจ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ – ‘‘เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย, ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหึสูปรติ

ยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย, อิติ ปุราณญฺจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุ วิหาโร จา''ติฯ ยา ตตฺถ สนฺตุฏฺฐิตา มตฺตญฺญุตา ปฏิสงฺขา โภชเน – อยํ วุจฺจติ ''โภชเน มตฺตญฺญุตา''ฯ อิมาย โภชเน มตฺตญฺญุตาย อุเปโต โหติ...เป.... สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ''โภชเน มตฺตญฺญู''ติฯ

๕๑๙. กถญฺจ ภิกฺขุ ปุพฺพรตฺตาปรรตฺตํ ชาคริยานุโยคมนุยุตฺโต โหติ? อิธ ภิกฺขุ ทิวสํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ, รตฺติยา ปฐมยามํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ, รตฺติยา มชฺฌิมยามํ ทกฺขิเณน ปเสฺสน สีหเสยฺยํ กปฺเปติ ปาเท ปาทํ [ปาเทน ปาทํ (สฺยา.)] อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญํ มนสิกริตฺวา, รตฺติยา ปจฺฉิมยามํ ปจฺจุฏฺฐาย จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติฯ เอวํ ภิกฺขุ ปุพฺพรตฺตาปรรตฺตํ ชาคริยานุโยคมนุยุตฺโตฯ

๕๒๐. ''สาตจฺจ''นฺติฯ โย เจตสิโก วีริยารมฺโภ...เป.... สมฺมาวายาโมฯ

๕๒๑. ''เนปกฺก''นฺติฯ ยา ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิฯ

๕๒๒. ''โพธิปกฺขิกานํ ธมฺมานํ ภาวนานุโยคมนุยุตฺโต''ติฯ ตตฺถ กตเม โพธิปกฺขิกา ธมฺมา? สตฺต โพชฺฌงฺคา – สติสมฺโพชฺฌงฺโค, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค, วีริยสมฺโพชฺฌงฺโค, ปีติสมฺโพชฺฌงฺโค, ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโค, สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ฯ อิเม วุจฺจนฺติ ''โพธิปกฺขิกา ธมฺมา''ฯ อิติ เต โพธิปกฺขิเก ธมฺเม อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติฯ เตน วุจฺจติ ''โพธิปกฺขิกานํ ธมฺมานํ ภาวนานุโยคมนุยุตฺโต''ติฯ

๕๒๓. กถญฺจ ภิกฺขุ อภิกฺกเนฺต ปฏิกฺกเนฺต สมฺปชานการี โหติ, อาโลกิเต วิโลกิเต สมฺปชานการี โหติ, สมิญฺชิเต ปสาริเต สมฺปชานการี โหติ, สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารเณ สมฺปชานการี โหติ, อสิเต ปีเต ขายิเต สายิเต สมฺปชานการี โหติ , อุจฺจารปสฺสาวกมฺเม สมฺปชานการี โหติ; คเต ฐิเต นิสิเนฺน สุเตฺต ชาคริเต ภาสิเต ตุณฺหีภาเว สมฺปชานการี โหติ? อิธ ภิกฺขุ สโต สมฺปชาโน อภิกฺกมติ, สโต สมฺปชาโน ปฏิกฺกมติ, สโต สมฺปชาโน อาโลเกติ, สโต สมฺปชาโน วิโลเกติ, สโต สมฺปชาโน สมิเญฺชติ, สโต สมฺปชาโน ปสาเรติ, สโต สมฺปชานการี โหติ, สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารเณ สโต สมฺปชานการี โหติ, อสิเต ปีเต ขายิเต สายิเต สโต สมฺปชานการี โหติ, อุจฺจารปสฺสาวกมฺเม สโต สมฺปชานการี โหติ, คเต ฐิเต นิสิเนฺน สุเตฺต ชาคริเต ภาสิเต ตุณฺหีภาเว สโต สมฺปชานการี โหตีติฯ

๕๒๔. ตตฺถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ ปฏิสฺสติ สติ สรณตา ธารณตา อปิลาปนตา อสมฺมุสนตา สติ สตินฺทฺริยํ สติพลํ สมฺมาสติ – อยํ วุจฺจติ ''สติ''ฯ

๕๒๕. ''สมฺปชาโน''ติ ตตฺถ กตมํ สมฺปชญฺญํ? ยา ปญฺญา ปชานนา วิจโย ปวิจโย ธมฺมวิจโย สลฺลกฺขณา อุปลกฺขณา ปจฺจุปลกฺขณา ปณฺฑิจฺจํ โกสลฺลํ เนปุญฺญํ เวภพฺยา จินฺตา อุปปริกฺขา ภูรีเมธา ปริณายิกา วิปสฺสนา สมฺปชญฺญํ ปโตโท ปญฺญา ปญฺญินฺทฺริยํ ปญฺญาพลํ ปญฺญาสตฺถํ ปญฺญาปาสาโท ปญฺญาอาโลโก ปญฺญาโอภาโส ปญฺญาปโชฺชโต ปญฺญารตนํ อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ''สมฺปชญฺญํ''ฯ อิติ อิมาย จ สติยา อิมินา จ สมฺปชเญฺญน อุเปโต โหติ...เป.... สมนฺนาคโตฯ เอวํ ภิกฺขุ สโต สมฺปชาโน อภิกฺกมติ, สโต สมฺปชาโน ปฏิกฺกมติ, สโต สมฺปชาโน อาโลเกติ, สโต สมฺปชาโน วิโลเกติ, สโต สมฺปชาโน สมิเญฺชติ, สโต สมฺปชาโน ปสาเรติ, สโต สมฺปชานการี โหติ, สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารเณ สโต

สมฺปชานการี โหติ, อสิเต ปีเต ขายิเต สายิเต สโต สมฺปชานการี โหติ, อุจฺจารปสฺสาวกมฺเม สโต สมฺปชานการี โหติ, คเต ฐิเต นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริเต ภาสิเต ตุณฺหีภาเว สมฺปชานการี โหติฯ

๕๒๖. ''วิวิตฺต''นฺติ สนฺติเก เจปิ เสนาสนํ โหติ, ตญฺจ อนากิณฺณํ คหเฏฺฐหิ ปพฺพชิเตหิฯ เตน ตํ วิวิตฺตํฯ ทูเร เจปิ เสนาสนํ โหติ, ตญฺจ อนากิณฺณํ คหเฏฺฐหิ ปพฺพชิเตหิฯ เตน ตํ วิวิตฺตํฯ

๕๒๗. ''เสนาสน''นฺติ มญฺโจปิ เสนาสนํ, ปีฐมฺปิ เสนาสนํ, ภิสิปิ เสนาสนํ, พิโพฺพหนมฺปิ [พิมฺโพหนมฺปิ (สี. สฺยา.)] เสนาสนํ, วิหาโรปิ เสนาสนํ, อฑฺฒโยโคปิ เสนาสนํ, ปาสาโทปิ เสนาสนํ, อโฏฺฏปิ เสนาสนํ, มาโฬปิ เสนาสนํ, เลณมฺปิ เสนาสนํ, คุหาปิ เสนาสนํ, รุกฺขมูลมฺปิ เสนาสนํ, เวฬุคุมฺโพปิ เสนาสนํฯ ยตฺถ วา ปน ภิกฺขู ปฏิกฺกมนฺติ สพฺพเมตํ เสนาสนํฯ

๕๒๘. ''วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภชตี''ติ อิมํ วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภชติ สมฺภชติ เสวติ นิเสวติ สํเสวติฯ เตน วุจฺจติ ''วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภชตี''ติฯ

๕๒๙. ''อรญฺญ''นฺติ นิกฺขมิตฺวา พหิ อินฺทขีลา สพฺพเมตํ อรญฺญํฯ

๕๓๐. ''รุกฺขมูล''นฺติ รุกฺขมูลํเยว รุกฺขมูลํฯ ปพฺพโตเยว ปพฺพโตฯ กนฺทราเยว กนฺทราฯ คิริคุหาเยว คิริคุหาฯ สุสานํเยว สุสานํฯ อโพฺภกาโสเยว อโพฺภกาโสฯ ปลาลปุญฺชเยว ปลาลปุญฺชฯ

๕๓๑. ''วนปตฺถ''นฺติ ทูรานเมตํ เสนาสนานํ อธิวจนํฯ ''วนปตฺถ''นฺติ วนสณฺฑานเมตํ เสนาสนานํ อธิวจนํฯ ''วนปตฺถ''นฺติ ภีสนกานเมตํ [ภึสนกานเมตํ (สี. สฺยา.)] เสนาสนานํ อธิวจนํฯ ''วนปตฺถ''นฺติ สโลมหํสานเมตํ เสนาสนานํ อธิวจนํฯ ''วนปตฺถ''นฺติ ปริยนฺตานเมตํ เสนาสนานํ อธิวจนํฯ ''วนปตฺถ''นฺติ น มนุสฺสูปจารานเมตํ เสนาสนานํ อธิวจนํฯ ''วนปตฺถ''นฺติ ทุรภิสมฺภวานเมตํ เสนาสนานํ อธิวจนํฯ

๕๓๒. ''อปฺปสทฺท''นฺติ สนฺติเก เจปิ เสนาสนํ โหติ, ตญฺจ อนากิณฺณํ คหเฏฺฐหิ ปพฺพชิเตหิฯ เตน ตํ อปฺปสทฺทํฯ ทูเร เจปิ เสนาสนํ โหติ, ตญฺจ อนากิณฺณํ คหเฏฺฐหิ ปพฺพชิเตหิฯ เตน ตํ อปฺปสทฺทํฯ

๕๓๓. ''อปฺปนิโคฺฆส''นฺติ ยเทว ตํ อปฺปสทฺทํ ตเทว ตํ อปฺปนิโคฺฆสํฯ ยเทว ตํ อปฺปนิโคฺฆสํ ตเทว ตํ วิชนวาตํฯ ยเทว ตํ วิชนวาตํ ตเทว ตํ มนุสฺสราหเสฺสยฺยกํฯ ยเทว ตํ มนุสฺสราหเสฺสยฺยกํ ตเทว ตํ ปฏิสลฺลานสารุปฺปํฯ

๕๓๔. ''อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา''ติ อรญฺญคโต วา โหติ รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วาฯ

๕๓๕. ''นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา''ติ นิสิโนฺน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวาฯ

๕๓๖. ''อุชุํ กายํ ปณิธายา''ติ อุชุโก โหติ กาโย ฐิโต ปณิหิโตฯ

๕๓๗. “ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา”ติ ตตฺถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ ปฏิสฺสติ...เป.... สมฺมาสติ – อยํ วุจฺจติ “สติ”ฯ อยํ สติ อุปฏฺฐิตา โหติ สุปฏฺฐิตา นาสิกคฺเค วา มุขนิมิตฺเต วาฯ เตน วุจฺจติ “ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา”ติฯ

๕๓๘. “อภิชฺฌํ โลเก ปหายา”ติ ตตฺถ กตมา อภิชฺฌา? โย ราโค สาราโค...เป.... จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ “อภิชฺฌา”ฯ

ตตฺถ กตโม โลโก? ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา โลโก – อยํ วุจฺจติ “โลโก”ฯ อยํ อภิชฺฌา อิมมฺหิ โลเก สนฺตา โหติ สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ “อภิชฺฌํ โลเก ปหายา”ติฯ

๕๓๙. “วิคตาภิชฺเฌน เจตสา”ติ ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ วิคตาภิชฺฌํ โหติฯ เตน วุจฺจติ “วิคตาภิชฺเฌน เจตสา”ติฯ

๕๔๐. “วิหรตี”ติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหรติฯ เตน วุจฺจติ “วิหรตี”ติฯ

๕๔๑. “อภิชฺฌาย จิตฺตํ ปริโสเธตี”ติ ตตฺถ กตมา อภิชฺฌา? โย ราโค สาราโค...เป.... จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ “อภิชฺฌา”ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย อภิชฺฌาย โสเธติ วิโสเธติ ปริโสเธติ โมเจติ วิโมเจติ ปริโมเจติฯ เตน วุจฺจติ “อภิชฺฌาย จิตฺตํ ปริโสเธตี”ติฯ

๕๔๒. “พฺยาปาทปโทสํ ปหายา”ติ อตฺถิ พฺยาปาโท, อตฺถิ ปโทโสฯ

ตตฺถ กตโม พฺยาปาโท? โย จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏิฆาโต ปฏิฆํ ปฏิวิโรโธ โกโป ปโกโป สมฺปโกโป โทโส ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ มโนปโทโส โกโธ กุชฺฌนา กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา ทุสฺสิตตฺตํ [ทูสนา ทูสิตตฺตํ (สฺยา.)] พฺยาปตฺติ พฺยาปชฺชนา พฺยาปชฺชิตตฺตํ วิโรโธ ปฏิวิโรโธ จณฺฑิกฺกํ อสุโรโป อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “พฺยาปาโท”ฯ

ตตฺถ กตโม ปโทโส? โย พฺยาปาโท โส ปโทโส, โย ปโทโส โส พฺยาปาโทฯ อิติ อยญฺจ พฺยาปาโท อยญฺจ ปโทโส สนฺตา โหนฺติ สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ “พฺยาปาทปโทสํ ปหายา”ติฯ

๕๔๓. “อพฺยาปนฺนจิตฺโต”ติ ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อพฺยาปนฺนํ โหติฯ เตน วุจฺจติ “อพฺยาปนฺนจิตฺโต”ติฯ

๕๔๔. “วิหรตี”ติ...เป.... เตน วุจฺจติ “วิหรตี”ติฯ

๕๔๕. “พฺยาปาทปโทสา จิตฺตํ ปริโสเธตี”ติฯ อตฺถิ พฺยาปาโท อตฺถิ ปโทโสฯ

ตตฺถ กตโม พฺยาปาโท? โย จิตฺตสฺส อาฆาโต…เป…. จณฺฑิกฺกํ อสุโรโป อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “พฺยาปาโท”ฯ

ตตฺถ กตโม ปโทโส? โย พฺยาปาโท โส ปโทโส, โย ปโทโส โส พฺยาปาโทฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมมฺหา พฺยาปาทปโทสา โสเธติ วิโสเธติ ปริโสเธติ โมเจติ วิโมเจติ ปริโมเจติฯ เตน วุจฺจติ “พฺยาปาทปโทสา จิตฺตํ ปริโสเธตี”ติฯ

๕๔๖. “ถินมิทฺธํ ปหายา”ติ อตฺถิ ถินํ [ถีนํ (สี. สฺยา.)], อตฺถิ มิทฺธํฯ

ตตฺถ กตมํ ถินํ? ยา จิตฺตสฺส อกลฺยตา อกมฺมญฺญตา โอลียนา สลฺลียนา ลีนํ ลียนา ลียิตตฺตํ ถินํ ถิยนา ถิยิตตฺตํ [ถียนา ถียิตตฺตํ (สี. สฺยา.)] จิตฺตสฺส – อิทํ วุจฺจติ “ถินํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ มิทฺธํ? ยา กายสฺส อกลฺยตา อกมฺมญฺญตา โอนาโห ปริโยนาโห อโนฺตสโมโรโธ มิทฺธํ สุปฺปํ ปจลายิกา สุปฺปํ สุปฺปนา สุปฺปิตตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ “มิทฺธํ”ฯ อิติ อิทญฺจ ถินํ อิทญฺจ มิทฺธํ สนฺตา โหนฺติ สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ “ถินมิทฺธํ ปหายา”ติฯ

๕๔๗. “วิคตถินมิโทฺธ”ติฯ ตสฺส ถินมิทฺธสฺส จตฺตตฺตา วนฺตตฺตา มุตฺตตฺตา ปหีนตฺตา ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา ปหีนปฏินิสฺสฏฺฐตฺตาฯ เตน วุจฺจติ “วิคตถินมิโทฺธ”ติฯ

๕๔๘. “วิหรตี”ติ…เป…. เตน วุจฺจติ “วิหรตี”ติฯ

๕๔๙. “อาโลกสญฺญี”ติฯ ตตฺถ กตมา สญฺญา? ยา สญฺญา สญฺชานนา สญฺชานิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ “สญฺญา”ฯ อยํ สญฺญา อาโลกา โหติ วิวฏา ปริสุทฺธา ปริโยทาตาฯ เตน วุจฺจติ “อาโลกสญฺญี”ติฯ

๕๕๐. “สโต สมฺปชาโน”ติฯ ตตฺถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ …เป…. สมฺมาสติ – อยํ วุจฺจติ “สติ”ฯ

ตตฺถ กตมํ สมฺปชญฺญํ? ยา ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ “สมฺปชญฺญํ”ฯ อิติ อิมาย จ สติยา อิมินา จ สมฺปชเญฺญน อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ “สโต สมฺปชาโน”ติฯ

๕๕๑. “ถินมิทฺธา จิตฺตํ ปริโสเธตี”ติฯ อตฺถิ ถินํ, อตฺถิ มิทฺธํฯ

ตตฺถ กตมํ ถินํ…เป…. อิทํ วุจฺจติ “ถินํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ มิทฺธํ…เป…. อิทํ วุจฺจติ “มิทฺธํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ…เป…. อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมมฺหา ถินมิทฺธา โสเธติ วิโสเธติ ปริโสเธติ โมเจติ วิโมเจติ ปริโมเจติฯ เตน วุจฺจติ “ถินมิทฺธา จิตฺตํ ปริโสเธตี”ติฯ

๕๕๒. “อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหายา”ติ อตฺถิ อุทฺธจฺจํ, อตฺถิ กุกฺกุจฺจํฯ

ตตฺถ กตมํ อุทฺธจฺจํ? ยํ จิตฺตสฺส อุทฺธจฺจํ อวูปสโม เจตโส วิกฺเขโป ภนฺตตฺตํ จิตฺตสฺส – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อุทฺธจฺจํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ กุกฺกุจฺจํ? อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญิตา, กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญิตา, อวชฺเช วชฺชสญฺญิตา, วชฺเช อวชฺชสญฺญิตา, ยํ เอวรูปํ กุกฺกุจฺจํ กุกฺกุจฺจายนา กุกฺกุจฺจายิตตฺตํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลขา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘กุกฺกุจฺจํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ อุทฺธจฺจํ อิทญฺจ กุกฺกุจฺจํ สนฺตา โหนฺติ สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหายา’’ติฯ

๕๕๓. ‘‘อนุทฺธโต’’ติ ตสฺส อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส จตฺตตฺตา วนฺตตฺตา มุตฺตตฺตา ปหีนตฺตา ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา ปหีนปฏินิสฺสฏฺฐตฺตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อนุทฺธโต’’ติฯ

๕๕๔. ‘‘วิหรตี’’ติ …เป.… เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๕๕๕. ‘‘วูปสนฺตจิตฺโต’’ติ ฯ ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป.… ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ’’ฯ อิทํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สนฺตํ โหติ สมิตํ วูปสนฺตํฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อชฺฌตฺตํ วูปสนฺตจิตฺโต’’ติฯ

๕๕๖. ‘‘อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจา จิตฺตํ ปริโสเธตี’’ติ อตฺถิ อุทฺธจฺจํ, อตฺถิ กุกฺกุจฺจํฯ

ตตฺถ กตมํ อุทฺธจฺจํ? ยํ จิตฺตสฺส อุทฺธจฺจํ อวูปสโม เจตโส วิกฺเขโป ภนฺตตฺตํ จิตฺตสฺส – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อุทฺธจฺจํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ กุกฺกุจฺจํ…เป.… อิทํ วุจฺจติ ‘‘กุกฺกุจฺจํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ…เป.… อิทํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ’’ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมมฺหา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจา โสเธติ วิโสเธติ ปริโสเธติ โมเจติ วิโมเจติ ปริโมเจติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจา จิตฺตํ ปริโสเธตี’’ติฯ

๕๕๗. ‘‘วิจิกิจฺฉํ ปหายา’’ติ, ตตฺถ กตมา วิจิกิจฺฉา? ยา กงฺขา กงฺขายนา กงฺขายิตตฺตํ วิมติ วิจิกิจฺฉา เทฺวฬฺหกํ ทฺวิธาปโถ สํสโย อเนกํสคฺคาโห อาสปฺปนา ปริสปฺปนา อปริโยคาหณา ฉมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิจิกิจฺฉา’’ฯ อยํ วิจิกิจฺฉา สนฺตา โหติ สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วิจิกิจฺฉํ ปหายา’’ติฯ

๕๕๘. ‘‘ติณฺณวิจิกิจฺโฉ’’ติ, อิมํ วิจิกิจฺฉํ ติณฺโณ โหติ อุตฺติณฺโณ นิตฺติณฺโณ ปารงฺคโต ปารมนุปฺปตฺโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ติณฺณวิจิกิจฺโฉ’’ติฯ

๕๕๙. ‘‘อกถํกถี กุสเลสุ ธมฺเมสู’’ติ อิมาย วิจิกิจฺฉาย กุสเลสุ ธมฺเมสุ น กงฺขติ น วิจิกิจฺฉติ อกถํกถี โหติ นิกฺกถํกถี วิกถํกโถฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อกถํกถี กุสเลสุ ธมฺเมสู’’ติฯ

๕๖๐. ‘‘วิจิกิจฺฉาย จิตฺตํ ปริโสเธตี’’ติ, ตตฺถ กตมา วิจิกิจฺฉา? ยา กงฺขา กงฺขายนา กงฺขายิตตฺตํ ฉมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิจิกิจฺฉา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย วิจิกิจฺฉาย โสเธติ วิโสเธติ ปริโสเธติ โมเจติ วิโมเจติ ปริโมเจติฯ เตน วุจฺจติ “วิจิกิจฺฉาย จิตฺตํ ปริโสเธตี”ติฯ

๕๖๑. “อิเม ปญฺจ นีวรเณ ปหายา”ติ อิเม ปญฺจ นีวรณา สนฺตา โหนฺติ สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ “อิเม ปญฺจ นีวรเณ ปหายา”ติฯ

๕๖๒. “เจตโส อุปกฺกิเลเส”ติ อิเม ปญฺจ นีวรณา จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสาฯ

๕๖๓. “ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ”ติ อิเมหิ ปญฺจหิ นีวรเณหิ อนุปฺปนฺนา เจว ปญฺญา น อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนา จ ปญฺญา นิรุชฺฌติฯ เตน วุจฺจติ “ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ”ติฯ

๕๖๔. “วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหี”ติ ตตฺถ กตเม กามา? ฉโนฺท กาโม, ราโค กาโม, ฉนฺทราโค กาโม, สงฺกโปฺป กาโม, ราโค กาโม, สงฺกปฺปราโค กาโม – อิเม วุจฺจนฺติ “กามา”ฯ

ตตฺถ กตเม อกุสลา ธมฺมา? กามจฺฉโนฺท, พฺยาปาโท, ถินํ, มิทฺธํ, อุทฺธจฺจํ, กุกฺกุจฺจํ, วิจิกิจฺฉา – อิเม วุจฺจนฺติ “อกุสลา ธมฺมา”ฯ อิติ อิเมหิ จ กาเมหิ อิเมหิ จ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ วิวิโตฺต โหติฯ เตน วุจฺจติ “วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหี”ติฯ

๕๖๕. “สวิตกฺกํ สวิจาร”นฺติ อตฺถิ วิตโกฺก, อตฺถิ วิจาโรฯ

ตตฺถ กตโม วิตโกฺก? โย ตโกฺก วิตโกฺก สงฺกโปฺป อปฺปนา พฺยปฺปนา เจตโส อภินิโรปนา สมฺมาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ “วิตโกฺก”ฯ

ตตฺถ กตโม วิจาโร? โย จาโร วิจาโร อนุวิจาโร อุปวิจาโร จิตฺตสฺส อนุสนฺธนตา อนุเปกฺขนตา – อยํ วุจฺจติ วิจาโรฯ อิติ อิมินา จ วิตเกฺกน อิมินา จ วิจาเรน อุเปโต โหติ…เป…. สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ “สวิตกฺกํ สวิจาร”นฺติฯ

๕๖๖. “วิเวกช”นฺติ วิตโกฺก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตา – เต อิมสฺมึ วิเวเก ชาตา โหนฺติ สญฺชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตุภูตาฯ เตน วุจฺจติ “วิเวกช”นฺติฯ

๕๖๗. “ปีติสุข”นฺติ อตฺถิ ปีติ, อตฺถิ สุขํฯ

ตตฺถ กตมา ปีติ? ยา ปีติ ปาโมชฺชํ อาโมทนา ปโมทนา หาโส ปหาโส วิตฺติ โอทคฺยํ อตฺตมนตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “ปีติ”ฯ

ตตฺถ กตมํ สุขํ? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ “สุขํ”ฯ อิทํ สุขํ อิมาย ปีติยา สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจฺจติ “ปีติสุข”นฺติฯ

๕๖๘. “ปฐม”นฺติ คณนานุปุพฺพตา [คณนานุปุพฺพโต (สฺยา.) เอวมุปริปิ] ปฐมํฯ อิทํ ปฐมํ สมาปชฺชตีติ ปฐมํฯ

๕๖๙. ‘‘ฌาน’’นฺติ วิตกฺโก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ

๕๗๐. ‘‘อุปสมฺปชฺชา’’ติ โย ปฐมสฺส ฌานสฺส ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

๕๗๑. ‘‘วิหรตี’’ติ …เป.… เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๕๗๒. ‘‘วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา’’ติ, อตฺถิ วิตกฺโก, อตฺถิ วิจาโรฯ

ตตฺถ กตโม วิตกฺโก? โย ตกฺโก วิตกฺโก…เป.… สมฺมาสงฺกปฺโป – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิตกฺโก’’ฯ

ตตฺถ กตโม วิจาโร? โย จาโร วิจาโร อนุวิจาโร อุปวิจาโร จิตฺตสฺส อนุสนฺธนตา อนุเปกฺขนตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิจาโร’’ฯ อิติ อยญฺจ วิตกฺโก อยญฺจ วิจาโร สนฺตา โหนฺติ สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา’’ติฯ

๕๗๓. ‘‘อชฺฌตฺต’’นฺติ ยํ อชฺฌตฺตํ ปจฺจตฺตํฯ

๕๗๔. ‘‘สมฺปสาทน’’นฺติ ยา สทฺธา สทฺทหนา โอกปฺปนา อภิปฺปสาโทฯ

๕๗๕. ‘‘เจตโส เอโกทิภาว’’นฺติ ยา จิตฺตสฺส ฐิติ…เป.… สมฺมาสมาธิฯ

๕๗๖. ‘‘อวิตกฺกํ อวิจาร’’นฺติ อตฺถิ วิตกฺโก, อตฺถิ วิจาโรฯ

ตตฺถ กตโม วิตกฺโก? โย ตกฺโก วิตกฺโก…เป.… สมฺมาสงฺกปฺโป – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิตกฺโก’’ฯ

ตตฺถ กตโม วิจาโร? โย จาโร อนุจาโร วิจาโร อนุวิจาโร อุปวิจาโร จิตฺตสฺส อนุสนฺธนตา อนุเปกฺขนตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิจาโร’’ฯ อิติ อยญฺจ วิตกฺโก อยญฺจ วิจาโร สนฺตา โหติ สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อวิตกฺกํ อวิจาร’’นฺติฯ

๕๗๗. ‘‘สมาธิช’’นฺติ สมฺปสาโท ปีติสุขํ – เต อิมสฺมึ สมาธิมฺหิ ชาตา โหนฺติ สญฺชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตุภูตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘สมาธิช’’นฺติฯ

๕๗๘. ‘‘ปีติสุข’’นฺติ อตฺถิ ปีติ, อตฺถิ สุขํฯ

ตตฺถ กตมา ปีติ…เป.… อยํ วุจฺจติ ‘‘ปีติ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สุขํ…เป.… อิทํ วุจฺจติ ‘‘สุขํ’’ฯ อิทํ สุขํ อิมาย ปีติยา สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ปีติสุข’’นฺติฯ

๕๗๙. ‘‘ทุติย’’นฺติ คณนานุปุพฺพตา ทุติยํฯ อิทํ ทุติยํ สมาปชฺชตีติ ทุติยํฯ

๕๘๐. ‘‘ฌาน’’นฺติ สมฺปสาโท, ปีติสุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ

๕๘๑. ‘‘อุปสมฺปชฺชา’’ติ โย ทุติยสฺส ฌานสฺส ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

๕๘๒. ‘‘วิหรตี’’ติ ...เป.... เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๕๘๓. ‘‘ปีติยา จ วิราคา’’ติ ตตฺถ กตมา ปีติ? ยา ปีติ ปาโมชฺชํ อาโมทนา ปโมทนา หาโส ปหาโส วิตฺติ โอทคฺยํ อตฺตมนตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปีติ’’ฯ อยํ ปีติ สนฺตา โหติ สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ปีติยา จ วิราคา’’ติฯ

๕๘๔. ‘‘อุเปกฺขโก’’ติ ตตฺถ กตมา อุเปกฺขา? ยา อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฌุเปกฺขนา มชฺฌตฺตตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขา’’ฯ อิมาย อุเปกฺขาย อุเปโต โหติ...เป.... สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขโก’’ติฯ

๕๘๕. ‘‘วิหรตี’’ติ ...เป.... เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๕๘๖. ‘‘สโต จ สมฺปชาโน’’ติ ตตฺถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ...เป.... สมฺมาสติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สติ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สมฺปชญฺญํ? ยา ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สมฺปชญฺญํ’’ฯ อิติ อิมาย จ สติยา อิมินา จ สมฺปชญฺเญน อุเปโต โหติ...เป.... สมนฺนาคโตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘สโต จ สมฺปชาโน’’ติฯ

๕๘๗. ‘‘สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทตี’’ติ ตตฺถ กตมํ สุขํ? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สุขํ’’ฯ

ตตฺถ กตโม กาโย? สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ, วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กาโย’’ฯ อิทํ สุขํ อิมินา กาเยน ปฏิสํเวเทติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทตี’’ติฯ

๕๘๘. ‘‘ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺตี’’ติ ตตฺถ กตเม อริยา? อริยา วุจฺจนฺติ พุทฺธา จ พุทฺธสาวกา จฯ เต อิมํ อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ [ปญฺญาเปนฺติ (สี. สฺยา.)] ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ ปกาเสนฺติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺตี’’ติฯ

๕๘๙. ‘‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’’ติ ตตฺถ กตมา อุเปกฺขา? ยา อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฌุเปกฺขนา มชฺฌตฺตตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขา’’ฯ

ตตฺถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ...เป.... สมฺมาสติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สติ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สุขํ? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สุขํ’’ฯ อิติ อิมาย จ อุเปกฺขาย อิมาย จ สติยา อิมินา จ สุเขน สมนฺนาคโต อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’’ติฯ

๕๙๐. ‘‘ตติย’’นฺติ คณนานุปุพฺพตา ตติยํฯ อิทํ ตติยํ สมาปชฺชตีติ ตติยํฯ

๕๙๑. ‘‘ฌาน’’นฺติ อุเปกฺขา, สติ, สมฺปชญฺญํ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ

๕๙๒. ‘‘อุปสมฺปชฺชา’’ติ โย ตติยสฺส ฌานสฺส ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

๕๙๓. ‘‘วิหรตี’’ติ…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๕๙๔. ‘‘สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา’’ติ, อตฺถิ สุขํ, อตฺถิ ทุกฺขํฯ

ตตฺถ กตมํ สุขํ? ยํ กายิกํ สาตํ กายิกํ สุขํ กายสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สุขํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ ทุกฺขํ? ยํ กายิกํ อสาตํ กายิกํ ทุกฺขํ กายสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ กายสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ สุขํ อิทญฺจ ทุกฺขํ สนฺตา โหนฺติ สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา’’ติฯ

๕๙๕. ‘‘ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา’’ติ อตฺถิ โสมนสฺสํ, อตฺถิ โทมนสฺสํฯ

ตตฺถ กตมํ โสมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘โสมนสฺสํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ? ยํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘โทมนสฺสํ’’ฯ อิติ อิทญฺจ โสมนสฺสํ อิทญฺจ โทมนสฺสํ ปุเพฺพว สนฺตา โหนฺติ สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา’’ติฯ

๕๙๖. ‘‘อทุกฺขมสุข’’นฺติ ยํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อทุกฺขมสุข’’นฺติฯ

๕๙๗. ‘‘อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิ’’นฺติ, ตตฺถ กตมา อุเปกฺขา? ยา อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฌุเปกฺขนา มชฺฌตฺตตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขา’’ฯ

ตตฺถ กตมา สติ? ยา สติ อนุสฺสติ…เป…. สมฺมาสติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สติ’’ฯ อยํ สติ อิมาย อุเปกฺขาย วิวฏา โหติ ปริสุทฺธา ปริโยทาตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิ’’นฺติฯ

๕๙๘. ‘‘จตุตฺถ’’นฺติ คณนานุปุพฺพตา จตุตฺถํ, อิทํ จตุตฺถํ สมาปชฺชตีติ จตุตฺถํฯ

๕๙๙. ‘‘ฌาน’’นฺติ อุเปกฺขา, สติ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ

๖๐๐. ‘‘อุปสมฺปชฺชา’’ติ โย จตุตฺถสฺส ฌานสฺส ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

๖๐๑. ‘‘วิหรตี’’ติ…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๖๐๒. ‘‘สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา’’ติ ตตฺถ กตมา รูปสญฺญา? รูปาวจรสมาปตฺตึ สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาริสฺส วา สญฺญา สญฺชานนา สญฺชานิตตฺตํ – อิมา วุจฺจนฺติ ‘‘รูปสญฺญาโย’’ฯ อิมา รูปสญฺญาโย อติกฺกโนฺต โหติ วีติกฺกโนฺต สมติกฺกโนฺตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา’’ติฯ

๖๐๓. ‘‘ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา’’ติ ตตฺถ กตมา ปฏิฆสญฺญา? รูปสญฺญา สทฺทสญฺญา…เป…. โผฏฺฐพฺพสญฺญา – อิมา วุจฺจนฺติ ปฏิฆสญฺญาโยฯ อิมา ปฏิฆสญฺญาโย สนฺตา โหนฺติ สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตาฯ เตน วุจฺจติ ‘‘ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา’’ติฯ

๖๐๔. ‘‘นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา’’ติ ตตฺถ กตมา นานตฺตสญฺญา? อสมาปนฺนสฺส มโนธาตุ สมงฺคิสฺส วา มโนวิญฺญาณธาตุ สมงฺคิสฺส วา สญฺญา สญฺชานนา สญฺชานิตตฺตํ – อิมา วุจฺจนฺติ ‘‘นานตฺตสญฺญาโย’’ฯ อิมา นานตฺตสญฺญาโย น มนสิ กโรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา’’ติฯ

๖๐๕. ‘‘อนโนฺต อากาโส’’ติ, ตตฺถ กตโม อากาโส? โย อากาโส อากาสคตํ อฆํ อฆคตํ วิวโร วิวรคตํ อสมฺผุฏฺฐํ จตูหิ มหาภูเตหิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อากาโส’’ฯ ตสฺมิํ อากาเส จิตฺตํ ฐเปติ สณฺฐเปติ อนนฺตํ ผรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อนโนฺต อากาโส’’ติฯ

๖๐๖. ‘‘อากาสานญฺจายตน’’นฺติ อากาสานญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาริสฺส วา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมาฯ

๖๐๗. ‘‘อุปสมฺปชฺชา’’ติ โย อากาสานญฺจายตนสฺส ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

๖๐๘. ‘‘วิหรตี’’ติ…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๖๐๙. ‘‘สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺมา’’ติ อิมํ อากาสานญฺจายตนํ อติกฺกโนฺต โหติ วีติกฺกโนฺต สมติกฺกโนฺตฯ เตน วุจฺจติ ‘‘สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺมา’’ติฯ

๖๑๐. ‘‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’’นฺติ ตํเยว อากาสํ วิญฺญาเณน ผุฏฺฐํ มนสิ กโรติ อนนฺตํ ผรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’’นฺติฯ

๖๑๑. ‘‘วิญฺญาณญฺจายตน’’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาริสฺส วา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมาฯ

๖๑๒. ‘‘อุปสมฺปชฺชา’’ติ โย วิญฺญาณญฺจายตนสฺส ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

๖๑๓. ‘‘วิหรตี’’ติ…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๖๑๔. “สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺมา”ติ อิมํ วิญฺญาณญฺจายตนํ อติกฺกโนฺต โหติ วีติกฺกโนฺต สมติกฺกโนฺตฯ เตน วุจฺจติ “สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺมา”ติฯ

๖๑๕. “นตฺถิ กิญฺจี”ติ ตํเยว วิญฺญาณํ ภาเวติ วิภาเวติ อนฺตรภาเวติ, “นตฺถิ กิญฺจี”ติ ปสฺสติฯ เตน วุจฺจติ “นตฺถิ กิญฺจี”ติฯ

๖๑๖. “อากิญฺจญฺญายตน”นฺติ อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาริสฺส วา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมาฯ

๖๑๗. “อุปสมฺปชฺชา”ติ โย อากิญฺจญฺญายตนสฺส ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

๖๑๘. “วิหรตี”ติ ...เป.... เตน วุจฺจติ “วิหรตี”ติฯ

๖๑๙. “สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺมา”ติ อิมํ อากิญฺจญฺญายตนํ อติกฺกโนฺต โหติ วีติกฺกโนฺต สมติกฺกโนฺตฯ เตน วุจฺจติ “สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺมา”ติฯ

“เนวสญฺญีนาสญฺญี”ติ ตํเยว อากิญฺจญฺญายตนํ สนฺตโต มนสิ กโรติ สงฺขาราวเสสสมาปตฺตึ ภาเวติฯ เตน วุจฺจติ “เนวสญฺญีนาสญฺญี”ติ [อยํ ปาโฐ มาติกายํ นตฺถิ, นิเทฺทเส ปน สพฺพโปตฺถเกสุ ทิสฺสติ]ฯ

๖๒๐. “เนวสญฺญานาสญฺญายตน”นฺติ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาริสฺส วา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมาฯ

๖๒๑. “อุปสมฺปชฺชา”ติ โย เนวสญฺญานาสญฺญายตนสฺส ลาโภ ปฏิลาโภ ปตฺติ สมฺปตฺติ ผุสนา สจฺฉิกิริยา อุปสมฺปทาฯ

๖๒๒. “วิหรตี”ติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหรติฯ เตน วุจฺจติ “วิหรตี”ติฯ

สุตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๑. รูปาวจรกุสลํ

๖๒๓. จตฺตาริ ฌานานิ – ปฐมํ ฌานํ, ทุติยํ ฌานํ, ตติยํ ฌานํ, จตุตฺถํ ฌานํฯ

๖๒๔. ตตฺถ กตมํ ปฐมํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ...เป.... ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ปญฺจงฺคิกํ ฌานํ โหติ – วิตโกฺก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ “ปฐมํ ฌานํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ ทุติยํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ , ตสฺมึ สมเย ติวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุติยํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ ตติยํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิราคา…เป…. ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ตติยํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ จตุตฺถํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สุขสฺส จ ปหานา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – อุเปกฺขา, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘จตุตฺถํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

จตุกฺกํฯ

๖๒๕. อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ปญฺจงฺคิกํ ฌานํ โหติ – วิตโกฺก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปฐมํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ อวิตกฺกํ วิจารมตฺตํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย จตุรงฺคิกํ ฌานํ โหติ – วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุติยํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ติวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ตติยํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิราคา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘จตุตฺถํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สุขสฺส จ ปหานา…เป…. ปญฺจมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – อุเปกฺขา, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปญฺจมํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ปญฺจกํฯ

๒. อรูปาวจรกุสลํ

๖๒๖. อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย อรูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – อุเปกฺขา, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘จตุตฺถํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

๓. โลกุตฺตรกุสลํ

๖๒๗. จตฺตาริ ฌานานิ – ปฐมํ ฌานํ, ทุติยํ ฌานํ, ตติยํ ฌานํ, จตุตฺถํ ฌานํฯ

๖๒๘. ตตฺถ กตมํ ปฐมํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ปญฺจงฺคิกํ ฌานํ โหติ – วิตกฺโก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปฐมํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ ทุติยํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ติวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุติยํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ ตติยํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา ปีติยา จ วิราคา…เป.… ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ตติยํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ จตุตฺถํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา สุขสฺส จ ปหานา …เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – อุเปกฺขา, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘จตุตฺถํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

จตุกฺกํฯ

๖๒๙. อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ปญฺจงฺคิกํ ฌานํ โหติ – วิตกฺโก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปฐมํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ อวิตกฺกํ วิจารมตฺตํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย จตุรงฺคิกํ ฌานํ โหติ วิจาโร ปีติ สุขํ จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุติยํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ติวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ตติยํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา ปีติยา จ วิราคา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘จตุตฺถํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา สุขสฺส จ ปหานา…เป.… ปญฺจมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – อุเปกฺขา, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปญฺจมํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ปญฺจกํฯ

๔. รูปาวจรวิปากา

๖๓๐. จตฺตาริ ฌานานิ – ปฐมํ ฌานํ, ทุติยํ ฌานํ, ตติยํ ฌานํ, จตุตฺถํ ฌานํฯ

๖๓๑. ตตฺถ กตมํ ปฐมํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ปญฺจงฺคิกํ ฌานํ โหติ – วิตโกฺก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปฐมํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ ทุติยํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ…เป.… ตติยํ ฌานํ…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ…เป.… ปฐมํ ฌานํ…เป.… ปญฺจมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – อุเปกฺขา, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปญฺจมํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตา…เป.…ฯ

๕. อรูปาวจรวิปากา

๖๓๒. อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย อรูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว อรูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – อุเปกฺขา, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘จตุตฺถํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

๖. โลกุตฺตรวิปากา

๖๓๓. จตฺตาริ ฌานานิ – ปฐมํ ฌานํ, ทุติยํ ฌานํ, ตติยํ ฌานํ, จตุตฺถํ ฌานํฯ

๖๓๔. ตตฺถ กตมํ ปฐมํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ, ตสฺมึ สมเย ปญฺจงฺคิกํ ฌานํ โหติ – วิตโกฺก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปฐมํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ ทุติยํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส ฌานสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ …เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ…เป…. ปฐมํ ฌานํ…เป…. ปญฺจมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – อุเปกฺขา, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปญฺจมํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

๗. รูปารูปาวจรกิริยา

๖๓๕. จตฺตาริ ฌานานิ – ปฐมํ ฌานํ, ทุติยํ ฌานํ, ตติยํ ฌานํ, จตุตฺถํ ฌานํฯ

๖๓๖. ตตฺถ กตมํ ปฐมํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปาวจรํ ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปฐวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ปญฺจงฺคิกํ ฌานํ โหติ – วิตโกฺก, วิจาโร, ปีติ, สุขํ, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปฐมํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ ทุติยํ ฌานํ? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปาวจรํ ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ…เป…. ปฐมํ ฌานํ…เป…. ปญฺจมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปฐวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – อุเปกฺขา, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปญฺจมํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาฯ

๖๓๗. อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย อรูปาวจรํ ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ สมเย ทุวงฺคิกํ ฌานํ โหติ – อุเปกฺขา, จิตฺตเสฺสกคฺคตาฯ อิทํ วุจฺจติ ‘‘จตุตฺถํ ฌานํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา ฌานสมฺปยุตฺตาติฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปญฺหาปุจฺฉกํ

๖๓๘. จตฺตาริ ฌานานิ – อิธ ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ…เป…. วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ

สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ…เป…. ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ – ‘‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’’ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ…เป…. สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิํ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ

๖๓๙. จตุนฺนํ ฌานานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป…. กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๖๔๐. สิยา กุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ ตีณิ ฌานานิ – เอตฺถุปฺปนฺนํ สุขํ เวทนํ ฐเปตฺวา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, จตุตฺถํ ฌานํ – เอตฺถุปฺปนฺนํ อทุกฺขมสุขํ เวทนํ ฐเปตฺวา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํฯ สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ สิยา อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกา, สิยา อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกาฯ ปฐมํ ฌานํ – เอตฺถุปฺปเนฺน วิตกฺกวิจาเร ฐเปตฺวา สวิตกฺกํ สวิจารํ, ตีณิ ฌานานิ อวิตกฺกอวิจาราฯ เทฺว ฌานานิ – เอตฺถุปฺปนฺนํ ปีติํ ฐเปตฺวา ปีติสหคตา, ตีณิ ฌานานิ – เอตฺถุปฺปนฺนํ สุขํ ฐเปตฺวา สุขสหคตา, จตุตฺถํ ฌานํ – เอตฺถุปฺปนฺนํ อุเปกฺขํ ฐเปตฺวา อุเปกฺขาสหคตํฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สิยา อาจยคามิโน, สิยา อปจยคามิโน, สิยา เนวาจยคามินาปจยคามิโนฯ สิยา เสกฺขา, สิยา อเสกฺขา, สิยา เนวเสกฺขนาเสกฺขาฯ สิยา มหคฺคตา, สิยา อปฺปมาณาฯ ตีณิ ฌานานิ น วตฺตพฺพา ปริตฺตารมฺมณาติปิ, มหคฺคตารมฺมณาติปิ, สิยา อปฺปมาณารมฺมณา , สิยา น วตฺตพฺพา อปฺปมาณารมฺมณาติ; จตุตฺถํ ฌานํ สิยา ปริตฺตารมฺมณํ, สิยา มหคฺคตารมฺมณํ, สิยา อปฺปมาณารมฺมณํ; สิยา น วตฺตพฺพํ ปริตฺตารมฺมณนฺติปิ, มหคฺคตารมฺมณนฺติปิ, อปฺปมาณารมฺมณนฺติปิ ฯ สิยา มชฺฌิมา, สิยา ปณีตาฯ สิยา สมฺมตฺตนิยตา, สิยา อนิยตาฯ ตีณิ ฌานานิ น มคฺคารมฺมณา, สิยา มคฺคเหตุกา, สิยา มคฺคาธิปติโน, สิยา น วตฺตพฺพา มคฺคเหตุกาติปิ, มคฺคาธิปติโนติปิ; จตุตฺถํ ฌานํ สิยา มคฺคารมฺมณํ, สิยา มคฺคเหตุกํ, สิยา มคฺคาธิปติ, สิยา น วตฺตพฺพํ มคฺคารมฺมณนฺติปิ, มคฺคเหตุกนฺติปิ มคฺคาธิปตีติปิฯ สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทิโนฯ สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ ตีณิ ฌานานิ น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาติปิ, อนาคตารมฺมณาติปิ, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปิ; จตุตฺถํ ฌานํ สิยา อตีตารมฺมณํ, สิยา อนาคตารมฺมณํ, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณํ, สิยา น วตฺตพฺพํ อตีตารมฺมณนฺติปิ, อนาคตารมฺมณนฺติปิ, ปจฺจุปฺปนฺนารมณนฺติปิฯ สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ ตีณิ ฌานานิ พหิทฺธารมฺมณา, จตุตฺถํ ฌานํ สิยา อชฺฌตฺตารมฺมณํ, สิยา พหิทฺธารมฺมณํ, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณํ, สิยา น วตฺตพฺพํ อชฺฌตฺตารมฺมณนฺติปิ, พหิทฺธารมฺมณนฺติปิ, อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณนฺติปิฯ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆาฯ

๒. ทุกํ

๖๔๑. น เหตู, สเหตุกา, เหตุสมฺปยุตฺตา, น วตฺตพฺพา ‘‘เหตู เจว สเหตุกา จา’’ติ, สเหตุกา เจว น จ เหตู, น วตฺตพฺพา ‘‘เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตู, น เหตู สเหตุกาฯ

สปฺปจฺจยา, สงฺขตา, อนิทสฺสนา, อปฺปฏิฆา, อรูปา , สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตรา, เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยาฯ

โน อาสวา, สิยา สาสวา, สิยา อนาสวา, อาสววิปฺปยุตฺตา, น วตฺตพฺพา ‘‘อาสวา เจว สาสวา จา’’ติ, สิยา สาสวา เจว โน จ อาสวา, สิยา น วตฺตพฺพา ‘‘สาสวา เจว โน จ อาสวา’’ติฯ น วตฺตพฺพา ‘‘อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติ’’ปิ, อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปิฯ สิยา อาสววิปฺปยุตฺตา สาสวา, สิยา อาสววิปฺปยุตฺตา อนาสวาฯ

โน สํโยชนา…เป.… โน คนฺถา…เป.… โน โอฆา…เป.… โน โยคา…เป.… โน นีวรณา…เป.… โน ปรามาสา…เป.… สารมฺมณา, โน จิตฺตา, เจตสิกา, จิตฺตสมฺปยุตฺตา, จิตฺตสํสฏฺฐา, จิตฺตสมุฏฺฐานา, จิตฺตสหภุโน, จิตฺตานุปริวตฺติโน, จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานา, จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโน, จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโน, พาหิรา, โน อุปาทา, สิยา อุปาทินฺนา, สิยา อนุปาทินฺนาฯ

โน อุปาทานา…เป.… โน กิเลสา…เป.… น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, น ภาวนาย ปหาตพฺพา, น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ ปฐมํ ฌานํ – เอตฺถุปฺปนฺนํ วิตกฺกํ ฐเปตฺวา สวิตกฺกํ, ตีณิ ฌานานิ อวิตกฺกาฯ ปฐมํ ฌานํ – เอตฺถุปฺปนฺนํ วิจารํ ฐเปตฺวา สวิจารํ, ตีณิ ฌานานิ อวิจาราฯ เทฺว ฌานานิ – เอตฺถุปฺปนฺนํ ปีตึ ฐเปตฺวา สปฺปีติกา, เทฺว ฌานานิ อปฺปีติกาฯ เทฺว ฌานานิ – เอตฺถุปฺปนฺนํ ปีตึ ฐเปตฺวา ปีติสหคตา, เทฺว ฌานานิ น ปีติสหคตาฯ ตีณิ ฌานานิ – เอตฺถุปฺปนฺนํ สุขํ ฐเปตฺวา สุขสหคตา, จตุตฺถํ ฌานํ น สุขสหคตํฯ จตุตฺถํ ฌานํ – เอตฺถุปฺปนฺนํ อุเปกฺขํ ฐเปตฺวา อุเปกฺขาสหคตํ, ตีณิ ฌานานิ อุเปกฺขาสหคตา, น กามาวจรา, สิยา รูปาวจรา, สิยา น รูปาวจรา, ตีณิ ฌานานิ น อรูปาวจรา, จตุตฺถํ ฌานํ สิยา อรูปาวจรํ, สิยา น อรูปาวจรํ, สิยา ปริยาปนฺนา, สิยา อปริยาปนฺนา, สิยา นิยฺยานิกา, สิยา อนิยฺยานิกา, สิยา นิยตา, สิยา อนิยตา, สิยา สอุตฺตรา, สิยา อนุตฺตรา, อรณาติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

ฌานวิภงฺโค นิฏฺฐิโตฯ

๑๓. อปฺปมญฺญาวิภงฺโค

๑. สุตฺตนฺตภาชนียํ

๖๔๒. จตโสฺส อปฺปมญฺญาโย – อิธ ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ, ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํ [จตุตฺถึ (สี.)]ฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชฺชน [อพฺยาปชฺฌเน (สี. สฺยา.)] ผริตฺวา วิหรติฯ กรุณาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ, ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ กรุณาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชฺชน ผริตฺวา วิหรติฯ มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ, ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ มุทิตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชฺชน ผริตฺวา วิหรติฯ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ, ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชฺชน ผริตฺวา วิหรติฯ

๑. เมตฺตา

๖๔๓. กถญฺจ ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ? เสยฺยถาปิ นาม เอกํ ปุคฺคลํ ปิยํ มนาปํ ทิสฺวา เมตฺตาเยยฺย, เอวเมว สเพฺพ สเตฺต เมตฺตาย ผรติฯ

ตตฺถ กตมา เมตฺตา? ยา สเตฺตสุ เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เมตฺตา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขโนฺธ ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ’’ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย เมตฺตาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจฺจติ ‘‘เมตฺตาสหคเตน เจตสา’’ติฯ

๖๔๔. ‘‘เอกํ ทิส’’นฺติ ปุรตฺถิมํ วา ทิสํ ปจฺฉิมํ วา ทิสํ อุตฺตรํ วา ทิสํ ทกฺขิณํ วา ทิสํ อุทฺธํ วา อโธ วา ติริยํ วา วิทิสํ วาฯ

๖๔๕. ‘‘ผริตฺวา’’ติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวาฯ

๖๔๖. ‘‘วิหรตี’’ติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหรติฯ เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๖๔๗. ‘‘ตถา ทุติย’’นฺติ ยเถว เอกํ ทิสํ ตถา ทุติยํ ทิสํ ตถา ตติยํ ทิสํ ตถา จตุตฺถํ ทิสํ ตถา อุทฺธํ ตถา อโธ ตถา ติริยํ ตถา วิทิสํฯ

๖๔๘. ‘‘สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก’’นฺติ สเพฺพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิเสฺสสํฯ ปริยาทายวจนเมตํ – ‘‘สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก’’นฺติฯ

๖๔๙. “เมตฺตาสหคเตน เจตสา”ติ ตตฺถ กตมา เมตฺตา? ยา สเตฺตสุ เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ “เมตฺตา”ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย เมตฺตาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจฺจติ “เมตฺตาสหคเตน เจตสา”ติฯ

๖๕๐. “วิปุเลนา”ติ ยํ วิปุลํ ตํ มหคฺคตํ, ยํ มหคฺคตํ ตํ อปฺปมาณํ, ยํ อปฺปมาณํ โส อเวโร, โย อเวโร โส อพฺยาปโชฺช [อพฺยาปโชฺฌ (สี. สฺยา.)]ฯ

๖๕๑. “ผริตฺวา”ติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวาฯ

๖๕๒. “วิหรตี”ติ...เป.... เตน วุจฺจติ “วิหรตี”ติฯ

๒. กรุณา

๖๕๓. กถญฺจ ภิกฺขุ กรุณาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ? เสยฺยถาปิ นาม เอกํ ปุคฺคลํ ทุคฺคตํ ทุรูเปตํ ทิสฺวา กรุณาเยยฺย, เอวเมว สเพฺพ สเตฺต กรุณาย ผรติฯ

ตตฺถ กตมา กรุณา? ยา สเตฺตสุ กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ “กรุณา”ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย กรุณาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจฺจติ “กรุณาสหคเตน เจตสา”ติฯ

๖๕๔. “เอกํ ทิส”นฺติ ปุรตฺถิมํ วา ทิสํ ปจฺฉิมํ วา ทิสํ อุตฺตรํ วา ทิสํ ทกฺขิณํ วา ทิสํ อุทฺธํ วา อโธ วา ติริยํ วา วิทิสํ วาฯ

๖๕๕. “ผริตฺวา”ติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวาฯ

๖๕๖. “วิหรตี”ติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ จรติ วิหรติฯ เตน วุจฺจติ “วิหรตี”ติฯ

๖๕๗. “ตถา ทุติย”นฺติ ยเถว เอกํ ทิสํ ตถา ทุติยํ ทิสํ ตถา ตติยํ ทิสํ ตถา จตุตฺถํ ทิสํ ตถา อุทฺธํ ตถา อโธ ตถา ติริยํ ตถา วิทิสํฯ

๖๕๘. “สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก”นฺติ สเพฺพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิเสฺสสํฯ ปริยาทายวจนเมตํ – “สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก”นฺติฯ

๖๕๙. “กรุณาสหคเตน เจตสา”ติ ตตฺถ กตมา กรุณา? ยา สเตฺตสุ กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ “กรุณา”ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ...เป.... ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ “จิตฺตํ”ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย กรุณาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจฺจติ

‘‘กรุณาสหคเตน เจตสา’’ติฯ

๖๖๐. ‘‘วิปุเลนา’’ติ ยํ วิปุลํ ตํ มหคฺคตํ, ยํ มหคฺคตํ ตํ อปฺปมาณํ, ยํ อปฺปมาณํ โส อเวโร, โย อเวโร โส อพฺยาปโชฺชฯ

๖๖๑. ‘‘ผริตฺวา’’ติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวาฯ

๖๖๒. ‘‘วิหรตี’’ติ…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๓. มุทิตา

๖๖๓. กถญฺจ ภิกฺขุ มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ? เสยฺยถาปิ นาม เอกํ ปุคฺคลํ ปิยํ มนาปํ ทิสฺวา มุทิโต อสฺส, เอวเมว สเพฺพ สเตฺต มุทิตาย ผรติฯ

ตตฺถ กตมา มุทิตา? ยา สเตฺตสุ มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตฺตํ มุทิตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มุทิตา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ’’ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย มุทิตาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจฺจติ ‘‘มุทิตาสหคเตน เจตสา’’ติฯ

๖๖๔. ‘‘เอกํ ทิส’’นฺติ ปุรตฺถิมํ วา ทิสํ ปจฺฉิมํ วา ทิสํ อุตฺตรํ วา ทิสํ ทกฺขิณํ วา ทิสํ อุทฺธํ วา อโธ วา ติริยํ วา วิทิสํ วาฯ

๖๖๕. ‘‘ผริตฺวา’’ติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวาฯ

๖๖๖. ‘‘วิหรตี’’ติ…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๖๖๗. ‘‘ตถา ทุติย’’นฺติ ยเถว เอกํ ทิสํ ตถา ทุติยํ ทิสํ ตถา ตติยํ ทิสํ ตถา จตุตฺถํ ทิสํ ตถา อุทฺธํ ตถา อโธ ตถา ติริยํ ตถา วิทิสํฯ

๖๖๘. ‘‘สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก’’นฺติ สเพฺพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิเสฺสสํฯ ปริยาทายวจนเมตํ – ‘‘สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก’’นฺติฯ

๖๖๙. ‘‘มุทิตาสหคเตน เจตสา’’ติ ตตฺถ กตมา มุทิตา? ยา สเตฺตสุ มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตฺตํ มุทิตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มุทิตา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ’’ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย มุทิตาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจฺจติ ‘‘มุทิตาสหคเตน เจตสา’’ติฯ

๖๗๐. ‘‘วิปุเลนา’’ติ ยํ วิปุลํ ตํ มหคฺคตํ, ยํ มหคฺคตํ ตํ อปฺปมาณํ, ยํ อปฺปมาณํ โส อเวโร, โย อเวโร โส อพฺยาปโชฺชฯ

๖๗๑. ‘‘ผริตฺวา’’ติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวาฯ

๖๗๒. ‘‘วิหรตี’’ติ …เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๔. อุเปกฺขา

๖๗๓. กถญฺจ ภิกฺขุ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ? เสยฺยถาปิ นาม เอกํ ปุคฺคลํ เนว มนาปํ น อมนาปํ ทิสฺวา อุเปกฺขโก อสฺส, เอวเมว สเพฺพ สเตฺต อุเปกฺขาย ผรติฯ

ตตฺถ กตมา อุเปกฺขา? ยา สเตฺตสุ อุเปกฺขา อุเปกฺขายนา อุเปกฺขายิตตฺตํ อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ’’ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย อุเปกฺขาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา’’ติฯ

๖๗๔. ‘‘เอกํ ทิส’’นฺติ ปุรตฺถิมํ วา ทิสํ ปจฺฉิมํ วา ทิสํ อุตฺตรํ วา ทิสํ ทกฺขิณํ วา ทิสํ อุทฺธํ วา อโธ วา ติริยํ วา วิทิสํ วาฯ

๖๗๕. ‘‘ผริตฺวา’’ติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวาฯ

๖๗๖. ‘‘วิหรตี’’ติ…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

๖๗๗. ‘‘ตถา ทุติย’’นฺติ ยเถว เอกํ ทิสํ ตถา ทุติยํ ทิสํ ตถา ตติยํ ทิสํ ตถา จตุตฺถํ ทิสํ ตถา อุทฺธํ ตถา อโธ ตถา ติริยํ ตถา วิทิสํฯ

๖๗๘. ‘‘สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก’’นฺติ สเพฺพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิเสฺสสํฯ ปริยาทายวจนเมตํ – ‘‘สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลก’’นฺติฯ

๖๗๙. ‘‘อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา’’ติ, ตตฺถ กตมา อุเปกฺขา? ยา สเตฺตสุ อุเปกฺขา อุเปกฺขายนา อุเปกฺขายิตตฺตํ อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขา’’ฯ

ตตฺถ กตมํ จิตฺตํ? ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ…เป…. ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จิตฺตํ’’ฯ อิทํ จิตฺตํ อิมาย อุเปกฺขาย สหคตํ โหติ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํฯ เตน วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา’’ติฯ

๖๘๐. ‘‘วิปุเลนา’’ติ ยํ วิปุลํ ตํ มหคฺคตํ, ยํ มหคฺคตํ ตํ อปฺปมาณํ, ยํ อปฺปมาณํ โส อเวโร, โย อเวโร โส อพฺยาปโชฺชฯ

๖๘๑. ‘‘ผริตฺวา’’ติ ผริตฺวา อธิมุจฺจิตฺวาฯ

๖๘๒. ‘‘วิหรตี’’ติ…เป…. เตน วุจฺจติ ‘‘วิหรตี’’ติฯ

สุตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๖๘๓. จตโสฺส อปฺปมญฺญาโย – เมตฺตา, กรุณา, มุทิตา, อุเปกฺขาฯ

๖๘๔. ตตฺถ กตมา เมตฺตา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ เมตฺตาสหคตํ , ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เมตฺตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมา เมตฺตา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ เมตฺตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เมตฺตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมา เมตฺตา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิราคา…เป…. ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ เมตฺตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เมตฺตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๘๕. อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ เมตฺตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เมตฺตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ อวิตกฺกํ วิจารมตฺตํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ เมตฺตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เมตฺตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ เมตฺตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เมตฺตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิราคา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ เมตฺตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เมตฺตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๘๖. ตตฺถ กตมา กรุณา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กรุณา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมา กรุณา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิราคา…เป…. ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กรุณา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมา กรุณา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิราคา…เป…. ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กรุณา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๘๗. อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กรุณา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ อวิตกฺกํ วิจารมตฺตํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กรุณา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กรุณา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิราคา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กรุณา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๘๘. ตตฺถ กตมา มุทิตา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ มุทิตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตฺตํ มุทิตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มุทิตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา มุทิตาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมา มุทิตา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ มุทิตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย มุทิตา มุทิตายตนา มุทิตายิตตฺตํ มุทิตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มุทิตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา มุทิตาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมา มุทิตา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิราคา…เป…. ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ มุทิตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตฺตํ มุทิตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มุทิตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา มุทิตาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๘๙. อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ มุทิตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตฺตํ มุทิตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มุทิตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา มุทิตาย สมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ อวิตกฺกํ วิจารมตฺตํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ มุทิตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตฺตํ มุทิตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มุทิตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา มุทิตาย สมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ มุทิตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตฺตํ มุทิตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มุทิตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา มุทิตาย สมฺปยุตฺตาฯ

อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ ปีติยา จ วิราคา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ มุทิตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตฺตํ มุทิตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มุทิตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา มุทิตาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๐. ตตฺถ กตมา อุเปกฺขา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สุขสฺส จ ปหานา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ อุเปกฺขาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย อุเปกฺขา อุเปกฺขายนา อุเปกฺขายิตตฺตํ อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา อุเปกฺขาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๑. จตโสฺส อปฺปมญฺญาโย – เมตฺตา, กรุณา, มุทิตา, อุเปกฺขาฯ

๖๙๒. ตตฺถ กตมา เมตฺตา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ เมตฺตาสหคตํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ เมตฺตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เมตฺตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมา เมตฺตา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ เมตฺตาสหคตํ , ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. ปฐมํ ฌานํ…เป…. ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ เมตฺตาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เมตฺตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๓. ตตฺถ กตมา กรุณา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ กรุณาสหคตํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กรุณา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมา กรุณา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ กรุณาสหคตํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. ปฐมํ ฌานํ…เป…. ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ กรุณาสหคตํ, ยา ตสฺมึ สมเย กรุณา กรุณายนา กรุณายิตตฺตํ กรุณาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กรุณา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา กรุณาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๔. ตตฺถ กตมา มุทิตา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ มุทิตาสหคตํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อ

วิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ มุทิตาสหคตํ, ยา ตสฺมิํ สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตฺตํ มุทิตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มุทิตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา มุทิตาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมา มุทิตา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ มุทิตาสหคตํ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. ปฐมํ ฌานํ…เป…. ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ มุทิตาสหคตํ, ยา ตสฺมิํ สมเย มุทิตา มุทิตายนา มุทิตายิตตฺตํ มุทิตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มุทิตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา มุทิตาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๕. ตตฺถ กตมา อุเปกฺขา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สุขสฺส จ ปหานา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ อุเปกฺขาสหคตํ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ อุเปกฺขาสหคตํ, ยา ตสฺมิํ สมเย อุเปกฺขา อุเปกฺขายนา อุเปกฺขายิตตฺตํ อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา อุเปกฺขาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๖. จตโสฺส อปฺปมญฺญาโย – เมตฺตา, กรุณา, มุทิตา, อุเปกฺขาฯ

๖๙๗. ตตฺถ กตมา เมตฺตา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย รูปาวจรํ ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฎฺฐธมฺมสุขวิหารํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ เมตฺตาสหคตํ, ยา ตสฺมิํ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เมตฺตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมา เมตฺตา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย รูปาวจรํ ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฎฺฐธมฺมสุขวิหารํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. ปฐมํ ฌานํ…เป…. ทุติยํ ฌานํ…เป…. ตติยํ ฌานํ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ เมตฺตาสหคตํ, ยา ตสฺมิํ สมเย เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘เมตฺตา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เมตฺตาย สมฺปยุตฺตาฯ

๖๙๘. ตตฺถ กตมา กรุณา…เป…. ตตฺถ กตมา มุทิตา…เป…. ตตฺถ กตมา อุเปกฺขา? อิธ ภิกฺขุ ยสฺมิํ สมเย รูปาวจรํ ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฎฺฐธมฺมสุขวิหารํ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ อุเปกฺขาสหคตํ, ยา ตสฺมิํ สมเย อุเปกฺขา อุเปกฺขายนา อุเปกฺขายิตตฺตํ อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุเปกฺขา’’ฯ อวเสสา ธมฺมา อุเปกฺขาย สมฺปยุตฺตาฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปญฺหาปุจฺฉกํ

๖๙๙. จตโสฺส อปฺปมญฺญาโย – อิธ ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ, อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺชน ผริตฺวา วิหรติ; กรุณาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ, อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ กรุณาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺชน ผริตฺวา วิหรติ; มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ, อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ มุทิตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺชน ผริตฺวา วิหรติ; อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ, อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺชน ผริตฺวา วิหรติฯ

๗๐๐. จตุนฺนํ อปฺปมญฺญานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป.… กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๗๐๑. สิยา กุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ ติโสฺส อปฺปมญฺญาโย สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, อุเปกฺขา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยาฯ อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกาฯ ติโสฺส อปฺปมญฺญาโย สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจารา; อุเปกฺขา อวิตกฺกอวิจาราฯ ติโสฺส อปฺปมญฺญาโย สิยา ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, น อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น วตฺตพฺพา ปีติสหคตาติ; อุเปกฺขา อุเปกฺขาสหคตาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ สิยา อาจยคามิโน, สิยา เนวาจยคามินาปจยคามิโน, เนวเสกฺขนาเสกฺขา, มหคฺคตา, น วตฺตพฺพา ปริตฺตารมฺมณาติปิ, มหคฺคตารมฺมณาติปิ, อปฺปมาณารมฺมณาติปิฯ มชฺฌิมา, อนิยตา, น วตฺตพฺพา มคฺคารมฺมณาติปิ, มคฺคเหตุกาติปิ , มคฺคาธิปติโนติปิฯ สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทิโนฯ สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาติปิ, อนาคตารมฺมณาติปิ, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปิฯ สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธา, พหิทฺธารมฺมณา, อนิทสฺสนอปฺปฏิฆาฯ

๒. ทุกํ

๗๐๒. เมตฺตา เหตุ, ติโสฺส อปฺปมญฺญาโย น เหตู, สเหตุกา, เหตุสมฺปยุตฺตาฯ เมตฺตา เหตุ เจว สเหตุกา จ; ติโสฺส อปฺปมญฺญาโย น วตฺตพฺพา เหตู เจว สเหตุกา จาติ, สเหตุกา เจว น จ เหตูฯ เมตฺตา เหตุ เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จ; ติโสฺส อปฺปมญฺญาโย น วตฺตพฺพา เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จาติ, เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตูฯ ติโสฺส อปฺปมญฺญาโย น เหตู สเหตุกา; เมตฺตา น วตฺตพฺพา น เหตุ สเหตุกาติปิ, น เหตุ อเหตุกาติปิฯ

สปฺปจฺจยา, สงฺขตา, อนิทสฺสนา, อปฺปฏิฆา, อรูปา, โลกิยา, เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยา, โน อาสวา, สาสวา, อาสววิปฺปยุตฺตา , น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวา จาติ, สาสวา เจว โน จ อาสวา, น วตฺตพฺพา อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปิ, อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปิฯ อาสววิปฺปยุตฺตา สาสวาฯ

โน สํโยชนา…เป.… โน คนฺถา…เป.… โน โอฆา…เป.… โน โยคา…เป.… โน นีวรณา…เป.… โน ปรามาสา …เป.… สารมฺมณา, โน จิตฺตา, เจตสิกา, จิตฺตสมฺปยุตฺตา, จิตฺตสํสฏฺฐา, จิตฺตสมุฏฺฐานา, จิตฺตสหภุโน, จิตฺตานุปริวตฺติโน, จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานา, จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโน, จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโน, พาหิรา, โน อุปาทา, สิยา อุปาทินฺนา, สิยา อนุปาทินฺนาฯ

โน อุปาทานา…เป.… โน กิเลสา…เป.… น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, น ภาวนาย ปหาตพฺพา, น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ ติโสฺส อปฺปมญฺญาโย สิยา สวิตกฺกา, สิยา อวิตกฺกา; อุเปกฺขา อวิตกฺกาฯ ติโสฺส อปฺปมญฺญาโย สิยา สวิจารา, สิยา อวิจารา; อุเปกฺขา อวิจาราฯ ติโสฺส อปฺปมญฺญาโย สิยา สปฺปีติกา, สิยา อปฺปีติกา; อุเปกฺขา อปฺปีติกาฯ ติโสฺส อปฺปมญฺญาโย สิยา ปีติสหคตา, สิยา น ปีติสหคตา; อุเปกฺขา น ปีติสหคตาฯ ติโสฺส อปฺปมญฺญาโย สุขสหคตา, อุเปกฺขา น สุขสหคตาฯ อุเปกฺขา อุเปกฺขาสหคตา, ติโสฺส อปฺปมญฺญาโย น อุเปกฺขาสหคตา, น กามาวจรา, รูปาวจรา, น อรูปาวจรา, ปริยาปนฺนา, อนิยฺยานิกา, อนิยตา, สอุตฺตรา, อรณาติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

อปฺปมญฺญาวิภงฺโค นิฏฺฐิโตฯ

๑๔. สิกฺขาปทวิภงฺโค

๑. อภิธมฺมภาชนียํ

๗๐๓ . ปญฺจ สิกฺขาปทานิ – ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ, อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี สิกฺขาปทํ, มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํฯ

๗๐๔. ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมิํ สมเย ปาณาติปาตา อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เวรมณิยา สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมิํ สมเย เจตนา สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เจตนาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, โย ตสฺมิํ สมเย ผสฺโส…เป.… ปคฺคาโห อวิกฺเขโป – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ ฯ

ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป.… โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป.… โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมิํ สมเย ปาณาติปาตา อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เวรมณิยา สมฺปยุตฺตาฯ

๗๐๕. ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมิํ สมเย เจตนา สญฺเจตนา สญฺเจตยิตตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เจตนาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส ผสฺโส…เป.… ปคฺคาโห อวิกฺเขโป – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ฯ

๗๐๖. ตตฺถ กตมํ อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ…เป.… กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี สิกฺขาปทํ…เป.… มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ…เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี

สิกฺขาปทํ? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมึ สมเย สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เวรมณิยา สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ, ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมึ สมเย เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เจตนาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา วิรมนฺตสฺส, โย ตสฺมึ สมเย ผสฺโส…เป.… ปคฺคาโห อวิเกฺขโป – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ฯ

ตตฺถ กตมํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป.… โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป.… โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมึ สมเย สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เวรมณิยา สมฺปยุตฺตาฯ

๗๐๗. ตตฺถ กตมํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมึ สมเย เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เจตนาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา วิรมนฺตสฺส , โย ตสฺมึ สมเย ผสฺโส…เป.… ปคฺคาโห อวิเกฺขโป – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ฯ

๗๐๘. ปญฺจ สิกฺขาปทานิ – ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ, อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี สิกฺขาปทํ , มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํฯ

๗๐๙. ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… ฉนฺทาธิปเตยฺยํ… วีริยาธิปเตยฺยํ… จิตฺตาธิปเตยฺยํ… วีมํสาธิปเตยฺยํ… ฉนฺทาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… วีริยาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… จิตฺตาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… วีมํสาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมึ สมเย ปาณาติปาตา อารติ

วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา เวรมณิยา สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… ฉนฺทาธิปเตยฺยํ… วีริยาธิปเตยฺยํ… จิตฺตาธิปเตยฺยํ… วีมํสาธิปเตยฺยํ… ฉนฺทาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… วีริยาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… จิตฺตาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… วีมํสาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมึ สมเย เจตนา สเญฺจตนา สเญฺจตยิตตฺตํ – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา เจตนาย สมฺปยุตฺตาฯ

ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… ฉนฺทาธิปเตยฺยํ… วีริยาธิปเตยฺยํ… จิตฺตาธิปเตยฺยํ… วีมํสาธิปเตยฺยํ… ฉนฺทาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… วีริยาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… จิตฺตาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… วีมํสาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ … ปณีตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, โย ตสฺมึ สมเย ผสฺโส…เป…. ปคฺคาโห อวิกฺเขโป – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ”ฯ

ตตฺถ กตมํ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป…. โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… ฉนฺทาธิปเตยฺยํ… วีริยาธิปเตยฺยํ… จิตฺตาธิปเตยฺยํ… ฉนฺทาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… วีริยาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… จิตฺตาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ ปาณาติปาตา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมึ สมเย ปาณาติปาตา อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา เวรมณิยา สมฺปยุตฺตา…เป…. อวเสสา ธมฺมา เจตนาย สมฺปยุตฺตา…เป…. ผสฺโส…เป…. ปคฺคาโห อวิกฺเขโป – อิทํ วุจฺจติ “ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ”ฯ

๗๑๐. ตตฺถ กตมํ อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ…เป…. กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี สิกฺขาปทํ…เป…. มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ…เป…. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมึ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… ฉนฺทาธิปเตยฺยํ… วีริยาธิปเตยฺยํ … จิตฺตาธิปเตยฺยํ… วีมํสาธิปเตยฺยํ… ฉนฺทาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… วีริยาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… จิตฺตาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… วีมํสาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมึ สมเย สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต – อิทํ วุจฺจติ “สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ”ฯ อวเสสา ธมฺมา เวรมณิยา สมฺปยุตฺตา …เป…. อวเสสา ธมฺมา เจตนาย สมฺปยุตฺตา…เป…. ผสฺโส…เป…. ปคฺคาโห อวิกฺเขโป – อิทํ วุจฺจติ “สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ”ฯ

๗๑๑. ตตฺถ กตมํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ? ยสฺมิํ สมเย กามาวจเร กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป…. โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… ฉนฺทาธิปเตยฺยํ… วีริยาธิปเตยฺยํ… จิตฺตาธิปเตยฺยํ… ฉนฺทาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… วีริยาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ… ปณีตํ… จิตฺตาธิปเตยฺยํ หีนํ… มชฺฌิมํ ปณีตํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา วิรมนฺตสฺส, ยา ตสฺมิํ สมเย สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา อารติ วิรติ ปฏิวิรติ เวรมณี อกิริยา อกรณํ อนชฺฌาปตฺติ เวลาอนติกฺกโม เสตุฆาโต – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ฯ อวเสสา ธมฺมา เวรมณิยา สมฺปยุตฺตา…เป…. อวเสสา ธมฺมา เจตนาย สมฺปยุตฺตา…เป…. ผโสฺส…เป…. ปคฺคาโห อวิเกฺขโป – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ’’ฯ

๗๑๒. กตเม ธมฺมา สิกฺขา? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา…เป…. ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา สิกฺขาฯ

กตเม ธมฺมา สิกฺขา? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป…. โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา…เป…. ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา สิกฺขาฯ

๗๑๓. กตเม ธมฺมา สิกฺขา? ยสฺมิํ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ…เป…. อรูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ…เป…. โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามิํ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา สิกฺขาฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๒. ปญฺหาปุจฺฉกํ

๗๑๔. ปญฺจ สิกฺขาปทานิ – ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ, อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี สิกฺขาปทํ, มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํฯ

๗๑๕. ปญฺจนฺนํ สิกฺขาปทานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป…. กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๗๑๖. กุสลาเยวฯ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, วิปากธมฺมธมฺมา, อนุปาทินฺนุปาทานิยา, อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกา, สวิตกฺกสวิจารา, สิยา

ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตาฯ

เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพา, เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, อาจยคามิโน , เนวเสกฺขนาเสกฺขา, ปริตฺตา, ปริตฺตารมฺมณา, มชฺฌิมา, อนิยตา, น วตฺตพฺพา มคฺคารมฺมณาติปิ, มคฺคเหตุกาติปิ, มคฺคาธิปติโนติปิฯ สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา , น วตฺตพฺพา อุปฺปาทิโนติ, สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนา, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา, สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธา, พหิทฺธารมฺมณา, อนิทสฺสน อปฺปฏิฆาฯ

๒. ทุกํ

๗๑๗. น เหตู สเหตุกา, เหตุสมฺปยุตฺตาฯ น วตฺตพฺพา ‘‘เหตู เจว สเหตุกา จา’’ติ, สเหตุกา เจว น จ เหตู, น วตฺตพฺพา ‘‘เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จา’’ติ, เหตุสมฺปยุตฺตา เจว น จ เหตู, น เหตุ สเหตูกา, สปฺปจฺจยา, สงฺขตา, อนิทสฺสนา, อปฺปฏิฆา, อรูปา, โลกิยา, เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยาฯ

โน อาสวา, สาสวา, อาสววิปฺปยุตฺตา, น วตฺตพฺพา ‘‘อาสวา เจว สาสวา จา’’ติ, สาสวา เจว โน จ อาสวา, น วตฺตพฺพา ‘‘อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จา’’ติปิ, ‘‘อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวา’’ติปิฯ อาสววิปฺปยุตฺตา สาสวา, โน สํโยชนา…เป.… โน คนฺถา…เป.… โน โอฆา…เป.… โน โยคา…เป.… โน นีวรณา…เป.… โน ปรามาสา…เป.… สารมฺมณา, โน จิตฺตา, เจตสิกา, จิตฺตสมฺปยุตฺตา, จิตฺตสํสฏฺฐา , จิตฺตสมุฏฺฐานา, จิตฺตสหภุโน, จิตฺตานุปริวตฺติโน, จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานา, จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานสหภุโน, จิตฺตสํสฏฺฐสมุฏฺฐานานุปริวตฺติโน , พาหิรา, โน อุปาทา, อนุปาทินฺนา, โน อุปาทานา…เป.… โน กิเลสาฯ

น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา, น ภาวนายปหาตพฺพา, น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา, น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, สวิตกฺกา, สวิจารา, สิยา สปฺปีติกา, สิยา อปฺปีติกา, สิยา ปีติสหคตา, สิยา น ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา น สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น อุเปกฺขาสหคตา, กามาวจรา, น รูปาวจรา, น อรูปาวจรา, ปริยาปนฺนา, อนิยฺยานิกา, อนิยตา, สอุตฺตรา, อรณาติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

สิกฺขาปทวิภงฺค นิฏฺฐิโตฯ

๑๕. ปฏิสมฺภิทาวิภงฺโค

๑. สุตฺตนฺตภาชนียํ

๑. สงฺคหวาโร

๗๑๘. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทา [ปฏิภาณปฏิสมฺภิทา (สฺยา.) เอวมุปริปิ]ฯ อเตฺถ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธเมฺม ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทา, ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ อยํ สงฺคหวาโรฯ

๒. สจฺจวาโร

๗๑๙. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ ทุเกฺข ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทา, ทุกฺขสมุทเย ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทา, ทุกฺขนิโรเธ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทา , ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทา, ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ อยํ สจฺจวาโรฯ

๓. เหตุวาโร

๗๒๐. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ เหตุมฺหิ ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทา, เหตุผเล ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทา, ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ อยํ เหตุวาโรฯ

๔. ธมฺมวาโร

๗๒๑. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ เย ธมฺมา ชาตา ภูตา สญฺชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตุภูตา, อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทา; ยมฺหา ธมฺมา เต ธมฺมา ชาตา ภูตา สญฺชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตุภูตา, เตสุ ธเมฺมสุ ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทา; ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา; ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ อยํ ธมฺมวาโรฯ

๕. ปฏิจฺจสมุปฺปาทวาโร

๗๒๒. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ ชรามรเณ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทา, ชรามรณสมุทเย ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทา, ชรามรณนิโรเธ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทา, ชรามรณนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทา, ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๒๓. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ ชาติยา ญาณํ…เป.… ภเว ญาณํ…เป.… อุปาทาเน ญาณํ…เป.… ตณฺหาย ญาณํ…เป.… เวทนาย ญาณํ…เป.… ผเสฺส ญาณํ…เป.… สฬายตเน ญาณํ…เป.… นามรูเป ญาณํ…เป.… วิญฺญาเณ ญาณํ…เป.… สงฺขาเรสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทา, สงฺขารส

มฺทเย ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทา, สงฺขารนิโรเธ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทา, สงฺขารนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทา, ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ อยํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทวาโรฯ

๖. ปริยตฺติวาโร

๗๒๔. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

ตตฺถ กตมา ธมฺมปฏิสมฺภิทา? อิธ ภิกฺขุ ธมฺมํ ชานาติ – สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณํ คาถํ อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพฺภุตธมฺมํ เวทลฺลํฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘ธมฺมปฏิสมฺภิทา’’ฯ โส ตสฺส ตเสฺสว ภาสิตสฺส อตฺถํ ชานาติ – ‘‘อยํ อิมสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ, อยํ อิมสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ’’ติฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘อตฺถปฏิสมฺภิทา’’ฯ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ อยํ ปริยตฺติวาโรฯ

สุตฺตนฺตภาชนียํฯ

๒. อภิธมฺมภาชนียํ

๑. กุสลวาโร

๗๒๕. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา…เป.… ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ , ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติ, อิเม ธมฺมา กุสลาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทาฯ เตสํ วิปาเก ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทา, ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ, ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๒๖. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมิํ สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป.… โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป.… โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ…เป.… อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน รูปารมฺมณํ วา…เป.… ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมิํ สมเย ผโสฺส โหติ…เป.… อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทาฯ เตสํ วิปาเก ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๒๗. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทาฯ เตสํ วิปาเก ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๒๘. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย อรูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทาฯ เตสํ วิปาเก ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๒๙. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา กุสลา? ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทาฯ เตสํ วิปาเก ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๒. อกุสลวาโร

๗๓๐. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อกุสลา? ยสฺมึ สมเย อกุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา…เป…. ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา อกุสลาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทาฯ เตสํ วิปาเก ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๓๑. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อกุสลา? ยสฺมึ สมเย อกุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตํ…เป…. โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตํ…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตํ…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. โทมนสฺสสหคตํ ปฏิฆสมฺปยุตฺตํ…เป.… โทมนสฺสสหคตํ ปฏิฆสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ วิจิกิจฺฉาสมฺปยุตฺตํ…เป…. อุเปกฺขาสหคตํ อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ วา…เป…. ธมฺมารมฺมณํ วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิกฺเขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา อกุสลาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทาฯ เตสํ วิปาเก ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๓. วิปากวาโร

๗๓๒. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทา ฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ จกฺขุวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ รูปารมฺมณํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, อุเปกฺขา โหติ, จิตฺตเสฺสกคฺคตา โหติ, มนินฺทฺริยํ โหติ, อุเปกฺขินฺทฺริยํ โหติ, ชีวิตินฺทฺริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อเญฺญปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมาฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๓๓. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ โสตวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ สทฺทารมฺมณํ…เป…. ฆานวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ คนฺธารมฺมณํ…เป…. ชิวฺหาวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ รสารมฺมณํ…เป…. กายวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ สุขสหคตํ โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, สุขํ โหติ, จิตฺตเสฺสกคฺคตา โหติ, มนินฺทฺริยํ โหติ, สุขินฺทฺริยํ โหติ, ชีวิตินฺทฺริยํ โหติ , เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อเญฺญปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมาฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๓๔. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากา มโนธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป.… โผฏฺฐพฺพารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, วิตโกฺก โหติ, วิจาโร โหติ, อุเปกฺขา โหติ , จิตฺตเสฺสกคฺคตา โหติ, มนินฺทฺริยํ โหติ, อุเปกฺขินฺทฺริยํ โหติ, ชีวิตินฺทฺริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อเญฺญปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมาฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๓๕. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากา มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป.… ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, วิตโกฺก โหติ, วิจาโร โหติ, ปีติ โหติ, สุขํ โหติ, จิตฺตเสฺสกคฺคตา โหติ, มนินฺทฺริยํ โหติ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ โหติ, ชีวิตินฺทฺริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อเญฺญปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมา ฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๓๖. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากา มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป.… ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, วิตโกฺก โหติ, วิจาโร โหติ, อุเปกฺขา โหติ, จิตฺตเสฺสกคฺคตา โหติ, มนินฺทฺริยํ โหติ, อุเปกฺขินฺทฺริยํ โหติ, ชีวิตินฺทฺริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อเญฺญปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมาฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๓๗. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย กามาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากา มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ โสมนสฺสสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา…เป.… โสมนสฺสสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป.… โสมนสฺสสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา…เป.… โสมนสฺสสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป.… อุเปกฺขาสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา…เป.… อุเปกฺขาสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป.… อุเปกฺขาสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา…เป.… อุเปกฺขาสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน รูปารมฺมณา วา…เป.…

ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๓๘. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย รูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลา ฯ ตเสฺสว รูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ปถวีกสิณํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๓๙. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย อรูปูปปตฺติยา มคฺคํ ภาเวติ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว อรูปาวจรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๔๐. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย โลกุตฺตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยฺยานิกํ อปจยคามึ ทิฏฺฐิคตานํ ปหานาย ปฐมาย ภูมิยา ปตฺติยา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา กุสลาฯ ตเสฺสว โลกุตฺตรสฺส กุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา ภาวิตตฺตา วิปากํ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภิญฺญํ สุญฺญตํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๔๑. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย อกุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากํ จกฺขุวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ รูปารมฺมณํ…เป…. โสตวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ สทฺทารมฺมณํ…เป…. ฆานวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ คนฺธารมฺมณํ…เป…. ชิวฺหาวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อุเปกฺขาสหคตํ รสารมฺมณํ…เป…. กายวิญฺญาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ ทุกฺขสหคตํ โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, ทุกฺขํ โหติ, จิตฺตเสฺสกคฺคตา โหติ, มนินฺทฺริยํ โหติ, ทุกฺขินฺทฺริยํ โหติ, ชีวิตินฺทฺริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อเญฺญปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมาฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๔๒. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย อกุสลสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา อุปจิตตฺตา วิปากา มโนธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป…. โผฏฺฐพฺพารมฺมณา วา…เป…. มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป…. ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ , เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, วิตโกฺก โหติ, วิจาโร โหติ, อุเปกฺขา โหติ, จิตฺตเสฺสกคฺคตา โหติ, มนินฺทฺริยํ โหติ, อุเปกฺขินฺทฺริยํ โหติ, ชีวิตินฺทฺริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อเญฺญปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมาฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๔. กิริยวาโร

๗๔๓. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย มโนธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป…. โผฏฺฐพฺพารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, วิตโกฺก โหติ, วิจาโร โหติ, อุเปกฺขา โหติ, จิตฺตเสฺสกคฺคตา โหติ, มนินฺทฺริยํ โหติ, อุเปกฺขินฺทฺริยํ โหติ, ชีวิตินฺทฺริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อเญฺญปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมาฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา ฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๔๔. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา โสมนสฺสสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป…. ธมฺมารมฺมณา

วา…เป…. มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา อุเปกฺขาสหคตา รูปารมฺมณา วา…เป…. ธมฺมารมฺมณา วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ, วิตโกฺก โหติ, วิจาโร โหติ, อุเปกฺขา โหติ, จิตฺตเสฺสกคฺคตา โหติ, วีริยินฺทฺริยํ โหติ , สมาธินฺทฺริยํ โหติ, มนินฺทฺริยํ โหติ, อุเปกฺขินฺทฺริยํ โหติ, ชีวิตินฺทฺริยํ โหติ, เย วา ปน ตสฺมึ สมเย อเญฺญปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา อรูปิโน ธมฺมาฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๔๕. ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

กตเม ธมฺมา อพฺยากตา? ยสฺมึ สมเย มโนวิญฺญาณธาตุ อุปฺปนฺนา โหติ กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กมฺมวิปากา โสมนสฺสสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา…เป…. โสมนสฺสสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป…. โสมนสฺสสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา…เป…. โสมนสฺสสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา…เป…. อุเปกฺขาสหคตา ญาณสมฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป…. อุเปกฺขาสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา…เป…. อุเปกฺขาสหคตา ญาณวิปฺปยุตฺตา สสงฺขาเรน…เป…. รูปาวจรํ ฌานํ ภาเวติ…เป…. อรูปาวจรํ ฌานํ ภาเวติ กิริยํ เนว กุสลํ นากุสลํ น จ กมฺมวิปากํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ…เป…. สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญาสหคตํ สุขสฺส จ ปหานา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ สมเย ผโสฺส โหติ…เป…. อวิเกฺขโป โหติฯ อิเม ธมฺมา อพฺยากตาฯ อิเมสุ ธเมฺมสุ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทาฯ ยาย นิรุตฺติยา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญตฺติ โหติ ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทาฯ เยน ญาเณน ตานิ ญาณานิ ชานาติ – ‘‘อิมานิ ญาณานิ อิทมตฺถโชตกานี’’ติ, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๔๖. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา กามาวจรกุสลโต จตูสุ ญาณสมฺปยุเตฺตสุ จิตฺตุปฺปาเทสุ, กิริยโต จตูสุ ญาณสมฺปยุเตฺตสุ จิตฺตุปฺปาเทสุ อุปฺปชฺชนฺติฯ อตฺถปฏิสมฺภิทา เอเตสุ เจว อุปฺปชฺชติ, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ จ อุปฺปชฺชติฯ

อภิธมฺมภาชนียํฯ

๓. ปญฺหาปุจฺฉกํ

๗๔๗. จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา – อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ

๗๔๘. จตุนฺนํ ปฏิสมฺภิทานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป…. กติ สรณา, กติ อรณา?

๑. ติกํ

๗๔๙. สิยา กุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา อนุปาทินฺนุปาทานิยา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกา, สิยา อสํกิลิฏฺฐอสํกิเลสิกาฯ

ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา สวิตกฺกสวิจารา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ สิยา ปีติสหคตา, สิยา สุขสหคตา, สิยา อุเปกฺขาสหคตาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ

ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา สิยา อาจยคามิโน, สิยา เนวาจยคามินาปจยคามิโน; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา อาจยคามินี , สิยา อปจยคามินี, สิยา เนวาจยคามินาปจยคามินีฯ

ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา เนวเสกฺขนาเสกฺขา, อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา เสกฺขา, สิยา อเสกฺขา , สิยา เนวเสกฺขนาเสกฺขาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา ปริตฺตา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา ปริตฺตา, สิยา อปฺปมาณาฯ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา ปริตฺตารมฺมณา; ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา สิยา ปริตฺตารมฺมณา, สิยา มหคฺคตารมฺมณา, สิยา อปฺปมาณารมฺมณาฯ

ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา มชฺฌิมา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา มชฺฌิมา, สิยา ปณีตาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา อนิยตา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา สมฺมตฺตนิยตา, สิยา อนิยตาฯ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา น วตฺตพฺพา – มคฺคารมฺมณาติปิ, มคฺคเหตุกาติปิ, มคฺคาธิปตินีติปิ; อตฺถปฏิสมฺภิทา น มคฺคารมฺมณา, สิยา มคฺคเหตุกา, สิยา มคฺคาธิปตินี, สิยา น วตฺตพฺพา มคฺคเหตุกาติปิ, มคฺคาธิปตินีติปิ; เทฺว ปฏิสมฺภิทา สิยา มคฺคารมฺมณา, น มคฺคเหตุกา, สิยา มคฺคาธิปติโน, สิยา น วตฺตพฺพา มคฺคารมฺมณาติปิ, มคฺคาธิปติโนติปิฯ

ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, น วตฺตพฺพา อุปฺปาทิโนติ; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทินีฯ สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา; เทฺว ปฏิสมฺภิทา สิยา อตีตารมฺมณา, สิยา อนาคตารมฺมณา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา ; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา อตีตารมฺมณา, สิยา อนาคตารมฺมณา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา, สิยา น วตฺตพฺพา อตีตารมฺมณาติปิ, อนาคตารมฺมณาติปิ, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณาติปิฯ สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา พหิทฺธารมฺมณา; ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา สิยา อชฺฌตฺตารมฺมณา, สิยา พหิทฺธารมฺมณา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณาฯ อนิทสฺสนอปฺปฏิฆาฯ

๒. ทุกํ

๗๕๐. เหตู, สเหตุกา, เหตุสมฺปยุตฺตา, เหตู เจว สเหตุกา จ, เหตู เจว เหตุสมฺปยุตฺตา จ, น วตฺตพฺพา น เหตู สเหตุกาติปิ, นเหตูอเหตุกาติปิฯ

สปฺปจฺจยา , สงฺขตา, อนิทสฺสนา, อปฺปฏิฆา, อรูปา, ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา โลกิยา, อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตรา, เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยาฯ

โน อาสวาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา สาสวา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา สาสวา, สิยา อนาสวาฯ อาสววิปฺปยุตฺตาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา น วตฺตพฺพา อาสวา เจว สาสวา จาติ, สาสวา เจว โน จ อาสวา; อตฺถปฏิสมฺภิทา น วตฺตพฺพา อาสโว [อาสวา (สี.) ธาตุวิภเงฺค ปน ปาฐนานตฺตํ นตฺถิ] เจว สาสวา จาติ, สิยา สาสวา เจว โน จ อาสโว [อาสวา (สี.) ธาตุวิภเงฺค ปน ปาฐนานตฺตํ นตฺถิ], สิยา น วตฺตพฺพา สาสวา เจว โน จ อาสวาติฯ น วตฺตพฺพา อาสวา เจว อาสวสมฺปยุตฺตา จาติปิ, อาสวสมฺปยุตฺตา เจว โน จ อาสวาติปิฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา อาสววิปฺปยุตฺตา สาสวา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา อาสววิปฺปยุตฺตา สาสวา, สิยา อาสววิปฺปยุตฺตา อนาสวาฯ

โน สํโยชนา…เป.… โน คนฺถา…เป.… โน โอฆา…เป.… โน โยคา…เป.… โน นีวรณา…เป.… โน ปรามาสา…เป.… สารมฺมณาฯ โน จิตฺตา, เจตสิกา, จิตฺตสมฺปยุตฺตา, จิตฺตสํสฎฺฐา, จิตฺตสมุฎฺฐานา, จิตฺตสหภุโน, จิตฺตานุปริวตฺติโนฯ จิตฺตสํสฎฺฐสมุฎฺฐานา, จิตฺตสํสฎฺฐสมุฎฺฐานสหภุโน, จิตฺตสํสฎฺฐสมุฎฺฐานานุปริวตฺติโน, พาหิรา, โน อุปาทา, อนุปาทินฺนาฯ

โน อุปาทานา…เป.… โน กิเลสา…เป.… น ทสฺสเนน ปหาตพฺพาฯ น ภาวนาย ปหาตพฺพาฯ น ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกาฯ น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา สวิตกฺกา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา สวิตกฺกา, สิยา อวิตกฺกาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา สวิจารา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา สวิจารา, สิยา อวิจาราฯ สิยา สปฺปีติกา, สิยา อปฺปีติกาฯ สิยา ปีติสหคตา, สิยา น ปีติสหคตาฯ สิยา สุขสหคตา, สิยา น สุขสหคตาฯ สิยา อุเปกฺขาสหคตา, สิยา น อุเปกฺขาสหคตาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา กามาวจรา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา กามาวจรา, สิยา น กามาวจราฯ น รูปาวจราฯ น อรูปาวจรา ฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา ปริยาปนฺนา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา ปริยาปนฺนา, สิยา อปริยาปนฺนาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา อนิยฺยานิกา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา นิยฺยานิกา, สิยา อนิยฺยานิกาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา อนิยตา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา นิยตา , สิยา อนิยตาฯ ติโสฺส ปฏิสมฺภิทา สอุตฺตรา; อตฺถปฏิสมฺภิทา สิยา สอุตฺตรา , สิยา อนุตฺตราฯ อรณาติฯ

ปญฺหาปุจฺฉกํฯ

ปฏิสมฺภิทาวิภโงฺค นิฎฺฐิโตฯ

๑๖. ญาณวิภงฺโค

๑. เอกกมาติกา

๗๕๑. เอกวิเธน ญาณวตฺถุ – ปญฺจ วิญฺญาณา น เหตู, อเหตุกา, เหตุวิปฺปยุตฺตา, สปฺปจฺจยา, สงฺขตา, อรูปา, โลกิยา, สาสวา, สํโยชนิยา, คนฺถนิยา, โอฆนิยา, โยคนิยา, นีวรณิยา, ปรามฏฺฐา, อุปาทานิยา, สํกิเลสิกา, อพฺยากตา, สารมฺมณา, อเจตสิกา, วิปากา, อุปาทินฺนุปาทานิยา, อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกา, น สวิตกฺกสวิจารา, น อวิตกฺกวิจารมตฺตา, อวิตกฺกอวิจารา, น ปีติสหคตา, เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพา, เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกา, เนวาจยคามินาปจยคามิโน, เนวเสกฺขนาเสกฺขา , ปริตฺตา, กามาวจรา, น รูปาวจรา, น อรูปาวจรา, ปริยาปนฺนา, โน อปริยาปนฺนา, อนิยตา, อนิยฺยานิกา,

อุปฺปนฺนวตฺถุกา อุปฺปนฺนารมฺมณา,

(๓) ปุเรชาตวตฺถุกา ปุเรชาตารมฺมณา

(๔) อชฺฌตฺติกวตฺถุกา พาหิรารมฺมณา

(๕) อสมฺภินฺนวตฺถุกา อสมฺภินฺนารมฺมณา

(๖) นานาวตฺถุกา นานารมฺมณา

(๗) น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภนฺติ

(๘) น อสมนฺนาหารา อุปฺปชฺชนฺติ

(๙) น อมนสิการา อุปฺปชฺชนฺติ

(๑๐) น อโพฺพกิณฺณา อุปฺปชฺชนฺติ

(๑๑) น อปุพฺพํ อจริมํ อุปฺปชฺชนฺติ

(๑๒) น อญฺญมญฺญสฺส สมนนฺตรา อุปฺปชฺชนฺติ

(๑๓) ปญฺจ วิญฺญาณา อนาโภคา

(๑๔) ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กญฺจิ [กิญฺจิ (สี. ก.)] ธมฺมํ ปฏิวิชานาติ อญฺญตฺร อภินิปาตมตฺตา

(๑๕) ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น กญฺจิ ธมฺมํ ปฏิวิชานาติ

(๑๖) ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กญฺจิ อิริยาปถํ กเปฺปติ

(๑๗) ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น กญฺจิ อิริยาปถํ กเปฺปติ

(๑๘) ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กายกมฺมํ น วจีกมฺมํ ปฏฺฐเปติ

(๑๙) ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น กายกมฺมํ น วจีกมฺมํ ปฏฺฐเปติ

(๒๐) ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กุสลากุสลํ ธมฺมํ สมาทิยติ

(๒๑) ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น กุสลากุสลํ ธมฺมํ สมาทิยติ

(๒๒) ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น สมาปชฺชติ น วุฏฺฐาติ

(๒๓) ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น สมาปชฺชติ น วุฏฺฐาติ

(๒๔) ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น จวติ น อุปฺปชฺชติ

(๒๕) ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น จวติ น อุปฺปชฺชติ

(๒๖) ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น สุปติ น ปฏิพุชฺฌติ น สุปินํ ปสฺสติ

(๒๗) ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น สุปติ น ปฏิพุชฺฌติ น สุปินํ ปสฺสติ, ยาถาวก วตฺถุวิภาวนา ปญฺญา

เอวํ เอกวิเธน ญาณวตฺถุฯ

๒. ทุกมาติกา

๗๕๒. **ทุวิเธน ญาณวตฺถุ** –

(๑) โลกิยา ปญฺญา, โลกุตฺตรา ปญฺญา

(๒) เกนจิ วิเญฺญยฺยา ปญฺญา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยา ปญฺญา

(๓) สาสวา ปญฺญา , อนาสวา ปญฺญา

(๔) อาสววิปฺปยุตฺตา สาสวา ปญฺญา, อาสววิปฺปยุตฺตา อนาสวา ปญฺญา

(๕) สํโยชนิยา ปญฺญา, อสํโยชนิยา ปญฺญา

(๖) สํโยชนวิปฺปยุตฺตา สํโยชนิยา ปญฺญา, สํโยชนวิปฺปยุตฺตา อสํโยชนิยา ปญฺญา

(๗) คนฺถนิยา ปญฺญา, อคนฺถนิยา ปญฺญา

(๘) คนฺถวิปฺปยุตฺตา คนฺถนิยา ปญฺญา, คนฺถวิปฺปยุตฺตา อคนฺถนิยา ปญฺญา

(๙) โอฆนิยา ปญฺญา, อโนฆนิยา ปญฺญา

(๑๐) โอฆวิปฺปยุตฺตา โอฆนิยา ปญฺญา, โอฆวิปฺปยุตฺตา อโนฆนิยา ปญฺญา

(๑๑) โยคนิยา ปญฺญา, อโยคนิยา ปญฺญา

(๑๒) โยควิปฺปยุตฺตา โยคนิยา ปญฺญา, โยควิปฺปยุตฺตา อโยคนิยา ปญฺญา

(๑๓) นีวรณิยา ปญฺญา, อนีวรณิยา ปญฺญา

(๑๔) นีวรณวิปฺปยุตฺตา นีวรณิยา ปญฺญา, นีวรณวิปฺปยุตฺตา อนีวรณิยา ปญฺญา

(๑๕) ปรามฏฺฐา ปญฺญา, อปรามฏฺฐา ปญฺญา

(๑๖) ปรามาสวิปฺปยุตฺตา ปรามฏฺฐา ปญฺญา, ปรามาสวิปฺปยุตฺตา อปรามฏฺฐา ปญฺญา

(๑๗) อุปาทินฺนา ปญฺญา, อนุปาทินฺนา ปญฺญา

(๑๘) อุปาทานิยา ปญฺญา, อนุปาทานิยา ปญฺญา

(๑๙) อุปาทานวิปฺปยุตฺตา อุปาทานิยา ปญฺญา, อุปาทานวิปฺปยุตฺตา อนุปาทานิยา ปญฺญา

(๒๐) สํกิเลสิกา ปญฺญา, อสํกิเลสิกา ปญฺญา

(๒๑) กิเลสวิปฺปยุตฺตา สํกิเลสิกา ปญฺญา, กิเลสวิปฺปยุตฺตา อสํกิเลสิกา ปญฺญา

(๒๒) สวิตกฺกา ปญฺญา, อวิตกฺกา ปญฺญา

(๒๓) สวิจารา ปญฺญา, อวิจารา ปญฺญา

(๒๔) สปฺปีติกา ปญฺญา, อปฺปีติกา ปญฺญา

(๒๕) ปีติสหคตา ปญฺญา, น ปีติสหคตา ปญฺญา

(๒๖) สุขสหคตา ปญฺญา, น สุขสหคตา ปญฺญา

(๒๗) อุเปกฺขาสหคตา ปญฺญา, น อุเปกฺขาสหคตา ปญฺญา

(๒๘) กามาวจรา ปญฺญา , น กามาวจรา ปญฺญา

(๒๙) รูปาวจรา ปญฺญา, น รูปาวจรา ปญฺญา

(๓๐) อรูปาวจรา ปญฺญา, น อรูปาวจรา ปญฺญา

(๓๑) ปริยาปนฺนา ปญฺญา, อปริยาปนฺนา ปญฺญา

(๓๒) นิยฺยานิกา ปญฺญา, อนิยฺยานิกา ปญฺญา

(๓๓) นิยตา ปญฺญา, อนิยตา ปญฺญา

(๓๔) สอุตฺตรา ปญฺญา , อนุตฺตรา ปญฺญา

(๓๕) อตฺถชาปิกา ปญฺญา, ชาปิตตฺถา ปญฺญา

เอวํ ทุวิเธน ญาณวตฺถุฯ

๓. ติกมาติกา

๗๕๓. ติวิเธน ญาณวตฺถุ –

(๑) จินฺตามยา ปญฺญา, สุตมยา ปญฺญา, ภาวนามยา ปญฺญา

(๒) ทานมยา ปญฺญา, สีลมยา ปญฺญา, ภาวนามยา ปญฺญา

(๓) อธิสีเล ปญฺญา, อธิจิเตฺต ปญฺญา, อธิปญฺญาย ปญฺญา

(๔) อายโกสลฺลํ, อปายโกสลฺลํ, อุปายโกสลฺลํ

(๕) วิปากา ปญฺญา, วิปากธมฺมธมฺมา ปญฺญา, เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา ปญฺญา

(๖) อุปาทินฺนุปาทานิยา ปญฺญา, อนุปาทินฺนุปาทานิยา ปญฺญา, อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา ปญฺญา

(๗) สวิตกฺกสวิจารา ปญฺญา, อวิตกฺกวิจารมตฺตา ปญฺญา, อวิตกฺกอวิจารา ปญฺญา

(๘) ปีติสหคตา ปญฺญา, สุขสหคตา ปญฺญา, อุเปกฺขาสหคตา ปญฺญา

(๙) อาจยคามินี ปญฺญา, อปจยคามินี ปญฺญา, เนวาจยคามินาปจยคามินี ปญฺญา

(๑๐) เสกฺขา ปญฺญา, อเสกฺขา ปญฺญา, เนวเสกฺขนาเสกฺขา ปญฺญา

(๑๑) ปริตฺตา ปญฺญา, มหคฺคตา ปญฺญา, อปฺปมาณา ปญฺญา

(๑๒) ปริตฺตารมฺมณา ปญฺญา, มหคฺคตารมฺมณา ปญฺญา, อปฺปมาณารมฺมณา ปญฺญา

(๑๓) มคฺคารมฺมณา ปญฺญา, มคฺคเหตุกา ปญฺญา, มคฺคาธิปตินี ปญฺญา

(๑๔) อุปฺปนฺนา ปญฺญา , อนุปฺปนฺนา ปญฺญา, อุปฺปาทินี ปญฺญา

(๑๕) อตีตา ปญฺญา, อนาคตา ปญฺญา, ปจฺจุปฺปนฺนา ปญฺญา

(๑๖) อตีตารมฺมณา ปญฺญา, อนาคตารมฺมณา ปญฺญา, ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา ปญฺญา

(๑๗) อชฺฌตฺตา ปญฺญา, พหิทฺธา ปญฺญา, อชฺฌตฺตพหิทฺธา ปญฺญา

(๑๘) อชฺฌตฺตารมฺมณา ปญฺญา, พหิทฺธารมฺมณา ปญฺญา, อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา ปญฺญา

(๑๙) สวิตกฺกสวิจารา ปญฺญา อตฺถิ วิปากา, อตฺถิ วิปากธมฺมธมฺมา, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา

(๒๐) อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิยา, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิยา, อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา

(๒๑) อตฺถิ ปีติสหคตา, อตฺถิ สุขสหคตา, อตฺถิ อุเปกฺขาสหคตา

(๒๒) อตฺถิ อาจยคามินี, อตฺถิ อปจยคามินี, อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามินี

(๒๓) อตฺถิ เสกฺขา, อตฺถิ อเสกฺขา, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสกฺขา

(๒๔) อตฺถิ ปริตฺตา, อตฺถิ มหคฺคตา, อตฺถิ อปฺปมาณา

(๒๕) อตฺถิ ปริตฺตารมฺมณา, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมณา, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมณา

(๒๖) อตฺถิ มคฺคารมฺมณา, อตฺถิ มคฺคเหตุกา, อตฺถิ มคฺคาธิปตินี

(๒๗) อตฺถิ อุปฺปนฺนา, อตฺถิ อนุปฺปนฺนา, อตฺถิ อุปฺปาทินี

(๒๘) อตฺถิ อตีตา, อตฺถิ อนาคตา , อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนา

(๒๙) อตฺถิ อตีตารมฺมณา, อตฺถิ อนาคตารมฺมณา, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา

(๓๐) อตฺถิ อชฺฌตฺตา, อตฺถิ พหิทฺธา, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธา

(๓๑) อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมณา, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมณา, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา

(๓๒) อวิตกฺกวิจารมตฺตา ปญฺญา อตฺถิ วิปากา, อตฺถิ วิปากธมฺมธมฺมา, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา

(๓๓) อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิยา, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิยา, อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา

(๓๔) อตฺถิ อาจยคามินี, อตฺถิ อปจยคามินี, อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามินี

(๓๕) อตฺถิ เสกฺขา, อตฺถิ อเสกฺขา, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสกฺขา

(๓๖) อตฺถิ อุปฺปนฺนา, อตฺถิ อนุปฺปนฺนา, อตฺถิ อุปฺปาทินี

(๓๗) อตฺถิ อตีตา, อตฺถิ อนาคตา, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนา

(๓๘) อตฺถิ อชฺฌตฺตา, อตฺถิ พหิทฺธา, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธา

(๓๙) อวิตกฺกอวิจารา ปญฺญา อตฺถิ วิปากา, อตฺถิ วิปากธมฺมธมฺมา, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา

(๔๐) อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิยา, อตฺถิ อนุปฺปาทินฺนุปาทานิยา, อตฺถิ อนุปฺปาทินฺนอนุปาทานิยา

(๔๑) อตฺถิ ปีติสหคตา, อตฺถิ สุขสหคตา, อตฺถิ อุเปกฺขาสหคตา

(๔๒) อตฺถิ อาจยคามินี, อตฺถิ อปจยคามินี, อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามินี

(๔๓) อตฺถิ เสกฺขา, อตฺถิ อเสกฺขา, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสกฺขา

(๔๔) อตฺถิ ปริตฺตารมฺมณา, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมณา, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมณา

(๔๕) อตฺถิ มคฺคารมฺมณา, อตฺถิ มคฺคเหตุกา, อตฺถิ มคฺคาธิปตินี

(๔๖) อตฺถิ อุปฺปนฺนา, อตฺถิ อนุปฺปนฺนา, อตฺถิ อุปฺปาทินี

(๔๗) อตฺถิ อตีตา, อตฺถิ อนาคตา, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนา

(๔๘) อตฺถิ อตีตารมฺมณา, อตฺถิ อนาคตารมฺมณา, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา

(๔๙) อตฺถิ อชฺฌตฺตา, อตฺถิ พหิทฺธา, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธา

(๕๐) อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมณา, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมณา, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา

(๕๑) ปีติสหคตา ปญฺญา สุขสหคตา ปญฺญา อตฺถิ วิปากา, อตฺถิ วิปากธมฺมธมฺมา, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา

(๕๒) อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิยา, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิยา, อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา

(๕๓) อตฺถิ สวิตกฺกสวิจารา, อตฺถิ อวิตกฺกวิจารมตฺตา, อตฺถิ อวิตกฺกอวิจารา

(๕๔) อตฺถิ อาจยคามินี, อตฺถิ อปจยคามินี, อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามินี

(๕๕) อตฺถิ เสกฺขา, อตฺถิ อเสกฺขา, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสกฺขา

(๕๖) อตฺถิ ปริตฺตา, อตฺถิ มหคฺคตา, อตฺถิ อปฺปมาณา

(๕๗) อตฺถิ ปริตฺตารมฺมณา, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมณา, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมณา

(๕๘) อตฺถิ มคฺคารมฺมณา , อตฺถิ มคฺคเหตุกา, อตฺถิ มคฺคาธิปตินี

(๕๙) อตฺถิ อุปฺปนฺนา, อตฺถิ อนุปฺปนฺนา, อตฺถิ อุปฺปาทินี

(๖๐) อตฺถิ อตีตา, อตฺถิ อนาคตา, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนา

(๖๑) อตฺถิ อตีตารมฺมณา, อตฺถิ อนาคตารมฺมณา, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา

(๖๒) อตฺถิ อชฺฌตา, อตฺถิ พหิทฺธา, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธา

(๖๓) อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมณา, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมณา, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา

(๖๔) อุเปกฺขาสหคตา ปญฺญา อตฺถิ วิปากา, อตฺถิ วิปากธมฺมธมฺมา, อตฺถิ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา

(๖๕) อตฺถิ อุปาทินฺนุปาทานิยา, อตฺถิ อนุปาทินฺนุปาทานิยา, อตฺถิ อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา

(๖๖) อตฺถิ อาจยคามินี, อตฺถิ อปจยคามินี, อตฺถิ เนวาจยคามินาปจยคามินี

(๖๗) อตฺถิ เสกฺขา, อตฺถิ อเสกฺขา, อตฺถิ เนวเสกฺขนาเสกฺขา

(๖๘) อตฺถิ ปริตฺตา, อตฺถิ มหคฺคตา, อตฺถิ อปฺปมาณา

(๖๙) อตฺถิ ปริตฺตารมฺมณา, อตฺถิ มหคฺคตารมฺมณา, อตฺถิ อปฺปมาณารมฺมณา

(๗๐) อตฺถิ มคฺคารมฺมณา, อตฺถิ มคฺคเหตุกา, อตฺถิ มคฺคาธิปตินี

(๗๑) อตฺถิ อุปฺปนฺนา, อตฺถิ อนุปฺปนฺนา, อตฺถิ อุปฺปาทินี

(๗๒) อตฺถิ อตีตา, อตฺถิ อนาคตา, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนา

(๗๓) อตฺถิ อตีตารมฺมณา, อตฺถิ อนาคตารมฺมณา, อตฺถิ ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา

(๗๔) อตฺถิ อชฺฌตฺตา, อตฺถิ พหิทฺธา, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธา

(๗๕) อตฺถิ อชฺฌตฺตารมฺมณา, อตฺถิ พหิทฺธารมฺมณา, อตฺถิ อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา

เอวํ ติวิเธน ญาณวตฺถุฯ

๔. จตุกฺกมาติกา

๗๕๔. จตุพฺพิเธน ญาณวตฺถุ –

(๑) กมฺมสฺสกตญาณํ, สจฺจานุโลมิกํ ญาณํ, มคฺคสมงฺคิสฺส ญาณํ, ผลสมงฺคิสฺส ญาณํ

(๒) ทุเกฺข ญาณํ, ทุกฺขสมุทเย ญาณํ, ทุกฺขนิโรเธ ญาณํ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํ

(๓) กามาวจรา ปญฺญา, รูปาวจรา ปญฺญา, อรูปาวจรา ปญฺญา, อปริยาปนฺนา ปญฺญา

(๔) ธเมฺม ญาณํ, อนฺวเย ญาณํ, ปริเย [ปริเจฺจ (สพฺพตฺถ) ปสฺส ทีฆนิกาเย] ญาณํ, สมฺมุติญาณํ [สมฺมติญาณํ (สฺยา.) ปสฺส ทีฆนิกาเย]

(๕) อตฺถิ ปญฺญา อาจยาย โน อปจยาย, อตฺถิ ปญฺญา อปจยาย โน อาจยาย, อตฺถิ ปญฺญา อาจยาย เจว อปจยาย จ, อตฺถิ ปญฺญา เนวาจยาย โน อปจยาย

(๖) อตฺถิ ปญฺญา นิพฺพิทาย โน ปฏิเวธาย, อตฺถิ ปญฺญา ปฏิเวธาย โน นิพฺพิทาย, อตฺถิ ปญฺญา นิพฺพิทาย เจว ปฏิเวธาย จ, อตฺถิ ปญฺญา เนว นิพฺพิทาย โน ปฏิเวธาย

(๗) หานภาคินี ปญฺญา, ฐิติภาคินี ปญฺญา, วิเสสภาคินี ปญฺญา, นิเพฺพธภาคินี ปญฺญา

(๘) จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา

(๙) จตโสฺส ปฏิปทา

(๑๐) จตฺตาริ อารมฺมณานิ

(๑๑) ชรามรเณ ญาณํ, ชรามรณสมุทเย ญาณํ, ชรามรณนิโรเธ ญาณํ, ชรามรณนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํ

(๑๒-๒๑) ชาติยา ญาณํ…เป…. ภเว ญาณํ…เป…. อุปาทาเน ญาณํ…เป…. ตณฺหาย ญาณํ…เป…. เวทนาย ญาณํ…เป…. ผเสฺส ญาณํ…เป…. สฬายตเน ญาณํ…เป…. นามรูเป ญาณํ…เป…. วิญฺญาเณ ญาณํ…เป…. สงฺขาเรสุ ญาณํ, สงฺขารสมุทเย ญาณํ, สงฺขารนิโรเธ ญาณํ, สงฺขารนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํฯ เอวํ จตุพฺพิเธน ญาณวตฺถุฯ

๕. ปญฺจกมาติกา

๗๕๕. ปญฺจวิเธน ญาณวตฺถุ –

(๑) ปญฺจงฺคิโก สมฺมาสมาธิ (๒) ปญฺจญาณิโก สมฺมาสมาธิ

เอวํ ปญฺจวิเธน ญาณวตฺถุฯ

๖. ฉกฺกมาติกา

๗๕๖. ฉพฺพิเธน ญาณวตฺถุ –

(๑) ฉสุ อภิญฺญาสุ ปญฺญา

เอวํ ฉพฺพิเธน ญาณวตฺถุฯ

๗. สตฺตกมาติกา

๗๕๗. สตฺตวิเธน ญาณวตฺถุ –

(๑) สตฺตสตฺตติ ญาณวตฺถูนิ

เอวํ สตฺตวิเธน ญาณวตฺถุฯ

๘. อฏฺฐกมาติกา

๗๕๘. อฏฺฐวิเธน ญาณวตฺถุ –

(๑) จตูสุ มคฺเคสุ, จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา

เอวํ อฏฺฐวิเธน ญาณวตฺถุฯ

๙. นวกมาติกา

๗๕๙. นววิเธน ญาณวตฺถุ –

(๑) นวสุ อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺตีสุ ปญฺญา

เอวํ นววิเธน ญาณวตฺถุฯ

๑๐. ทสกมาติกา

๗๖๐.ทสวิเธน ญาณวตฺถุ – ทส ตถาคตสฺส ตถาคตพลานิ เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ กตมานิ ทส?

(๑) อิธ ตถาคโต ฐานญฺจ ฐานโต อฏฺฐานญฺจ อฏฺฐานโต ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต ฐานญฺจ ฐานโต อฏฺฐานญฺจ อฏฺฐานโต ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติ ฯ

(๒) ปุน จปรํ ตถาคโต อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

(๓) ปุน จปรํ ตถาคโต สพฺพตฺถคามินึ ปฏิปทํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต สพฺพตฺถคามินึ ปฏิปทํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

(๔) ปุน จปรํ ตถาคโต อเนกธาตุ นานาธาตุโลกํ [อเนกธาตุํ นานาธาตุํ โลกํ (สฺยา.) ม. นิ. ๑.๑๔๘] ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต อเนกธาตุ นานาธาตุโลกํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

(๕) ปุน จปรํ ตถาคโต สตฺตานํ นานาธิมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต สตฺตานํ นานาธิมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

(๖) ปุน จปรํ ตถาคโต ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ปชานาติ , อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

(๗) ปุน จปรํ ตถาคโต ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนํ สํกิเลสํ โวทานํ วุฏฺฐานํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนํ สํกิเลสํ โวทานํ วุฏฺฐานํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

(๘) ปุน จปรํ ตถาคโต ปุเพฺพนิวาสานุสฺสตึ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต ปุเพฺพนิวาสานุสฺสตึ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

(๙) ปุน จปรํ ตถาคโต สตฺตานํ จุตูปปาตํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต สตฺตานํ จุตูปปาตํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

(๑๐) ปุน จปรํ ตถาคโต อาสวานํ ขยํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ ตถาคโต อาสวานํ ขยํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ อิมานิ ทส ตถาคตสฺส ตถาคตพลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

เอวํ ทสวิเธน ญาณวตฺถุฯ

มาติกา

๑. เอกกนิเทฺทโส

๗๖๑. ปญฺจ วิญฺญาณา น เหตุเมว, อเหตุกเมว, เหตุวิปฺปยุตฺตเมว, สปฺปจฺจยเมว, สงฺขตเมว, อรูปเมว, โลกิยเมว, สาสวเมว, สํโยชนิยเมว, คนฺถนิยเมว, โอฆนิยเมว, โยคนิยเมว, นีวรณิยเมว, ปรามฏฺฐเมว, อุปาทานิยเมว, สํกิเลสิกเมว, อพฺยากตเมว, สารมฺมณเมว, อเจตสิกเมว, วิปากเมว, อุปาทินฺนุปาทานิยเมว, อสํกิลิฏฺฐสํกิเลสิกเมว, น สวิตกฺกสวิจารเมว, น อวิตกฺกวิจารมตฺตเมว, อวิตกฺกอวิจารเมว, น ปีติสหคตเมว, เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเมว, เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพฺพเหตุกเมว, เนวาจยคามินาปจยคามิเมว, เนวเสกฺขนาเสกฺขเมว, ปริตฺตเมว, กามาวจรเมว, น รูปาวจรเมว, น อรูปาวจรเมว, ปริยาปนฺนเมว, โน อปริยาปนฺนเมว, อนิยตเมว, อนิยฺยานิกเมว, อุปฺปนฺนํ มโนวิญฺญาณวิเญฺญยฺยเมว, อนิจฺจเมว, ชราภิภูตเมวฯ

๗๖๒. ปญฺจ วิญฺญาณา อุปฺปนฺนวตฺถุกา, อุปฺปนฺนารมฺมณาติ อุปฺปนฺนสฺมิํ วตฺถุสฺมิํ อุปฺปเนฺน อารมฺมเณ อุปฺปชฺชนฺติฯ

ปุเรชาตวตฺถุกา, ปุเรชาตารมฺมณาติ ปุเรชาตสฺมึ วตฺถุสฺมึ ปุเรชาเต อารมฺมเณ อุปฺปชฺชนฺติฯ

อชฺฌตฺติกวตฺถุกา , พาหิรารมฺมณาติ ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ วตฺถุ อชฺฌตฺติกา อารมฺมณา พาหิราฯ

อสมฺภินฺนวตฺถุกา, อสมฺภินฺนารมฺมณาติ อสมฺภินฺนสฺมึ วตฺถุสฺมึ อสมฺภินฺเน อารมฺมเณ อุปฺปชฺชนฺติฯ

นานาวตฺถุกา, นานารมฺมณาติ อญฺญํ จกฺขุวิญฺญาณสฺส วตฺถุ จ อารมฺมณญฺจ, อญฺญํ โสตวิญฺญาณสฺส วตฺถุ จ อารมฺมณญฺจ, อญฺญํ ฆานวิญฺญาณสฺส วตฺถุ จ อารมฺมณญฺจ, อญฺญํ ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส วตฺถุ จ อารมฺมณญฺจ, อญฺญํ กายวิญฺญาณสฺส วตฺถุ จ อารมฺมณญฺจฯ

๗๖๓. น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภนฺตีติ จกฺขุวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยํ โสตวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติ, โสตวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยมฺปิ จกฺขุวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติฯ จกฺขุวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยํ ฆานวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติ, ฆานวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยมฺปิ จกฺขุวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติฯ จกฺขุวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติ, ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยมฺปิ จกฺขุวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติฯ จกฺขุวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยํ กายวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติ, กายวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยมฺปิ จกฺขุวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติฯ โสตวิญฺญาณสฺส…เป…. ฆานวิญฺญาณสฺส…เป…. ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส…เป…. กายวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยํ จกฺขุวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติ, จกฺขุวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยมฺปิ กายวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติฯ กายวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยํ โสตวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติ, โสตวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยมฺปิ กายวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติฯ กายวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยํ ฆานวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติ, ฆานวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยมฺปิ กายวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติฯ กายวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติ, ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส โคจรวิสยมฺปิ กายวิญฺญาณํ น ปจฺจนุโภติฯ

๗๖๔. น อสมนฺนาหารา อุปฺปชฺชนฺตีติ สมนฺนาหรนฺตสฺส อุปฺปชฺชนฺติฯ

น อมนสิการา อุปฺปชฺชนฺตีติ มนสิกโรนฺตสฺส อุปฺปชฺชนฺติฯ

น อโพฺพกิณฺณา อุปฺปชฺชนฺตีติ น ปฎิปาฎิยา อุปฺปชฺชนฺติฯ

น อปุพฺพํ อจริมํ อุปฺปชฺชนฺตีติ น เอกกฺขเณ อุปฺปชฺชนฺติฯ

๗๖๕. น อญฺญมญฺญสฺส สมนนฺตรา อุปฺปชฺชนฺตีติ จกฺขุวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตรา โสตวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติ, โสตวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตราปิ จกฺขุวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติฯ จกฺขุวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตรา ฆานวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติ, ฆานวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตราปิ จกฺขุวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติฯ จกฺขุวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตรา ชิวฺหาวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติ, ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตราปิ จกฺขุวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติฯ จกฺขุวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตรา กายวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติ, กายวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตราปิ จกฺขุวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติฯ โสตวิญฺญาณสฺส…เป…. ฆานวิญฺญาณสฺส…เป…. ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส…เป…. กายวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตรา จกฺขุวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติ, จกฺขุวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตราปิ กายวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติฯ กายวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตรา โสตวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติ, โสตวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตราปิ กายวิญฺ

ญาณํ น อุปฺปชฺชติฯ กายวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตรา ฆานวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติ, ฆานวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตราปิ กายวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติฯ กายวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตรา ชิวฺหาวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติ, ชิวฺหาวิญฺญาณสฺส อุปฺปนฺนสมนนฺตราปิ กายวิญฺญาณํ น อุปฺปชฺชติฯ

๗๖๖. ปญฺจ วิญฺญาณา อนาโภคาติ ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ นตฺถิ อาวฏฺฏนา วา อาโภโค วา สมนฺนาหาโร วา มนสิกาโร วาฯ

ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กญฺจิ ธมฺมํ ปฏิวิชานาตีติ ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กญฺจิ ธมฺมํ ปฏิวิชานาติฯ

อญฺญตฺร อภินิปาตมตฺตาติ อญฺญตฺร อาปาตมตฺตาฯ

ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น กญฺจิ ธมฺมํ ปฏิวิชานาตีติ ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตรา มโนธาตุยาปิ น กญฺจิ ธมฺมํ ปฏิวิชานาติฯ

ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กญฺจิ อิริยาปถํ กเปฺปตีติ ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กญฺจิ อิริยาปถํ กเปฺปติ – คมนํ วา ฐานํ วา นิสชฺชํ วา เสยฺยํ วาฯ

ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น กญฺจิ อิริยาปถํ กเปฺปตีติ ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตรา มโนธาตุยาปิ น กญฺจิ อิริยาปถํ กเปฺปติ – คมนํ วา ฐานํ วา นิสชฺชํ วา เสยฺยํ วาฯ

ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กายกมฺมํ น วจีกมฺมํ ปฏฺฐเปตีติ ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กายกมฺมํ น วจีกมฺมํ ปฏฺฐเปติฯ

ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น กายกมฺมํ น วจีกมฺมํ ปฏฺฐเปตีติ ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตรา มโนธาตุยาปิ น กายกมฺมํ น วจีกมฺมํ ปฏฺฐเปติฯ

ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กุสลากุสลํ ธมฺมํ สมาทิยตีติ ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น กุสลากุสลํ ธมฺมํ สมาทิยติฯ

ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น กุสลากุสลํ ธมฺมํ สมาทิยตีติ ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตรา มโนธาตุยาปิ น กุสลากุสลํ ธมฺมํ สมาทิยติฯ

ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น สมาปชฺชติ น วุฏฺฐาตีติ ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น สมาปชฺชติ น วุฏฺฐาติฯ

ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น สมาปชฺชติ น วุฏฺฐาตีติ ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตรา มโนธาตุยาปิ น สมาปชฺชติ น วุฏฺฐาติฯ

ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น จวติ น อุปฺปชฺชตีติ ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น จวติ น อุปฺปชฺชติฯ

ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น จวติ น อุปฺปชฺชตีติ ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตรา มโนธาตุยาปิ น จวติ น อุปฺปชฺชติฯ

ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น สุปติ น ปฏิพุชฺฌติ น สุปินํ ปสฺสตีติ ปญฺจหิ วิญฺญาเณหิ น สุปติ น ปฏิพุชฺฌติ น สุปินํ ปสฺสติฯ

ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตราปิ น สุปติ น ปฏิพุชฺฌติ น สุปินํ ปสฺสตีติ ปญฺจนฺนํ วิญฺญาณานํ สมนนฺตรา มโนธาตุยาปิ น สุปติ น ปฏิพุชฺฌติ น สุปินํ ปสฺสติฯ เอวํ ยาถาวกวตฺถุวิภาวนา ปญฺญาฯ

เอวํ เอกวิเธน ญาณวตฺถุฯ

เอกกํฯ

๒. ทุกนิเทฺทโส

๗๖๗. (๑) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา โลกิยา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา โลกุตฺตรา ปญฺญาฯ

(๒) สพฺพาว ปญฺญา เกนจิ วิเญฺญยฺยา, เกนจิ น วิเญฺญยฺยาฯ

(๓) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา สาสวา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อนาสวา ปญฺญาฯ

(๔) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา อาสววิปฺปยุตฺตา สาสวา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อาสววิปฺปยุตฺตา อนาสวา ปญฺญาฯ

(๕) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา สํโยชนิยา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อสํโยชนิยา ปญฺญาฯ

(๖) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา สํโยชนวิปฺปยุตฺตา สํโยชนิยา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา สํโยชนวิปฺปยุตฺตา อสํโยชนิยา ปญฺญาฯ

(๗) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา คนฺถนิยา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อคนฺถนิยา ปญฺญาฯ

(๘) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา คนฺถวิปฺปยุตฺตา คนฺถนิยา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา คนฺถวิปฺปยุตฺตา อคนฺถนิยา ปญฺญาฯ

(๙) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา โอฆนิยา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อโนฆนิยา ปญฺญาฯ

(๑๐) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา โอฆวิปฺปยุตฺตา โอฆนิยา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา โอฆวิปฺปยุตฺตา อโนฆนิยา ปญฺญาฯ

(๑๑) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา โยคนิยา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อโยคนิยา ปญฺญาฯ

(๑๒) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา โยควิปฺปยุตฺตา โยคนิยา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา โยควิปฺปยุตฺตา อโยคนิยา ปญฺญาฯ

(๑๓) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา นีวรณิยา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อนีวรณิยา ปญฺญาฯ

(๑๔) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา นีวรณวิปฺปยุตฺตา นีวรณิยา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา นีวรณวิปฺปยุตฺตา อนีวรณิยา ปญฺญาฯ

(๑๕) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา ปรามฏฺฐา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อปรามฏฺฐา ปญฺญาฯ

(๑๖) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา ปรามาสวิปฺปยุตฺตา ปรามฏฺฐา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา ปรามาสวิปฺปยุตฺตา อปรามฏฺฐา ปญฺญาฯ

(๑๗) ตีสุ ภูมีสุ วิปาเก ปญฺญา อุปาทินฺนา ปญฺญา, ตีสุ ภูมีสุ กุสเล ตีสุ ภูมีสุ กิริยาพฺยากเต จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อนุปาทินฺนา ปญฺญาฯ

(๑๘) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา อุปาทานิยา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อนุปาทานิยา ปญฺญาฯ

(๑๙) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา อุปาทานวิปฺปยุตฺตา อุปาทานิยา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อุปาทานวิปฺปยุตฺตา อนุปาทานิยา ปญฺญาฯ

(๒๐) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา สํกิเลสิกา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อสํกิเลสิกา ปญฺญาฯ

(๒๑) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา กิเลสวิปฺปยุตฺตา สํกิเลสิกา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา กิเลสวิปฺปยุตฺตา อสํกิเลสิกา ปญฺญาฯ

(๒๒) วิตกฺกสมฺปยุตฺตา ปญฺญา สวิตกฺกา ปญฺญา, วิตกฺกวิปฺปยุตฺตา ปญฺญา อวิตกฺกา ปญฺญาฯ

(๒๓) วิจารสมฺปยุตฺตา ปญฺญา สวิจารา ปญฺญา, วิจารวิปฺปยุตฺตา ปญฺญา อวิจารา ปญฺญาฯ

(๒๔) ปีติสมฺปยุตฺตา ปญฺญา สปฺปีติกา ปญฺญา, ปีติวิปฺปยุตฺตา ปญฺญา อปฺปีติกา ปญฺญาฯ

(๒๕) ปีติสมฺปยุตฺตา ปญฺญา ปีติสหคตา ปญฺญา, ปีติวิปฺปยุตฺตา ปญฺญา น ปีติสหคตา ปญฺญาฯ

(๒๖) สุขสมฺปยุตฺตา ปญฺญา สุขสหคตา ปญฺญา, สุขวิปฺปยุตฺตา ปญฺญา น สุขสหคตา ปญฺญาฯ

(๒๗) อุเปกฺขาสมฺปยุตฺตา ปญฺญา อุเปกฺขาสหคตา ปญฺญา, อุเปกฺขาวิปฺปยุตฺตา ปญฺญา น อุเปกฺขาสหคตา ปญฺญาฯ

(๒๘) กามาวจรกุสลาพฺยากเต ปญฺญา กามาวจรา ปญฺญา, รูปาวจรา ปญฺญา อรูปาวจรา ปญฺญา, อปริยาปนฺนา ปญฺญา น กามาวจรา ปญฺญาฯ

(๒๙) รูปาวจรกุสลาพฺยากเต ปญฺญา รูปาวจรา ปญฺญา, กามาวจรา ปญฺญา อรูปาวจรา ปญฺญา อปริยาปนฺนา ปญฺญา น รูปาวจรา ปญฺญาฯ

(๓๐) อรูปาวจรกุสลาพฺยากเต ปญฺญา อรูปาวจรา ปญฺญา, กามาวจรา ปญฺญา รูปาวจรา ปญฺญา อปริยาปนฺนา ปญฺญา น อรูปาวจรา ปญฺญาฯ

(๓๑) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา ปริยาปนฺนา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อปริยาปนฺนา ปญฺญาฯ

(๓๒) จตูสุ มเคฺคสุ ปญฺญา นิยฺยานิกา ปญฺญา, ตีสุ ภูมีสุ กุสเล จตูสุ ภูมีสุ วิปาเก ตีสุ ภูมีสุ กิริยาพฺยากเต ปญฺญา อนิยฺยานิกา ปญฺญาฯ

(๓๓) จตูสุ มเคฺคสุ ปญฺญา นิยตา ปญฺญา, ตีสุ ภูมีสุ กุสเล จตูสุ ภูมีสุ วิปาเก ตีสุ ภูมีสุ กิริยาพฺยากเต ปญฺญา อนิยตา ปญฺญาฯ

(๓๔) ตีสุ ภูมีสุ กุสลาพฺยากเต ปญฺญา สอุตฺตรา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อนุตฺตรา ปญฺญาฯ

(๓๕) ตตฺถ กตมา อตฺถชาปิกา ปญฺญา?

จตูสุ ภูมีสุ กุสเล อรหโต อภิญฺญํ อุปฺปาเทนฺตสฺส สมาปตฺตึ อุปฺปาเทนฺตสฺส กิริยาพฺยากเต ปญฺญา อตฺถชาปิกา ปญฺญา, จตูสุ ภูมีสุ วิปาเก อรหโต อุปฺปนฺนาย อภิญฺญาย อุปฺปนฺนาย สมาปตฺติยา กิริยาพฺยากเต ปญฺญา ชาปิตตฺถา ปญฺญาฯ

เอวํ ทุวิเธน ญาณวตฺถุฯ

ทุกํฯ

๓. ติกนิเทฺทโส

๗๖๘. (๑. ก) ตตฺถ กตมา จินฺตามยา ปญฺญา?

โยควิหิเตสุ วา กมฺมายตเนสุ โยควิหิเตสุ วา สิปฺปายตเนสุ โยควิหิเตสุ วา วิชฺชาฏฺฐาเนสุ กมฺมสฺสกตํ วา สจฺจานุโลมิกํ วา รูปํ อนิจฺจนฺติ วา เวทนา…เป.… สญฺญา… สงฺขารา… วิญฺญาณํ อนิจฺจนฺติ วา, ยํ เอวรูปึ อนุโลมิกํ ขนฺตึ ทิฏฺฐึ รุจึ มุทึ เปกฺขํ ธมฺมนิชฺฌานกฺขนฺตึ ปรโต อสฺสุตฺวา ปฏิลภติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘จินฺตามยา ปญฺญา’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา สุตมยา ปญฺญา? โยควิหิเตสุ วา กมฺมายตเนสุ โยควิหิเตสุ วา สิปฺปายตเนสุ โยควิหิเตสุ วา วิชฺชาฏฺฐาเนสุ กมฺมสฺสกตํ วา สจฺจานุโลมิกํ วา รูปํ อนิจฺจนฺติ วา

เวทนา…เป.… สญฺญา… สงฺขารา… วิญฺญาณํ อนิจฺจนฺติ วา, ยํ เอวรูปึ อนุโลมิกํ ขนฺตึ ทิฏฺฐึ รุจึ มุทึ เปกฺขํ ธมฺมนิชฺฌานกฺขนฺตึ ปรโต สุตฺวา ปฏิลภติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สุตมยา ปญฺญา’’ฯ

(ค) สพฺพาปิ สมาปนฺนสฺส ปญฺญา ภาวนามยา ปญฺญาฯ

๗๖๙. (๒. ก) ตตฺถ กตมา ทานมยา ปญฺญา? ทานํ อารพฺภ ทานาธิคจฺฉ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทานมยา ปญฺญา’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา สีลมยา ปญฺญา? สีลํ อารพฺภ สีลาธิคจฺฉ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สีลมยา ปญฺญา’’ฯ

(ค) สพฺพาปิ สมาปนฺนสฺส ปญฺญา ภาวนามยา ปญฺญาฯ

๗๗๐. (๓. ก) ตตฺถ กตมา อธิสีเล ปญฺญา? ปาติโมกฺขสํวรํ สํวรนฺตสฺส ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิสีเล ปญฺญา’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา อธิจิตฺเต ปญฺญา? รูปาวจรารูปาวจรสมาปตฺตึ สมาปชฺชนฺตสฺส ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิจิตฺเต ปญฺญา’’ฯ

(ค) ตตฺถ กตมา อธิปญฺญาย ปญฺญา? จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิปญฺญาย ปญฺญา’’ฯ

๗๗๑. (๔. ก) ตตฺถ กตมํ อายโกสลฺลํ? ‘‘อิเม ธเมฺม มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา น อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ปหียนฺติฯ อิเม วา ปนิเม ธเมฺม มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา สํวตฺตนฺตี’’ติ – ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อายโกสลฺลํ’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมํ อปายโกสลฺลํ? ‘‘อิเม ธเมฺม มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา น อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา นิรุชฺฌนฺติฯ อิเม วา ปนิเม ธเมฺม มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตนฺตี’’ติ – ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อปายโกสลฺลํ’’ฯ

(ค) สพฺพาปิ ตตฺรุปายา ปญฺญา อุปายโกสลฺลํฯ

๗๗๒. (๕. ก) จตูสุ ภูมีสุ วิปาเก ปญฺญา วิปากา ปญฺญาฯ

(ข) จตูสุ ภูมีสุ กุสเล ปญฺญา วิปากธมฺมธมฺมา ปญฺญาฯ

(ค) ตีสุ ภูมีสุ กิริยาพฺยากเต ปญฺญา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา ปญฺญาฯ

๗๗๓. (๖. ก) ตีสุ ภูมีสุ วิปาเก ปญฺญา อุปาทินฺนุปาทานิยา ปญฺญาฯ

(ข) ตีสุ ภูมีสุ กุสเล ตีสุ ภูมีสุ กิริยาพฺยากเต ปญฺญา อนุปาทินฺนุปาทานิยา ปญฺญาฯ

(ค) จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา ปญฺญาฯ

๗๗๔. (๗. ก) วิตกฺกวิจารสมฺปยุตฺตา ปญฺญา สวิตกฺกสวิจารา ปญฺญาฯ

(ข) วิตกฺกวิปฺปยุตฺตา วิจารสมฺปยุตฺตา ปญฺญา อวิตกฺกวิจารมตฺตา ปญฺญาฯ

(ค) วิตกฺกวิจารวิปฺปยุตฺตา ปญฺญา อวิตกฺกอวิจารา ปญฺญาฯ

๗๗๕. (๘. ก) ปีติสมฺปยุตฺตา ปญฺญา ปีติสหคตา ปญฺญาฯ

(ข) สุขสมฺปยุตฺตา ปญฺญา สุขสหคตา ปญฺญาฯ

(ค) อุเปกฺขาสมฺปยุตฺตา ปญฺญา อุเปกฺขาสหคตา ปญฺญาฯ

๗๗๖. (๙. ก) ตีสุ ภูมีสุ กุสเล ปญฺญา อาจยคามินี ปญฺญาฯ

(ข) จตูสุ มเคฺคสุ ปญฺญา อปจยคามินี ปญฺญาฯ

(ค) จตูสุ ภูมีสุ วิปาเก ตีสุ ภูมีสุ กิริยาพฺยากเต ปญฺญา เนวาจยคามินาปจยคามินี ปญฺญาฯ

๗๗๗. (๑๐. ก) จตูสุ มเคฺคสุ ตีสุ ผเลสุ ปญฺญา เสกฺขา ปญฺญาฯ

(ข) อุปริฏฺฐิมา [อุปริฏฺฐิเม (สฺยา.), อุปริฏฺฐิมํ (ก.)] อรหตฺตผเล ปญฺญา อเสกฺขา ปญฺญาฯ

(ค) ตีสุ ภูมีสุ กุสเล ตีสุ ภูมีสุ วิปาเก ตีสุ ภูมีสุ กิริยาพฺยากเต ปญฺญา เนวเสกฺขนาเสกฺขา ปญฺญาฯ

๗๗๘. (๑๑. ก) กามาวจรกุสลาพฺยากเต ปญฺญา ปริตฺตา ปญฺญาฯ

(ข) รูปาวจรารูปาวจรกุสลาพฺยากเต ปญฺญา มหคฺคตา ปญฺญาฯ

(ค) จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อปฺปมาณา ปญฺญาฯ

๗๗๙. (๑๒. ก) ตตฺถ กตมา ปริตฺตารมฺมณา ปญฺญา? ปริเตฺต ธเมฺม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ “ปริตฺตารมฺมณา ปญฺญา”ฯ

๗๘๐. (ข) ตตฺถ กตมา มหคฺคตารมฺมณา ปญฺญา? มหคฺคเต ธเมฺม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ “มหคฺคตารมฺมณา ปญฺญา”ฯ

๗๘๑. (ค) ตตฺถ กตมา อปฺปมาณารมฺมณา ปญฺญา? อปฺปมาเณ ธมฺเม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อปฺปมาณารมฺมณา ปญฺญา’’ฯ

๗๘๒. (๑๓. ก) ตตฺถ กตมา มคฺคารมฺมณา ปญฺญา? อริยมคฺคํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มคฺคารมฺมณา ปญฺญา’’ฯ

(ข) จตูสุ มเคฺคสุ ปญฺญา มคฺคเหตุกา ปญฺญาฯ

๗๘๓. (ค) ตตฺถ กตมา มคฺคาธิปตินี ปญฺญา? อริยมคฺคํ อธิปตึ กริตฺวา ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘มคฺคาธิปตินี ปญฺญา’’ฯ

๗๘๔. (๑๔) จตูสุ ภูมีสุ วิปาเก ปญฺญา สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อุปฺปาทินี, น วตฺตพฺพา อนุปฺปนฺนาติฯ จตูสุ ภูมีสุ กุสเล ตีสุ ภูมีสุ กิริยาพฺยากเต ปญฺญา สิยา อุปฺปนฺนา, สิยา อนุปฺปนฺนา, น วตฺตพฺพา อุปฺปาทินีติฯ

๗๘๕. (๑๕) สพฺพาว ปญฺญา สิยา อตีตา, สิยา อนาคตา, สิยา ปจฺจุปฺปนฺนาฯ

๗๘๖. (๑๖. ก) ตตฺถ กตมา อตีตารมฺมณา ปญฺญา? อตีเต ธมฺเม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อตีตารมฺมณา ปญฺญา’’ฯ

๗๘๗. (ข) ตตฺถ กตมา อนาคตารมฺมณา ปญฺญา? อนาคเต ธมฺเม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อนาคตารมฺมณา ปญฺญา’’ฯ

๗๘๘. (ค) ตตฺถ กตมา ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา ปญฺญา? ปจฺจุปฺปเนฺน ธมฺเม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา …เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปจฺจุปฺปนฺนารมฺมณา ปญฺญา’’ฯ

๗๘๙. (๑๗) สพฺพาว ปญฺญา สิยา อชฺฌตฺตา, สิยา พหิทฺธา, สิยา อชฺฌตฺตพหิทฺธาฯ

๗๙๐. (๑๘. ก) ตตฺถ กตมา อชฺฌตฺตารมฺมณา ปญฺญา? อชฺฌเตฺต ธมฺเม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อชฺฌตฺตารมฺมณา ปญฺญา’’ฯ

๗๙๑. (ข) ตตฺถ กตมา พหิทฺธารมฺมณา ปญฺญา? พหิทฺธาธเมฺม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘พหิทฺธารมฺมณา ปญฺญา’’ฯ

๗๙๒. (ค) ตตฺถ กตมา อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา ปญฺญา? อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธเมฺม อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ

“อชฺฌตฺตพหิทฺธารมฺมณา ปญฺญา”ฯ

เอวํ ติวิเธน ญาณวตฺถุฯ

ติกํฯ

๔. จตุกฺกนิเทฺทโส

๗๙๓. (๑. ก) ตตฺถ กตมํ กมฺมสฺสกตญาณํ? “อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, อตฺถิ อยํ โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี”ติ – ยา เอวรูปา ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ “กมฺมสฺสกตญาณํ”ฯ ฐเปตฺวา สจฺจานุโลมิกํ ญาณํ, สพฺพาปิ สาสวา กุสลา ปญฺญา กมฺมสฺสกตญาณํฯ

(ข) ตตฺถ กตมํ สจฺจานุโลมิกํ ญาณํ? “รูปํ อนิจฺจ”นฺติ วา เวทนา…เป.… สญฺญา… สงฺขารา… “วิญฺญาณํ อนิจฺจ”นฺติ วา ยา เอวรูปี อนุโลมิกา ขนฺติ ทิฏฺฐิ รุจิ มุทิ เปกฺขา ธมฺมนิชฺฌานกฺขนฺติ – อิทํ วุจฺจติ “สจฺจานุโลมิกํ ญาณํ”ฯ

(ค) จตูสุ มเคฺคสุ ปญฺญา มคฺคสมงฺคิสฺส ญาณํฯ

(ฆ) จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา ผลสมงฺคิสฺส ญาณํฯ

๗๙๔. (๒) มคฺคสมงฺคิสฺส ญาณํ ทุเกฺขเปตํ ญาณํ, ทุกฺขสมุทเยเปตํ ญาณํ, ทุกฺขนิโรเธเปตํ ญาณํ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทายเปตํ ญาณํฯ

(ก) ตตฺถ กตมํ ทุเกฺข ญาณํ? ทุกฺขํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ “ทุเกฺข ญาณํ”ฯ

(ข-ฆ) ทุกฺขสมุทยํ อารพฺภ…เป.… ทุกฺขนิโรธํ อารพฺภ…เป.… ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ “ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํ”ฯ

๗๙๕. (๓) กามาวจรกุสลาพฺยากเต ปญฺญา กามาวจรา ปญฺญา, รูปาวจรกุสลาพฺยากเต ปญฺญา รูปาวจรา ปญฺญา, อรูปาวจรกุสลาพฺยากเต ปญฺญา อรูปาวจรา ปญฺญา, จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา อปริยาปนฺนา ปญฺญาฯ

๗๙๖. (๔. ก) ตตฺถ กตมํ ธเมฺม ญาณํ? จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา ธเมฺม ญาณํฯ

(ข) โส อิมินา ธเมฺมน ญาเตน ทิเฏฺฐน ปเตฺตน วิทิเตน ปริโยคาเฬฺหน อตีตานาคเตน นยํ เนติฯ “เย หิ เกจิ อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ทุกฺขํ อพฺภญฺญํสุ [อพฺภญฺญิํสุ (สฺยา.) เอวมุปริปิ], ทุกฺขสมุทยํ อพฺภญฺญํสุ, ทุกฺขนิโรธํ อพฺภญฺญํสุ, ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อพฺภญฺญํสุ, อิมเญฺญว เต ทุกฺขํ อพฺภญฺญํสุ, อิมเญฺญว เต ทุกฺขสมุทยํ อพฺภญฺญํสุ, อิมเญฺญว เต ทุกฺขนิโรธํ อพฺภญฺญํสุ, อิมเญฺญว เต ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อพฺภญฺญํสุฯ เย หิ เกจิ อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ทุกฺขํ อภิชานิสฺสนฺติ, ทุกฺขสมุทยํ อภิชานิสฺสนฺติ,

ทุกฺขนิโรธํ อภิชานิสฺสนฺติ, ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อภิชานิสฺสนฺติ, อิมเญฺญว เต ทุกฺขํ อภิชานิสฺสนฺติ, อิมเญฺญว เต ทุกฺขสมุทยํ อภิชานิสฺสนฺติ, อิมเญฺญว เต ทุกฺขนิโรธํ อภิชานิสฺสนฺติ, อิมเญฺญว เต ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อภิชานิสฺสนฺตี''ติ – ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา…เป. … อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ''อนฺวเย ญาณํ''ฯ

(ค) ตตฺถ กตมํ ปริเย ญาณํ? อิธ ภิกฺขุ ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติฯ สราคํ วา จิตฺตํ ''สราคํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, วีตราคํ วา จิตฺตํ ''วีตราคํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, สโทสํ วา จิตฺตํ ''สโทสํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, วีตโทสํ วา จิตฺตํ ''วีตโทสํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, สโมหํ วา จิตฺตํ ''สโมหํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, วีตโมหํ วา จิตฺตํ ''วีตโมหํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ , สํขิตฺตํ วา จิตฺตํ ''สํขิตฺตํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ ''วิกฺขิตฺตํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, มหคฺคตํ วา จิตฺตํ ''มหคฺคตํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ ''อมหคฺคตํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, สอุตฺตรํ วา จิตฺตํ ''สอุตฺตรํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ ''อนุตฺตรํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, สมาหิตํ วา จิตฺตํ ''สมาหิตํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, อสมาหิตํ วา จิตฺตํ ''อสมาหิตํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ ''วิมุตฺตํ จิตฺต''นฺติ ปชานาติ, อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ ''อวิมุตฺตํ จิตฺต''นฺติ ปชานาตีติ – ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ''ปริเย ญาณํ''ฯ

(ฆ) ฐเปตฺวา ธเมฺม ญาณํ อนฺวเย ญาณํ ปริเย ญาณํ, อวเสสา ปญฺญา สมฺมุติญาณํฯ

๗๙๗. (๕. ก) ตตฺถ กตมา ปญฺญา อาจยาย โน อปจยาย? กามาวจรกุสเล ปญฺญา อาจยาย โน อปจยายฯ

(ข) จตูสุ มเคฺคสุ ปญฺญา อปจยาย โน อาจยายฯ

(ค) รูปาวจรารูปาวจรกุสเล ปญฺญา อาจยาย เจว อปจยาย จฯ

(ฆ) อวเสสา ปญฺญา เนว อาจยาย โน อปจยายฯ

๗๙๘. (๖. ก) ตตฺถ กตมา ปญฺญา นิพฺพิทาย โน ปฏิเวธาย? ยาย ปญฺญาย กาเมสุ วีตราโค โหติ, น จ อภิญฺญาโย ปฏิวิชฺฌติ น จ สจฺจานิ – อยํ วุจฺจติ ''ปญฺญา นิพฺพิทาย โน ปฏิเวธาย''ฯ

(ข) เสฺวว ปญฺญาย กาเมสุ วีตราโค สมาโน อภิญฺญาโย ปฏิวิชฺฌติ น จ สจฺจานิ – อยํ วุจฺจติ ''ปญฺญา ปฏิเวธาย โน นิพฺพิทาย''ฯ

(ค) จตูสุ มเคฺคสุ ปญฺญา นิพฺพิทาย เจว ปฏิเวธาย จฯ

(ฆ) อวเสสา ปญฺญา เนว นิพฺพิทาย โน ปฏิเวธายฯ

๗๙๙. (๗. ก) ตตฺถ กตมา หานภาคินี ปญฺญา? ปฐมสฺส ฌานสฺส ลาภิํ กามสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ หานภาคินี ปญฺญาฯ

(ข) ตทนุธมฺมตา สติ สนฺติฏฺฐติ ฐิติภาคินี ปญฺญาฯ

(ค) อวิตกฺกสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิเสสภาคินี ปญฺญาฯ

(ฆ) นิพฺพิทาสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิราคูปสญฺหิตา นิเพฺพธภาคินี ปญฺญาฯ ทุติยสฺส ฌานสฺส ลาภึ วิตกฺกสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ หานภาคินี ปญฺญาฯ ตทนุธมฺมตา สติ สนฺติฏฺฐติ ฐิติภาคินี ปญฺญาฯ อุเปกฺขาสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิเสสภาคินี ปญฺญาฯ นิพฺพิทาสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิราคูปสญฺหิตา นิเพฺพธภาคินี ปญฺญาฯ ตติยสฺส ฌานสฺส ลาภึ ปีติสุขสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ หานภาคินี ปญฺญาฯ ตทนุธมฺมตา สติ สนฺติฏฺฐติ ฐิติภาคินี ปญฺญาฯ อทุกฺขมสุขสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิเสสภาคินี ปญฺญาฯ นิพฺพิทาสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิราคูปสญฺหิตา นิเพฺพธภาคินี ปญฺญาฯ จตุตฺถสฺส ฌานสฺส ลาภึ อุเปกฺขาสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ หานภาคินี ปญฺญาฯ ตทนุธมฺมตา สติ สนฺติฏฺฐติ ฐิติภาคินี ปญฺญาฯ อากาสานญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิเสสภาคินี ปญฺญาฯ นิพฺพิทาสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิราคูปสญฺหิตา นิเพฺพธภาคินี ปญฺญาฯ อากาสานญฺจายตนสฺส ลาภึ รูปสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ หานภาคินี ปญฺญาฯ ตทนุธมฺมตา สติ สนฺติฏฺฐติ ฐิติภาคินี ปญฺญาฯ วิญฺญาณญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิเสสภาคินี ปญฺญาฯ นิพฺพิทาสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิราคูปสญฺหิตา นิเพฺพธภาคินี ปญฺญาฯ วิญฺญาณญฺจายตนสฺส ลาภึ อากาสานญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ หานภาคินี ปญฺญาฯ ตทนุธมฺมตา สติ สนฺติฏฺฐติ ฐิติภาคินี ปญฺญาฯ อากิญฺจญฺญายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิเสสภาคินี ปญฺญาฯ นิพฺพิทาสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิราคูปสญฺหิตา นิเพฺพธภาคินี ปญฺญาฯ อากิญฺจญฺญายตนสฺส ลาภึ วิญฺญาณญฺจายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ หานภาคินี ปญฺญาฯ ตทนุธมฺมตา สติ สนฺติฏฺฐติ ฐิติภาคินี ปญฺญาฯ เนวสญฺญานาสญฺญายตนสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิเสสภาคินี ปญฺญาฯ นิพฺพิทาสหคตา สญฺญามนสิการา สมุทาจรนฺติ วิราคูปสญฺหิตา นิเพฺพธภาคินี ปญฺญาฯ

๘๐๐. (๘) ตตฺถ กตมา จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา? อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธมฺมปฏิสมฺภิทา, นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ปฏิภานปฏิสมฺภิทาฯ อเตฺถ ญาณํ อตฺถปฏิสมฺภิทา, ธเมฺม ญาณํ ธมฺมปฏิสมฺภิทา, ตตฺร ธมฺมนิรุตฺตาภิลาเป ญาณํ นิรุตฺติปฏิสมฺภิทา, ญาเณสุ ญาณํ ปฏิภานปฏิสมฺภิทา ฯ อิมา จตโสฺส ปฏิสมฺภิทาฯ

๘๐๑. (๙) ตตฺถ กตมา จตโสฺส ปฏิปทา? ทุกฺขปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา ปญฺญา, ทุกฺขปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา ปญฺญา, สุขปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา ปญฺญา, สุขปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา ปญฺญาฯ

(ก) ตตฺถ กตมา ทุกฺขปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา ปญฺญา? กิเจฺฉน กสิเรน สมาธึ อุปฺปาเทนฺตสฺส ทนฺธํ ตณฺฐานํ อภิชานนฺตสฺส ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา ปญฺญา’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา ทุกฺขปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา ปญฺญา? กิเจฺฉน กสิเรน สมาธึ อุปฺปาเทนฺตสฺส ขิปฺปํ ตณฺฐานํ อภิชานนฺตสฺส ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทุกฺขปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา ปญฺญา’’ฯ

(ค) ตตฺถ กตมา สุขปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา ปญฺญา? อกิเจฺฉน อกสิเรน สมาธึ อุปฺปาเทนฺตสฺส ทนฺธํ ตณฺฐานํ อภิชานนฺตสฺส ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สุขปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา ปญฺญา’’ฯ

(ฆ) ตตฺถ กตมา สุขปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา ปญฺญา? อกิเจฺฉน อกสิเรน สมาธึ อุปฺปาเทนฺตสฺส ขิปฺปํ ตณฺฐานํ อภิชานนฺตสฺส ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สุขปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา ปญฺญา’’ฯ อิมา จตโสฺส ปฏิปทาฯ

๘๐๒. (๑๐) ตตฺถ กตมานิ จตฺตาริ อารมฺมณานิ? ปริตฺตา ปริตฺตารมฺมณา ปญฺญา, ปริตฺตา อปฺปมาณารมฺมณา ปญฺญา, อปฺปมาณา ปริตฺตารมฺมณา ปญฺญา, อปฺปมาณา อปฺปมาณารมฺมณา ปญฺญาฯ

(ก) ตตฺถ กตมา ปริตฺตา ปริตฺตารมฺมณา ปญฺญา? สมาธิสฺส น นิกามลาภิสฺส อารมฺมณํ โถกํ ผรนฺตสฺส ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปริตฺตา ปริตฺตารมฺมณา ปญฺญา’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา ปริตฺตา อปฺปมาณารมฺมณา ปญฺญา? สมาธิสฺส น นิกามลาภิสฺส อารมฺมณํ วิปุลํ ผรนฺตสฺส ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปริตฺตา อปฺปมาณารมฺมณา ปญฺญา’’ฯ

(ค) ตตฺถ กตมา อปฺปมาณา ปริตฺตารมฺมณา ปญฺญา? สมาธิสฺส นิกามลาภิสฺส อารมฺมณํ โถกํ ผรนฺตสฺส ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อปฺปมาณา ปริตฺตารมฺมณา ปญฺญา’’ฯ

(ฆ) ตตฺถ กตมา อปฺปมาณา อปฺปมาณารมฺมณา ปญฺญา? สมาธิสฺส นิกามลาภิสฺส อารมฺมณํ วิปุลํ ผรนฺตสฺส ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อปฺปมาณา อปฺปมาณารมฺมณา ปญฺญา’’ฯ อิมานิ จตฺตาริ อารมฺมณานิฯ

(๑๑) มคฺคสมงฺคิสฺส ญาณํ ชรามรเณเปตํ ญาณํ, ชรามรณสมุทเยเปตํ ญาณํ, ชรามรณนิโรเธเปตํ ญาณํ, ชรามรณนิโรธคามินิยา ปฏิปทายเปตํ ญาณํฯ

(ก) ตตฺถ กตมํ ชรามรเณ ญาณํ? ชรามรณํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ชรามรเณ ญาณํ’’ฯ

(ข-ฆ) ชรามรณสมุทยํ อารพฺภ…เป…. ชรามรณนิโรธํ อารพฺภ…เป…. ชรามรณนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ชรามรณนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํ’’ฯ

๘๐๓. (๑๒-๒๑) ธมฺมสมงฺคิสฺส ญาณํ ชาติยาเปตํ ญาณํ…เป…. ภเวเปตํ ญาณํ…เป…. อุปาทาเนเปตํ ญาณํ…เป…. ตณฺหายเปตํ ญาณํ…เป…. เวทนายเปตํ ญาณํ…เป…. ผสฺสเปตํ ญาณํ…เป…. สฬายตเนเปตํ ญาณํ…เป…. นามรูเปเปตํ ญาณํ…เป…. วิญฺญาเณเปตํ ญาณํ…เป…. สงฺขาเรสุเปตํ ญาณํ, สงฺขารสมุทเยเปตํ ญาณํ, สงฺขารนิโรเธเปตํ ญาณํ, สงฺขารนิโรธคามินิยา ปฏิปทายเปตํ ญาณํฯ

ตตฺถ กตมํ สงฺขาเรสุ ญาณํ? สงฺขาเร อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขาเรสุ ญาณํ’’ฯ

สงฺขารสมุทยํ อารพฺภ…เป…. สงฺขารนิโรธํ อารพฺภ…เป…. สงฺขารนิโรธคามินึ ปฏิปทํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สงฺขารนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํฯ เอวํ จตุพฺพิเธน ญาณวตฺถุฯ

จตุกฺกํฯ

๕. ปญฺจกนิเทฺทโส

๘๐๔. (๑) ตตฺถ กตโม ปญฺจงฺคิโก สมฺมาสมาธิ? ปีติผรณตา, สุขผรณตา, เจโตผรณตา, อาโลกผรณตา, ปจฺจเวกฺขณานิมิตฺตํฯ ทฺวีสุ ฌาเนสุ ปญฺญา ปีติผรณตาฯ ตีสุ ฌาเนสุ ปญฺญา สุขผรณตาฯ ปรจิเตฺต ญาณํ เจโตผรณตาฯ ทิพฺพจกฺขุ อาโลกผรณตาฯ ตมฺหา ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐิตสฺส ปจฺจเวกฺขณาญาณํ ปจฺจเวกฺขณานิมิตฺตํฯ อยํ วุจฺจติ ปญฺจงฺคิโก สมฺมาสมาธิฯ

(๒) ตตฺถ กตโม ปญฺจญาณิโก สมฺมาสมาธิ? ‘‘อยํ สมาธิ ปจฺจุปฺปนฺนสุโข เจว อายติญฺจ สุขวิปาโก’’ติ ปจฺจตฺตเญฺญว ญาณํ อุปฺปชฺชติฯ ‘‘อยํ สมาธิ อริโย นิรามิโส’’ติ ปจฺจตฺตเญฺญว ญาณํ อุปฺปชฺชติฯ ‘‘อยํ สมาธิ อกาปุริสเสวิโต’’ติ ปจฺจตฺตเญฺญว ญาณํ อุปฺปชฺชติฯ ‘‘อยํ สมาธิ สโนฺต ปณีโต ปฏิปฺปสฺสทฺธลโทฺธ เอโกทิภาวาธิคโต น สสงฺขารนิคฺคยฺหวาริตคโต’’ติ ปจฺจตฺตเญฺญว ญาณํ อุปฺปชฺชติฯ โส โข ปนาหํ อิมํ สมาธึ สโต สมาปชฺชามิ สโต วุฏฺฐหามี’’ติ ปจฺจตฺตเญฺญว ญาณํ อุปฺปชฺชติฯ อยํ ปญฺจญาณิโก สมฺมาสมาธิฯ เอวํ ปญฺจวิเธน ญาณวตฺถุฯ

ปญฺจกํฯ

๖. ฉกฺกนิเทฺทโส

๘๐๕. ตตฺถ กตมา ฉสุ อภิญฺญาสุ ปญฺญา? อิทฺธิวิเธ ญาณํ, โสตธาตุวิสุทฺธิยา ญาณํ, ปรจิเตฺต ญาณํ, ปุเพฺพนิวาสานุสฺสติยา ญาณํ, สตฺตานํ จุตูปปาเต ญาณํ, อาสวานํ ขเย ญาณํ – อิมา ฉสุ อภิญฺญาสุ ปญฺญาฯ เอวํ ฉพฺพิเธน ญาณวตฺถุฯ

ฉกฺกํฯ

๗. สตฺตกนิเทฺทโส

๘๐๖. ตตฺถ กตมานิ สตฺตสตฺตติ ญาณวตฺถูนิ? ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ ญาณํ, อสติ ชาติยา นตฺถิ ชรามรณนฺติ ญาณํ, อตีตมฺปิ อทฺธานํ ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ ญาณํ, อสติ ชาติยา นตฺถิ ชรามรณนฺติ ญาณํ, อนาคตมฺปิ อทฺธานํ ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ ญาณํ, อสติ ชาติยา นตฺถิ ชรามรณนฺติ ญาณํฯ ยมฺปิสฺส ตํ ธมฺมฏฺฐิติญาณํ ตมฺปิ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ วิราคธมฺมํ นิโรธธมฺมนฺติ ญาณํ; ภวปจฺจยา ชาตีติ ญาณํ…เป…. อุปาทานปจฺจยา ภโวติ ญาณํ…เป…. ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานนฺติ ญาณํ…เป…. เวทนาปจฺจยา ตณฺหาติ ญาณํ…เป…. ผสฺสปจฺจยา เวทนาติ ญาณํ…เป…. สฬายตนปจฺจยา ผโสฺสติ ญาณํ…เป…. นามรูปปจฺจยา สฬายตนนฺติ ญาณํ…เป…. วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปนฺติ ญาณํ…เป…. สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ ญาณํ…เป…. อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ญาณํ, อสติ อวิชฺชาย นตฺถิ สงฺขาราติ ญาณํ, อตีตมฺปิ อทฺธานํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ญาณํ, อสติ อวิชฺชาย นตฺถิ สงฺขาราติ

ญาณํ, อนาคตมฺปิ อทฺธานํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ ญาณํ, อสติ อวิชฺชาย นตฺถิ สงฺขาราติ ญาณํฯ ยมฺปิสฺส ตํ ธมฺมฏฺฐิติญาณํ ตมฺปิ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ วิราคธมฺมํ นิโรธธมฺมนฺติ ญาณํฯ อิมานิ สตฺตสตฺตติ ญาณวตฺถูนิฯ เอวํ สตฺตวิเธน ญาณวตฺถุฯ

สตฺตกํฯ

๘. อฏฺฐกนิเทฺทโส

๘๐๗. ตตฺถ กตมา จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญา? โสตาปตฺติมเคฺค ปญฺญา, โสตาปตฺติผเล ปญฺญา , สกทาคามิมเคฺค ปญฺญา, สกทาคามิผเล ปญฺญา, อนาคามิมเคฺค ปญฺญา, อนาคามิผเล ปญฺญา, อรหตฺตมเคฺค ปญฺญา, อรหตฺตผเล ปญฺญา – อิมา จตูสุ มเคฺคสุ จตูสุ ผเลสุ ปญฺญาฯ เอวํ อฏฺฐวิเธน ญาณวตฺถุฯ

อฏฺฐกํฯ

๙. นวกนิเทฺทโส

๘๐๘. ตตฺถ กตมา นวสุ อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺตีสุ ปญฺญา? ปฐมชฺฌานสมาปตฺติยา ปญฺญา, ทุติยชฺฌานสมาปตฺติยา ปญฺญา, ตติยชฺฌานสมาปตฺติยา ปญฺญา, จตุตฺถชฺฌานสมาปตฺติยา ปญฺญา, อากาสานญฺจายตนสมาปตฺติยา ปญฺญา, วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺติยา ปญฺญา, อากิญฺจญฺญายตนสมาปตฺติยา ปญฺญา, เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺติยา ปญฺญา, สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา วุฏฺฐิตสฺส ปจฺจเวกฺขณาญาณํ – อิมา นวสุ อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺตีสุ ปญฺญาฯ เอวํ นววิเธน ญาณวตฺถุฯ

นวกํฯ

๑๐. ทสกนิเทฺทโส

๘๐๙. (๑) ตตฺถ กตมํ ตถาคตสฺส ฐานญฺจ ฐานโต อฏฺฐานญฺจ อฏฺฐานโต ยถาภูตํ ญาณํ? อิธ ตถาคโต ‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล กญฺจิ สงฺขารํ นิจฺจโต อุปคเจฺฉยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ ปุถุชฺชโน กญฺจิ สงฺขารํ นิจฺจโต อุปคเจฺฉยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล กญฺจิ สงฺขารํ สุขโต อุปคเจฺฉยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ ปุถุชฺชโน กญฺจิ สงฺขารํ สุขโต อุปคเจฺฉยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล กญฺจิ ธมฺมํ อตฺตโต อุปคเจฺฉยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ ปุถุชฺชโน กญฺจิ ธมฺมํ อตฺตโต อุปคเจฺฉยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล มาตรํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ ปุถุชฺชโน มาตรํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ

อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ ทิฏฺฐิสมฺปโนฺน ปุคฺคโล ปิตรํ ชีวิตา โวโรเปยฺย…เป.… อรหนฺตํ ชีวิตา โวโรเปยฺย…เป.… ปทุเฎฺฐน จิเตฺตน ตถาคตสฺส โลหิตํ อุปฺปาเทยฺย…เป.… สงฺฆํ ภิเนฺทยฺย…เป.… อญฺญํ สตฺถารํ อุทฺทิเสยฺย…เป.… อฏฺฐมํ ภวํ นิพฺพเตฺตยฺย, เนตํ ฐานํ

วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ ปุถุชฺชโน อฏฺฐมํ ภวํ นิพฺพตฺเตยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ

‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ เอกิสฺสา โลกธาตุยา เทฺว อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา อปุพฺพํ อจริมํ อุปฺปชฺเชยฺยุํ, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ เอกิสฺสา โลกธาตุยา เอโก อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุปฺปชฺเชยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ เอกิสฺสา โลกธาตุยา เทฺว ราชาโน จกฺกวตฺตี [จกฺกวตฺติ (สี. สฺยา.)] อปุพฺพํ อจริมํ อุปฺปชฺเชยฺยุํ, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ เอกิสฺสา โลกธาตุยา เอโก ราชา จกฺกวตฺตี อุปฺปชฺเชยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ

‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ อิตฺถี อรหํ อสฺส สมฺมาสมฺพุทฺโธ, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ ปุริโส อรหํ อสฺส สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ อิตฺถี ราชา อสฺส จกฺกวตฺตี, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ ปุริโส ราชา อสฺส จกฺกวตฺตี, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ อิตฺถี สกฺกตฺตํ กเรยฺย, มารตฺตํ กเรยฺย, พฺรหฺมตฺตํ กเรยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ ปุริโส สกฺกตฺตํ กเรยฺย, มารตฺตํ กเรยฺย, พฺรหฺมตฺตํ กเรยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ

‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ กายทุจฺจริตสฺส อิฏฺโฐ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ กายทุจฺจริตสฺส อนิฏฺโฐ อกนฺโต อมนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ วจีทุจฺจริตสฺส…เป.… ยํ มโนทุจฺจริตสฺส อิฏฺโฐ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ วจีทุจฺจริตสฺส…เป.… ยํ มโนทุจฺจริตสฺส อนิฏฺโฐ อกนฺโต อมนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ

‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ กายสุจริตสฺส อนิฏฺโฐ อกนฺโต อมนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ กายสุจริตสฺส อิฏฺโฐ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ วจีสุจริตสฺส…เป.… ยํ มโนสุจริตสฺส อนิฏฺโฐ อกนฺโต อมนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ วจีสุจริตสฺส…เป.… ยํ มโนสุจริตสฺส อิฏฺโฐ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ

‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ กายทุจฺจริตสมงฺคี ตนฺนิทานํ ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ กายทุจฺจริตสมงฺคี ตนฺนิทานํ ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺเชยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ วจีทุจฺจริตสมงฺคี…เป.… ยํ มโนทุจฺจริตสมงฺคี ตนฺนิทานํ ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ วจีทุจฺจริตสมงฺคี…เป.… ยํ มโนทุจฺจริตสมงฺคี ตนฺนิทานํ ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺเชยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ

‘‘อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ กายสุจริตสมงฺคี ตนฺนิทานํ ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺเชยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี’’ติ ปชานาติฯ ‘‘ฐานญฺจ โข

เอตํ วิชฺชติ ยํ กายสุจริตสมงฺคี ตนฺนิทานํ ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี''ติ ปชานาติฯ ''อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ วจีสุจริตสมงฺคี...เป.... ยํ มโนสุจริตสมงฺคี ตนฺนิทานํ ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺเชยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชตี''ติ ปชานาติฯ ''ฐานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ วจีสุจริตสมงฺคี ...เป.... ยํ มโนสุจริตสมงฺคี ตนฺนิทานํ ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตี''ติ ปชานาติฯ ''เย เย ธมฺมา เยสํ เยสํ ธมฺมานํ เหตู ปจฺจยา อุปาทาย ตํ ตํ ฐานํ, เย เย ธมฺมา เยสํ เยสํ ธมฺมานํ น เหตู อปฺปจฺจยา อุปาทาย ตํ ตํ อฏฺฐาน''นฺติฯ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสฺส ฐานญฺจ ฐานโต อฏฺฐานญฺจ อฏฺฐานโต ยถาภูตํ ญาณํฯ

๘๑๐. (๒) ตตฺถ กตมํ ตถาคตสฺส อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ญาณํ? อิธ ตถาคโต ปชานาติ – ''อตฺเถกจฺจานิ ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ คติสมฺปตฺติปฏิพาฬฺหานิ น วิปจฺจนฺติฯ อตฺเถกจฺจานิ ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ อุปธิสมฺปตฺติปฏิพาฬฺหานิ น วิปจฺจนฺติฯ อตฺเถกจฺจานิ ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ กาลสมฺปตฺติปฏิพาฬฺหานิ น วิปจฺจนฺติฯ อตฺเถกจฺจานิ ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ ปโยคสมฺปตฺติปฏิพาฬฺหานิ น วิปจฺจนฺติฯ

''อตฺเถกจฺจานิ ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ คติวิปตฺตึ อาคมฺม วิปจฺจนฺติฯ อตฺเถกจฺจานิ ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ อุปธิวิปตฺตึ อาคมฺม วิปจฺจนฺติฯ อตฺเถกจฺจานิ ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ กาลวิปตฺตึ อาคมฺม วิปจฺจนฺติฯ อตฺเถกจฺจานิ ปาปกานิ กมฺมสมาทานานิ ปโยควิปตฺตึ อาคมฺม วิปจฺจนฺติฯ

''อตฺเถกจฺจานิ กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานานิ คติวิปตฺติปฏิพาฬฺหานิ น วิปจฺจนฺติฯ อตฺเถกจฺจานิ กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานานิ อุปธิวิปตฺติปฏิพาฬฺหานิ น วิปจฺจนฺติฯ อตฺเถกจฺจานิ กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานานิ กาลวิปตฺติปฏิพาฬฺหานิ น วิปจฺจนฺติฯ อตฺเถกจฺจานิ กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานานิ ปโยควิปตฺติปฏิพาฬฺหานิ น วิปจฺจนฺติฯ

''อตฺเถกจฺจานิ กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานานิ คติสมฺปตฺตึ อาคมฺม วิปจฺจนฺติฯ อตฺเถกจฺจานิ กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานานิ อุปธิสมฺปตฺตึ อาคมฺม วิปจฺจนฺติฯ อตฺเถกจฺจานิ กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานานิ กาลสมฺปตฺตึ อาคมฺม วิปจฺจนฺติฯ อตฺเถกจฺจานิ กลฺยาณานิ กมฺมสมาทานานิ ปโยคสมฺปตฺตึ อาคมฺม วิปจฺจนฺตี''ติฯ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสฺส อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ญาณํฯ

๘๑๑. (๓) ตตฺถ กตมํ ตถาคตสฺส สพฺพตฺถคามินึ ปฏิปทํ ยถาภูตํ ญาณํ? อิธ ตถาคโต ''อยํ มคฺโค อยํ ปฏิปทา นิรยคามี''ติ [นิรยคามินีติ (สฺยา.)] ปชานาติ, ''อยํ มคฺโค อยํ ปฏิปทา ติรจฺฉานโยนิคามี''ติ [ติรจฺฉานคามินีติ (สฺยา.) เอวมุปริปิฯ อฏฺฐกถา โอโลเกตพฺพา] ปชานาติ, ''อยํ มคฺโค อยํ ปฏิปทา เปตฺติวิสยคามี''ติ ปชานาติ, ''อยํ มคฺโค อยํ ปฏิปทา มนุสฺสโลกคามี''ติ ปชานาติ, ''อยํ มคฺโค อยํ ปฏิปทา เทวโลกคามี''ติ ปชานาติ, ''อยํ มคฺโค อยํ ปฏิปทา นิพฺพานคามี''ติ ปชานาตีติ ฯ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา...เป.... อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสฺส สพฺพตฺถคามินึ ปฏิปทํ ยถาภูตํ ญาณํฯ

๘๑๒. (๔) ตตฺถ กตมํ ตถาคตสฺส อเนกธาตุนานาธาตุโลกํ ยถาภูตํ ญาณํ? อิธ ตถาคโต ขนฺธนานตฺตํ ปชานาติ, อายตนนานตฺตํ ปชานาติ, ธาตุนานตฺตํ ปชานาติ, อเนกธาตุนานาธาตุโลกนานตฺตํ ปชานาตีติฯ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสฺส อเนกธาตุนานาธาตุโลกํ ยถาภูตํ ญาณํฯ

๘๑๓. (๕) ตตฺถ กตมํ ตถาคตสฺส สตฺตานํ นานาธิมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ญาณํ? อิธ ตถาคโต ปชานาติ – ‘‘สนฺติ สตฺตา หีนาธิมุตฺติกา, สนฺติ สตฺตา ปณีตาธิมุตฺติกาฯ หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเก สเตฺต เสวนฺติ ภชนฺติ ปยิรุปาสนฺติฯ ปณีตาธิมุตฺติกา สตฺตา ปณีตาธิมุตฺติเก สเตฺต เสวนฺติ ภชนฺติ ปยิรุปาสนฺติฯ

‘‘อตีตมฺปิ อทฺธานํ หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเก สเตฺต เสวิํสุ ภชิํสุ ปยิรุปาสิํสุ, ปณีตาธิมุตฺติกา สตฺตา ปณีตาธิมุตฺติเก สเตฺต เสวิํสุ ภชิํสุ ปยิรุปาสิํสุฯ

‘‘อนาคตมฺปิ อทฺธานํ หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเก สเตฺต เสวิสฺสนฺติ ภชิสฺสนฺติ ปยิรุปาสิสฺสนฺติ, ปณีตาธิมุตฺติกา สตฺตา ปณีตาธิมุตฺติเก สเตฺต เสวิสฺสนฺติ ภชิสฺสนฺติ ปยิรุปาสิสฺสนฺตี’’ติฯ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสฺส สตฺตานํ นานาธิมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ญาณํฯ

๘๑๔. (๖) ตตฺถ กตมํ ตถาคตสฺส ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ญาณํ? อิธ ตถาคโต สตฺตานํ อาสยํ ปชานาติ, อนุสยํ ปชานาติ, จริตํ ปชานาติ, อธิมุตฺติํ ปชานาติ, อปฺปรชเกฺข มหารชเกฺข ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย สฺวากาเร ทฺวากาเร สุวิญฺญาปเย ทุวิญฺญาปเย ภพฺพาภเพฺพ สเตฺต ปชานาติฯ

๘๑๕. กตโม จ สตฺตานํ อาสโย? ‘‘สสฺสโต โลโก’’ติ วา, ‘‘อสสฺสโต โลโก’’ติ วา, ‘‘อนฺตวา โลโก’’ติ วา, ‘‘อนนฺตวา โลโก’’ติ วา, ‘‘ตํ ชีวํ ตํ สรีร’’นฺติ วา, ‘‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีร’’นฺติ วา, ‘‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, ‘‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’’ติ วา, ‘‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’’ติ วา, ‘‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’’ติ วา, อิติ ภวทิฏฺฐิสนฺนิสฺสิตา วา สตฺตา โหนฺติ วิภวทิฏฺฐิสนฺนิสฺสิตา วาฯ เอเต วา ปน อุโภ อเนฺต อนุปคมฺม อิทปฺปจฺจยตา ปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ อนุโลมิกา ขนฺติ ปฏิลทฺธา โหติ ยถาภูตํ ญาณํฯ อยํ สตฺตานํ อาสโยฯ

๘๑๖. กตโม จ สตฺตานํ อนุสโย? สตฺตานุสยา – กามราคานุสโย, ปฏิฆานุสโย, มานานุสโย, ทิฏฺฐานุสโย, วิจิกิจฺฉานุสโย, ภวราคานุสโย, อวิชฺชานุสโยฯ ยํ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํ เอตฺถ สตฺตานํ ราคานุสโย อนุเสติฯ ยํ โลเก อปฺปิยรูปํ อสาตรูปํ เอตฺถ สตฺตานํ ปฏิฆานุสโย อนุเสติฯ อิติ อิเมสุ ทฺวีสุ ธเมฺมสุ อวิชฺชานุปติตาฯ ตเทกฏฺโฐ มาโน จ ทิฏฺฐิ จ วิจิกิจฺฉา จ ทฎฺฐพฺพาฯ อยํ สตฺตานํ อนุสโยฯ

๘๑๗. กตมญฺจ สตฺตานํ จริตํ? ปุญฺญาภิสงฺขาโร, อปุญฺญาภิสงฺขาโร , อาเนญฺชาภิสงฺขาโร, ปริตฺตภูมโก วา มหาภูมโก วา – อิทํ สตฺตานํ จริตํฯ

๘๑๘. กตมา จ สตฺตานํ อธิมุตฺติ? สนฺติ สตฺตา หีนาธิมุตฺติกา, สนฺติ สตฺตา ปณีตาธิมุตฺติกาฯ หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเก สเตฺต เสวนฺติ ภชนฺติ ปยิรุปาสนฺติฯ ปณีตาธิมุตฺติกา สตฺตา ปณีตาธิมุตฺติเก สเตฺต เสวนฺติ ภชนฺติ ปยิรุปาสนฺติฯ

อตีตมฺปิ อทฺธานํ หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเก สตฺเต เสวึสุ ภชึสุ ปยิรุปาสึสุฯ ปณีตาธิมุตฺติกา สตฺตา ปณีตาธิมุตฺติเก สตฺเต เสวึสุ ภชึสุ ปยิรุปาสึสุฯ

อนาคตมฺปิ อทฺธานํ หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเก สตฺเต เสวิสฺสนฺติ ภชิสฺสนฺติ ปยิรุปาสิสฺสนฺติฯ ปณีตาธิมุตฺติกา สตฺตา ปณีตาธิมุตฺติเก สตฺเต เสวิสฺสนฺติ ภชิสฺสนฺติ ปยิรุปาสิสฺสนฺติฯ อยํ สตฺตานํ อธิมุตฺติฯ

๘๑๙. กตเม เต สตฺตา มหารชกฺขา? ทส กิเลสวตฺถูนิ – โลโภ, โทโส, โมโห, มาโน, ทิฏฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, ถินํ, อุทฺธจฺจํ, อหิริกํ, อโนตฺตปฺปํฯ เยสํ สตฺตานํ อิมานิ ทส กิเลสวตฺถูนิ อาเสวิตานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อุสฺสทคตานิ, อิเม เต สตฺตา มหารชกฺขาฯ

๘๒๐. กตเม เต สตฺตา อปฺปรชกฺขา? เยสํ สตฺตานํ อิมานิ ทส กิเลสวตฺถูนิ อนาเสวิตานิ อภาวิตานิ อพหุลีกตานิ อนุสฺสทคตานิ, อิเม เต สตฺตา อปฺปรชกฺขาฯ

๘๒๑. กตเม เต สตฺตา มุทินฺทฺริยา? ปญฺจินฺทฺริยานิ – สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ เยสํ สตฺตานํ อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ อนาเสวิตานิ อภาวิตานิ อพหุลีกตานิ อนุสฺสทคตานิ, อิเม เต สตฺตา มุทินฺทฺริยาฯ

๘๒๒. กตเม เต สตฺตา ติกฺขินฺทฺริยา? เยสํ สตฺตานํ อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ อาเสวิตานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อุสฺสทคตานิ, อิเม เต สตฺตา ติกฺขินฺทฺริยาฯ

๘๒๓. กตเม เต สตฺตา ทฺวาการา? เย เต สตฺตา ปาปาสยา ปาปานุสยา ปาปจริตา ปาปาธิมุตฺติกา มหารชกฺขา มุทินฺทฺริยา, อิเม เต สตฺตา ทฺวาการาฯ

๘๒๔. กตเม เต สตฺตา สฺวาการา? เย เต สตฺตา กลฺยาณาสยา กลฺยาณจริตา กลฺยาณาธิมุตฺติกา อปฺปรชกฺขา ติกฺขินฺทฺริยา, อิเม เต สตฺตา สฺวาการาฯ

๘๒๕. กตเม เต สตฺตา ทุวิญฺญาปยา? เย จ เต สตฺตา ทฺวาการา, เตว เต สตฺตา ทุวิญฺญาปยาฯ เย จ เต สตฺตา สฺวาการา, เตว เต สตฺตา สุวิญฺญาปยาฯ

๘๒๖. กตเม เต สตฺตา อภพฺพา? เย เต สตฺตา กมฺมาวรเณน สมนฺนาคตา กิเลสาวรเณน สมนฺนาคตา วิปากาวรเณน สมนฺนาคตา อสฺสทฺธา อจฺฉนฺทิกา ทุปฺปญฺญา อภพฺพา นิยามํ โอกฺกมิตุํ กุสเลสุ ธมฺเมสุ สมฺมตฺตํ, อิเม เต สตฺตา อภพฺพาฯ

๘๒๗. กตเม เต สตฺตา ภพฺพา? เย เต สตฺตา น กมฺมาวรเณน สมนฺนาคตา น กิเลสาวรเณน สมนฺนาคตา น วิปากาวรเณน สมนฺนาคตา สทฺธา ฉนฺทิกา ปญฺญวนฺโต ภพฺพา นิยามํ โอกฺกมิตุํ กุสเลสุ ธมฺเมสุ สมฺมตฺตํ, อิเม เต สตฺตา ภพฺพาติฯ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสฺส ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ญาณํฯ

๘๒๘. (๗) ตตฺถ กตมํ ตถาคตสฺส ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนํ สํกิเลสํ โวทานํ ยถาภูตํ ญาณํ? ฌายีติฯ จตฺตาโร ฌายีฯ อเตฺถกโจฺจ ฌายี สมฺปตฺติเยว [สมฺปตฺติเยว (ก.)] สมานํ วิปตฺตีติ ปเจฺจติ, อเตฺถกโจฺจ ฌายี วิปตฺติํเยว [วิปตฺติเยว (ก.)] สมานํ สมฺปตฺตีติ ปเจฺจติ, อเตฺ

ถกโจฺจ ฌายี สมฺปตฺติเยว สมานํ สมฺปตฺตีติ ปเจฺจติ, อเตฺถกโจฺจ ฌายี วิปตฺติเยว สมานํ วิปตฺตีติ ปเจฺจติ – อิเม จตฺตาโร ฌายีฯ

อปเรปิ จตฺตาโร ฌายีฯ อเตฺถกโจฺจ ฌายี ทนฺธํ สมาปชฺชติ ขิปฺปํ วุฏฺฐาติ, อเตฺถกโจฺจ ฌายี ขิปฺปํ สมาปชฺชติ ทนฺธํ วุฏฺฐาติ, อเตฺถกโจฺจ ฌายี ทนฺธํ สมาปชฺชติ ทนฺธํ วุฏฺฐาติ, อเตฺถกโจฺจ ฌายี ขิปฺปํ สมาปชฺชติ ขิปฺปํ วุฏฺฐาติ – อิเม จตฺตาโร ฌายีฯ

อปเรปิ จตฺตาโร ฌายีฯ อเตฺถกโจฺจ ฌายี สมาธิสฺมิํ สมาธิกุสโล โหติ, น สมาธิสฺมิํ สมาปตฺติกุสโล; อเตฺถกโจฺจ ฌายี สมาธิสฺมิํ สมาปตฺติกุสโล โหติ, น สมาธิสฺมิํ สมาธิกุสโล; อเตฺถกโจฺจ ฌายี สมาธิสฺมิํ สมาธิกุสโล จ โหติ, สมาธิสฺมิํ สมาปตฺติกุสโล จ; อเตฺถกโจฺจ ฌายี เนว สมาธิสฺมิํ สมาธิกุสโล โหติ, น สมาธิสฺมิํ สมาปตฺติกุสโล – อิเม จตฺตาโร ฌายีฯ

‘‘ฌาน’’นฺติ ฯ จตฺตาริ ฌานานิ – ปฐมํ ฌานํ, ทุติยํ ฌานํ, ตติยํ ฌานํ, จตุตฺถํ ฌานํฯ

‘‘วิโมโกฺข’’ติฯ อฎฺฐ วิโมกฺขาฯ รูปี รูปานิ ปสฺสติ – อยํ ปฐโม วิโมโกฺขฯ

อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ – อยํ ทุติโย วิโมโกฺขฯ

สุภเนฺตว อธิมุโตฺต โหติ – อยํ ตติโย วิโมโกฺขฯ

สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฎิฃสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘‘อนโนฺต อากาโส’’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ – อยํ จตุโตฺถ วิโมโกฺขฯ

สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ – อยํ ปญฺจโม วิโมโกฺขฯ

สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘‘นตฺถิ กิญฺจิ’’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ – อยํ ฉโฎฺฐ วิโมโกฺขฯ

สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ – อยํ สตฺตโม วิโมโกฺขฯ

สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ – อยํ อฎฺฐโม วิโมโกฺขฯ

‘‘สมาธี’’ติฯ ตโย สมาธี – สวิตกฺกสวิจาโร สมาธิ, อวิตกฺกวิจารมโตฺต สมาธิ, อวิตกฺกอวิจาโร สมาธิฯ

‘‘สมาปตฺตี’’ติ ฯ นว อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺติโย – ปฐมชฺฌานสมาปตฺติ, ทุติยชฺฌานสมาปตฺติ, ตติยชฺฌานสมาปตฺติ, จตุตฺถชฺฌานสมาปตฺติ, อากาสานญฺจายตนสมาปตฺติ, วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺติ, อากิญฺจญฺญายตนสมาปตฺติ, เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺติ, สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติฯ

‘‘สํกิเลส’’นฺติ หานภาคิโย ธโมฺมฯ ‘‘โวทาน’’นฺติ วิเสสภาคิโย ธโมฺมฯ ‘‘วุฎฺฐาน’’นฺติฯ โวทานมฺปิ วุฎฺฐานํ, ตมฺหา ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฎฺฐานมฺปิ วุฎฺฐานนฺติฯ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชาน

นา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสฺส ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนํ สํกิเลสํ โวทานํ วุฏฺฐานํ ยถาภูตํ ญาณํฯ

๘๒๙. (๘) ตตฺถ กตมํ ตถาคตสฺส ปุเพฺพนิวาสานุสฺสติ ยถาภูตํ ญาณํ ? อิธ ตถาคโต อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติโสฺสปิ ชาติโย จตโสฺสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ตึสมฺปิ ชาติโย จตฺตาลีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนเกปิ สํวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ สํวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป ‘‘อมุตฺราสึ เอวํนาโม เอวํโคโตฺต เอวํวโณฺณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวที เอวมายุปริยโนฺต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ; ตตฺราปาสึ เอวํนาโม เอวํโคโตฺต เอวํวโณฺณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวที เอวมายุปริยโนฺต, โส ตโต จุโต อิธูปปโนฺน’’ติฯ อิติ สาการํ สอุเทฺทสํ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรตีติฯ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสฺส ปุเพฺพนิวาสานุสฺสติ ยถาภูตํ ญาณํฯ

๘๓๐. (๙) ตตฺถ กตมํ ตถาคตสฺส สตฺตานํ จุตูปปาตํ ยถาภูตํ ญาณํ? อิธ ตถาคโต ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สเตฺต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวเณฺณ ทุพฺพเณฺณ สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาติ – ‘‘อิเม วต โภโนฺต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานาฯ เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนาฯ อิเม วา ปน โภโนฺต สตฺตา กายสุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานาฯ เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา’’ติฯ อิติ ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สเตฺต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวเณฺณ ทุพฺพเณฺณ สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาตีติฯ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา…เป.… อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสฺส สตฺตานํ จุตูปปาตํ ยถาภูตํ ญาณํฯ

๘๓๑. (๑๐) ตตฺถ กตมํ ตถาคตสฺส อาสวานํ ขยํ ยถาภูตํ ญาณํ? อิธ ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติฯ ยา ตตฺถ ปญฺญา ปชานนา…เป…. อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ ตถาคตสฺส อาสวานํ ขยํ ยถาภูตํ ญาณนฺติฯ

ทสกํฯ

ญาณวิภโงฺค นิฏฺฐิโตฯ

๑๗. ขุทฺทกวตฺถุวิภงฺค

๑. เอกกมาติกา

๘๓๒. (๑)ชาติมโท (๒)โคตฺตมโท (๓)อาโรคฺยมโท (๔)โยพฺพนมโท (๕)ชีวิตมโท (๖)ลาภมโท (๗)สกฺการมโท (๘) ครุการมโท (๙) ปุเรกฺขารมโท (๑๐) ปริวารมโท (๑๑) โภคมโท (๑๒) วณฺณมโท (๑๓) สุตมโท (๑๔) ปฏิภานมโท (๑๕) รตฺตญฺญุมโท (๑๖) ปิณฺฑปาติกมโท (๑๗) อนวญฺญาตมโท (๑๘) อิริยาปถมโท (๑๙) อิทฺธิมโท (๒๐) ยสมโท (๒๑) สีลมโท (๒๒) ฌานมโท (๒๓) สิปฺปมโท (๒๔) อาโรหมโท (๒๕) ปริณาหมโท (๒๖) สณฺฐานมโท (๒๗) ปาริปูริมโท (๒๘)มโท (๒๙) ปมาโท (๓๐) ถมฺโภ (๓๑) สารมฺโภ (๓๒) อตฺริจฺฉตา (๓๓)มหิจฺฉตา (๓๔) ปาปิจฺฉตา (๓๕) สิงฺคํ (๓๖) ตินฺติณํ (๓๗) จาปลฺยํ (๓๘)อสภาควุตฺติ (๓๙) อรติ (๔๐) ตนฺที (๔๑) วิชมฺภิตา (๔๒) ภตฺตสมฺมโท (๔๓) เจตโส จ ลีนตฺตํ [เจตโส ลีนตฺตํ (สฺยา.)] (๔๔) กุหนา (๔๕) ลปนา (๔๖) เนมิตฺติกตา (๔๗)นิเปฺปสิกตา (๔๘) ลาเภน ลาภํ นิชิคีสนตา [นิชิคึสนตา (สี.), ชิคึสนตา (สฺยา.)] (๔๙) เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน (๕๐) สทิโสหมสฺมีติ มาโน (๕๑) หีโน หมสฺมีติ มาโน (๕๒) เสยฺยสฺส เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน (๕๓) เสยฺยสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน (๕๔) เสยฺยสฺส หีโนหมสฺมีติ มาโน (๕๕) สทิสสฺส เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน (๕๖) สทิสสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน (๕๗) สทิสสฺส หีโน หมสฺมีติ มาโน (๕๘) หีนสฺส เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน (๕๙) หีนสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน (๖๐) หีนสฺส หีโนหมสฺมีติ มาโน (๖๑) มาโน (๖๒) อติมาโน (๖๓) มานาติมาโน (๖๔) โอมาโน (๖๕)อธิมาโน (๖๖) อสฺมิมาโน (๖๗) มิจฺฉามาโน (๖๘) ญาติวิตกฺโก (๖๙)ชนปทวิตกฺโก (๗๐) อมรวิตกฺโก (๗๑) ปรานุทฺทยตาปฏิสํยุตฺโต วิตกฺโก (๗๒) ลาภสกฺการสิโลกปฏิสํยุตฺโต วิตกฺโก (๗๓) อนวญฺญตฺติปฏิสํยุตฺโต วิตกฺโก

เอกกํฯ

๒. ทุกมาติกา

๘๓๓. (๑) โกโธ จ อุปนาโห จ (๒) มกฺโข จ ปฬาโส [ปลาโส (สี. สฺยา.)] จ (๓) อิสฺสา จ มจฺฉริยญฺจ (๔) มายา จ สาเฐยฺยญฺจ (๕) อวิชฺชา จ ภวตณฺหา จ (๖) ภวทิฏฺฐิ จ วิภวทิฏฺฐิ จ (๗) สสฺสตทิฏฺฐิ จ อุเจฺฉททิฏฺฐิ จ (๘) อนฺตวาทิฏฺฐิ จ อนนฺตวาทิฏฺฐิ จ (๙) ปุพฺพนฺตานุทิฏฺฐิ จ อปรนฺตานุทิฏฺฐิ จ (๑๐) อหิริกญฺจ อโนตฺตปฺปญฺจ (๑๑) โทวจสฺสตา จ ปาปมิตฺตตา จ (๑๒) อนชฺชโว จ อมทฺทโว จ (๑๓) อกฺขนฺติ จ อโสรจฺจญฺจ (๑๔) อสาขลฺยญฺจ อปฺปฏิสนฺถาโร จ (๑๕)อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตา จ โภชเน อมตฺตญฺญุตา จ (๑๖) มุฏฺฐสฺสจฺจญฺจ อสมฺปชญฺญญฺจ (๑๗) สีลวิปตฺติ จ ทิฏฺฐิวิปตฺติ จ (๑๘) อชฺฌตฺตสํโยชนญฺจ พหิทฺธาสํโยชนญฺจ

ทุกํฯ

๓. ติกมาติกา

๘๓๔. (๑) ตีณิ อกุสลมูลานิ (๒) ตโย อกุสลวิตกฺกา (๓) ติโสฺส อกุสลสญฺญา (๔) ติโสฺส อกุสลธาตุโย (๕) ตีณิ ทุจฺจริตานิ (๖) ตโย อาสวา (๗) ตีณิ สํโยชนานิ (๘) ติโสฺส ตณฺหา (๙) อปราปิ ติโสฺส ตณฺหา (๑๐) อปราปิ ติโสฺส ตณฺหา (๑๑) ติโสฺส เอสนา (๑๒) ติโสฺส

วิธา (๑๓) ตีณิ ภยานิ (๑๔)ตีณิ ตมานิ (๑๕) ตีณิ ติตฺถายตนานิ (๑๖) ตโย กิญฺจนา (๑๗) ตีณิ องฺคณานิ (๑๘) ตีณิ มลานิ (๑๙) ตีณิ วิสมานิ (๒๐) อปรานิปิ ตีณิ วิสมานิ (๒๑) ตโย อคฺคี (๒๒) ตโย กสาวา (๒๓) อปเรปิ ตโย กสาวา (๒๔)อสฺสาททิฏฺฐิ, อตฺตานุทิฏฺฐิ, มิจฺฉาทิฏฺฐิ (๒๕) อรติ, วิเหสา, อธมฺมจริยา (๒๖)โทวจสฺสตา, ปาปมิตฺตตา, นานตฺตสญฺญา (๒๗) อุทฺธจฺจํ, โกสชฺชํ, ปมาโท (๒๘) อสนฺตุฏฺฐิตา, อสมฺปชญฺญตา, มหิจฺฉตา (๒๙) อหิริกํ, อโนตฺตปฺปํ, ปมาโท (๓๐)อนาทริยํ, โทวจสฺสตา, ปาปมิตฺตตา (๓๑) อสฺสทฺธิยํ, อวทญฺญุตา, โกสชฺชํ (๓๒) อุทฺธจฺจํ, อสํวโร, ทุสฺสีลฺยํ (๓๓) อริยานํ อทสฺสนกมฺยตา, สทฺธมฺมํ อโสตุกมฺยตา, อุปารมฺภจิตฺตตา (๓๔) มุฏฺฐสฺสจฺจํ, อสมฺปชญฺญํ, เจตโส วิเกฺขโป (๓๕)อโยนิโส มนสิกาโร, กุมฺมคฺคเสวนา, เจตโส จ ลีนตฺตํ

ติกํฯ

๔. จตุกฺกมาติกา

๘๓๕. (๑) จตฺตาโร อาสวา (๒) จตฺตาโร คนฺถา (๓) จตฺตาโร โอฆา (๔) จตฺตาโร โยคา (๕) จตฺตาริ อุปาทานานิ (๖) จตฺตาโร ตณฺหุปฺปาทา (๗) จตฺตาริ อคติคมนานิ (๘) จตฺตาโร วิปริยาสา [วิปริเยสา (สี. สฺยา. ก.)] (๙) จตฺตาโร อนริยโวหารา (๑๐) อปเรปิ จตฺตาโร อนริยโวหารา (๑๑) จตฺตาริ ทุจฺจริตานิ (๑๒) อปรานิปิ จตฺตาริ ทุจฺจริตานิ (๑๓)จตฺตาริ ภยานิ (๑๔) อปรานิปิ จตฺตาริ ภยานิ (๑๕) จตโสฺส ทิฏฺฐิโย

จตุกฺกํฯ

๕. ปญฺจกมาติกา

๘๓๖. (๑) ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ (๒) ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ (๓) ปญฺจ มจฺฉริยานิ (๔) ปญฺจ สงฺคา (๕) ปญฺจ สลฺลา (๖) ปญฺจ เจโตขิลา (๗)ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธา [เจตโสวินิพทฺธา (ก.)] (๘) ปญฺจ นีวรณานิ (๙) ปญฺจ กมฺมานิ อานนฺตริกานิ (๑๐) ปญฺจ ทิฏฺฐิโย (๑๑) ปญฺจ เวรา (๑๒) ปญฺจ พฺยสนา (๑๓) ปญฺจ อกฺขนฺติยา อาทีนวา (๑๔) ปญฺจ ภยานิ (๑๕) ปญฺจ ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานวาทา

ปญฺจกํฯ

๖. ฉกฺกมาติกา

๘๓๗. (๑) ฉ วิวาทมูลานิ (๒) ฉ ฉนฺทราคา (๓) ฉ วิโรธวตฺถูนิ (๔) ฉ ตณฺหากายา (๕) ฉ อคารวา (๖) ฉ ปริหานิยา ธมฺมา (๗) อปเรปิ ฉ ปริหานิยา ธมฺมา (๘) ฉ โสมนสฺสุปวิจารา (๙) ฉ โทมนสฺสุปวิจารา (๑๐) ฉ อุเปกฺขุปวิจารา (๑๑) ฉ เคหสิตานิ โสมนสฺสานิ (๑๒) ฉ เคหสิตานิ โทมนสฺสานิ (๑๓) ฉ เคหสิตา อุเปกฺขา (๑๔) ฉ ทิฏฺฐิโย

ฉกฺกํฯ

๗. สตฺตกมาติกา

๘๓๘. (๑) สตฺต อนุสยา (๒) สตฺต สํโยชนานิ (๓) สตฺต ปริยุฏฺฐานานิ (๔)สตฺต อสทฺธมฺมา (๕) สตฺต ทุจฺจริตานิ (๖) สตฺต มานา (๗) สตฺต ทิฏฺฐิโย

สตฺตกํฯ

๘. อฏฺฐกมาติกา

๘๓๙. (๑) อฏฺฐ กิเลสวตฺถูนิ (๒) อฏฺฐ กุสีตวตฺถูนิ (๓) อฏฺฐสุ โลกธมฺเมสุ จิตฺตสฺส ปฏิฆาโต (๔) อฏฺฐ อนริยโวหารา (๕) อฏฺฐ มิจฺฉตฺตา (๖) อฏฺฐ ปุริสโทสา (๗) อฏฺฐ อสญฺญิวาทา (๘) อฏฺฐ เนวสญฺญินาสญฺญิวาทา

อฏฺฐกํฯ

๙. นวกมาติกา

๘๔๐. (๑) นว อาฆาตวตฺถูนิ (๒) นว ปุริสมลานิ (๓) นววิธา มานา (๔)นว ตณฺหามูลกา ธมฺมา (๕) นว อิญฺชิตานิ (๖) นว มญฺญิตานิ (๗) นว ผนฺทิตานิ (๘) นว ปปญฺจิตานิ (๙) นว สงฺขตานิ

นวกํฯ

๑๐. ทสกมาติกา

๘๔๑. (๑) ทส กิเลสวตฺถูนิ (๒) ทส อาฆาตวตฺถูนิ (๓) ทส อกุสลกมฺมปถา (๔) ทส สํโยชนานิ (๕) ทส มิจฺฉตฺตา (๖) ทสวตฺถุกา มิจฺฉาทิฏฺฐิ (๗) ทสวตฺถุกา อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ

ทสกํฯ

๘๔๒. อฏฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ อชฺฌตฺติกสฺส อุปาทาย, อฏฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ พาหิรสฺส อุปาทาย, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา ฉตฺตึส ตณฺหาวิจริตานิ โหนฺติฯ อิติ อตีตานิ ฉตฺตึส ตณฺหาวิจริตานิ, อนาคตานิ ฉตฺตึส ตณฺหาวิจริตานิ, ปจฺจุปฺปนฺนานิ ฉตฺตึส ตณฺหาวิจริตานิ, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อฏฺฐ ตณฺหาวิจริตสตํ โหติฯ ยานิ จ ทฺวาสฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตานิ พฺรหฺมชาเล เวยฺยากรเณ วุตฺตานิ ภควตาฯ

มาติกาฯ

๑. เอกกนิทฺเทโส

(๑) ชาติมโท

๘๔๓. ตตฺถ กตโม ชาติมโท? ชาตึ ปฏิจฺจ มโท มชฺชนา มชฺชิตตฺตํ มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม [อุณฺณติ อุณฺณาโม (สฺยา. ก.) ธ. ส. ๑๑๒๑] ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘ชาติมโท’’ฯ

(๒-๒๗) โคตฺตมทาที

๘๔๔. ตตฺถ กตโม โคตฺตมโท? โคตฺตํ ปฏิจฺจ…เป…. อาโรคฺยํ ปฏิจฺจ…เป…. โยพฺพนํ ปฏิจฺจ…เป…. ชีวิตํ ปฏิจฺจ…เป…. ลาภํ ปฏิจฺจ…เป…. สกฺการํ ปฏิจฺจ…เป…. ครุการํ ปฏิจฺจ…เป…. ปุเรกฺขารํ ปฏิจฺจ…เป…. ปริวารํ ปฏิจฺจ…เป…. โภคํ ปฏิจฺจ…เป…. วณฺณํ ปฏิจฺจ…เป…. สุตํ ปฏิจฺจ…เป…. ปฏิภานํ ปฏิจฺจ…เป…. รตฺตญฺญุตํ ปฏิจฺจ…เป…. ปิณฺฑปาติกตฺตํ ปฏิจฺจ…เป…. อนวญฺญาตํ ปฏิจฺจ…เป…. อิริยาปถํ ปฏิจฺจ…เป…. อิทฺธึ ปฏิจฺจ…เป…. ยสํ ปฏิจฺจ…เป…. สีลํ ปฏิจฺจ…เป…. ฌานํ ปฏิจฺจ…เป…. สิปฺปํ ปฏิจฺจ…เป…. อาโรหํ ปฏิจฺจ…เป…. ปริณาหํ ปฏิจฺจ…เป…. สณฺฐานํ ปฏิจฺจ…เป…. ปาริปูรึ ปฏิจฺจ มโท มชฺชนา มชฺชิตตฺตํ มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปาริปูริมโท’’ฯ

(๒๘) มโท

๘๔๕. ตตฺถ กตโม มโท? โย มโท มชฺชนา มชฺชิตตฺตํ มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘มโท’’ฯ

(๒๙) ปมาโท

๘๔๖. ตตฺถ กตโม ปมาโท? กายทุจฺจริเต วา วจีทุจฺจริเต วา มโนทุจฺจริเต วา ปญฺจสุ วา กามคุเณสุ จิตฺตสฺส โวสฺสโคฺค โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ กุสลานํ วา ธมฺมานํ ภาวนาย อสกฺกจฺจกิริยตา อสาตจฺจกิริยตา อนฏฺฐิตกิริยตา โอลีนวุตฺติตา นิกฺขิตฺตฉนฺทตา นิกฺขิตฺตธุรตา อนาเสวนา อภาวนา อพหุลีกมฺมํ อนธิฏฺฐานํ อนนุโยโค ปมาโท, โย เอวรูโป ปมาโท ปมชฺชนา ปมชฺชิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปมาโท’’ฯ

(๓๐) ถมฺโภ

๘๔๗. ตตฺถ กตโม ถมฺโภ? โย ถมฺโภ ถมฺภนา ถมฺภิตตฺตํ กกฺขฬิยํ ผารุสิยํ อุชุจิตฺตตา อมุทุตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ถมฺโภ’’ฯ

(๓๑) สารมฺโภ

๘๔๘. ตตฺถ กตโม สารมฺโภ? โย สารมฺโภ ปฏิสารมฺโภ สารมฺภนา ปฏิสารมฺภนา ปฏิสารมฺภิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘สารมฺโภ’’ฯ

(๓๒) อตฺริจฺฉตา

๘๔๙. ตตฺถ กตมา อตฺริจฺฉตา? อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรหิ ปญฺจหิ วา กามคุเณหิ อสนฺตุฏฺฐสฺส ภิโยฺยกมฺยตา , ยา เอวรูปา อิจฺฉา อิจฺฉาคตา อตฺริจฺฉตา ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘อตฺริจฺฉตา’’ฯ

(๓๓) มหิจฺฉตา

๘๕๐. ตตฺถ กตมา มหิจฺฉตา? อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรหิ ปญฺจหิ วา กามคุเณหิ อสนฺตุฏฺฐสฺส ภิโยฺยกมฺยตา, ยา เอวรูปา อิจฺฉา อิจฺฉาคตา มหิจฺฉตา ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘มหิจฺฉตา’’ฯ

(๓๔) ปาปิจฺฉตา

๘๕๑. ตตฺถ กตมา ปาปิจฺฉตา? อิเธกโจฺจ อสฺสโทฺธ สมาโน ‘‘สโทฺธติ มํ ชโน ชานาตู’’ติ อิจฺฉติ, ทุสฺสีโล สมาโน ‘‘สีลวาติ มํ ชโน ชานาตู’’ติ อิจฺฉติ, อปฺปสฺสุโต สมาโน ‘‘พหุสฺสุโตติ มํ ชโน ชานาตู’’ติ อิจฺฉติ, สงฺคณิการาโม สมาโน ‘‘ปวิวิโตฺตติ มํ ชโน ชานาตู’’ติ อิจฺฉติ, กุสีโต สมาโน ‘‘อารทฺธวีริโยติ มํ ชโน ชานาตู’’ติ อิจฺฉติ, มุฏฺฐสฺสตี สมาโน ‘‘อุปฏฺฐิตสฺสตีติ มํ ชโน ชานาตู’’ติ อิจฺฉติ, อสมาหิโต สมาโน ‘‘สมาหิโตติ มํ ชโน ชานาตู’’ติ อิจฺฉติ, ทุปฺปโญฺญ สมาโน ‘‘ปญฺญวาติ มํ ชโน ชานาตู’’ติ อิจฺฉติ, อขีณาสโว สมาโน ‘‘ขีณาสโวติ มํ ชโน ชานาตู’’ติ อิจฺฉติ – ยา เอวรูปา อิจฺฉา อิจฺฉาคตา ปาปิจฺฉตา ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปาปิจฺฉตา’’ฯ

(๓๕) สิงฺคํ

๘๕๒. ตตฺถ กตมํ สิงฺคํ? ยํ สิงฺคํ สิงฺคารตา จาตุรตา จาตุริยํ ปริกฺขตฺตตา ปาริกฺขตฺติยํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สิงฺคํ’’ฯ

(๓๖) ตินฺติณํ

๘๕๓. ตตฺถ กตมํ ตินฺติณํ? ยํ ตินฺติณํ ตินฺติณายนา ตินฺติณายิตตฺตํ โลลุปฺปํ โลลุปฺปายนา โลลุปฺปายิตตฺตํ ปุจฺฉญฺชิกตา สาธุกมฺยตา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ตินฺติณํ’’ฯ

(๓๗) จาปลฺยํ

๘๕๔. ตตฺถ กตมํ จาปลฺยํ? จีวรมณฺฑนา ปตฺตมณฺฑนา เสนาสนมณฺฑนา อิมสฺส วา ปูติกายสฺส พาหิรานํ วา ปริกฺขารานํ มณฺฑนา วิภูสนา เกฬนา ปริเกฬนา คิทฺธิกตา คิทฺธิกตฺตํ จปลตา จาปลฺยํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘จาปลฺยํ’’ฯ

(๓๘) อสภาควุตฺติ

๘๕๕. ตตฺถ กตมํ อสภาควุตฺติ? มาตริ วา ปิตริ วา เชเฏฺฐ วา ภาตริ วา อาจริเยสุ วา อุปชฺฌาเย วา พุเทฺธ วา สาวเกสุ วา อญฺญตรญฺญตเรสุ ครุฏฺฐานิเยสุ วิปฺปฏิกูลคฺคาหิตา วิปจฺจนีกสาตตา อนาทริยํ อนาทริยตา อคารวตา อปฺปติสฺสวตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘อสภาควุตฺติ’’ฯ

(๓๙) อรติ

๘๕๖. ตตฺถ กตมา อรติ? ปเนฺตสุ วา เสนาสเนสุ อญฺญตรญฺญตเรสุ วา อธิกุสเลสุ ธเมฺมสุ อรติ อรติตา อนภิรติ อนภิรมณา อุกฺกณฺฐิตา ปริตสฺสิตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘อรติ’’ฯ

(๔๐) ตนฺที

๘๕๗. ตตฺถ กตมา ตนฺที? ยา ตนฺที ตนฺทิยนา ตนฺทิมนกตา อาลสฺยํ อาลสฺยายนา อาลสฺยายิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ตนฺที’’ฯ

(๔๑) วิชมฺภิตา

๘๕๘. ตตฺถ กตมา วิชมฺภิตา? ยา กายสฺส ชมฺภนา วิชมฺภนา อานมนา วินมนา สนฺนมนา ปณมนา พฺยาธิยกํ – อยํ วุจฺจติ “วิชมฺภิตา”ฯ

(๔๒) ภตฺตสมฺมโท

๘๕๙. ตตฺถ กตโม ภตฺตสมฺมโท? ยา ภุตฺตาวิสฺส ภตฺตมุจฺฉา ภตฺตกิลมโถ ภตฺตปริฬาโห กายทุฏฺฐุลฺลํ – อยํ วุจฺจติ “ภตฺตสมฺมโท”ฯ

(๔๓) เจตโส จ ลีนตฺตํ

๘๖๐. ตตฺถ กตมํ เจตโส จ ลีนตฺตํ? ยา จิตฺตสฺส อกลฺยตา อกมฺมญฺญตา โอลียนา สลฺลียนา ลีนํ ลียนา ลียิตตฺตํ ถินํ ถียนา ถียิตตฺตํ จิตฺตสฺส – อิทํ วุจฺจติ “เจตโส จ ลีนตฺตํ”ฯ

(๔๔) กุหนา

๘๖๑. ตตฺถ กตมา กุหนา? ลาภสกฺการสิโลกสนฺนิสฺสิตสฺส ปาปิจฺฉสฺส อิจฺฉาปกตสฺส ปจฺจยปฏิเสวนสงฺขาเตน [ปจฺจยปฏิเสธนสงฺขาเตน (สี.)] วา สามนฺตชปฺปิเตน วา อิริยาปถสฺส วา อฐปนา [อาฐปนา (ก.)] ฐปนา สณฺฐปนา ภากุฏิตา ภากุฏิยํ กุหนา กุหายนา กุหิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ “กุหนา”ฯ

(๔๕) ลปนา

๘๖๒. ตตฺถ กตมา ลปนา? ลาภสกฺการสิโลกสนฺนิสฺสิตสฺส ปาปิจฺฉสฺส อิจฺฉาปกตสฺส ยา ปเรสํ อาลปนา ลปนา สลฺลปนา อุลฺลปนา สมุลฺลปนา อุนฺนหนา สมุนฺนหนา อุกฺกาจนา สมุกฺกาจนา อนุปฺปิยภาณิตา จาฏุกมฺยตา มุคฺคสูปฺยตา ปาริภฏฺยตา – อยํ วุจฺจติ “ลปนา”ฯ

(๔๖) เนมิตฺติกตา

๘๖๓. ตตฺถ กตมา เนมิตฺติกตา? ลาภสกฺการสิโลกสนฺนิสฺสิตสฺส ปาปิจฺฉสฺส อิจฺฉาปกตสฺส ยํ ปเรสํ นิมิตฺตํ นิมิตฺตกมฺมํ โอภาโส โอภาสกมฺมํ สามนฺตชปฺปา ปริกถา – อยํ วุจฺจติ “เนมิตฺติกตา”ฯ

(๔๗) นิเปฺปสิกตา

๘๖๔. ตตฺถ กตมา นิเปฺปสิกตา? ลาภสกฺการสิโลกสนฺนิสฺสิตสฺส ปาปิจฺฉสฺส อิจฺฉาปกตสฺส ยา ปเรสํ อโกฺกสนา วมฺภนา ครหณา อุเกฺขปนา สมุเกฺขปนา ขิปนา สงฺขิปนา ปาปนา สมฺปาปนา อวณฺณหาริกา ปรปิฏฺฐิมํสิกตา – อยํ วุจฺจติ “นิเปฺปสิกตา”ฯ

(๔๘) ลาเภน ลาภํ นิชิคีสนตา

๘๖๕. ตตฺถ กตมา ลาเภน ลาภํ นิชิคีสนตา? ลาภสกฺการสิโลกสนฺนิสฺสิโต ปาปิโจฺฉ อิจฺฉาปกโต อิโต ลทฺธํ อามิสํ อมุตฺร หรติ อมุตฺร วา ลทฺธํ อามิสํ อิธ อาหรติ, ยา เอวรูปา อามิสสฺส เอฏฺฐิ คเวฏฺฐิ ปริเยฏฺฐิ เอสนา คเวสนา ปริเยสนา – อยํ วุจฺจติ “ลาเภน ลาภํ นิชิคีสนตา”ฯ

(๔๙) เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน

๘๖๖. ตตฺถ กตโม เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน? อิเธกโจฺจ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชาฏฺฐาเนน [วิชฺชฏฺฐาเนน (สฺยา.)] วา สุเตน วา ปฏิภาเนน วา อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา มานํ ชเปฺปติ, โย เอวรูโป มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน’’ฯ

(๕๐) สทิโสหมสฺมีติ มาโน

๘๖๗. ตตฺถ กตโม สทิโสหมสฺมีติ มาโน? อิเธกโจฺจ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชาฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเนน วา อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา มานํ ชเปฺปติ, โย เอวรูโป มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘สทิโสหมสฺมีติ มาโน’’ฯ

(๕๑) หีโนหมสฺมีติ มาโน

๘๖๘. ตตฺถ กตโม หีโนหมสฺมีติ มาโน? อิเธกโจฺจ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชาฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเนน วา อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา โอมานํ ชเปฺปติ, โย เอวรูโป โอมาโน โอมญฺญนา โอมญฺญิตตฺตํ หีฬนา โอหีฬนา โอหีฬิตตฺตํ อตฺตุญฺญา อตฺตวญฺญา อตฺตปริภโว – อยํ วุจฺจติ ‘‘หีโนหมสฺมีติ มาโน’’ฯ

(๕๒) เสยฺยสฺส เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน

๘๖๙. ตตฺถ กตโม เสยฺยสฺส เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน? อิเธกโจฺจ เสโยฺย โหติ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชาฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเนน วา อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา ปเรหิ เสยฺยํ อตฺตานํ ทหติ; โส ตํ นิสฺสาย มานํ ชเปฺปติฯ โย เอวรูโป มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘เสยฺยสฺส เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน’’ฯ

(๕๓) เสยฺยสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน

๘๗๐. ตตฺถ กตโม เสยฺยสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน? อิเธกโจฺจ เสโยฺย โหติ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชาฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเนน วา อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา ปเรหิ สทิสํ อตฺตานํ ทหติ; โส ตํ นิสฺสาย มานํ ชเปฺปติฯ โย เอวรูโป มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘เสยฺยสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน’’ฯ

(๕๔) เสยฺยสฺส หีโนหมสฺมีติ มาโน

๘๗๑. ตตฺถ กตโม เสยฺยสฺส หีโนหมสฺมีติ มาโน? อิเธกจฺโจ เสยฺโย โหติ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชาฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเนน วา อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา ปเรหิ หีนํ อตฺตานํ ทหติ; โส ตํ นิสฺสาย โอมานํ ชเปฺปติฯ โย เอวรูโป โอมาโน โอมญฺญนา โอมญฺญิตตฺตํ หีฬนา โอหีฬนา โอหีฬิตตฺตํ อตฺตุญฺญา อตฺตวญฺญา อตฺตปริภโว – อยํ วุจฺจติ ‘‘เสยฺยสฺส หีโนหมสฺมีติ มาโน’’ฯ

(๕๕) สทิสสฺส เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน

๘๗๒. ตตฺถ กตโม สทิสสฺส เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน? อิเธกจฺโจ สทิโส โหติ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา…เป.… อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา ปเรหิ เสยฺยํ อตฺตานํ ทหติ; โส ตํ นิสฺสาย มานํ ชเปฺปติฯ โย เอวรูโป มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ…เป.… เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘สทิสสฺส เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน’’ฯ

(๕๖) สทิสสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน

๘๗๓. ตตฺถ กตโม สทิสสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน? อิเธกจฺโจ สทิโส โหติ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา…เป.… อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา ปเรหิ สทิสํ อตฺตานํ ทหติ; โส ตํ นิสฺสาย มานํ ชเปฺปติฯ โย เอวรูโป มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘สทิสสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน’’ฯ

(๕๗) สทิสสฺส หีโนหมสฺมีติ มาโน

๘๗๔. ตตฺถ กตโม สทิสสฺส หีโนหมสฺมีติ มาโน? อิเธกจฺโจ สทิโส โหติ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา…เป.… อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา ปเรหิ หีนํ อตฺตานํ ทหติ; โส ตํ นิสฺสาย โอมานํ ชเปฺปติฯ โย เอวรูโป โอมาโน โอมญฺญนา โอมญฺญิตตฺตํ หีฬนา โอหีฬนา โอหีฬิตตฺตํ อตฺตุญฺญา อตฺตวญฺญา อตฺตปริภโว – อยํ วุจฺจติ ‘‘สทิสสฺส หีโนหมสฺมีติ มาโน’’ฯ

(๕๘) หีนสฺส เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน

๘๗๕. ตตฺถ กตโม หีนสฺส เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน? อิเธกจฺโจ หีโน โหติ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา…เป.… อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา ปเรหิ เสยฺยํ อตฺตานํ ทหติ; โส ตํ นิสฺสาย มานํ ชเปฺปติฯ โย เอวรูโป มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘หีนสฺส เสโยฺยหมสฺมีติ มาโน’’ฯ

(๕๙) หีนสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน

๘๗๖. ตตฺถ กตโม หีนสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน? อิเธกจฺโจ หีโน โหติ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา…เป.… อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา ปเรหิ สทิสํ อตฺตานํ ทหติ; โส ตํ นิสฺสาย มานํ ชเปฺปติฯ โย เอวรูโป มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘หีนสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน’’ฯ

(๖๐) หีนสฺส หีโนหมสฺมีติ มาโน

๘๗๗. ตตฺถ กตโม หีนสฺส หีโนหมสฺมีติ มาโน? อิเธกโจฺจ หีโน โหติ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา…เป…. อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา ปเรหิ สทิสํ อตฺตานํ ทหติ; โส ตํ นิสฺสาย โอมานํ ชเปฺปติฯ โย เอวรูโป โอมาโน โอมญฺญนา โอมญฺญิตตฺตํ หีฬนา โอหีฬนา โอหีฬิตตฺตํ อตฺตุญฺญา อตฺตวญฺญา อตฺตปริภโว – อยํ วุจฺจติ ‘‘หีนสฺส หีโนหมสฺมีติ มาโน’’ฯ

(๖๑) มาโน

๘๗๘. ตตฺถ กตโม มาโน? โย มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘มาโน’’ฯ

(๖๒) อติมาโน

๘๗๙. ตตฺถ กตโม อติมาโน? อิเธกโจฺจ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา…เป…. อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา ปเรหิ อตฺตานํ อติมญฺญติฯ โย เอวรูโป มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘อติมาโน’’ฯ

(๖๓) มานาติมาโน

๘๘๐. ตตฺถ กตโม มานาติมาโน? อิเธกโจฺจ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา…เป…. อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา ปุพฺพกาลํ ปเรหิ สทิสํ อตฺตานํ ทหติ, อปรกาลํ อตฺตานํ เสยฺยํ ทหติฯ โย เอวรูโป มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘มานาติมาโน’’ฯ

(๖๔) โอมาโน

๘๘๑. ตตฺถ กตโม โอมาโน? อิเธกโจฺจ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชาฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเนน วา อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา โอมานํ ชเปฺปติฯ โย เอวรูโป โอมาโน โอมญฺญนา โอมญฺญิตตฺตํ หีฬนา โอหีฬนา โอหีฬิตตฺตํ อตฺตุญฺญา อตฺตวญฺญา อตฺตปริภโว – อยํ วุจฺจติ ‘‘โอมาโน’’ฯ

(๖๕) อธิมาโน

๘๘๒. ตตฺถ กตโม อธิมาโน? อปฺปเตฺต ปตฺตสญฺญิตา, อกเต กตสญฺญิตา, อนธิคเต อธิคตสญฺญิตา, อสจฺฉิกเต สจฺฉิกตสญฺญิตา, โย เอวรูโป มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธิมาโน’’ฯ

(๖๖) อสฺมิมาโน

๘๘๓. ตตฺถ กตโม อสฺมิมาโน? รูปํ อสฺมีติ มาโน, อสฺมีติ ฉนฺโท , อสฺมีติ อนุสโย, เวทนา…เป…. สญฺญา…เป…. สงฺขารา…เป…. วิญฺญาณํ อสฺมีติ มาโน, อสฺมีติ ฉนฺโท, อสฺมีติ อนุสโย, โย เอวรูโป มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘อสฺมิมาโน’’ฯ

(๖๗) มิจฺฉามาโน

๘๘๔. ตตฺถ กตโม มิจฺฉามาโน? อิเธกโจฺจ ปาปเกน วา กมฺมายตเนน ปาปเกน วา สิปฺปายตเนน ปาปเกน วา วิชฺชาฏฺฐาเนน ปาปเกน วา สุเตน ปาปเกน วา ปฏิภาเนน ปาปเกน วา สีเลน ปาปเกน วา วเตน ปาปเกน วา สีลพฺพเตน ปาปิกาย วา ทิฏฺฐิยา อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา มานํ ชเปฺปติ, โย เอวรูโป มาโน มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ อุนฺนติ อุนฺนาโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘มิจฺฉามาโน’’ฯ

(๖๘) ญาติวิตโกฺก

๘๘๕. ตตฺถ กตโม ญาติวิตโกฺก? ญาตเก อารพฺภ เคหสิโต ตโกฺก วิตโกฺก มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘ญาติวิตโกฺก’’ฯ

(๖๙) ชนปทวิตโกฺก

๘๘๖. ตตฺถ กตโม ชนปทวิตโกฺก? ชนปทํ อารพฺภ เคหสิโต ตโกฺก วิตโกฺก มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘ชนปทวิตโกฺก’’ฯ

(๗๐) อมรวิตโกฺก

๘๘๗. ตตฺถ กตโม อมรวิตโกฺก? ทุกฺกรการิตาปฏิสํยุโตฺต วา ทิฏฺฐิคตปฏิสํยุโตฺต วา เคหสิโต ตโกฺก วิตโกฺก มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘อมรวิตโกฺก’’ฯ

(๗๑) ปรานุทฺทยตาปฏิสํยุโตฺต วิตโกฺก

๘๘๘. ตตฺถ กตโม ปรานุทฺทยตาปฏิสํยุโตฺต วิตโกฺก? อิเธกโจฺจ คิหีหิ สํสโฏฺฐ วิหรติ สหนนฺที สหโสกี, สุขิเตสุ สุขิโต, ทุกฺขิเตสุ ทุกฺขิโต, อุปฺปเนฺนสุ กิจฺจกรณีเยสุ อตฺตนา วา โยคํ อาปชฺชติฯ โย ตตฺถ เคหสิโต ตโกฺก วิตโกฺก มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปรานุทฺทยตาปฏิสํยุโตฺต วิตโกฺก’’ฯ

(๗๒) ลาภาทิปฏิสํยุโตฺต วิตโกฺก

๘๘๙. ตตฺถ กตโม ลาภสกฺการสิโลกปฏิสํยุโตฺต วิตโกฺก? ลาภสกฺการสิโลกํ อารพฺภ เคหสิโต ตโกฺก วิตโกฺก มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘ลาภสกฺการสิโลกปฏิสํยุโตฺต วิตโกฺก’’ฯ

(๗๓) อนวญฺญตฺติปฏิสํยุโตฺต วิตโกฺก

๘๙๐. ตตฺถ กตโม อนวญฺญตฺติปฏิสํยุโตฺต วิตโกฺก? อิเธกโจฺจ ชาติยา วา โคเตฺตน วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อเชฺฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชาฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเนน วา อญฺญตรญฺญตเรน วตฺถุนา มา มํ ปเร อวชานิํสูติฯ โย ตตฺถ เคหสิโต ตโกฺก วิตโกฺก มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘อนวญฺญตฺติปฏิสํยุโตฺต วิตโกฺก’’ฯ

เอกกํฯ

๒. ทุกนิเทฺทโส

(๑) โกโธ จ อุปนาโห จ

๘๙๑. (ก) ตตฺถ กตโม โกโธ? โย โกโธ กุชฺฌนา กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา ทุสฺสิตตฺตํ พฺยาปตฺติ พฺยาปชฺชนา พฺยาปชฺชิตตฺตํ วิโรโธ ปฏิวิโรโธ จณฺฑิกฺกํ อสุโรโป อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ “โกโธ”ฯ

(ข) ตตฺถ กตโม อุปนาโห? ปุพฺพกาลํ โกโธ, อปรกาลํ อุปนาโหฯ โย เอวรูโป อุปนาโห อุปนยฺหนา อุปนยฺหิตตฺตํ อฏฺฐปนา ฐปนา สณฺฐปนา อนุสํสนฺทนา อนุปฺปพนฺธนา ทฬฺหีกมฺมํ โกธสฺส – อยํ วุจฺจติ “อุปนาโห”ฯ

(๒) มกฺโข จ ปฬาโส จ

๘๙๒. (ก) ตตฺถ กตโม มกฺโข? โย มกฺโข มกฺขายนา มกฺขายิตตฺตํ [มกฺขิยนา มกฺขิยิตตฺตํ (สี. ก.)] นิฏฺฐุริยํ นิฏฺฐุริยกมฺมํ – อยํ วุจฺจติ “มกฺโข”ฯ

(ข) ตตฺถ กตโม ปฬาโส? โย ปฬาโส ปฬาสายนา [ปลาสายนา ปลาสายิตตฺตํ (สฺยา.)] ปฬาสาหาโร วิวาทฏฺฐานํ ยุคคฺคาโห อปฺปฏินิสฺสคฺโค – อยํ วุจฺจติ “ปฬาโส”ฯ

(๓) อิสฺสา จ มจฺฉริยญฺจ

๘๙๓. (ก) ตตฺถ กตมา อิสฺสา? ยา ปรลาภสกฺการครุการมานนวนฺทนปูชนาสุ อิสฺสา อิสฺสายนา อิสฺสายิตตฺตํ อุสูยา อุสูยนา อุสูยิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ “อิสฺสา”ฯ

(ข) ตตฺถ กตมํ มจฺฉริยํ? ปญฺจ มจฺฉริยานิ – อาวาสมจฺฉริยํ, กุลมจฺฉริยํ, ลาภมจฺฉริยํ, วณฺณมจฺฉริยํ, ธมฺมมจฺฉริยํฯ ยํ เอวรูปํ มเจฺฉรํ มจฺฉรายนา มจฺฉรายิตตฺตํ เววิจฺฉํ กทริยํ กฏุกญฺจุกตา อคฺคหิตตฺตํ [ปคฺคหิตตฺตํ (สี. ก.) ธ. ส. ๑๑๒๗] จิตฺตสฺส – อิทํ วุจฺจติ “มจฺฉริยํ”ฯ

(๔) มายา จ สาเฐยฺยญฺจ

๘๙๔. (ก) ตตฺถ กตมา มายา? อิเธกโจฺจ กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา, วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา, มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา ตสฺส ปฏิจฺฉาทนเหตุ ปาปิกํ อิจฺฉํ ปณิทหติฯ “มา มํ ชญฺญา”ติ อิจฺฉติฯ “มา มํ ชญฺญา”ติ สงฺกปฺเปติฯ “มา มํ ชญฺญา”ติ วาจํ ภาสติฯ “มา มํ ชญฺญา”ติ กาเยน ปรกฺกมติฯ ยา เอวรูปา มายา มายาวิตา อจฺจาสรา วญฺจนา นิกติ วิกิรณา ปริหรณา คูหนา ปริคูหนา ฉาทนา ปฏิจฺฉาทนา อนุตฺตานีกมฺมํ อนาวิกมฺมํ โวจฺฉาทนา ปาปกิริยา – อยํ วุจฺจติ “มายา”ฯ

(ข) ตตฺถ กตมํ สาเฐยฺยํ? อิเธกโจฺจ สโฐ โหติ ปริสโฐฯ ยํ ตตฺถ สฐํ สฐตา สาเฐยฺยํ กกฺกรตา กกฺกริยํ [กกฺขฬตา กกฺขฬิยํ (สฺยา.)] ปริกฺขตฺตตา ปาริกฺขตฺติยํ – อิทํ วุจฺจติ “สาเฐยฺยํ”ฯ

(๕) อวิชฺชา จ ภวตณฺหา จ

๘๙๕. (ก) ตตฺถ กตมา อวิชฺชา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชา’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา ภวตณฺหา? โย ภเวสุ ภวจฺฉนฺโท ภวราโค ภวนนฺที ภวตณฺหา ภวสิเนโห ภวปริฬาโห ภวมุจฺฉา ภวโชฺฌสานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ภวตณฺหา’’ฯ

(๖) ภวทิฏฺฐิ จ วิภวทิฏฺฐิ จ

๘๙๖. (ก) ตตฺถ กตมา ภวทิฏฺฐิ? ‘‘ภวิสฺสติ อตฺตา จ โลโก จา’’ติ – ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ ‘‘ภวทิฏฺฐิ’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา วิภวทิฏฺฐิ? ‘‘น ภวิสฺสติ อตฺตา จ โลโก จา’’ติ – ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ วิภวทิฏฺฐิฯ

(๗) สสฺสตทิฏฺฐิ จ อุเจฺฉททิฏฺฐิ จ

๘๙๗. (ก) ตตฺถ กตมา สสฺสตทิฏฺฐิ? ‘‘สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จา’’ติ – ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ ‘‘สสฺสตทิฏฺฐิ’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา อุเจฺฉททิฏฺฐิ? ‘‘อุจฺฉิชฺชิสฺสติ อตฺตา จ โลโก จา’’ติ – ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุเจฺฉททิฏฺฐิ’’ฯ

(๘) อนฺตวาทิฏฺฐิ จ อนนฺตวาทิฏฺฐิ จ

๘๙๘. (ก) ตตฺถ กตมา อนฺตวาทิฏฺฐิ? ‘‘อนฺตวา อตฺตา จ โลโก จา’’ติ – ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ ‘‘อนฺตวาทิฏฺฐิ’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา อนนฺตวาทิฏฺฐิ? ‘‘อนนฺตวา อตฺตา จ โลโก จา’’ติ – ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ ‘‘อนนฺตวาทิฏฺฐิ’’ฯ

(๙) ปุพฺพนฺตานุทิฏฺฐิ จ อปรนฺตานุทิฏฺฐิ จ

๘๙๙. (ก) ตตฺถ กตมา ปุพฺพนฺตานุทิฏฺฐิ? ปุพฺพนฺตํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปุพฺพนฺตานุทิฏฺฐิ’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา อปรนฺตานุทิฏฺฐิ? อปรนฺตํ อารพฺภ ยา อุปฺปชฺชติ ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ ‘‘อปรนฺตานุทิฏฺฐิ’’ฯ

(๑๐) อหิริกญฺจ อโนตฺตปฺปญฺจ

๙๐๐. (ก) ตตฺถ กตมํ อหิริกํ? ยํ น หิรียติ หิริยิตเพฺพน, น หิรียติ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อหิริกํ’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมํ อโนตฺตปฺปํ? ยํ น โอตฺตปฺปติ โอตฺตปฺปิตเพฺพน น โอตฺตปฺปติ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อโนตฺตปฺปํ’’ฯ

(๑๑) โทวจสฺสตา จ ปาปมิตฺตตา จ

๙๐๑. (ก) ตตฺถ กตมา โทวจสฺสตา? สหธมฺมิเก วุจฺจมาเน โทวจสฺสายํ โทวจสฺสิยํ โทวจสฺสตา วิปฺปฏิกุลคฺคาหิตา วิปจฺจนีกสาตตา อนาทริยํ อนาทรตา อคารวตา อปฺปติสฺสวตา – อยํ วุจฺจติ "โทวจสฺสตา"ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา ปาปมิตฺตตา? เย เต ปุคฺคลา อสฺสทฺธา ทุสฺสีลา อปฺปสฺสุตา มจฺฉริโน ทุปฺปญฺญา, ยา เตสํ เสวนา นิเสวนา สํเสวนา ภชนา สมฺภชนา ภตฺติ สมฺภตฺติ สมฺปวงฺกตา – อยํ วุจฺจติ "ปาปมิตฺตตา"ฯ

(๑๒) อนชฺชโว จ อมทฺทโว จ

๙๐๒. (ก) ตตฺถ กตโม อนชฺชโว? โย อนชฺชโว อนชฺชวตา ชิมฺหตา วงฺกตา กุฏิลตา – อยํ วุจฺจติ "อนชฺชโว"ฯ

(ข) ตตฺถ กตโม อมทฺทโว ? ยา อมุทุตา อมทฺทวตา กกฺขฬิยํ ผารุสิยํ กกฺขฬตา กฐินตา [กถินตา (สฺยา. ก.)] อุชุจิตฺตตา อมุทุตา – อยํ วุจฺจติ "อมทฺทโว"ฯ

(๑๓) อกฺขนฺติ จ อโสรจฺจญฺจ

๙๐๓. (ก) ตตฺถ กตมา อกฺขนฺติ? ยา อกฺขนฺติ อกฺขมนตา อนธิวาสนตา จณฺฑิกฺกํ อสุโรโป อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ "อกฺขนฺติ"ฯ

(ข) ตตฺถ กตมํ อโสรจฺจํ? กายิโก วีติกฺกโม วาจสิโก วีติกฺกโม กายิกวาจสิโก วีติกฺกโม – อิทํ วุจฺจติ "อโสรจฺจํ"ฯ สพฺพมฺปิ ทุสฺสีลฺยํ อโสรจฺจํฯ

(๑๔) อสาขลฺยญฺจ อปฺปฏิสนฺถาโร จ

๙๐๔. (ก) ตตฺถ กตมํ อสาขลฺยํ? ยา สา วาจา กณฺฑกา กกฺกสา ปรกฏุกา ปราภิสชฺชนี โกธสามนฺตา อสมาธิสํวตฺตนิกา ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติฯ ยา ตตฺถ อสณฺหวาจตา อสขิลวาจตา ผรุสวาจตา – อิทํ วุจฺจติ "อสาขลฺยํ"ฯ

(ข) ตตฺถ กตโม อปฺปฏิสนฺถาโร [อปฺปฏิสนฺธาโร (ก.)]? เทฺว ปฏิสนฺถารา – อามิสปฏิสนฺถาโร จ ธมฺมปฏิสนฺถาโร จฯ อิเธกโจฺจ อปฺปฏิสนฺถารโก โหติ อามิสปฏิสนฺถาเรน วา ธมฺมปฏิสนฺถาเรน วา – อยํ วุจฺจติ "อปฺปฏิสนฺถาโร"ฯ

(๑๕) อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตา จ โภชเน อมตฺตญฺญุตา จ

๙๐๕. (ก) ตตฺถ กตมา อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตา? อิเธกโจฺจ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา นิมิตฺตคฺคาหี โหติ อนุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ, น รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย น สํวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…เป.… ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา…เป.… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา…เป.… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา…เป.… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย นิมิตฺตคฺคาหี โหติ อนุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ, น รกฺขติ มนินฺทฺริยํ,

มนินฺทฺริเย น สํวรํ อาปชฺชติ ฯ ยา อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ อคุตฺติ อโคปนา อนารกฺโข อสํวโร – อยํ วุจฺจติ “อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตา”ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา โภชเน อมตฺตญฺญุตา? อิเธกจฺโจ อปฺปฏิสงฺขา อโยนิโส อาหารํ อาหาเรติ ทวาย มทาย มณฺฑนาย วิภูสนายฯ ยา ตตฺถ อสนฺตุฏฺฐิตา อมตฺตญฺญุตา อปฺปฏิสงฺขา โภชเน – อยํ วุจฺจติ “โภชเน อมตฺตญฺญุตาฯ”

(๑๖) มุฏฺฐสฺสจฺจญฺจ อสมฺปชญฺญญฺจ

๙๐๖. (ก) ตตฺถ กตมํ มุฏฺฐสฺสจฺจํ? ยา อสฺสติ อนนุสฺสติ อปฺปฏิสฺสติ อสฺสติ อสฺสรณตา อธารณตา ปิลาปนตา สมฺมุสนตา – อิทํ วุจฺจติ “มุฏฺฐสฺสจฺจํ”ฯ

(ข) ตตฺถ กตมํ อสมฺปชญฺญํ? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อิทํ วุจฺจติ “อสมฺปชญฺญํ”ฯ

(๑๗) สีลวิปตฺติ จ ทิฏฺฐิวิปตฺติ จ

๙๐๗. (ก) ตตฺถ กตมา สีลวิปตฺติ? โย กายิโก วีติกฺกโม วาจสิโก วีติกฺกโม กายิกวาจสิโก วีติกฺกโม – อยํ วุจฺจติ “สีลวิปตฺติ”ฯ สพฺพมฺปิ ทุสฺสีลฺยํ สีลวิปตฺติฯ

(ข) ตตฺถ กตมา ทิฏฺฐิวิปตฺติ? “นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ…เป…. เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี”ติ – ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ “ทิฏฺฐิวิปตฺติ”ฯ สพฺพาปิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิวิปตฺติฯ

(๑๘) อชฺฌตฺตสํโยชนญฺจ พหิทฺธาสํโยชนญฺจ

๙๐๘. (ก) ตตฺถ กตมํ อชฺฌตฺตสํโยชนํ? ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ – อชฺฌตฺตสํโยชนํฯ (ข) ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ – พหิทฺธาสํโยชนํฯ

ทุกํฯ

๓. ติกนิเทฺทโส

(๑) ตีณิ อกุสลมูลานิ

๙๐๙. ตตฺถ กตมานิ ตีณิ อกุสลมูลานิ? โลโภ, โทโส, โมโหฯ

(ก) ตตฺถ กตโม โลโภ? โย ราโค สาราโค อนุนโย อนุโรโธ นนฺที นนฺทิราโค จิตฺตสฺส สาราโค อิจฺฉา มุจฺฉา อโชฺฌสานํ เคโธ ปริเคโธ สโงฺค ปโงฺก เอชา มายา ชนิกา สญฺชนนี สิพฺพินี ชาลินี สริตา วิสตฺติกา โสตํ วิสฏฺฐา [วิสทา (สี. ก.) ธ. ส. ๑๑๔๑] อายูหนี [อายุหินี (ก.)] ทุติยา ปณิธิ ภวเนตฺติ วนํ วนโถ สนฺถโว [สนฺธโว (ก.)] สิเนโห อเปกฺขา ปฏิพนฺธุ อาสา อาสีสนา อาสีสิตตฺตํ [อาสิํสนา อาสิํสิตตฺตํ (สี. สฺยา.)] รูปาสา สทฺทาสา คนฺธาสา รสาสา โผฏฺฐพฺพาสา ลาภาสา ธนาสา ปุตฺตาสา ชีวิตาสา ชปฺปา อภิชปฺปา ชปฺปนา ชปฺปิตตฺตํ โลลุปฺปํ โลลุปฺปายนา โลลุปฺปายิตตฺตํ ปุจฺฉญฺชิกตา สาธุกมฺยตา อธมฺมราโค วิสมโลโภ นิกนฺติ นิกามนา ปตฺถนา ปิหนา สมฺปตฺถนา กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา รูปตณฺหา อรูป

ตณฺหา นิโรธตณฺหา สทฺทตณฺหา รูปตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ธมฺมตณฺหา โอโฆ โยโค คโนฺถ อุปาทานํ อาวรณํ นีวรณํ ฉทนํ พนฺธนํ อุปกฺกิเลโส อนุสโย ปริยุฏฺฐานํ ลตา เววิจฺฉํ ทุกฺขมูลํ ทุกฺขนิทานํ ทุกฺขปฺปภโว มารปาโส มารพฬิสํ มารวิสโย ตณฺหานที ตณฺหาชาลํ ตณฺหาคทฺทุลํ ตณฺหาสมุโทฺท อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘โลโภ’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตโม โทโส? ‘‘อนตฺถํ เม อจรี’’ติ อาฆาโต ชายติ, ‘‘อนตฺถํ เม จรตี’’ติ อาฆาโต ชายติ, ‘‘อนตฺถํ เม จริสฺสตี’’ติ อาฆาโต ชายติ, ‘‘ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจริ’’…เป. … อนตฺถํ จรติ…เป.… ‘‘อนตฺถํ จริสฺสตี’’ติ อาฆาโต ชายติ, ‘‘อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ อจริ’’…เป.… อตฺถํ จรติ…เป.… ‘‘อตฺถํ จริสฺสตี’’ติ อาฆาโต ชายติ, อฏฺฐาเน วา ปน อาฆาโต ชายติฯ โย เอวรูโป จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏิฆาโต ปฏิฆํ ปฏิวิโรโธ โกโป ปโกโป สมฺปโกโป โทโส ปโทโส สมฺปโทโส จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ มโนปโทโส โกโธ กุชฺฌนา กุชฺฌิตตฺตํ โทโส ทุสฺสนา ทุสฺสิตตฺตํ พฺยาปตฺติ พฺยาปชฺชนา พฺยาปชฺชิตตฺตํ วิโรโธ ปฏิวิโรโธ จณฺฑิกฺกํ อสุโรโป อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘โทโส’’ฯ

(ค) ตตฺถ กตโม โมโห? ทุเกฺข อญฺญาณํ, ทุกฺขสมุทเย อญฺญาณํ, ทุกฺขนิโรเธ อญฺญาณํ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อญฺญาณํ, ปุพฺพเนฺต อญฺญาณํ, อปรเนฺต อญฺญาณํ, ปุพฺพนฺตาปรเนฺต อญฺญาณํ, อิทปฺปจฺจยตา ปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ อญฺญาณํ, ยํ เอวรูปํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป.… อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘โมโห’’ฯ อิมานิ ตีณิ อกุสลมูลานิฯ

(๒) ตโย อกุสลวิตกฺกา

๙๑๐. ตตฺถ กตเม ตโย อกุสลวิตกฺกา? กามวิตโกฺก, พฺยาปาทวิตโกฺก, วิหึสาวิตโกฺกฯ

(ก) ตตฺถ กตโม กามวิตโกฺก? กามปฏิสํยุโตฺต ตโกฺก วิตโกฺก มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘กามวิตโกฺก’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตโม พฺยาปาทวิตโกฺก? พฺยาปาทปฏิสํยุโตฺต ตโกฺก วิตโกฺก มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘พฺยาปาทวิตโกฺก’’ฯ

(ค) ตตฺถ กตโม วิหึสาวิตโกฺก? วิหึสาปฏิสํยุโตฺต ตโกฺก วิตโกฺก มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิหึสาวิตโกฺก’’ฯ อิเม ตโย อกุสลวิตกฺกาฯ

(๓) ติโสฺส อกุสลสญฺญา

๙๑๑. ตตฺถ กตมา ติโสฺส อกุสลสญฺญา? กามสญฺญา, พฺยาปาทสญฺญา, วิหิํสาสญฺญาฯ

(ก) ตตฺถ กตมา กามสญฺญา? กามปฏิสํยุตฺตา สญฺญา สญฺชานนา สญฺชานิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กามสญฺญา’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา พฺยาปาทสญฺญา? พฺยาปาทปฏิสํยุตฺตา สญฺญา สญฺชานนา สญฺชานิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘พฺยาปาทสญฺญา’’ฯ

(ค) ตตฺถ กตมา วิหึสาสญฺญา? วิหึสาปฏิสํยุตฺตา สญฺญา สญฺชานนา สญฺชานิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิหึสาสญฺญา’’ฯ อิมา ติโสฺส อกุสลสญฺญาฯ

(๔) ติโสฺส อกุสลธาตุโย

๙๑๒. ตตฺถ กตมา ติโสฺส อกุสลธาตุโย? กามธาตุ, พฺยาปาทธาตุ, วิหึสาธาตุฯ

ตตฺถ กตมา กามธาตุ? กามวิตโกฺก กามธาตุฯ พฺยาปาทวิตโกฺก พฺยาปาทธาตุฯ วิหึสาวิตโกฺก วิหึสาธาตุฯ

(ก) ตตฺถ กตโม กามวิตโกฺก? กามปฏิสํยุโตฺต ตโกฺก วิตโกฺก มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘กามวิตโกฺก’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตโม พฺยาปาทวิตโกฺก ? พฺยาปาทปฏิสํยุโตฺต ตโกฺก วิตโกฺก มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘พฺยาปาทวิตโกฺก’’ฯ

(ค) ตตฺถ กตโม วิหึสาวิตโกฺก? วิหึสาปฏิสํยุโตฺต ตโกฺก วิตโกฺก มิจฺฉาสงฺกโปฺป – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิหึสาวิตโกฺก’’ฯ อิมา ติโสฺส อกุสลธาตุโยฯ

(๕) ตีณิ ทุจฺจริตานิ

๙๑๓. ตตฺถ กตมานิ ตีณิ ทุจฺจริตานิ? กายทุจฺจริตํ, วจีทุจฺจริตํ, มโนทุจฺจริตํฯ

(ก) ตตฺถ กตมํ กายทุจฺจริตํ? ปาณาติปาโต, อทินฺนาทานํ, กาเมสุมิจฺฉาจาโร – อิทํ วุจฺจติ ‘‘กายทุจฺจริตํ’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมํ วจีทุจฺจริตํ? มุสาวาโท, ปิสุณา วาจา, ผรุสา วาจา, สมฺผปฺปลาโป – อิทํ วุจฺจติ ‘‘วจีทุจฺจริตํ’’ฯ

(ค) ตตฺถ กตมํ มโนทุจฺจริตํ? อภิชฺฌา , พฺยาปาโท, มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘มโนทุจฺจริตํ’’ฯ

(ก-ค) ตตฺถ กตมํ กายทุจฺจริตํ? อกุสลํ กายกมฺมํ กายทุจฺจริตํ, อกุสลํ วจีกมฺมํ วจีทุจฺจริตํ, อกุสลํ มโนกมฺมํ มโนทุจฺจริตํฯ

ตตฺถ กตมํ อกุสลํ กายกมฺมํ? อกุสลา กายสเญฺจตนา อกุสลํ กายกมฺมํ, อกุสลา วจีสเญฺจตนา อกุสลํ วจีกมฺมํ, อกุสลา มโนสเญฺจตนา อกุสลํ มโนกมฺมํฯ อิมานิ ตีณิ ทุจฺจริตานิฯ

(๖) ตโย อาสวา

๙๑๔. ตตฺถ กตเม ตโย อาสวา? กามาสโว, ภวาสโว, อวิชฺชาสโวฯ

(ก) ตตฺถ กตโม กามาสโว? โย กาเมสุ กามจฺฉโนฺท กามราโค กามนนฺที กามตณฺหา กามสิเนโห กามปริฬาโห กามมุจฺฉา กามโชฺฌสานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กามาสโว’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตโม ภวาสโว? โย ภเวสุ ภวจฺฉนฺโท...เป.... ภวโชฺฌสานํ – อยํ วุจฺจติ “ภวาสโว”ฯ

(ค) ตตฺถ กตโม อวิชฺชาสโว? ทุเกฺข อญฺญาณํ...เป.... อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ “อวิชฺชาสโว”ฯ อิเม ตโย อาสวาฯ

(๗) ตีณิ สํโยชนานิ

๙๑๕. ตตฺถ กตมานิ ตีณิ สํโยชนานิ? สกฺกายทิฏฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, สีลพฺพตปรามาโสฯ

(ก) ตตฺถ กตมา สกฺกายทิฏฺฐิ? อิธ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน อริยานํ อทสฺสาวี อริยธมฺมสฺส อโกวิโท อริยธเมฺม อวินีโต, สปฺปุริสานํ อทสฺสาวี สปฺปุริสธมฺมสฺส อโกวิโท สปฺปุริสธเมฺม อวินีโต – รูปํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ รูปวนฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา รูปํ รูปสฺมิํ วา อตฺตานํฯ เวทนํ...เป.... สญฺญํ...เป.... สงฺขาเร...เป.... วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ วิญฺญาณวนฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมิํ วา อตฺตานํฯ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ “สกฺกายทิฏฺฐิ”ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา วิจิกิจฺฉา? สตฺถริ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ, ธเมฺม กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ, สเงฺฆ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ, สิกฺขาย กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ, ปุพฺพเนฺต กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ, อปรเนฺต กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ, ปุพฺพนฺตาปรเนฺต กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ , อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปเนฺนสุ ธเมฺมสุ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติฯ ยา เอวรูปา กงฺขา กงฺขายนา กงฺขายิตตฺตํ ถมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส มโนวิเลโข – อยํ วุจฺจติ “วิจิกิจฺฉา”ฯ

(ค) ตตฺถ กตโม สีลพฺพตปรามาโส? “อิโต พหิทฺธา สมณพฺราหฺมณานํ สีเลน สุทฺธิ วเตน สุทฺธิ สีลพฺพเตน สุทฺธี”ติ – ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ...เป.... วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ “สีลพฺพตปรามาโส”ฯ อิมานิ ตีณิ สํโยชนานิฯ

(๘) ติโสฺส ตณฺหา

๙๑๖. ตตฺถ กตมา ติโสฺส ตณฺหา? กามตณฺหา, ภวตณฺหา, วิภวตณฺหาฯ

ตตฺถ กตมา ภวตณฺหา? ภวทิฏฺฐิสหคโต ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ “ภวตณฺหา”ฯ

ตตฺถ กตมา วิภวตณฺหา? อุเจฺฉททิฏฺฐิสหคโต ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ “วิภวตณฺหา”ฯ อวเสสา ตณฺหา กามตณฺหาฯ

ตตฺถ กตมา กามตณฺหา? กามธาตุปฏิสํยุโตฺต ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ “กามตณฺหา”ฯ

( ) [(ตตฺถ กตมา ภวตณฺหา)] รูปธาตุอรูปธาตุปฏิสํยุโตฺต ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ “ภวตณฺหา”ฯ

( ) [(ตตฺถ กตมา วิภวตณฺหา) (?)] อุเจฺฉททิฏฺฐิสหคโต ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ “วิภวตณฺหา”ฯ อิมา ติโสฺส ตณฺหาฯ

(๙) อปราปิ ติโสฺส ตณฺหา

๙๑๗. ตตฺถ กตมา อปราปิ ติโสฺส ตณฺหา? กามตณฺหา, รูปตณฺหา, อรูปตณฺหาฯ

(ก) ตตฺถ กตมา กามตณฺหา? กามธาตุปฏิสํยุโตฺต ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘กามตณฺหา’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา รูปตณฺหา? รูปธาตุปฏิสํยุโตฺต ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘รูปตณฺหา’’ฯ

(ค) ตตฺถ กตมา อรูปตณฺหา? อรูปธาตุปฏิสํยุโตฺต ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘อรูปตณฺหา’’ฯ อิมา ติโสฺส ตณฺหาฯ

(๑๐) อปราปิ ติโสฺส ตณฺหา

๙๑๘. ตตฺถ กตมา อปราปิ ติโสฺส ตณฺหา? รูปตณฺหา, อรูปตณฺหา, นิโรธตณฺหาฯ

(ก) ตตฺถ กตมา รูปตณฺหา? รูปธาตุปฏิสํยุโตฺต ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘รูปตณฺหา’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา อรูปตณฺหา? อรูปธาตุปฏิสํยุโตฺต ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘อรูปตณฺหา’’ฯ

(ค) ตตฺถ กตมา นิโรธตณฺหา? อุเจฺฉททิฏฺฐิสหคโต ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘นิโรธตณฺหา’’ฯ อิมา ติโสฺส ตณฺหาฯ

(๑๑) ติโสฺส เอสนา

๙๑๙. ตตฺถ กตมา ติโสฺส เอสนา? กาเมสนา, ภเวสนา, พฺรหฺมจริเยสนาฯ

(ก) ตตฺถ กตมา กาเมสนา? โย กาเมสุ กามจฺฉโนฺท…เป…. กามโชฺฌสานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กาเมสนา’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา ภเวสนา? โย ภเวสุ ภวจฺฉโนฺท…เป…. ภวโชฺฌสานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ภเวสนา’’ฯ

(ค) ตตฺถ กตมา พฺรหฺมจริเยสนา? ‘‘สสฺสโต โลโก’’ติ วา, ‘‘อสสฺสโต โลโก’’ติ – วา…เป…. ‘‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’’ติ วา ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ ‘‘พฺรหฺมจริเยสนา’’ฯ

(ก) ตตฺถ กตมา กาเมสนา, กามราโค, ตเทกฏฺฐํ อกุสลํ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ มโนกมฺมํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กาเมสนา’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมา ภเวสนา, ภวราโค ตเทกฏฺฐํ อกุสลํ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ มโนกมฺมํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ภเวสนา’’ฯ

(ค) ตตฺถ กตมา พฺรหฺมจริเยสนา, อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ ตเทกฏฺฐํ อกุสลํ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ มโนกมฺมํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘พฺรหฺมจริเยสนา’’ฯ อิมา ติโสฺส เอสนาฯ

(๑๒) ติโสฺส วิธา

๙๒๐. ตตฺถ กตมา ติโสฺส วิธา? ‘‘เสโยฺยหมสฺมี’’ติ วิธา, ‘‘สทิโสหมสฺมี’’ติ วิธา, ‘‘หีโนหมสฺมี’’ติ วิธา – อิมา ติโสฺส วิธาฯ

(๑๓) ตีณิ ภยานิ

๙๒๑. ตตฺถ กตมานิ ตีณิ ภยานิ? ชาติภยํ, ชราภยํ, มรณภยํฯ

(ก) ตตฺถ กตมํ ชาติภยํ? ชาตึ ปฏิจฺจ ภยํ ภยานกํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํโส เจตโส อุตฺราโส – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ชาติภยํ’’ฯ

(ข) ตตฺถ กตมํ ชราภยํ? ชรํ ปฏิจฺจ ภยํ ภยานกํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํโส เจตโส อุตฺราโส – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ชราภยํ’’ฯ

(ค) ตตฺถ กตมํ มรณภยํ? มรณํ ปฏิจฺจ ภยํ ภยานกํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํโส เจตโส อุตฺราโส – อิทํ วุจฺจติ ‘‘มรณภยํ’’ฯ อิมานิ ตีณิ ภยานิฯ

(๑๔) ตีณิ ตมานิ

๙๒๒. ตตฺถ กตมานิ ตีณิ ตมานิ? อตีตํ วา อทฺธานํ อารพฺภ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ, อนาคตํ วา อทฺธานํ อารพฺภ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ, เอตรหิ วา ปจฺจุปฺปนฺนํ อทฺธานํ อารพฺภ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ – อิมานิ ตีณิ ตมานิฯ

(๑๕) ตีณิ ติตฺถายตนานิ

๙๒๓. ตตฺถ กตมานิ ตีณิ ติตฺถายตนานิ? อิเธกโจฺจ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวํวาที โหติ เอวํทิฏฺฐี – ‘‘ยํ กิญฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสํเวเทติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, สพฺพํ ตํ ปุเพฺพ กตเหตู’’ติ; อิธ ปเนกโจฺจ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวํวาที โหติ เอวํทิฏฺฐี – ‘‘ยํ กิญฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสํเวเทติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, สพฺพํ ตํ อิสฺสรนิมฺมานเหตู’’ติ; อิธ ปเนกโจฺจ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวํวาที โหติ เอวํทิฏฺฐี – ‘‘ยํ กิญฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสํเวเทติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, สพฺพํ ตํ อเหตุ อปฺปจฺจยา’’ติ – อิมานิ ตีณิ ติตฺถายตนานิฯ

(๑๖) ตโย กิญฺจนา

๙๒๔. ตตฺถ กตเม ตโย กิญฺจนา [กตมานิ ตีณิ กิญฺจนานิ (?) ที. นิ. ๓.๓๐๕]? ราโค กิญฺจนํ, โทโส กิญฺจนํ, โมโห กิญฺจนํ – อิเม ตโย กิญฺจนาฯ

(๑๗) ตีณิ องฺคณานิ

ตตฺถ กตมานิ ตีณิ องฺคณานิ? ราโค องฺคณํ, โทโส องฺคณํ, โมโห องฺคณํ – อิมานิ ตีณิ องฺคณานิฯ

(๑๘) ตีณิ มลานิ

ตตฺถ กตมานิ ตีณิ มลานิ? ราโค มลํ, โทโส มลํ, โมโห มลํ – อิมานิ ตีณิ มลานิฯ

(๑๙) ตีณิ วิสมานิ

ตตฺถ กตมานิ ตีณิ วิสมานิ? ราโค วิสมํ, โทโส วิสมํ, โมโห วิสมํ – อิมานิ ตีณิ วิสมานิฯ

(๒๐) อปรานิปิ ตีณิ วิสมานิ

ตตฺถ กตมานิ อปรานิปิ ตีณิ วิสมานิ? กายวิสมํ, วจีวิสมํ, มโนวิสมํ – อิมานิ ตีณิ วิสมานิฯ

(๒๑) ตโย อคฺคี

ตตฺถ กตเม ตโย อคฺคี? ราคคฺคิ, โทสคฺคิ, โมหคฺคิ – อิเม ตโย อคฺคีฯ

(๒๒) ตโย กสาวา

ตตฺถ กตเม ตโย กสาวา? ราคกสาโว, โทสกสาโว, โมหกสาโว – อิเม ตโย กสาวาฯ

(๒๓) อปเรปิ ตโย กสาวา

ตตฺถ กตเม อปเรปิ ตโย กสาวา? กายกสาโว, วจีกสาโว, มโนกสาโว – อิเม ตโย กสาวาฯ

(๒๔. ก) อสฺสาททิฏฺฐิ

๙๒๕. ตตฺถ กตมา อสฺสาททิฏฺฐิ? อิเธกจฺจ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวํวาที โหติ เอวํทิฏฺฐี – ‘‘นตฺถิ กาเมสุ โทโส’’ติฯ โส กาเมสุ ปาตพฺยตํ อาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจติ ‘‘อสฺสาททิฏฺฐิ’’ฯ

(ข) อตฺตานุทิฏฺฐิ

ตตฺถ กตมา อตฺตานุทิฏฺฐิ? อิธ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน อริยานํ อทสฺสาวี อริยธมฺมสฺส อโกวิโท อริยธมฺเม อวินีโต, สปฺปุริสานํ อทสฺสาวี สปฺปุริสธมฺมสฺส อโกวิโท สปฺปุริสธมฺเม อวินีโต – รูปํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ รูปวนฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา รูปํ รูปสฺมึ วา อตฺตานํฯ เวทนํ…เป.… สญฺญํ…เป.… สงฺขาเร…เป.… วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ วิญฺญาณวนฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมึ วา อตฺตานํฯ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป.… วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ ‘‘อตฺตานุทิฏฺฐิ’’ฯ

(ค) มิจฺฉาทิฏฺฐิ

ตตฺถ กตมา มิจฺฉาทิฏฺฐิ? ‘‘นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ…เป…. เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี’’ติ – ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ ‘‘มิจฺฉาทิฏฺฐิ’’ฯ สสฺสตทิฏฺฐิ อสฺสาททิฏฺฐิ, สกฺกายทิฏฺฐิ อตฺตานุทิฏฺฐิ, อุจฺเฉททิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิฯ

(๒๕. ก) อรติ

๙๒๖. ตตฺถ กตมา อรติ? ปนฺเตสุ วา เสนาสเนสุ อญฺญตรญฺญตเรสุ วา อธิกุสเลสุ ธมฺเมสุ อรติ อรติตา อนภิรติ อนภิรมณา อุกฺกณฺฐิตา ปริตสฺสิตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘อรติ’’ฯ

(ข) วิเหสา

ตตฺถ กตมา วิเหสา? อิเธกจฺโจ ปาณินา วา เลฑฺฑุนา วา ทณฺเฑน วา สตฺเถน วา รชฺชุยา วา อญฺญตรญฺญตเรน สตฺเต วิเหเฐติ, ยา เอวรูปา เหฐนา วิเหฐนา หึสนา วิหึสนา โรสนา วิโรสนา ปรูปฆาโต – อยํ วุจฺจติ ‘‘วิเหสา’’ฯ

(ค) อธมฺมจริยา

ตตฺถ กตมา อธมฺมจริยา? กาเยน อธมฺมจริยาวิสมจริยา, วาจาย อธมฺมจริยาวิสมจริยา, มนสา อธมฺมจริยาวิสมจริยา – อยํ วุจฺจติ ‘‘อธมฺมจริยา’’ฯ

(๒๖. ก) โทวจสฺสตา

๙๒๗. ตตฺถ กตมา โทวจสฺสตา? สหธมฺมิเก วุจฺจมาเน โทวจสฺสายํ โทวจสฺสิยํ โทวจสฺสตา วิปฺปฏิกุลคฺคาหิตา วิปจฺจนีกสาตตา อนาทริยํ อนาทรตา อคารวตา อปฺปติสฺสวตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘โทวจสฺสตา’’ฯ

(ข) ปาปมิตฺตตา

ตตฺถ กตมา ปาปมิตฺตตา? เย เต ปุคฺคลา อสฺสทฺธา ทุสฺสีลา อปฺปสฺสุตา มจฺฉริโน ทุปฺปญฺญา, ยา เตสํ เสวนา นิเสวนา สํเสวนา ภชนา สมฺภชนา ภตฺติ สมฺภตฺติ ตํสมฺปวงฺกตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปาปมิตฺตตา’’ฯ

(ค) นานตฺตสญฺญา

ตตฺถ กตมา นานตฺตสญฺญา? กามสญฺญา, พฺยาปาทสญฺญา, วิหึสาสญฺญา – อยํ วุจฺจติ ‘‘นานตฺตสญฺญา’’ฯ สพฺพาปิ อกุสลา สญฺญา นานตฺตสญฺญาฯ

(๒๗. ก) อุทฺธจฺจํ

๙๒๘. ตตฺถ กตมํ อุทฺธจฺจํ? ยํ จิตฺตสฺส อุทฺธจฺจํ อวูปสโม เจตโส วิกฺเขโป ภนฺตตฺตํ จิตฺตสฺส – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อุทฺธจฺจํ’’ฯ

(ข) โกสชฺชํ

ตตฺถ กตมํ โกสชฺชํ? กายทุจฺจริเต วา วจีทุจฺจริเต วา มโนทุจฺจริเต วา ปญฺจสุ วา กามคุเณสุ จิตฺตสฺส โวสฺสโคฺค โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ภาวนาย อสกฺกจฺจกิริยตา อสาตจฺจกิริยตา อนฏฺฐิตกิริยตา โอลีนวุตฺติตา นิกฺขิตฺตฉนฺทตา นิกฺขิตฺตธุรตา อนาเสวนา อภาวนา อพหุลีกมฺมํ อนธิฏฺฐานํ อนนุโยโค ปมาโท – อิทํ วุจฺจติ ‘‘โกสชฺชํ’’ฯ

(ค) ปมาโท

ตตฺถ กตโม ปมาโท? กายทุจฺจริเต วา วจีทุจฺจริเต วา มโนทุจฺจริเต วา ปญฺจสุ วา กามคุเณสุ จิตฺตสฺส โวสฺสโคฺค โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ภาวนาย อสกฺกจฺจกิริยตา อสาตจฺจกิริยตา อนฏฺฐิตกิริยตา โอลีนวุตฺติตา นิกฺขิตฺตฉนฺทตา นิกฺขิตฺตธุรตา อนาเสวนา อภาวนา อพหุลีกมฺมํ อนธิฏฺฐานํ อนนุโยโค ปมาโท, โย เอวรูโป ปมาโท ปมชฺชนา ปมชฺชิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปมาโท’’ฯ

(๒๘. ก) อสนฺตุฏฺฐิตา

๙๒๙. ตตฺถ กตมา อสนฺตุฏฺฐิตา? อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรหิ ปญฺจหิ วา กามคุเณหิ อสนฺตุฏฺฐสฺส ภิยฺโยกมฺยตา, ยา เอวรูปา อิจฺฉา อิจฺฉาคตา อสนฺตุฏฺฐิตา ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘อสนฺตุฏฺฐิตา’’ฯ

(ข) อสมฺปชญฺญตา

ตตฺถ กตมา อสมฺปชญฺญตา? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป.… อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อสมฺปชญฺญตา’’ฯ

(ค) มหิจฺฉตา

ตตฺถ กตมา มหิจฺฉตา? อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรหิ ปญฺจหิ วา กามคุเณหิ อสนฺตุฏฺฐสฺส ภิยฺโยกมฺยตา, ยา เอวรูปา อิจฺฉา อิจฺฉาคตา มหิจฺฉตา ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อยํ วุจฺจติ ‘‘มหิจฺฉตา’’ฯ

(๒๙. ก) อหิริกํ

๙๓๐. ตตฺถ กตมํ อหิริกํ? ยํ น หิรียติ หิรียิตพฺเพน, น หิรียติ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อหิริกํ’’ฯ

(ข) อโนตฺตปฺปํ

ตตฺถ กตมํ อโนตฺตปฺปํ? ยํ น โอตฺตปฺปติ โอตฺตปฺปิตพฺเพน, น โอตฺตปฺปติ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อโนตฺตปฺปํ’’ฯ

(ค) ปมาโท

ตตฺถ กตโม ปมาโท? กายทุจฺจริเต วา วจีทุจฺจริเต วา มโนทุจฺจริเต วา ปญฺจสุ วา กามคุเณสุ จิตฺตสฺส โวสฺสโคฺค โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ภาวนาย อสกฺกจฺจกิริยตา อสาตจฺจกิริยตา อนฏฺฐิตกิริยตา โอลีนวุตฺติตา นิกฺขิตฺตฉนฺทตา นิกฺขิตฺตธุรตา อนาเสวนา อ

ภาวนา อพหุลีกมฺมํ อนธิฏฺฐานํ อนนุโยโค ปมาโท, โย เอวรูโป ปมาโท ปมชฺชนา ปมชฺชิตตฺตํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปมาโท’’ฯ

(๓๐. ก) อนาทริยํ

๙๓๑. ตตฺถ กตมํ อนาทริยํ? ยํ อนาทริยํ อนาทรตา อคารวตา อปฺปติสฺสวตา อนทฺทา อนทฺทายนา อนทฺทายิตตฺตํ [อนาทา อนาทายนา อนาทายิตตฺตํ (สฺยา.)] อสีลฺยํ อจิตฺตีกาโร – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อนาทริยํ’’ฯ

(ข) โทวจสฺสตา

ตตฺถ กตมา โทวจสฺสตา? สหธมฺมิเก วุจฺจมาเน โทวจสฺสายํ โทวจสฺสิยํ โทวจสฺสตา วิปฺปฏิกุลคฺคาหิตา วิปจฺจนีกสาตตา อนาทริยํ อนาทรตา อคารวตา อปฺปติสฺสวตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘โทวจสฺสตา’’ฯ

(ค) ปาปมิตฺตตา

ตตฺถ กตมา ปาปมิตฺตตา? เย เต ปุคฺคลา อสฺสทฺธา ทุสฺสีลา อปฺปสฺสุตา มจฺฉริโน ทุปฺปญฺญา, ยา เตสํ เสวนา นิเสวนา สํเสวนา ปฏิเสวนา ภชนา สมฺภชนา ภตฺติ สมฺภตฺติ ตํสมฺปวงฺกตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘ปาปมิตฺตตา’’ฯ

(๓๑. ก) อสฺสทฺธิยํ

๙๓๒. ตตฺถ กตมํ อสฺสทฺธิยํ? อิเธกจฺโจ อสฺสทฺโธ โหติ, น สทฺทหติ พุทฺธํ วา ธมฺมํ วา สงฺฆํ วา, ยํ เอวรูปํ อสฺสทฺธิยํ อสฺสทฺทหนา อโนกปฺปนา อนภิปฺปสาโท – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อสฺสทฺธิยํ’’ฯ

(ข) อวทญฺญุตา

ตตฺถ กตมา อวทญฺญุตา? ปญฺจ มจฺฉริยานิ – อาวาสมจฺฉริยํ, กุลมจฺฉริยํ, ลาภมจฺฉริยํ, วณฺณมจฺฉริยํ, ธมฺมมจฺฉริยํฯ ยํ เอวรูปํ มเจฺฉรํ มจฺฉรายนา มจฺฉรายิตตฺตํ เววิจฺฉํ กทริยํ กฏุกญฺจุกตา อคฺคหิตตฺตํ จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวทญฺญุตา’’ฯ

(ค) โกสชฺชํ

ตตฺถ กตมํ โกสชฺชํ? กายทุจฺจริเต วา วจีทุจฺจริเต วา มโนทุจฺจริเต วา ปญฺจสุ วา กามคุเณสุ จิตฺตสฺส โวสฺสโคฺค, โวสฺสคฺคานุปฺปทานํ กุสลานํ ธมฺมานํ, ภาวนาย อสกฺกจฺจกิริยตา อสาตจฺจกิริยตา อนฏฺฐิตกิริยตา โอลีนวุตฺติตา นิกฺขิตฺตฉนฺทตา นิกฺขิตฺตธุรตา อนาเสวนา อภาวนา อพหุลีกมฺมํ อนธิฏฺฐานํ อนนุโยโค ปมาโท – อิทํ วุจฺจติ ‘‘โกสชฺชํ’’ฯ

(๓๒. ก) อุทฺธจฺจํ

๙๓๓. ตตฺถ กตมํ อุทฺธจฺจํ? ยํ จิตฺตสฺส อุทฺธจฺจํ อวูปสโม เจตโส วิกฺเขโป ภนฺตตฺตํ จิตฺตสฺส – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อุทฺธจฺจํ’’ฯ

(ข) อสํวโร

ตตฺถ กตโม อสํวโร? อิเธกโจฺจ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา นิมิตฺตคฺคาหี โหติ อนุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ, น รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย น สํวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…เป…. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา…เป…. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา…เป…. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา…เป…. มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย นิมิตฺตคฺคาหี โหติ อนุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ, น รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย น สํวรํ อาปชฺชติ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อสํวโร’’ฯ

(ค) ทุสฺสีลฺยํ

ตตฺถ กตมํ ทุสฺสีลฺยํ? กายิโก วีติกฺกโม, วาจสิโก วีติกฺกโม, กายิกวาจสิโก วีติกฺกโม – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทุสฺสีลฺยํ’’ฯ

(๓๓. ก) อริยานํ อทสฺสนกมฺยตา

๙๓๔. ตตฺถ กตมา อริยานํ อทสฺสนกมฺยตา? ตตฺถ กตเม อริยา? อริยา วุจฺจนฺติ พุทฺธา จ พุทฺธสาวกา จฯ ยา อิเมสํ อริยานํ อทสฺสนกมฺยตา อทฏฺฐุกมฺยตา อสเมตุกมฺยตา อสมาคนฺตุกมฺยตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘อริยานํ อทสฺสนกมฺยตา’’ฯ

(ข) สทฺธมฺมํ อโสตุกมฺยตา

ตตฺถ กตมา สทฺธมฺมํ อโสตุกมฺยตา? ตตฺถ กตโม สทฺธโมฺม? จตฺตาโร สติปฏฺฐานา, จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา, ปญฺจินฺทฺริยานิ, ปญฺจ พลานิ, สตฺต โพชฺฌงฺคา, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค – อยํ วุจฺจติ ‘‘สทฺธโมฺม’’ฯ ยา อิมสฺส สทฺธมฺมสฺส อโสตุกมฺยตา อสวนกมฺยตา อนุคฺคเหตุกมฺยตา อธาเรตุกมฺยตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘สทฺธมฺมํ อโสตุกมฺยตา’’ฯ

(ค) อุปารมฺภจิตฺตตา

ตตฺถ กตมา อุปารมฺภจิตฺตตา? ตตฺถ กตโม อุปารโมฺภ? โย อุปารโมฺภ อนุปารโมฺภ อุปารมฺภนา อนุปารมฺภนา อนุปารมฺภิตตฺตํ อุญฺญา อวญฺญา ปริภโว รนฺธคเวสิตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘อุปารมฺภจิตฺตตา’’ฯ

(๓๔. ก) มุฏฺฐสฺสจฺจํ

๙๓๕. ตตฺถ กตมํ มุฏฺฐสฺสจฺจํ? ยา อสฺสติ อนนุสฺสติ อปฺปฏิสฺสติ อสฺสติ อสฺสรณตา อธารณตา ปิลาปนตา สมฺมุสนตา – อิทํ วุจฺจติ ‘‘มุฏฺฐสฺสจฺจํ’’ฯ

(ข) อสมฺปชญฺญํ

ตตฺถ กตมํ อสมฺปชญฺญํ? ยํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ …เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อสมฺปชญฺญํ’’ฯ

(ค) เจตโส วิเกฺขโป

ตตฺถ กตโม เจตโส วิเกฺขโป? ยํ จิตฺตสฺส อุทฺธจฺจํ อวูปสโม เจตโส วิเกฺขโป ภนฺตตฺตํ จิตฺตสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘เจตโส วิเกฺขโป’’ฯ

(๓๕. ก) อโยนิโส มนสิกาโร

๙๓๖. ตตฺถ กตโม อโยนิโส มนสิกาโร? อนิเจฺจ ‘‘นิจฺจ’’นฺติ อโยนิโส มนสิกาโร, ทุเกฺข ‘‘สุข’’นฺติ อโยนิโส มนสิกาโร, อนตฺตนิ ‘‘อตฺตา’’ติ อโยนิโส มนสิกาโร, อสุเภ ‘‘สุภ’’นฺติ อโยนิโส มนสิกาโร, สจฺจวิปฺปฏิกุเลน วา จิตฺตสฺส อาวฏฺฏนา อนาวฏฺฏนา อาโภโค สมนฺนาหาโร มนสิกาโร – อยํ วุจฺจติ ‘‘อโยนิโส มนสิกาโร’’ฯ

(ข) กุมฺมคฺคเสวนา

ตตฺถ กตมา กุมฺมคฺคเสวนา? ตตฺถ กตโม กุมฺมโคฺค? มิจฺฉาทิฏฺฐิ, มิจฺฉาสงฺกโปฺป, มิจฺฉาวาจา, มิจฺฉากมฺมโนฺต, มิจฺฉาอาชีโว, มิจฺฉาวายาโม, มิจฺฉาสติ, มิจฺฉาสมาธิ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กุมฺมโคฺค’’ฯ ยา อิมสฺส กุมฺมคฺคสฺส เสวนา นิเสวนา สํเสวนา ภชนา สมฺภชนา ภตฺติ สมฺภตฺติ ตํสมฺปวงฺกตา – อยํ วุจฺจติ ‘‘กุมฺมคฺคเสวนา’’ฯ

(ค) เจตโส จ ลีนตฺตํ

ตตฺถ กตมํ เจตโส จ ลีนตฺตํ? ยา จิตฺตสฺส อกลฺยตา อกมฺมญฺญตา โอลียนา สลฺลียนา ลีนํ ลียนา ลียิตตฺตํ ถินํ ถิยนา ถิยิตตฺตํ จิตฺตสฺส – อิทํ วุจฺจติ ‘‘เจตโส จ ลีนตฺตํ’’ฯ

ติกํฯ

๔. จตุกฺกนิเทฺทโส

(๑) จตฺตาโร อาสวา

๙๓๗. ตตฺถ กตเม จตฺตาโร อาสวา? กามาสโว, ภวาสโว, ทิฏฺฐาสโว, อวิชฺชาสโวฯ

(ก) กามาสโว

ตตฺถ กตโม กามาสโว? โย กาเมสุ กามจฺฉโนฺท กามราโค กามนนฺที กามตณฺหา กามสิเนโห กามปริฬาโห กามมุจฺฉา กามโชฺฌสานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘กามาสโว’’ฯ

(ข) ภวาสโว

ตตฺถ กตโม ภวาสโว? โย ภเวสุ ภวจฺฉโนฺท…เป.… ภวโชฺฌสานํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘ภวาสโว’’ฯ

(ค) ทิฏฺฐาสโว

ตตฺถ กตโม ทิฏฺฐาสโว? ‘‘สสฺสโต โลโก’’ติ วา, ‘‘อสสฺสโต โลโก’’ติ วา, ‘‘อนฺตวา โลโก’’ติ วา, ‘‘อนนฺตวา โลโก’’ติ วา, ‘‘ตํ ชีวํ ตํ สรีร’’นฺติ วา, ‘‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีร’’นฺติ วา, ‘‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’’ติ วา, ‘‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’’ติ วา, ‘‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’’ติ วา, ‘‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’’ติ วาฯ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อยํ วุจฺจติ ‘‘ทิฏฺฐาสโว’’ฯ สพฺพาปิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐาสโวฯ

(ฆ) อวิชฺชาสโว

ตตฺถ กตโม อวิชฺชาสโว? ทุกฺเข อญฺญาณํ, ทุกฺขสมุทเย อญฺญาณํ , ทุกฺขนิโรเธ อญฺญาณํ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อญฺญาณํ, ปุพฺพนฺเต อญฺญาณํ, อปรนฺเต อญฺญาณํ, ปุพฺพนฺตาปรนฺเต อญฺญาณํ, อิทปฺปจฺจยตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ อญฺญาณํฯ ยํ เอวรูปํ อญฺญาณํ อทสฺสนํ…เป…. อวิชฺชาลงฺคี โมโห อกุสลมูลํ – อยํ วุจฺจติ ‘‘อวิชฺชาสโว’’ฯ อิเม จตฺตาโร อาสวาฯ

(๒-๕) จตฺตาโร คนฺถาที

๙๓๘. ตตฺถ กตเม จตฺตาโร คนฺถา …เป…. จตฺตาโร โอฆา…เป…. จตฺตาโร โยคา…เป…. จตฺตาริ อุปาทานานิ? กามุปาทานํ, ทิฏฺฐุปาทานํ, สีลพฺพตุปาทานํ, อตฺตวาทุปาทานํฯ

(ก) กามุปาทานํ

ตตฺถ กตมํ กามุปาทานํ? โย กาเมสุ กามจฺฉนฺโท…เป…. กามโชฺฌสานํ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘กามุปาทานํ’’ฯ

(ข) ทิฏฺฐุปาทานํ

ตตฺถ กตมํ ทิฏฺฐุปาทานํ? ‘‘นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ…เป…. เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี’’ติฯ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อิทํ วุจฺจติ ‘‘ทิฏฺฐุปาทานํ’’ฯ ฐเปตฺวา สีลพฺพตุปาทานญฺจ อตฺตวาทุปาทานญฺจ สพฺพาปิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ทิฏฺฐุปาทานํฯ

(ค) สีลพฺพตุปาทานํ

ตตฺถ กตมํ สีลพฺพตุปาทานํ? อิโต พหิทฺธา สมณพฺราหฺมณานํ สีเลน สุทฺธิ วเตน สุทฺธิ สีลพฺพเตน สุทฺธีติฯ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อิทํ วุจฺจติ ‘‘สีลพฺพตุปาทานํ’’ฯ

(ฆ) อตฺตวาทุปาทานํ

ตตฺถ กตมํ อตฺตวาทุปาทานํ? อิธ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน อริยานํ อทสฺสาวี อริยธมฺมสฺส อโกวิโท อริยธมฺเม อวินีโต, สปฺปุริสานํ อทสฺสาวี สปฺปุริสธมฺมสฺส อโกวิโท สปฺปุริสธมฺเม อวินีโต – รูปํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ รูปวนฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา รูปํ รูปสฺมิํ วา อตฺตานํฯ เวทนํ…เป…. สญฺญํ…เป…. สงฺขาเร…เป…. วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ วิญฺญาณวนฺตํ วา อตฺ

ตานํ อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมึ วา อตฺตานํฯ ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตํ…เป…. วิปริยาสคฺคาโห – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อตฺตวาทุปาทานํ’’ฯ อิมานิ จตฺตาริ อุปาทานานิฯ

(๖) จตฺตาโร ตณฺหุปฺปาทา

๙๓๙. ตตฺถ กตเม จตฺตาโร ตณฺหุปฺปาทา? จีวรเหตุ วา ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, ปิณฺฑปาตเหตุ วา ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เสนาสนเหตุ วา ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, อิติภวาภวเหตุ วา ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ – อิเม จตฺตาโร ตณฺหุปฺปาทาฯ

(๗) จตฺตาริ อคติคมนานิ

ตตฺถ กตมานิ จตฺตาริ อคติคมนานิ? ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ, โทสาคตึ คจฺฉติ, โมหาคตึ คจฺฉติ, ภยาคตึ คจฺฉติฯ ยา เอวรูปา อคติ อคติคมนํ ฉนฺทคมนํ วคฺคคมนํ วาริคมนํ – อิมานิ จตฺตาริ อคติคมนานิฯ

(๘) จตฺตาโร วิปริยาสา

ตตฺถ กตเม จตฺตาโร วิปริยาสา? อนิเจฺจ ‘‘นิจฺจ’’นฺติ สญฺญาวิปริยาโส จิตฺตวิปริยาโส ทิฏฺฐิวิปริยาโส, ทุเกฺข ‘‘สุข’’นฺติ สญฺญาวิปริยาโส จิตฺตวิปริยาโส ทิฏฺฐิวิปริยาโส, อนตฺตนิ ‘‘อตฺตา’’ติ สญฺญาวิปริยาโส จิตฺตวิปริยาโส ทิฏฺฐิวิปริยาโส, อสุเภ ‘‘สุภ’’นฺติ สญฺญาวิปริยาโส จิตฺตวิปริยาโส ทิฏฺฐิวิปริยาโส – อิเม จตฺตาโร วิปริยาสาฯ

(๙) จตฺตาโร อนริยโวหารา

ตตฺถ กตเม จตฺตาโร อนริยโวหารา? อทิเฏฺฐ ทิฏฺฐวาทิตา, อสฺสุเต สุตวาทิตา, อมุเต มุตวาทิตา, อวิญฺญาเต วิญฺญาตวาทิตา – อิเม จตฺตาโร อนริยโวหาราฯ

(๑๐) อปเรปิ จตฺตาโร อนริยโวหารา

ตตฺถ กตเม อปเรปิ จตฺตาโร อนริยโวหารา? ทิเฏฺฐ อทิฏฺฐวาทิตา, สุเต อสฺสุตวาทิตา, มุเต อมุตวาทิตา, วิญฺญาเต อวิญฺญาตวาทิตา – อิเม จตฺตาโร อนริยโวหาราฯ

(๑๑) จตฺตาริ ทุจฺจริตานิ

ตตฺถ กตมานิ จตฺตาริ ทุจฺจริตานิ? ปาณาติปาโต, อทินฺนาทานํ, กาเมสุมิจฺฉาจาโร, มุสาวาโท – อิมานิ จตฺตาริ ทุจฺจริตานิฯ

(๑๒) อปรานิปิ จตฺตาริ ทุจฺจริตานิ

ตตฺถ กตมานิ อปรานิปิ จตฺตาริ ทุจฺจริตานิ? มุสาวาโท, ปิสุณา วาจา, ผรุสา วาจา, สมฺผปฺปลาโป – อิมานิ จตฺตาริ ทุจฺจริตานิฯ

(๑๓) จตฺตาริ ภยานิ

ตตฺถ กตมานิ จตฺตาริ ภยานิ? ชาติภยํ, ชราภยํ, พฺยาธิภยํ, มรณภยํ – อิมานิ จตฺตาริ ภยานิฯ

(๑๔) อปรานิปิ จตฺตาริ ภยานิ

ตตฺถ กตมานิ อปรานิปิ จตฺตาริ ภยานิ? ราชภยํ, โจรภยํ, อคฺคิภยํ, อุทกภยํ – อิมานิ จตฺตาริ ภยานิฯ

ตตฺถ กตมานิ อปรานิปิ จตฺตาริ ภยานิ? อูมิภยํ, กุมฺภีลภยํ [กุมฺภีรภยํ, กุมฺภีฬภยํ (?) (กุมฺภ + อีร + อ = ภย)], อาวฏฺฏภยํ, สุสุกาภยํ – อิมานิ จตฺตาริ ภยานิฯ

ตตฺถ กตมานิ อปรานิปิ จตฺตาริ ภยานิ? อตฺตานุวาทภยํ, ปรานุวาทภยํ, ทณฺฑภยํ, ทุคฺคติภยํ – อิมานิ จตฺตาริ ภยานิฯ

(๑๕) จตโสฺส ทิฏฺฐิโย

ตตฺถ กตมา จตโสฺส ทิฏฺฐิโย? ‘‘สยงฺกตํ สุขทุกฺข’’นฺติ สจฺจโต เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ, ‘‘ปรงฺกตํ สุขทุกฺข’’นฺติ สจฺจโต เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ, ‘‘สยงฺกตญฺจ ปรงฺกตญฺจ สุขทุกฺข’’นฺติ สจฺจโต เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ, ‘‘อสยงฺการํ อปรงฺการํ อธิจฺจสมุปฺปนฺนํ สุขทุกฺข’’นฺติ สจฺจโต เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ – อิมา จตโสฺส ทิฏฺฐิโยฯ

จตุกฺกํฯ

๕. ปญฺจกนิเทฺทโส

(๑) ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ

๙๔๐. ตตฺถ กตมานิ ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ? สกฺกายทิฏฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, สีลพฺพตปรามาโส, กามจฺฉโนฺท, พฺยาปาโท – อิมานิ ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ

(๒) ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ

ตตฺถ กตมานิ ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ

(๓) ปญฺจ มจฺฉริยานิ

ตตฺถ กตมานิ ปญฺจ มจฺฉริยานิ? อาวาสมจฺฉริยํ, กุลมจฺฉริยํ, ลาภมจฺฉริยํ, วณฺณมจฺฉริยํ, ธมฺมมจฺฉริยํ – อิมานิ ปญฺจ มจฺฉริยานิฯ

(๔) ปญฺจ สงฺคา

ตตฺถ กตเม ปญฺจ สงฺคา? ราคสโงฺค, โทสสโงฺค, โมหสโงฺค, มานสโงฺค, ทิฏฺฐิสโงฺค – อิเม ปญฺจ สงฺคาฯ

(๕) ปญฺจ สลฺลา

ตตฺถ กตเม ปญฺจ สลฺลา? ราคสลฺลํ, โทสสลฺลํ, โมหสลฺลํ, มานสลฺลํ, ทิฏฺฐิสลฺลํ – อิเม ปญฺจ สลฺลาฯ

(๖) ปญฺจ เจโตขิลา

๙๔๑. ตตฺถ กตเม ปญฺจ เจโตขิลา? สตฺถริ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ, ธมฺเม กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ, สงฺเฆ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ, สิกฺขาย กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ, สพฺรหฺมจารีสุ กุปิโต โหติ อนตฺตมโน อาหตจิตฺโต ขิลชาโต – อิเม ปญฺจ เจโตขิลาฯ

(๗) ปญฺจ เจตโส วินิพนฺธา

ตตฺถ กตเม ปญฺจ เจตโส วินิพนฺธา? กาเม อวีตราโค โหติ อวิคตจฺฉนฺโท อวิคตเปโม อวิคตปิปาโส อวิคตปริฬาโห อวิคตตณฺโห; กาเย อวีตราโค โหติ… รูเป อวีตราโค โหติ… ยาวทตฺถํ อุทราวเทหกํ ภุญฺชิตฺวา เสยฺยสุขํ ปสฺสสุขํ มิทฺธสุขํ อนุยุตฺโต วิหรติ; อญฺญตรํ เทวนิกายํ ปณิธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ – ‘‘อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญตโร วา’’ติ – อิเม ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธาฯ

(๘) ปญฺจ นีวรณานิ

ตตฺถ กตมานิ ปญฺจ นีวรณานิ? กามจฺฉนฺทนีวรณํ, พฺยาปาทนีวรณํ, ถินมิทฺธนีวรณํ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ, วิจิกิจฺฉานีวรณํ – อิมานิ ปญฺจ นีวรณานิฯ

(๙) ปญฺจ กมฺมานิ อานนฺตริกานิ

ตตฺถ กตมานิ ปญฺจ กมฺมานิ อานนฺตริกานิ? มาตา ชีวิตา โวโรปิตา โหติ, ปิตา ชีวิตา โวโรปิโต โหติ, อรหนฺต ชีวิตา โวโรปิโต โหติ, ทุฏฺเฐน จิตฺเตน ตถาคตสฺส โลหิตํ อุปฺปาทิตํ โหติ , สโงฺฆ ภิโนฺน โหติ – อิมานิ ปญฺจ กมฺมานิ อานนฺตริกานิฯ

(๑๐) ปญฺจ ทิฏฺฐิโย

ตตฺถ กตมา ปญฺจ ทิฏฺฐิโย? ‘‘สญฺญี อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา’’ติ อิเตฺถเก อภิวทนฺติ, ‘‘อสญฺญี อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา’’ติ อิเตฺถเก อภิวทนฺติ, ‘‘เนวสญฺญีนาสญฺญี อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา’’ติ อิเตฺถเก อภิวทนฺติ, สโต วา ปน สตฺตสฺส อุเจฺฉทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญาเปนฺติ, ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ วา ปเนเก อภิวทนฺติ – อิมา ปญฺจ ทิฏฺฐิโยฯ

(๑๑) ปญฺจ เวรา

๙๔๒. ตตฺถ กตเม ปญฺจ เวรา? ปาณาติปาโต, อทินฺนาทานํ, กาเมสุมิจฺฉาจาโร, มุสาวาโท, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา – อิเม ปญฺจ เวราฯ

(๑๒) ปญฺจ พฺยสนา

ตตฺถ กตเม ปญฺจ พฺยสนา? ญาติพฺยสนํ, โภคพฺยสนํ, โรคพฺยสนํ, สีลพฺยสนํ, ทิฏฺฐิพฺยสนํ – อิเม ปญฺจ พฺยสนาฯ

(๑๓) ปญฺจ อกฺขนฺติยา อาทีนวา

ตตฺถ กตเม ปญฺจ อกฺขนฺติยา อาทีนวา? พหุโน ชนสฺส อปฺปิโย โหติ อมนาโป, เวรพหุโล จ โหติ, วชฺชพหุโล จ, สมฺมูโฬฺห กาลงฺกโรติ, กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ – อิเม ปญฺจ อกฺขนฺติยา อาทีนวาฯ

(๑๔) ปญฺจ ภยานิ

ตตฺถ กตมานิ ปญฺจ ภยานิ? อาชีวกภยํ, อสิโลกภยํ, ปริสสารชฺชภยํ, มรณภยํ, ทุคฺคติภยํ – อิมานิ ปญฺจ ภยานิฯ

(๑๕) ปญฺจ ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานวาทา

๙๔๓. ตตฺถ กตเม ปญฺจ ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานวาทา?

(ก) อิเธกจฺโจ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวํวาที โหติ เอวํทิฏฺฐิ [เอวํทิฏฺฐิ (สฺยา.)] – “ยโต โข, โภ , อยํ อตฺตา ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิโต สมงฺคีภูโต ปริจาเรติ, เอตฺตาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหตี”ติฯ อิเตฺถเก สโต สตฺตสฺส ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ ปญฺญเปนฺติฯ

(ข) ตมโญฺญ เอวมาห – “อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิ เนโส นตฺถีติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? กามา หิ, โภ, อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมาฯ เตสํ วิปริณามญฺญถาภาวา อุปฺปชฺชนฺติ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาฯ ยโต โข, โภ, อยํ อตฺตา วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, เอตฺตาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหตี”ติฯ อิเตฺถเก สโต สตฺตสฺส ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ ปญฺญเปนฺติฯ

(ค) ตมโญฺญ เอวมาห – “อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิฯ เนโส นตฺถีติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยเทว ตตฺถ วิตกฺกิตํ วิจาริตํ เอเตน เอตํ โอฬาริกํ อกฺขายติฯ ยโต โข, โภ, อยํ อตฺตา วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, เอตฺตาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหตี”ติฯ อิเตฺถเก สโต สตฺตสฺส ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ ปญฺญเปนฺติฯ

(ฆ) ตมโญฺญ เอวมาห – “อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิฯ เนโส นตฺถีติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยเทว ตตฺถ ปีติคตํ เจตโส อุปฺปิลาวิตํ, เอเตน เอตํ โอฬาริกํ อกฺขายติฯ ยโต โข, โภ, อยํ อตฺตา ปีติยา จ วิราคา…เป…. ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, เอตฺตาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหตี”ติฯ อิเตฺถเก สโต สตฺตสฺส ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ ปญฺญเปนฺติฯ

(ง) ตมโญฺญ เอวมาห – ‘‘อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิฯ เนโส นตฺถีติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยเทว ตตฺถ สุขปีติ เจตโส อาโภโค, เอเตน เอตํ โอฬาริกํ อกฺขายติฯ ยโต โข, โภ, อยํ อตฺตา สุขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, เอตฺตาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหตี’’ติฯ อิเตฺถเก สโต สตฺตสฺส ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ ปญฺญเปนฺติฯ อิเม ปญฺจ ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานวาทาฯ

ปญฺจกํฯ

๖. ฉกฺกนิเทฺทโส

(๑) ฉ วิวาทมูลานิ

๙๔๔. ตตฺถ กตมานิ ฉ วิวาทมูลานิ? โกโธ, มกฺโข, อิสฺสา, สาเฐยฺยํ, ปาปิจฺฉตา, สนฺทิฏฺฐิปรามาสิตา – อิมานิ ฉ วิวาทมูลานิฯ

(๒) ฉ ฉนฺทราคา

ตตฺถ กตเม ฉ ฉนฺทราคา? ฉนฺทราคา เคหสิตา ธมฺมาฯ มนาปิเยสุ รูเปสุ เคหสิโต ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค, มนาปิเยสุ สเทฺทสุ…เป.… มนาปิเยสุ คเนฺธสุ…เป.… มนาปิเยสุ รเสสุ…เป.… มนาปิเยสุ โผฏฺฐเพฺพสุ…เป.… มนาปิเยสุ ธเมฺมสุ เคหสิโต ราโค สาราโค จิตฺตสฺส สาราโค – อิเม ฉ ฉนฺทราคาฯ

(๓) ฉ วิโรธวตฺถูนิ

ตตฺถ กตมานิ ฉ วิโรธวตฺถูนิ? อมนาปิเยสุ รูเปสุ จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏิฆาโต จณฺฑิกฺกํ อสุโรโป อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส, อมนาปิเยสุ สเทฺทสุ…เป.… อมนาปิเยสุ คเนฺธสุ…เป.… อมนาปิเยสุ รเสสุ…เป.… อมนาปิเยสุ โผฏฺฐเพฺพสุ…เป.… อมนาปิเยสุ ธเมฺมสุ จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏิฆาโต จณฺฑิกฺกํ อสุโรโป อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส – อิมานิ ฉ วิโรธวตฺถูนิฯ

(๔) ฉ ตณฺหากายา

ตตฺถ กตเม ฉ ตณฺหากายา? รูปตณฺหา, สทฺทตณฺหา, คนฺธตณฺหา, รสตณฺหา, โผฏฺฐพฺพตณฺหา, ธมฺมตณฺหา – อิเม ฉ ตณฺหากายาฯ

(๕) ฉ อคารวา

๙๔๕. ตตฺถ กตเม ฉ อคารวา? สตฺถริ อคารโว วิหรติ อปฺปติโสฺส, ธเมฺม อคารโว วิหรติ อปฺปติโสฺส, สเงฺฆ อคารโว วิหรติ อปฺปติโสฺส, สิกฺขาย อคารโว วิหรติ อปฺปติโสฺส, อปฺปมาเท อคารโว วิหรติ อปฺปติโสฺส, ปฏิสนฺถาเร อคารโว วิหรติ อปฺปติโสฺส – อิเม ฉ อคารวาฯ

(๖) ฉ ปริหานิยา ธมฺมา

ตตฺถ กตเม ฉ ปริหานิยา ธมฺมา? กมฺมารามตา, ภสฺสารามตา, นิทฺทารามตา, สงฺคณิการามตา, สํสคฺคารามตา, ปปญฺจารามตา – อิเม ฉ ปริหานิยา ธมฺมาฯ

(๗) อปเรปิ ฉ ปริหานิยา ธมฺมา

๙๔๖. ตตฺถ กตเม อปเรปิ ฉ ปริหานิยา ธมฺมา? กมฺมารามตา, ภสฺสารามตา, นิทฺทารามตา, สงฺคณิการามตา, โทวจสฺสตา, ปาปมิตฺตตา – อิเม ฉ ปริหานิยา ธมฺมาฯ

(๘) ฉ โสมนสฺสุปวิจารา

ตตฺถ กตเม ฉ โสมนสฺสุปวิจารา? จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา โสมนสฺสฏฺฐานิยํ รูปํ อุปวิจรติ, โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…เป…. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา…เป…. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา…เป…. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา…เป…. มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย โสมนสฺสฏฺฐานิยํ ธมฺมํ อุปวิจรติ – อิเม ฉ โสมนสฺสุปวิจาราฯ

(๙) ฉ โทมนสฺสุปวิจารา

ตตฺถ กตเม ฉ โทมนสฺสุปวิจารา? จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา โทมนสฺสฏฺฐานิยํ รูปํ อุปวิจรติ, โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…เป…. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา…เป…. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา …เป…. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา…เป…. มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย โทมนสฺสฏฺฐานิยํ ธมฺมํ อุปวิจรติ – อิเม ฉ โทมนสฺสุปวิจาราฯ

(๑๐) ฉ อุเปกฺขุปวิจารา

ตตฺถ กตเม ฉ อุเปกฺขุปวิจารา? จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา อุเปกฺขาฏฺฐานิยํ รูปํ อุปวิจรติ, โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…เป…. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา…เป…. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา…เป…. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา…เป…. มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย อุเปกฺขาฏฺฐานิยํ ธมฺมํ อุปวิจรติ – อิเม ฉ อุเปกฺขุปวิจาราฯ

(๑๑) ฉ เคหสิตานิ โสมนสฺสานิ

๙๔๗. ตตฺถ กตมานิ ฉ เคหสิตานิ โสมนสฺสานิ? มนาปิเยสุ รูเปสุ เคหสิตํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา, มนาปิเยสุ สเทฺทสุ…เป…. มนาปิเยสุ คเนฺธสุ…เป…. มนาปิเยสุ รเสสุ…เป…. มนาปิเยสุ โผฏฺฐเพฺพสุ…เป…. มนาปิเยสุ ธเมฺมสุ เคหสิตํ เจตสิกํ สาตํ เจตสิกํ สุขํ เจโตสมฺผสฺสชํ สาตํ สุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา สาตา สุขา เวทนา – อิมานิ ฉ เคหสิตานิ โสมนสฺสานิฯ

(๑๒) ฉ เคหสิตานิ โทมนสฺสานิ

ตตฺถ กตมานิ ฉ เคหสิตานิ โทมนสฺสานิ? อมนาปิเยสุ รูเปสุ เคหสิตํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา, อมนาปิเยสุ สเทฺทสุ…เป…. อมนาปิเยสุ คเนฺธสุ…เป…. อมนาปิเยสุ รเสสุ…เป…. อมนาปิเยสุ โผฏฺฐเพฺพสุ…เป…. อมนาปิเยสุ ธเมฺมสุ เคหสิตํ เจตสิกํ อสาตํ เจตสิกํ ทุกฺขํ เจโตสมฺผสฺสชํ อสาตํ ทุกฺขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อสาตา ทุกฺขา เวทนา – อิมานิ ฉ เคหสิตานิ โทมนสฺสานิฯ

(๑๓) ฉ เคหสิตา อุเปกฺขา

ตตฺถ กตมา ฉ เคหสิตา อุเปกฺขา? อุเปกฺขาฏฺฐานิเยสุ รูเปสุ เคหสิตํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา, อุเปกฺขาฏฺฐานิเยสุ สเทฺทสุ…เป.… อุเปกฺขาฏฺฐานิเยสุ คเนฺธสุ…เป.… อุเปกฺขาฏฺฐานิเยสุ รเสสุ…เป.… อุเปกฺขาฏฺฐานิเยสุ โผฏฺฐเพฺพสุ…เป.… อุเปกฺขาฏฺฐานิเยสุ ธเมฺมสุ เคหสิตํ เจตสิกํ เนว สาตํ นาสาตํ เจโตสมฺผสฺสชํ อทุกฺขมสุขํ เวทยิตํ เจโตสมฺผสฺสชา อทุกฺขมสุขา เวทนา – อิมา ฉ เคหสิตา อุเปกฺขาฯ

(๑๔) ฉ ทิฏฺฐิโย

๙๔๘. ตตฺถ กตมา ฉ ทิฏฺฐิโย? ‘‘อตฺถิ เม อตฺตา’’ติ วา อสฺส สจฺจโต เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ, ‘‘นตฺถิ เม อตฺตา’’ติ วา อสฺส สจฺจโต เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ, ‘‘อตฺตนา วา อตฺตานํ สญฺชานามี’’ติ วา อสฺส สจฺจโต เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ, ‘‘อตฺตนา วา อนตฺตานํ สญฺชานามี’’ติ วา อสฺส สจฺจโต เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ, ‘‘อนตฺตนา วา อตฺตานํ สญฺชานามี’’ติ วา อสฺส สจฺจโต เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ; อถ วา ปนสฺส เอวํทิฏฺฐิ โหติ – ‘‘โส เม อยํ อตฺตา วโท เวเทโยฺย ตตฺร ตตฺร ทีฆรตฺตํ กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปากํ ปจฺจนุโภติฯ น โส ชาโต นาโหสิ, น โส ชาโต น ภวิสฺสติ, นิโจฺจ ธุโว สสฺสโต อวิปริณามธโมฺม’’ติ วา ปนสฺส สจฺจโต เถตโต ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติฯ อิมา ฉ ทิฏฺฐิโยฯ

ฉกฺกํฯ

๗. สตฺตกนิเทฺทโส

(๑) สตฺตานุสยา

๙๔๙. ตตฺถ กตเม สตฺตานุสยา? กามราคานุสโย, ปฏิฆานุสโย, มานานุสโย, ทิฏฺฐานุสโย, วิจิกิจฺฉานุสโย, ภวราคานุสโย, อวิชฺชานุสโย – อิเม สตฺต อนุสยาฯ

(๒) สตฺต สํโยชนานิ

ตตฺถ กตมานิ สตฺต สํโยชนานิ? กามราคสํโยชนํ, ปฏิฆสํโยชนํ, มานสํโยชนํ, ทิฏฺฐิสํโยชนํ, วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ, ภวราคสํโยชนํ, อวิชฺชาสํโยชนํ – อิมานิ สตฺต สํโยชนานิฯ

(๓) สตฺต ปริยุฏฺฐานานิ

ตตฺถ กตมานิ สตฺต ปริยุฏฺฐานานิ? กามราคปริยุฏฺฐานํ, ปฏิฆปริยุฏฺฐานํ, มานปริยุฏฺฐานํ, ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ, วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ, ภวราคปริยุฏฺฐานํ, อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ – อิมานิ สตฺต ปริยุฏฺฐานานิฯ

(๔) สตฺต อสทฺธมฺมา

๙๕๐. ตตฺถ กตเม สตฺต อสทฺธมฺมา? อสฺสโทฺธ โหติ, อหิริโก โหติ, อโนตฺตปฺปี โหติ, อปฺปสฺสุโต โหติ, กุสีโต โหติ, มุฏฺฐสฺสตี โหติ, ทุปฺปโญฺญ โหติ – อิเม สตฺต อสทฺธมฺมาฯ

(๕) สตฺต ทุจฺจริตานิ

ตตฺถ กตมานิ สตฺต ทุจฺจริตานิ? ปาณาติปาโต, อทินฺนาทานํ, กาเมสุมิจฺฉาจาโร, มุสาวาโท, ปิสุณา วาจา, ผรุสา วาจา, สมฺผปฺปลาโป – อิมานิ สตฺต ทุจฺจริตานิฯ

(๖) สตฺต มานา

ตตฺถ กตเม สตฺต มานา? มาโน, อติมาโน, มานาติมาโน, โอมาโน, อธิมาโน, อสฺมิมาโน, มิจฺฉามาโน – อิเม สตฺต มานาฯ

(๗) สตฺต ทิฏฺฐิโย

๙๕๑. (ก) ตตฺถ กตมา สตฺต ทิฏฺฐิโย? อิเธกโจฺจ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวํวาที โหติ เอวํทิฏฺฐิ – ‘‘ยโต โข, โภ, อยํ อตฺตา รูปี จาตุมหาภูติโก [จาตุมฺมหาภูติโก (สี. สฺยา.)] มาตาเปตฺติกสมฺภโว กายสฺส เภทา อุจฺฉิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรํ มรณา, เอตฺตาวตา โข โภ, อยํ อตฺตา สมฺมา สมุจฺฉิโนฺน โหตี’’ติฯ อิเตฺถเก สโต สตฺตสฺส อุเจฺฉทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญเปนฺติฯ

(ข) ตมโญฺญ เอวมาห – ‘‘อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิฯ ‘เนโส นตฺถี’ติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมุจฺฉิโนฺน โหติฯ อตฺถิ โข โภ อโญฺญ อตฺตา ทิโพฺพ รูปี กามาวจโร กพฬีการภกฺขโฯ ตํ ตฺวํ น ชานาสิ น ปสฺสสิฯ ตมหํ ชานามิ ปสฺสามิฯ โส โข, โภ, อตฺตา ยโต กายสฺส เภทา อุจฺฉิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรํ มรณา, เอตฺตาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา สมฺมาสมุจฺฉิโนฺน โหตี’’ติฯ อิเตฺถเก สโต สตฺตสฺส อุเจฺฉทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญเปนฺติฯ

(ค) ตมโญฺญ เอวมาห – ‘‘อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิฯ ‘เนโส นตฺถี’ติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมุจฺฉิโนฺน โหติฯ อตฺถิ โข, โภ, อโญฺญ อตฺตา ทิโพฺพ รูปี มโนมโย สพฺพงฺคปจฺจงฺคี อหีนินฺทฺริโยฯ ตํ ตฺวํ น ชานาสิ น ปสฺสสิฯ ตมหํ ชานามิ ปสฺสามิฯ โส โข, โภ, อตฺตา ยโต กายสฺส เภทา อุจฺฉิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรํ มรณา, เอตฺตาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา สมฺมา สมุจฺฉิโนฺน โหตี’’ติฯ อิเตฺถเก สโต สตฺตสฺส อุเจฺฉทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญเปนฺติฯ

(ฆ) ตมโญฺญ เอวมาห – ‘‘อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิฯ ‘เนโส นตฺถี’ติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมุจฺฉิโนฺน โหติฯ อตฺถิ โข, โภ, อโญฺญ อตฺตา สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา อนโนฺต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนูปโคฯ ตํ ตฺวํ น ชานาสิ น ปสฺสสิฯ ตมหํ ชานามิ ปสฺสามิฯ โส โข, โภ, อตฺตา ยโต กายสฺส เภทา อุจฺฉิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรํ มรณา, เอตฺตาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา สมฺมา สมุจฺฉิโนฺน โหตี’’ติฯ อิเตฺถเก สโต สตฺตสฺส อุเจฺฉทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญเปนฺติฯ

(ง) ตมโญฺญ เอวมาห – ‘‘อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิฯ ‘เนโส นตฺถี’ติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมุจฺฉิโนฺน โหติฯ อตฺถิ โข, โภ, อโญฺญ อตฺตา สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนูปโคฯ ตํ ตฺวํ น ชานาสิ น ปสฺสสิฯ ตมหํ ชานามิ ปสฺสามิฯ โส โข, โภ, อตฺตา ยโต กายสฺส เภทา อุจฺ

ฉิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรํ มรณา, เอตฺตาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา สมฺมา สมุจฺฉิโนฺน โหตี’’ติฯ อิเตฺถเก สโต สตฺตสฺส อุเจฺฉทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญเปนฺติฯ

(จ) ตมโญฺญ เอวมาห – ‘‘อตฺถิ โข, โภ, เอโส อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิฯ ‘เนโส นตฺถี’ติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมุจฺฉิโนฺน โหติฯ อตฺถิ โข, โภ, อโญฺญ อตฺตา สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนูปโคฯ ตํ ตฺวํ น ชานาสิ น ปสฺสสิฯ ตมหํ ชานามิ ปสฺสามิฯ โส โข, โภ, อตฺตา ยโต กายสฺส เภทา อุจฺฉิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรํ มรณา, เอตฺตาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา สมฺมา สมุจฺฉิโนฺน โหตี’’ติฯ อิเตฺถเก สโต สตฺตสฺส อุเจฺฉทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญเปนฺติฯ

(ฉ) ตมโญฺญ เอวมาห – ‘‘อตฺถิ โข ปน เอโส อตฺตา ยํ ตฺวํ วเทสิฯ ‘เนโส นตฺถี’ติ วทามิฯ โน จ โข, โภ, อยํ อตฺตา เอตฺตาวตา สมฺมา สมุจฺฉิโนฺน โหติฯ อตฺถิ โข, โภ, อโญฺญ อตฺตา สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนูปโคฯ ตํ ตฺวํ น ชานาสิ น ปสฺสสิฯ ตมหํ ชานามิ ปสฺสามิฯ โส โข, โภ, อตฺตา ยโต กายสฺส เภทา อุจฺฉิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรํ มรณา, เอตฺตาวตา โข, โภ, อยํ อตฺตา สมฺมา สมุจฺฉิโนฺน โหตี’’ติฯ อิเตฺถเก สโต สตฺตสฺส อุเจฺฉทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญเปนฺติฯ อิมา สตฺต ทิฎฺฐิโยฯ

สตฺตกํฯ

๘. อฎฺฐกนิเทฺทโส

(๑) อฎฺฐ กิเลสวตฺถูนิ

๙๕๒. ตตฺถ กตมานิ อฎฺฐ กิเลสวตฺถูนิ? โลโภ, โทโส, โมโห, มาโน, ทิฎฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, ถินํ, อุทฺธจฺจํ – อิมานิ อฎฺฐ กิเลสวตฺถูนิฯ

(๒) อฎฺฐ กุสีตวตฺถูนิ

๙๕๓. ตตฺถ กตมานิ อฎฺฐ กุสีตวตฺถูนิ?

(ก) อิธ ภิกฺขุนา กมฺมํ กาตพฺพํ โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘‘กมฺมํ โข เม กาตพฺพํ ภวิสฺสติฯ กมฺมํ โข ปน เม กโรนฺตสฺส กาโย กิลมิสฺสติฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’’ติฯ โส นิปชฺชติ; น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนธิคตสฺส อธิคมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ ปฐมํ กุสีตวตฺถุฯ

(ข) ปุน จปรํ ภิกฺขุนา กมฺมํ กตํ โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘‘อหํ โข กมฺมํ อกาสิํฯ กมฺมํ โข ปน เม กโรนฺตสฺส กาโย กิลโนฺตฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’’ติฯ โส นิปชฺชติ; น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนธิคตสฺส อธิคมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ ทุติยํ กุสีตวตฺถุฯ

(ค) ปุน จปรํ ภิกฺขุนา มโคฺค คนฺตโพฺพ โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘‘มโคฺค โข เม คนฺตโพฺพ ภวิสฺสติฯ มคฺคํ โข ปน เม คจฺฉนฺตสฺส กาโย กิลมิสฺสติฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’’ติฯ โส นิปชฺชติ; น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนธิคตสฺส อธิคมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ ตติยํ กุสีตวตฺถุฯ

(ฆ) ปุน จปรํ ภิกฺขุนา มโคฺค คโต โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘‘อหํ โข มคฺคํ อคมาสิํฯ มคฺคํ โข ปน เม คจฺฉนฺตสฺส กาโย กิลนฺโตฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’’ติฯ โส นิปชฺชติ ; น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนธิคตสฺส อธิคมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ จตุตฺถํ กุสีตวตฺถุฯ

(ง) ปุน จปรํ ภิกฺขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรนฺโต น ลภติ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูริํฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘‘อหํ โข คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรนฺโต นาลตฺถํ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูริํฯ ตสฺส เม กาโย กิลนฺโต อกมฺมญฺญฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’’ติฯ โส นิปชฺชติ; น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนธิคตสฺส อธิคมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ ปญฺจมํ กุสีตวตฺถุฯ

(จ) ปุน จปรํ ภิกฺขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรนฺโต ลภติ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูริํฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘‘อหํ โข คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรนฺโต อลตฺถํ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูริํฯ ตสฺส เม กาโย กิลนฺโต อกมฺมญฺญ มาสาจิตํ มเญฺญฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’’ติฯ โส นิปชฺชติ; น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนธิคตสฺส อธิคมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ ฉฎฺฐํ กุสีตวตฺถุฯ

(ฉ) ปุน จปรํ ภิกฺขุโน อุปฺปโนฺน โหติ อปฺปมตฺตโก อาพาโธฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘‘อุปฺปโนฺน โข เม อยํ อปฺปมตฺตโก อาพาโธฯ อตฺถิ กโปฺป นิปชฺชิตุํ ฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’’ติฯ โส นิปชฺชติ; น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนธิคตสฺส อธิคมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ สตฺตมํ กุสีตวตฺถุฯ

(ช) ปุน จปรํ ภิกฺขุ คิลานา วุฎฺฐิโต [คิลานวุฎฺฐิโต (สฺยาทนีภิ) อ. นิ. ๖.๑๖ ปาฬิยา ฎีกา ปสฺสิตพฺพา] โหติ อจิรวุฎฺฐิโต เคลญฺญาฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘‘อหํ โข คิลานา วุฎฺฐิโต อจิรวุฎฺฐิโต เคลญฺญาฯ ตสฺส เม กาโย ทุพฺพโล อกมฺมโญฺญฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’’ติฯ โส นิปชฺชติ; น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนธิคตสฺส อธิคมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ อฎฺฐมํ กุสีตวตฺถุฯ อิมานิ อฎฺฐ กุสีตวตฺถูนิฯ

(๓) อฎฺฐสุ โลกธเมฺมสุ จิตฺตสฺส ปฎิฆาโต

๙๕๔. ตตฺถ กตเมสุ อฎฺฐสุ โลกธเมฺมสุ จิตฺตสฺส ปฎิฆาโต? ลาเภ สาราโค, อลาเภ ปฎิวิโรโธ, ยเส สาราโค, อยเส ปฎิวิโรโธ, ปสํสาย สาราโค, นินฺทาย ปฎิวิโรโธ, สุเข สาราโค, ทุเกฺข ปฎิวิโรโธ – อิเมสุ อฎฺฐสุ โลกธเมฺมสุ จิตฺตสฺส ปฎิฆาโตฯ

(๔) อฎฺฐอนริยโวหารา

๙๕๕. ตตฺถ กตเม อฎฺฐ อนริยโวหารา? อทิเฎฺฐ ทิฎฺฐวาทิตา, อสฺสุเต สุตวาทิตา, อมุเต มุตวาทิตา, อวิญฺญาเต วิญฺญาตวาทิตา, ทิเฎฺฐ อทิฎฺฐวาทิตา, สุเต อสฺสุตวาทิตา, มุเต อมุตวาทิตา, วิญฺญาเต อวิญฺญาตวาทิตา – อิเม อฎฺฐ อนริยโวหาราฯ

(๕) อฎฺฐ มิจฺฉตฺตา

๙๕๖. ตตฺถ กตเม อฎฺฐ มิจฺฉตฺตา? มิจฺฉาทิฎฺฐิ, มิจฺฉาสงฺกโปฺป, มิจฺฉาวาจา, มิจฺฉากมฺมโนฺต, มิจฺฉาอาชีโว, มิจฺฉาวายาโม, มิจฺฉาสติ, มิจฺฉาสมาธิ – อิเม อฎฺฐ มิจฺฉตฺตาฯ

(๖) อฎฺฐ ปุริสโทสา

๙๕๗. ตตฺถ กตเม อฎฺฐ ปุริสโทสา? (ก) อิธ ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน [โจทิยมาโน (สี. สฺยา.) อ. นิ. ๘.๑๔] “น สรามิ น สรามี”ติ อสฺสติยาว นิเพฺเฐติฯ อยํ ปฐโม ปุริสโทโสฯ

(ข) ปุน จปรํ ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน โจทกํเยว ปฏิปฺผรติ – “กึ นุ โข ตุยฺหํ พาลสฺส อพฺยตฺตสฺส ภณิเตน! ตฺวมฺปิ นาม มํ ภณิตพฺพํ มญฺญสี”ติ! อยํ ทุติโย ปุริสโทโสฯ

(ค) ปุน จปรํ ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน โจทกํเยว [โจทกเสฺสว (สฺยา.) อ. นิ. ๘.๑๔] ปจฺจาโรเปติ – “ตฺวมฺปิ โขสิ อิตฺถนฺนามํ อาปตฺตึ อาปนฺโนฯ ตฺวํ ตาว ปฐมํ ปฏิกโรหี”ติฯ อยํ ตติโย ปุริสโทโสฯ

(ฆ) ปุน จปรํ ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน อเญฺญนาญฺญํ ปฏิจรติ, พหิทฺธา กถํ อปนาเมติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติฯ อยํ จตุตฺโถ ปุริสโทโสฯ

(ง) ปุน จปรํ ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน สงฺฆมเชฺฌ พาหาวิเกฺขปกํ ภณติฯ อยํ ปญฺจโม ปุริสโทโสฯ

(จ) ปุน จปรํ ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน อนาทิยิตฺวา สงฺฆํ, อนาทิยิตฺวา โจทกํ, สาปตฺติโกว [อาปตฺติโกว (ก.) อ. นิ. ๘.๑๔] เยนกามํ ปกฺกมติฯ อยํ ฉโฎฺฐ ปุริสโทโสฯ

(ฉ) ปุน จปรํ ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน “เนวาหํ อาปโนฺนมฺหิ, น ปนาหํ อนาปโนฺนมฺหี”ติ ตุณฺหีภูโต สงฺฆํ วิเหเสติฯ อยํ สตฺตโม ปุริสโทโสฯ

(ช) ปุน จปรํ ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน เอวมาห – “กึ นุ โข ตุเมฺห อายสฺมโนฺต อติพาฬฺหํ มยิ พฺยาวฎาฯ อิทานาหํ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสามี”ติฯ โส สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติตฺวา เอวมาห – “อิทานิ โข ตุเมฺห อายสฺมโนฺต อตฺตมนา โหถา”ติฯ อยํ อฎฺฐโม ปุริสโทโสฯ อิเม อฎฺฐ ปุริสโทสาฯ

(๗) อฎฺฐ อสญฺญีวาทา

๙๕๘. ตตฺถ กตเม อฎฺฐ อสญฺญีวาทา? “รูปี อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา”ติ – อสญฺญีติ นํ ปญฺญเปนฺติ; อรูปี อตฺตา…เป.… รูปี จ อรูปี จ…เป.… เนวรูปีนารูปี…เป.… “อนฺตวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา”ติ – อสญฺญีติ นํ ปญฺญเปนฺติ; “อนนฺตวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา”ติ – อสญฺญีติ นํ ปญฺญเปนฺติ; “อนฺตวา จ อนนฺตวา จ อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา”ติ – อสญฺญีติ นํ ปญฺญเปนฺติ; “เนวนฺตวา นานนฺตวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา”ติ – อสญฺญีติ นํ ปญฺญเปนฺติฯ อิเม อฎฺฐ อสญฺญีวาทาฯ

(๘) อฎฺฐ เนวสญฺญีนาสญฺญีวาทา

๙๕๙. ตตฺถ กตเม อฏฺฐ เนวสญฺญีนาสญฺญีวาทา? ‘‘รูปี อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา’’ติ – เนวสญฺญีนาสญฺญีติ นํ ปญฺญเปนฺติ; ‘‘อรูปี อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา’’ติ – เนวสญฺญีนาสญฺญีติ นํ ปญฺญเปนฺติ; ‘‘รูปี จ อรูปี จ อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา’’ติ – เนวสญฺญีนาสญฺญีติ นํ ปญฺญเปนฺติ; ‘‘เนวรูปีนารูปี อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา’’ติ – เนวสญฺญีนาสญฺญีติ นํ ปญฺญเปนฺติ; ‘‘อนฺตวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา’’ติ – เนวสญฺญีนาสญฺญีติ นํ ปญฺญเปนฺติ; ‘‘อนนฺตวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา’’ติ – เนวสญฺญีนาสญฺญีติ นํ ปญฺญเปนฺติ; ‘‘อนฺตวา จ อนนฺตวา จ อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา’’ติ – เนวสญฺญีนาสญฺญีติ นํ ปญฺญเปนฺติ; ‘‘เนวนฺตวา นานนฺตวา อตฺตา โหติ อโรโค ปรํ มรณา’’ติ – เนวสญฺญีนาสญฺญีติ นํ ปญฺญเปนฺติฯ อิเม อฏฺฐ เนวสญฺญีนาสญฺญีวาทาฯ

อฏฺฐกํฯ

๙. นวกนิเทฺทโส

(๑) นว อาฆาตวตฺถูนิ

๙๖๐. ตตฺถ กตมานิ นว อาฆาตวตฺถูนิ? ‘‘อนตฺถํ เม อจรี’’ติ อาฆาโต ชายติ ; ‘‘อนตฺถํ เม จรตี’’ติ อาฆาโต ชายติ; ‘‘อนตฺถํ เม จริสฺสตี’’ติ อาฆาโต ชายติ; ‘‘ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจริ’’…เป…. อนตฺถํ จรติ…เป…. อนตฺถํ จริสฺสตีติ อาฆาโต ชายติ; อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ อจริ…เป…. อตฺถํ จรติ…เป…. อตฺถํ จริสฺสตีติ อาฆาโต ชายติฯ อิมานิ นว อาฆาตวตฺถูนิฯ

(๒) นว ปุริสมลานิ

๙๖๑. ตตฺถ กตมานิ นว ปุริสมลานิ? โกโธ, มกฺโข, อิสฺสา, มจฺฉริยํ, มายา, สาเฐยฺยํ, มุสาวาโท, ปาปิจฺฉตา, มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อิมานิ นว ปุริสมลานิฯ

(๓) นววิธา มานา

๙๖๒. ตตฺถ กตเม นววิธา มานา? ‘‘เสยฺยสฺส เสโยฺยหมสฺมี’’ติ มาโน, ‘‘เสยฺยสฺส สทิโสหมสฺมี’’ติ มาโน, ‘‘เสยฺยสฺส หีโนหมสฺมี’’ติ มาโน, ‘‘สทิสสฺส เสโยฺยหมสฺมี’’ติ มาโน, ‘‘สทิสสฺส สทิโสหมสฺมี’’ติ มาโน, ‘‘สทิสสฺส หีโนหมสฺมี’’ติ มาโน, ‘‘หีนสฺส เสโยฺยหมสฺมี’’ติ มาโน, ‘‘หีนสฺส สทิโสหมสฺมี’’ติ มาโน, ‘‘หีนสฺส หีโนหมสฺมี’’ติ มาโน – อิเม นววิธา มานาฯ

(๔) นว ตณฺหามูลกา ธมฺมา

๙๖๓. ตตฺถ กตเม นว ตณฺหามูลกา ธมฺมา? ตณฺหํ ปฏิจฺจ ปริเยสนา, ปริเยสนํ ปฏิจฺจ ลาโภ, ลาภํ ปฏิจฺจ วินิจฺฉโย, วินิจฺฉยํ ปฏิจฺจ ฉนฺทราโค, ฉนฺทราคํ ปฏิจฺจ อโชฺฌสานํ, อโชฺฌสานํ ปฏิจฺจ ปริคฺคโห, ปริคฺคหํ ปฏิจฺจ มจฺฉริยํ, มจฺฉริยํ ปฏิจฺจ อารกฺโข, อารกฺขาธิกรณํ ทณฺฑาทาน-สตฺถาทาน-กลห-วิคฺคหวิวาท-ตุวํตุวํ-เปสุญฺญ-มุสาวาทา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ – อิเม นว ตณฺหามูลกา ธมฺมาฯ

(๕) นว อิญฺชิตานิ

๙๖๔. ตตฺถ กตมานิ นว อิญฺชิตานิ? ‘‘อสฺมี’’ติ อิญฺชิตเมตํ, ‘‘อหมสฺมี’’ติ อิญฺชิตเมตํ , ‘‘อยมหมสฺมี’’ติ อิญฺชิตเมตํ ‘‘ภวิสฺส’’นฺติ อิญฺชิตเมตํ, ‘‘รูปี ภวิสฺส’’นฺติ อิญฺชิตเมตํ, ‘‘อรูปี ภวิสฺส’’นฺติ อิญฺชิตเมตํ, ‘‘สญฺญี ภวิสฺส’’นฺติ อิญฺชิตเมตํ, ‘‘อสญฺญี ภวิสฺส’’นฺติ อิญฺชิตเมตํ, ‘‘เนวสญฺญีนาสญฺญี ภวิสฺส’’นฺติ อิญฺชิตเมตํ – อิมานิ นว อิญฺชิตานิฯ

(๖-๙) นว มญฺญิตาทีนิ

๙๖๕. ตตฺถ กตมานิ นว มญฺญิตานิ… นว ผนฺทิตานิ… นว ปปญฺจิตานิ… นว สงฺขตานิ? ‘‘อสฺมี’’ติ สงฺขตเมตํ, ‘‘อหมสฺมี’’ติ สงฺขตเมตํ , ‘‘อยมหมสฺมี’’ติ สงฺขตเมตํ, ‘‘ภวิสฺส’’นฺติ สงฺขตเมตํ, ‘‘รูปี ภวิสฺส’’นฺติ สงฺขตเมตํ, ‘‘อรูปี ภวิสฺส’’นฺติ สงฺขตเมตํ, ‘‘สญฺญี ภวิสฺส’’นฺติ สงฺขตเมตํ , ‘‘อสญฺญี ภวิสฺส’’นฺติ สงฺขตเมตํ, ‘‘เนวสญฺญีนาสญฺญี ภวิสฺส’’นฺติ สงฺขตเมตํ – อิมานิ นว สงฺขตานิฯ

นวกํฯ

๑๐. ทสกนิเทฺทโส

(๑) ทส กิเลสวตฺถูนิ

๙๖๖. ตตฺถ กตมานิ ทส กิเลสวตฺถูนิ? โลโภ, โทโส, โมโห, มาโน, ทิฏฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, ถินํ, อุทฺธจฺจํ, อหิริกํ, อโนตฺตปฺปํ – อิมานิ ทส กิเลสวตฺถูนิฯ

(๒) ทส อาฆาตวตฺถูนิ

๙๖๗. ตตฺถ กตมานิ ทส อาฆาตวตฺถูนิ? ‘‘อนตฺถํ เม อจรี’’ติ อาฆาโต ชายติ, ‘‘อนตฺถํ เม จรตี’’ติ อาฆาโต ชายติ, ‘‘อนตฺถํ เม จริสฺสตี’’ติ อาฆาโต ชายติ, ‘‘ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจริ’’…เป.… อนตฺถํ จรติ…เป.… อนตฺถํ จริสฺสตีติ อาฆาโต ชายติ, อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ อจริ…เป.… อตฺถํ จรติ…เป.… อตฺถํ จริสฺสตีติ อาฆาโต ชายติ, อฏฺฐาเน วา ปน อาฆาโต ชายติ – อิมานิ ทส อาฆาตวตฺถูนิฯ

(๓) ทส อกุสลกมฺมปถา

๙๖๘. ตตฺถ กตเม ทส อกุสลกมฺมปถา? ปาณาติปาโต, อทินฺนาทานํ, กาเมสุมิจฺฉาจาโร, มุสาวาโท, ปิสุณา วาจา, ผรุสา วาจา, สมฺผปฺปลาโป, อภิชฺฌา, พฺยาปาโท, มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อิเม ทส อกุสลกมฺมปถาฯ

(๔) ทส สํโยชนานิ

๙๖๙. ตตฺถ กตมานิ ทส สํโยชนานิ? กามราคสํโยชนํ, ปฏิฆสํโยชนํ , มานสํโยชนํ, ทิฏฺฐิสํโยชนํ, วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ, สีลพฺพตปรามาสสํโยชนํ, ภวราคสํโยชนํ, อิสฺสาสํโยชนํ, มจฺฉริยสํโยชนํ, อวิชฺชาสํโยชนํ – อิมานิ ทส สํโยชนานิฯ

(๕) ทส มิจฺฉตฺตา

๙๗๐. ตตฺถ กตเม ทส มิจฺฉตฺตา? มิจฺฉาทิฏฺฐิ, มิจฺฉาสงฺกปฺโป, มิจฺฉาวาจา, มิจฺฉากมฺมนฺโต, มิจฺฉาอาชีโว, มิจฺฉาวายาโม, มิจฺฉาสติ, มิจฺฉาสมาธิ , มิจฺฉาญาณํ, มิจฺฉาวิมุตฺติ – อิเม ทส มิจฺฉตฺตาฯ

(๖) ทสวตฺถุกา มิจฺฉาทิฏฺฐิ

๙๗๑. ตตฺถ กตมา ทสวตฺถุกา มิจฺฉาทิฏฺฐิ? นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อยํ โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา [สมคฺคตา (ก.)] สมฺมา ปฏิปนฺนา เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ – อยํ ทสวตฺถุกา มิจฺฉาทิฏฺฐิฯ

(๗) ทสวตฺถุกา อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ

๙๗๒. ตตฺถ กตมา ทสวตฺถุกา อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ? สสฺสโต โลโกติ วา, อสสฺสโต โลโกติ วา, อนฺตวา โลโกติ วา, อนนฺตวา โลโกติ วา, ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ วา, อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ วา, โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา, เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา – อยํ ทสวตฺถุกา อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิฯ

ทสกํฯ

๑๑. ตณฺหาวิจริตนิเทฺทโส

(๑) อชฺฌตฺติกสฺส อุปาทาย

๙๗๓. ตตฺถ กตมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ อชฺฌตฺติกสฺส อุปาทาย? อสฺมีติ โหติ, อิตฺถสฺมีติ โหติ, เอวสฺมีติ โหติ, อญฺญถาสฺมีติ โหติ, ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติ, อสสฺมีติ โหติ, สาตสฺมีติ โหติ, สิยนฺติ โหติ, อิตฺถํ สิยนฺติ โหติ, เอวํ สิยนฺติ โหติ, อญฺญถา สิยนฺติ โหติ, อปาหํ สิยนฺติ โหติ, อปาหํ อิตฺถํ สิยนฺติ โหติ, อปาหํ เอวํ สิยนฺติ โหติ, อปาหํ อญฺญถา สิยนฺติ โหติฯ

๙๗๔. กถญฺจ อสฺมีติ โหติ? กญฺจิ ธมฺมํ อนวการึ [อนวการี (สี. ก.)] กริตฺวา รูปํ…เป.… เวทนํ… สญฺญํ… สงฺขาเร… วิญฺญาณํ อสฺมีติ ฉนฺทํ ปฏิลภติ, อสฺมีติ มานํ ปฏิลภติ , อสฺมีติ ทิฏฺฐึ ปฏิลภติฯ ตสฺมึ สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนฺติ – อิตฺถสฺมีติ วา เอวสฺมีติ วา อญฺญถาสฺมีติ วาฯ

(๒) กถญฺจ อิตฺถสฺมีติ โหติ? ขตฺติโยสฺมีติ วา, พฺราหฺมโณสฺมีติ วา, เวโสฺสสฺมีติ วา, สุโทฺทสฺมีติ วา, คหโฏฺฐสฺมีติ วา, ปพฺพชิโตสฺมีติ วา, เทโวสฺมีติ วา, มนุโสฺสสฺมีติ วา, รูปีสฺมีติ วา, อรูปีสฺมีติ วา, สญฺญีสฺมีติ วา, อสญฺญีสฺมีติ วา, เนวสญฺญีนาสญฺญีสฺมีติ วา – เอวํ อิตฺถสฺมีติ โหติฯ

(๓) กถญฺจ เอวสฺมีติ โหติ? ปรปุคฺคลํ [ปรํ ปุคฺคลํ (สฺยา.)] อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย ตถาหํ ขตฺติโยสฺมีติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ ตถาหํ พฺราหฺมโณสฺมีติ วา, ยถา โส เวโสฺส ตถาหํ

เวโสฺสสฺมีติ วา ยถา โส สุโทฺท ตถาหํ สุโทฺทสฺมีติ วา, ยถา โส คหโฏฺฐ ตถาหํ คหโฏฺฐสฺมีติ วา, ยถา โส ปพฺพชิโต ตถาหํ ปพฺพชิโตสฺมีติ วา, ยถา โส เทโว ตถาหํ เทโวสฺมีติ วา, ยถา โส มนุโสฺส ตถาหํ มนุโสฺสสฺมีติ วา, ยถา โส รูปี ตถาหํ รูปีสฺมีติ วา, ยถา โส อรูปี ตถาหํ อรูปีสฺมีติ วา, ยถา โส สญฺญี ตถาหํ สญฺญีสฺมีติ วา, ยถา โส อสญฺญี ตถาหํ อสญฺญีสฺมีติ วา, ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี ตถาหํ เนวสญฺญีนาสญฺญีสฺมีติ วา – เอวํ เอวสฺมีติ โหติฯ

(๔) กถญฺจ อญฺญถาสฺมีติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย นาหํ ตถา ขตฺติโยสฺมีติ วา ยถา โส พฺราหฺมโณ นาหํ ตถา พฺราหฺมโณสฺมีติ วา, ยถา โส เวโสฺส นาหํ ตถา เวโสฺสสฺมีติ วา, ยถา โส สุโทฺท นาหํ ตถา สุโทฺทสฺมีติ วา, ยถา โส คหโฏฺฐ นาหํ ตถา คหโฏฺฐสฺมีติ วา, ยถา โส ปพฺพชิโต นาหํ ตถา ปพฺพชิโตสฺมีติ วา, ยถา โส เทโว นาหํ ตถา เทโวสฺมีติ วา, ยถา โส มนุโสฺส นาหํ ตถา มนุโสฺสสฺมีติ วา, ยถา โส รูปี นาหํ ตถา รูปีสฺมีติ วา, ยถา โส อรูปี นาหํ ตถา อรูปีสฺมีติ วา, ยถา โส สญฺญี นาหํ ตถา สญฺญีสฺมีติ วา, ยถา โส อสญฺญี นาหํ ตถา อสญฺญีสฺมีติ วา, ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี นาหํ ตถา เนวสญฺญีนาสญฺญีสฺมีติ วา – เอวํ อญฺญถาสฺมีติ โหติฯ

(๕) กถญฺจ ภวิสฺสนฺติ โหติ? กญฺจิ ธมฺมํ อนวการึ กริตฺวา รูปํ…เป…. เวทนํ… สญฺญํ… สงฺขาเร… วิญฺญาณํ ภวิสฺสนฺติ ฉนฺทํ ปฏิลภติ, ภวิสฺสนฺติ มานํ ปฏิลภติ , ภวิสฺสนฺติ ทิฏฺฐึ ปฏิลภติฯ ตสฺมึ สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนฺติ – อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ วา, เอวํ ภวิสฺสนฺติ วา, อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ วาฯ

(๖) กถญฺจ อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ? ขตฺติโย ภวิสฺสนฺติ วา, พฺราหฺมโณ ภวิสฺสนฺติ วา, เวโสฺส ภวิสฺสนฺติ วา, สุโทฺท ภวิสฺสนฺติ วา, คหโฏฺฐ ภวิสฺสนฺติ วา, ปพฺพชิโต ภวิสฺสนฺติ วา, เทโว ภวิสฺสนฺติ วา, มนุโสฺส ภวิสฺสนฺติ วา, รูปี ภวิสฺสนฺติ วา, อรูปี ภวิสฺสนฺติ วา, สญฺญี ภวิสฺสนฺติ วา, อสญฺญี ภวิสฺสนฺติ วา, เนวสญฺญีนาสญฺญี ภวิสฺสนฺติ วา – เอวํ อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ โหติฯ

(๗) กถญฺจ เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย ตถาหํ ขตฺติโย ภวิสฺสนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ ตถาหํ พฺราหฺมโณ ภวิสฺสนฺติ วา…เป…. ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี ตถาหํ เนวสญฺญีนาสญฺญี ภวิสฺสนฺติ วา – เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติฯ

(๘) กถญฺจ อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย นาหํ ตถา ขตฺติโย ภวิสฺสนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ นาหํ ตถา พฺราหฺมโณ ภวิสฺสนฺติ วา…เป…. ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี นาหํ ตถา เนวสญฺญีนาสญฺญี ภวิสฺสนฺติ วา – เอวํ อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติฯ

(๙) กถญฺจ อสสฺมีติ โหติ? กญฺจิ ธมฺมํ อนวการึ กริตฺวา รูปํ…เป…. เวทนํ… สญฺญํ… สงฺขาเร… วิญฺญาณํ นิโจฺจสฺมิ ธุโวสฺมิ สสฺสโตสฺมิ อวิปริณามธโมฺมสฺมีติ – เอวํ อสสฺมีติ โหติฯ

(๑๐) กถญฺจ สาตสฺมีติ โหติ? กญฺจิ ธมฺมํ อนวการึ กริตฺวา รูปํ…เป…. เวทนํ… สญฺญํ… สงฺขาเร… วิญฺญาณํ อุจฺฉิชฺชิสฺสามิ วินสฺสิสฺสามิ น ภวิสฺสามีติ – เอวํ สาตสฺมีติ โหติฯ

(๑๑) กถญฺจ สิยนฺติ โหติ? กญฺจิ ธมฺมํ อนวการึ กริตฺวา รูปํ…เป…. เวทนํ… สญฺญํ… สงฺขาเร… วิญฺญาณํ สิยนฺติ ฉนฺทํ ปฏิลภติ, สิยนฺติ มานํ ปฏิลภติ , สิยนฺติ ทิฏฺฐึ ปฏิลภติฯ ตสฺ

มึ สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนฺติ – อิตฺถํ สิยนฺติ วา, เอวํ สิยนฺติ วา, อญฺญถา สิยนฺติ วาฯ

(๑๒) กถญฺจ อิตฺถํ สิยนฺติ โหติ? ขตฺติโย สิยนฺติ วา, พฺราหฺมโณ สิยนฺติ วา, เวโสฺส สิยนฺติ วา, สุโทฺท สิยนฺติ วา, คหโฏฺฐ สิยนฺติ วา, ปพฺพชิโต สิยนฺติ วา, เทโว สิยนฺติ วา, มนุโสฺส สิยนฺติ วา, รูปี สิยนฺติ วา, อรูปี สิยนฺติ วา, สญฺญี สิยนฺติ วา, อสญฺญี สิยนฺติ วา, เนวสญฺญีนาสญฺญี สิยนฺติ วา – เอวํ อิตฺถํ สิยนฺติ โหติฯ

(๑๓) กถญฺจ เอวํ สิยนฺติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย ตถาหํ ขตฺติโย สิยนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ ตถาหํ พฺราหฺมโณ สิยนฺติ วา…เป.… ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี ตถาหํ เนวสญฺญีนาสญฺญี สิยนฺติ วา – เอวํ เอวํ สิยนฺติ โหติฯ

(๑๔) กถญฺจ อญฺญถา สิยนฺติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย นาหํ ตถา ขตฺติโย สิยนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ นาหํ ตถา พฺราหฺมโณ สิยนฺติ วา…เป.… ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี นาหํ ตถา เนวสญฺญีนาสญฺญี สิยนฺติ วา – เอวํ อญฺญถา สิยนฺติ โหติฯ

(๑๕) กถญฺจ อปาหํ สิยนฺติ โหติ? กญฺจิ ธมฺมํ อนวการิํ กริตฺวา รูปํ… เวทนํ… สญฺญํ… สงฺขาเร… วิญฺญาณํ อปาหํ สิยนฺติ ฉนฺทํ ปฏิลภติ, อปาหํ สิยนฺติ มานํ ปฏิลภติ, อปาหํ สิยนฺติ ทิฏฺฐิํ ปฏิลภติฯ ตสฺมิํ สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนฺติ – อปาหํ อิตฺถํ สิยนฺติ วา, อปาหํ เอวํ สิยนฺติ วา, อปาหํ อญฺญถา สิยนฺติ วาฯ

(๑๖) กถญฺจ อปาหํ อิตฺถํ สิยนฺติ โหติ? อปาหํ ขตฺติโย สิยนฺติ วา, อปาหํ พฺราหฺมโณ สิยนฺติ วา, อปาหํ เวโสฺส สิยนฺติ วา, อปาหํ สุโทฺท สิยนฺติ วา, อปาหํ คหโฏฺฐ สิยนฺติ วา, อปาหํ ปพฺพชิโต สิยนฺติ วา, อปาหํ เทโว สิยนฺติ วา, อปาหํ มนุโสฺส สิยนฺติ วา, อปาหํ รูปี สิยนฺติ วา, อปาหํ อรูปี สิยนฺติ วา, อปาหํ สญฺญี สิยนฺติ วา, อปาหํ อสญฺญี สิยนฺติ วา, อปาหํ เนวสญฺญีนาสญฺญี สิยนฺติ วา – เอวํ อปาหํ อิตฺถํ สิยนฺติ โหติฯ (๑๗) กถญฺจ อปาหํ เอวํ สิยนฺติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย อปาหํ ตถา ขตฺติโย สิยนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ อปาหํ ตถา พฺราหฺมโณ สิยนฺติ วา…เป.… ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อปาหํ ตถา เนวสญฺญีนาสญฺญี สิยนฺติ วา – เอวํ อปาหํ เอวํ สิยนฺติ โหติฯ

(๑๘) กถญฺจ อปาหํ อญฺญถา สิยนฺติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย อปาหํ น ตถา ขตฺติโย สิยนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ อปาหํ น ตถา พฺราหฺมโณ สิยนฺติ วา…เป.… ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อปาหํ น ตถา เนวสญฺญีนาสญฺญี สิยนฺติ วา – เอวํ อปาหํ อญฺญถา สิยนฺติ โหติฯ

อิมานิ อฎฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ อชฺฌตฺติกสฺส อุปาทายฯ

(๒) พาหิรสฺส อุปาทาย

๙๗๕. ตตฺถ กตมานิ อฎฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ พาหิรสฺส อุปาทาย? อิมินา อสฺมีติ โหติ, อิมินา อิตฺถสฺมีติ โหติ, อิมินา เอวสฺมีติ โหติ, อิมินา อญฺญถาสฺมีติ โหติ, อิมินา ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติ, อิมินา อสสฺมีติ โหติ, อิมินา สาตสฺมีติ โหติ, อิมินา สิยนฺติ โหติ, อิมินา อิตฺถํ สิยนฺติ โหติ, อิมินา เอวํ สิยนฺติ โหติ, อิมินา อญฺญถา สิยนฺติ โหติ, อิมินา อปาหํ สิยนฺติ โหติ, อิมินา

อปาหํ อิตฺถํ สิยนฺติ โหติ, อิมินา อปาหํ เอวํ สิยนฺติ โหติ, อิมินา อปาหํ อญฺญถา สิยนฺติ โหติฯ

๙๗๖. (๑) กถญฺจ อิมินา อสฺมีติ โหติ? กญฺจิ ธมฺมํ อวการึ กริตฺวา รูปํ… เวทนํ… สญฺญํ… สงฺขาเร… วิญฺญาณํ อิมินา อสฺมีติ ฉนฺทํ ปฏิลภติ , อิมินา อสฺมีติ มานํ ปฏิลภติ, อิมินา อสฺมีติ ทิฏฺฐึ ปฏิลภติฯ ตสฺมึ สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนฺติ – อิมินา อิตฺถสฺมีติ วา, อิมินา เอวสฺมีติ วา, อิมินา อญฺญถาสฺมีติ วาฯ

(๒) กถญฺจ อิมินา อิตฺถสฺมีติ โหติ? อิมินา ขตฺติโยสฺมีติ วา, อิมินา พฺราหฺมโณสฺมีติ วา, อิมินา เวโสฺสสฺมีติ วา, อิมินา สุทฺโทสฺมีติ วา, อิมินา คหฏฺฐสฺมีติ วา, อิมินา ปพฺพชิโตสฺมีติ วา, อิมินา เทโวสฺมีติ วา, อิมินา มนุโสฺสสฺมีติ วา, อิมินา รูปีสฺมีติ วา, อิมินา อรูปีสฺมีติ วา, อิมินา สญฺญีสฺมีติ วา, อิมินา อสญฺญีสฺมีติ วา, อิมินา เนวสญฺญีนาสญฺญีสฺมีติ วา – เอวํ อิมินา อิตฺถสฺมีติ โหติฯ

(๓) กถญฺจ อิมินา เอวสฺมีติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา ตถาหํ ขตฺติโยสฺมีติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ อิมินา ตถาหํ พฺราหฺมโณสฺมีติ วา…เป.… ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อิมินา ตถาหํ เนวสญฺญีนาสญฺญีสฺมีติ วา – เอวํ อิมินา เอวสฺมีติ โหติฯ

(๔) กถญฺจ อิมินา อญฺญถาสฺมีติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา นาหํ ตถา ขตฺติโยสฺมีติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ อิมินา นาหํ ตถา พฺราหฺมโณสฺมีติ วา…เป.… ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อิมินา นาหํ ตถา เนวสญฺญีนาสญฺญีสฺมีติ วา – เอวํ อิมินา อญฺญถาสฺมีติ โหติฯ

(๕) กถญฺจ อิมินา ภวิสฺสนฺติ โหติ? กญฺจิ ธมฺมํ อวการึ กริตฺวา รูปํ… เวทนํ… สญฺญํ… สงฺขาเร… วิญฺญาณํ อิมินา ภวิสฺสนฺติ ฉนฺทํ ปฏิลภติ, อิมินา ภวิสฺสนฺติ มานํ ปฏิลภติ, อิมินา ภวิสฺสนฺติ ทิฏฺฐึ ปฏิลภติฯ ตสฺมึ สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนฺติ – อิมินา อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ วา, อิมินา เอวํ ภวิสฺสนฺติ วา, อิมินา อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ วาฯ

(๖) กถญฺจ อิมินา อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ โหติ? อิมินา ขตฺติโย ภวิสฺสนฺติ วา…เป.… อิมินา อรูปี ภวิสฺสนฺติ วา, อิมินา สญฺญี ภวิสฺสนฺติ วา, อิมินา อสญฺญี ภวิสฺสนฺติ วา, อิมินา เนวสญฺญีนาสญฺญี ภวิสฺสนฺติ วา – เอวํ อิมินา อิตฺถํ ภวิสฺสนฺติ โหติฯ

(๗) กถญฺจ อิมินา เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา ตถาหํ ขตฺติโย ภวิสฺสนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ อิมินา ตถาหํ พฺราหฺมโณ ภวิสฺสนฺติ วา…เป.… ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อิมินา ตถาหํ เนวสญฺญีนาสญฺญี ภวิสฺสนฺติ วา – เอวํ อิมินา เอวํ ภวิสฺสนฺติ โหติฯ

(๘) กถญฺจ อิมินา อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา นาหํ ตถา ขตฺติโย ภวิสฺสนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ อิมินา นาหํ ตถา พฺราหฺมโณ ภวิสฺสนฺติ วา…เป.… ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อิมินา นาหํ ตถา เนวสญฺญีนาสญฺญี ภวิสฺสนฺติ วา – เอวํ อิมินา อญฺญถา ภวิสฺสนฺติ โหติฯ

(๙) กถญฺจ อิมินา อสสฺมีติ โหติ? กญฺจิ ธมฺมํ อวการึ [อวการี (สี.)] กริตฺวา รูปํ…เป.… เวทนํ… สญฺญํ… สงฺขาเร… วิญฺญาณํ อิมินา นิโจฺจสฺมิ ธุโวสฺมิ สสฺสโตสฺมิ อวิปริณามธ

โมฺมสฺมีติ – เอวํ อิมินา อสสฺมีติ โหติฯ

(๑๐) กถญฺจ อิมินา สาตสฺมีติ โหติ? กญฺจิ ธมฺมํ อวการึ กริตฺวา รูปํ…เป.… เวทนํ… สญฺญํ… สงฺขาเร… วิญฺญาณํ อิมินา อุจฺฉิชฺชิสฺสามิ วินสฺสิสฺสามิ น ภวิสฺสามีติ – เอวํ อิมินา สาตสฺมีติ โหติฯ

(๑๑) กถญฺจ อิมินา สิยนฺติ โหติ? กญฺจิ ธมฺมํ อวการึ กริตฺวา รูปํ…เป.… เวทนํ… สญฺญํ… สงฺขาเร… วิญฺญาณํ อิมินา สิยนฺติ ฉนฺทํ ปฏิลภติ, อิมินา สิยนฺติ มานํ ปฏิลภติ, อิมินา สิยนฺติ ทิฏฺฐึ ปฏิลภติฯ ตสฺมึ สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนฺติ – อิมินา อิตฺถํ สิยนฺติ วา, อิมินา เอวํ สิยนฺติ วา, อิมินา อญฺญถา สิยนฺติ วาฯ

(๑๒) กถญฺจ อิมินา อิตฺถํ สิยนฺติ โหติ? อิมินา ขตฺติโย สิยนฺติ วา, อิมินา พฺราหฺมโณ สิยนฺติ วา, อิมินา เวโสฺส สิยนฺติ วา, อิมินา สุโทฺท สิยนฺติ วา, อิมินา คหโฏฺฐ สิยนฺติ วา, อิมินา ปพฺพชิโต สิยนฺติ วา, อิมินา เทโว สิยนฺติ วา, อิมินา มนุโสฺส สิยนฺติ วา, อิมินา รูปี สิยนฺติ วา, อิมินา อรูปี สิยนฺติ วา, อิมินา สญฺญี สิยนฺติ วา, อิมินา อสญฺญี สิยนฺติ วา, อิมินา เนวสญฺญีนาสญฺญี สิยนฺติ วา – เอวํ อิมินา อิตฺถํ สิยนฺติ โหติฯ

(๑๓) กถญฺจ อิมินา เอวํ สิยนฺติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา ตถาหํ ขตฺติโย สิยนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ อิมินา ตถาหํ พฺราหฺมโณ สิยนฺติ วา…เป.… ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อิมินา ตถาหํ เนวสญฺญีนาสญฺญี สิยนฺติ วา – เอวํ อิมินา เอวํ สิยนฺติ โหติฯ

(๑๔) กถญฺจ อิมินา อญฺญถา สิยนฺติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา นาหํ ตถา ขตฺติโย สิยนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ อิมินา นาหํ ตถา พฺราหฺมโณ สิยนฺติ วา…เป.… ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อิมินา นาหํ ตถา เนวสญฺญีนาสญฺญี สิยนฺติ วา – เอวํ อิมินา อญฺญถา สิยนฺติ โหติฯ

(๑๕) กถญฺจ อิมินา อปาหํ สิยนฺติ โหติ? กญฺจิ ธมฺมํ อวการึ กริตฺวา รูปํ…เป.… เวทนํ… สญฺญํ… สงฺขาเร… วิญฺญาณํ อิมินา อปาหํ สิยนฺติ ฉนฺทํ ปฏิลภติ, อิมินา อปาหํ สิยนฺติ มานํ ปฏิลภติ, อิมินา อปาหํ สิยนฺติ ทิฏฺฐึ ปฏิลภติฯ ตสฺมึ สติ อิมานิ ปปญฺจิตานิ โหนฺติ – อิมินา อปาหํ อิตฺถํ สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ เอวํ สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ อญฺญถา สิยนฺติ วาฯ

(๑๖) กถญฺจ อิมินา อปาหํ อิตฺถํ สิยนฺติ โหติ? อิมินา อปาหํ ขตฺติโย สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ พฺราหฺมโณ สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ เวโสฺส สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ สุโทฺท สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ คหโฏฺฐ สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ ปพฺพชิโต สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ เทโว สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ มนุโสฺส สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ รูปี สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ อรูปี สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ สญฺญี สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ อสญฺญี สิยนฺติ วา, อิมินา อปาหํ เนวสญฺญีนาสญฺญี สิยนฺติ วา – เอวํ อิมินา อปาหํ อิตฺถํ สิยนฺติ โหติฯ

(๑๗) กถญฺจ อิมินา อปาหํ เอวํ สิยนฺติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา อปาหํ ตถา ขตฺติโย สิยนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ อิมินา อปาหํ ตถา พฺราหฺมโณ สิยนฺติ วา…เป.… ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อิมินา อปาหํ ตถา เนวสญฺญีนาสญฺญี สิยนฺติ วา – เอวํ อิมินา อปาหํ เอวํ สิยนฺติ โหติฯ

(๑๘) กถญฺจ อิมินา อปาหํ อญฺญถา สิยนฺติ โหติ? ปรปุคฺคลํ อุปนิธาย ยถา โส ขตฺติโย อิมินา อปาหํ น ตถา ขตฺติโย สิยนฺติ วา, ยถา โส พฺราหฺมโณ อิมินา อปาหํ น ตถา พฺราหฺมโณ สิยนฺติ วา…เป…. ยถา โส เนวสญฺญีนาสญฺญี อิมินา อปาหํ น ตถา เนวสญฺญีนาสญฺญี สิยนฺติ วา – เอวํ อิมินา อปาหํ อญฺญถา สิยนฺติ โหติฯ

อิมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ พาหิรสฺส อุปาทายฯ

อิติ อิมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ อชฺฌตฺติกสฺส อุปาทาย, อิมานิ อฏฺฐารส ตณฺหาวิจริตานิ พาหิรสฺส อุปาทาย, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา ฉตฺตึส ตณฺหาวิจริตานิ โหนฺติฯ อิติ เอวรูปานิ อตีตานิ ฉตฺตึส ตณฺหาวิจริตานิ, อนาคตานิ ฉตฺตึส ตณฺหาวิจริตานิ, ปจฺจุปฺปนฺนานิ ฉตฺตึส ตณฺหาวิจริตานิ, ตเทกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อภิสงฺขิปิตฺวา อฏฺฐตณฺหาวิจริตสตํ โหติฯ

๙๗๗. ตตฺถ กตมานิ ทฺวาสฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตานิ พฺรหฺมชาเล เวยฺยากรเณ วุตฺตานิ ภควตา? จตฺตาโร สสฺสตวาทา, จตฺตาโร เอกจฺจสสฺสติกา, จตฺตาโร อนฺตานนฺติกา, จตฺตาโร อมราวิกฺเขปิกา, เทฺว อธิจฺจสมุปฺปนฺนิกา, โสฬส สญฺญีวาทา, อฏฺฐ อสญฺญีวาทา, อฏฺฐ เนวสญฺญีนาสญฺญีวาทา, สตฺต อุจฺเฉทวาทา, ปญฺจ ทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานวาทา – อิมานิ ทฺวาสฏฺฐิ ทิฏฺฐิคตานิ พฺรหฺมชาเล เวยฺยากรเณ วุตฺตานิ ภควตาติฯ

ขุทฺทกวตฺถุวิภงฺโค นิฏฺฐิโตฯ

๑๘. ธมฺมหทยวิภงฺโค

๑. สพฺพสงฺคาหิกวาโร

๙๗๘. กติ ขนฺธา, กติ อายตนานิ, กติ ธาตุโย, กติ สจฺจานิ, กติ อินฺทฺริยานิ, กติ เหตู, กติ อาหารา, กติ ผสฺสา, กติ เวทนา, กติ สญฺญา, กติ เจตนา, กติ จิตฺตานิ?

ปญฺจกฺขนฺธา, ทฺวาทสายตนานิ, อฏฺฐารส ธาตุโย, จตฺตาริ สจฺจานิ, พาวีสตินฺทฺริยานิ, นว เหตู, จตฺตาโร อาหารา, สตฺต ผสฺสา, สตฺต เวทนา, สตฺต สญฺญา, สตฺต เจตนา, สตฺต จิตฺตานิฯ

๙๗๙. ตตฺถ กตเม ปญฺจกฺขนฺธา? รูปกฺขนฺโธ, เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ, วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘ปญฺจกฺขนฺธา’’ฯ

๙๘๐. ตตฺถ กตมานิ ทฺวาทสายตนานิ? จกฺขายตนํ, รูปายตนํ, โสตายตนํ, สทฺทายตนํ, ฆานายตนํ, คนฺธายตนํ, ชิวฺหายตนํ, รสายตนํ, กายายตนํ, โผฏฺฐพฺพายตนํ, มนายตนํ, ธมฺมายตนํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘ทฺวาทสายตนานิ’’ฯ

๙๘๑. ตตฺถ กตมา อฏฺฐารส ธาตุโย? จกฺขุธาตุ, รูปธาตุ, จกฺขุวิญฺญาณธาตุ, โสตธาตุ, สทฺทธาตุ, โสตวิญฺญาณธาตุ, ฆานธาตุ , คนฺธธาตุ, ฆานวิญฺญาณธาตุ, ชิวฺหาธาตุ, รสธาตุ, ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ, กายธาตุ, โผฏฺฐพฺพธาตุ, กายวิญฺญาณธาตุ, มโนธาตุ, ธมฺมธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ – อิมา วุจฺจนฺติ ‘‘อฏฺฐารส ธาตุโย’’ฯ

๙๘๒. ตตฺถ กตมานิ จตฺตาริ สจฺจานิ? ทุกฺขสจฺจํ, สมุทยสจฺจํ, นิโรธสจฺจํ, มคฺคสจฺจํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘จตฺตาริ สจฺจานิ’’ฯ

๙๘๓. ตตฺถ กตมานิ พาวีสตินฺทฺริยานิ? จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ, ปุริสินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, สุขินฺทฺริยํ, ทุกฺขินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ, โทมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํ , สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ, อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ, อญฺญินฺทฺริยํ, อญฺญาตาวินฺทฺริยํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘พาวีสตินฺทฺริยานิ’’ฯ

๙๘๔. ตตฺถ กตเม นว เหตู? ตโย กุสลเหตู, ตโย อกุสลเหตู, ตโย อพฺยากตเหตูฯ

ตตฺถ กตเม ตโย กุสลเหตู? อโลโภ กุสลเหตุ, อโทโส กุสลเหตุ, อโมโห กุสลเหตุ – อิเม ตโย กุสลเหตูฯ

ตตฺถ กตเม ตโย อกุสลเหตู? โลโภ อกุสลเหตุ, โทโส อกุสลเหตุ, โมโห อกุสลเหตุ – อิเม ตโย อกุสลเหตูฯ

ตตฺถ กตเม ตโย อพฺยากตเหตู? กุสลานํ วา ธมฺมานํ วิปากโต กิริยาพฺยากเตสุ วา ธมฺเมสุ อโลโภ, อโทโส, อโมโห – อิเม ตโย อพฺยากตเหตูฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘นว เหตู’’ฯ

๙๘๕. ตตฺถ กตเม จตฺตาโร อาหารา? กพฬีการาหาโร [กพฬิกาโร อาหาโร (สี. สฺยา.)], ผสฺสาหาโร, มโนสเญฺจตนาหาโร , วิญฺญาณาหาโร – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘จตฺตาโร อาหารา’’ฯ

๙๘๖. ตตฺถ กตเม สตฺต ผสฺสา? จกฺขุสมฺผโสฺส, โสตสมฺผโสฺส, ฆานสมฺผโสฺส, ชิวฺหาสมฺผโสฺส, กายสมฺผโสฺส, มโนธาตุสมฺผโสฺส, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผโสฺส – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘สตฺต ผสฺสา’’ฯ

๙๘๗. ตตฺถ กตมา สตฺต เวทนา? จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา, โสตสมฺผสฺสชา เวทนา, ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เวทนา, กายสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เวทนา – อิมา วุจฺจนฺติ ‘‘สตฺต เวทนา’’ฯ

๙๘๘. ตตฺถ กตมา สตฺต สญฺญา? จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา, โสตสมฺผสฺสชา สญฺญา, ฆานสมฺผสฺสชา สญฺญา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา สญฺญา, กายสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญา – อิมา วุจฺจนฺติ ‘‘สตฺต สญฺญา’’ฯ

๙๘๙. ตตฺถ กตมา สตฺต เจตนา? จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา, โสตสมฺผสฺสชา เจตนา, ฆานสมฺผสฺสชา เจตนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เจตนา, กายสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา – อิมา วุจฺจนฺติ ‘‘สตฺต เจตนา’’ฯ

๙๙๐. ตตฺถ กตมานิ สตฺต จิตฺตานิ? จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ , กายวิญฺญาณํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘สตฺต จิตฺตานิ’’ฯ

๒. อุปฺปตฺตานุปฺปตฺติวาโร

๑. กามธาตุ

๙๙๑. กามธาตุยา กติ ขนฺธา, กติ อายตนานิ, กติ ธาตุโย, กติ สจฺจานิ, กติ อินฺทฺริยานิ, กติ เหตู, กติ อาหารา, กติ ผสฺสา, กติ เวทนา, กติ สญฺญา, กติ เจตนา, กติ จิตฺตานิ?

กามธาตุยา ปญฺจกฺขนฺธา, ทฺวาทสายตนานิ, อฎฺฐารส ธาตุโย, ตีณิ สจฺจานิ, พาวีสตินฺทฺริยานิ, นว เหตู, จตฺตาโร อาหารา, สตฺต ผสฺสา, สตฺต เวทนา, สตฺต สญฺญา, สตฺต เจตนา, สตฺต จิตฺตานิฯ

๙๙๒. ตตฺถ กตเม กามธาตุยา ปญฺจกฺขนฺธา? รูปกฺขนฺโธ, เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ, วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘กามธาตุยา ปญฺจกฺขนฺธา’’ฯ

ตตฺถ กตมานิ กามธาตุยา ทฺวาทสายตนานิ? จกฺขายตนํ, รูปายตนํ , โสตายตนํ, สทฺทายตนํ, ฆานายตนํ, คนฺธายตนํ, ชิวฺหายตนํ, รสายตนํ, กายายตนํ, โผฎฺฐพฺพายตนํ, มนายตนํ, ธมฺมายตนํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘กามธาตุยา ทฺวาทสายตนานิ’’ฯ

ตตฺถ กตมา กามธาตุยา อฎฺฐารส ธาตุโย? จกฺขุธาตุ, รูปธาตุ, จกฺขุวิญฺญาณธาตุ, โสตธาตุ, สทฺทธาตุ, โสตวิญฺญาณธาตุ, ฆานธาตุ, คนฺธธาตุ, ฆานวิญฺญาณธาตุ, ชิวฺหาธาตุ, รส

ธาตุ, ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ, กายธาตุ, โผฏฺฐพฺพธาตุ, กายวิญฺญาณธาตุ, มโนธาตุ, ธมฺมธาตุ , มโนวิญฺญาณธาตุ – อิมา วุจฺจนฺติ ‘‘กามธาตุยา อฏฺฐารส ธาตุโย’’ฯ

ตตฺถ กตมานิ กามธาตุยา ตีณิ สจฺจานิ? ทุกฺขสจฺจํ, สมุทยสจฺจํ, มคฺคสจฺจํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘กามธาตุยา ตีณิ สจฺจานิ’’ฯ

ตตฺถ กตมานิ กามธาตุยา พาวีสตินฺทฺริยานิ? จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ…เป…. อญฺญาตาวินฺทฺริยํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘กามธาตุยา พาวีสตินฺทฺริยานิ’’ฯ

ตตฺถ กตเม กามธาตุยา นว เหตู? ตโย กุสลเหตู, ตโย อกุสลเหตู, ตโย อพฺยากตเหตู…เป…. อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘กามธาตุยา นว เหตู’’ฯ

ตตฺถ กตเม กามธาตุยา จตฺตาโร อาหารา? กพฬีการาหาโร, ผสฺสาหาโร, มโนสเญฺจตนาหาโร, วิญฺญาณาหาโร – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘กามธาตุยา จตฺตาโร อาหารา’’ฯ

ตตฺถ กตเม กามธาตุยา สตฺต ผสฺสา? จกฺขุสมฺผโสฺส โสตสมฺผโสฺส, ฆานสมฺผโสฺส, ชิวฺหาสมฺผโสฺส, กายสมฺผโสฺส, มโนธาตุสมฺผโสฺส, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผโสฺส – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘กามธาตุยา สตฺต ผสฺสา’’ฯ

ตตฺถ กตมา กามธาตุยา สตฺต เวทนา? จกฺขุสมฺผสฺสชา เวทนา, โสตสมฺผสฺสชา เวทนา, ฆานสมฺผสฺสชา เวทนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เวทนา, กายสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา เวทนา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เวทนา – อิมา วุจฺจตฺติ ‘‘กามธาตุยา สตฺต เวทนา’’ฯ

ตตฺถ กตมา กามธาตุยา สตฺต สญฺญา? จกฺขุสมฺผสฺสชา สญฺญา, โสตสมฺผสฺสชา สญฺญา, ฆานสมฺผสฺสชา สญฺญา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา สญฺญา, กายสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญา – อิมา วุจฺจนฺติ ‘‘กามธาตุยา สตฺต สญฺญา’’ฯ

ตตฺถ กตมา กามธาตุยา สตฺต เจตนา? จกฺขุสมฺผสฺสชา เจตนา, โสตสมฺผสฺสชา เจตนา, ฆานสมฺผสฺสชา เจตนา, ชิวฺหาสมฺผสฺสชา เจตนา, กายสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา – อิมา วุจฺจนฺติ ‘‘กามธาตุยา สตฺต เจตนา’’ฯ

ตตฺถ กตมานิ กามธาตุยา สตฺต จิตฺตานิ? จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘กามธาตุยา สตฺต จิตฺตานิ’’ฯ

๒. รูปธาตุ

๙๙๓. รูปธาตุยา กติ ขนฺธา, กติ อายตนา, กติ ธาตุโย, กติ สจฺจานิ, กติ อินฺทฺริยานิ…เป…. กติ จิตฺตานิ?

รูปธาตุยา ปญฺจกฺขนฺธา, ฉ อายตนานิ, นว ธาตุโย, ตีณิ สจฺจานิ , จุทฺทสินฺทฺริยานิ, อฎฺฐ เหตู, ตโย อาหารา, จตฺตาโร ผสฺสา, จตโสฺส เวทนา, จตโสฺส สญฺญา, จตโสฺส เจตนา, จตฺตาริ จิตฺตานิฯ

๙๙๔. ตตฺถ กตเม รูปธาตุยา ปญฺจกฺขนฺธา? รูปกฺขโนฺธ, เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ, วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘รูปธาตุยา ปญฺจกฺขนฺธา’’ฯ

ตตฺถ กตมานิ รูปธาตุยา ฉ อายตนานิ? จกฺขายตนํ, รูปายตนํ, โสตายตนํ, สทฺทายตนํ, มนายตนํ, ธมฺมายตนํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘รูปธาตุยา ฉ อายตนานิ’’ฯ

ตตฺถ กตมา รูปธาตุยา นว ธาตุโย? จกฺขุธาตุ, รูปธาตุ, จกฺขุวิญฺญาณธาตุ, โสตธาตุ, สทฺทธาตุ, โสตวิญฺญาณธาตุ, มโนธาตุ, ธมฺมธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ – อิมา วุจฺจนฺติ ‘‘รูปธาตุยา นว ธาตุโย’’ฯ

ตตฺถ กตมานิ รูปธาตุยา ตีณิ สจฺจานิ? ทุกฺขสจฺจํ, สมุทยสจฺจํ, มคฺคสจฺจํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘รูปธาตุยา ตีณิ สจฺจานิ’’ฯ

ตตฺถ กตมานิ รูปธาตุยา จุทฺทสินฺทฺริยานิ? จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ , อุเปกฺขินฺทฺริยํ, สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ, อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ, อญฺญินฺทฺริยํ, อญฺญาตาวินฺทฺริยํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘รูปธาตุยา จุทฺทสินฺทฺริยานิ’’ฯ

ตตฺถ กตเม รูปธาตุยา อฎฺฐ เหตู? ตโย กุสลเหตู, เทฺว อกุสลเหตู, ตโย อพฺยากตเหตูฯ

ตตฺถ กตเม ตโย กุสลเหตู? อโลโภ กุสลเหตุ, อโทโส กุสลเหตุ, อโมโห กุสลเหตุ – อิเม ตโย กุสลเหตูฯ

ตตฺถ กตเม เทฺว อกุสลเหตู? โลโภ อกุสลเหตุ, โมโห อกุสลเหตุ – อิเม เทฺว อกุสลเหตูฯ

ตตฺถ กตเม ตโย อพฺยากตเหตู? กุสลานํ วา ธมฺมานํ วิปากโต กิริยาพฺยากเตสุ วา ธเมฺมสุ อโลโภ, อโทโส, อโมโห – อิเม ตโย อพฺยากตเหตูฯ อิเม วุจฺจนฺติ รูปธาตุยา อฎฺฐ เหตูฯ

ตตฺถ กตเม รูปธาตุยา ตโย อาหารา? ผสฺสาหาโร, มโนสเญฺจตนาหาโร, วิญฺญาณาหาโร – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘รูปธาตุยา ตโย อาหารา’’ฯ

ตตฺถ กตเม รูปธาตุยา จตฺตาโร ผสฺสา? จกฺขุสมฺผโสฺส, โสตสมฺผโสฺส, มโนธาตุสมฺผโสฺส, มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผโสฺส – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘รูปธาตุยา จตฺตาโร ผสฺสา’’ฯ

ตตฺถ กตมา รูปธาตุยา จตโสฺส เวทนา…เป.… จตโสฺส สญฺญา…เป.… จตโสฺส เจตนา…เป.… จตฺตาริ จิตฺตานิ? จกฺขุวิญฺญาณํ, โสตวิญฺญาณํ, มโนธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘รูปธาตุยา จตฺตาริ จิตฺตานิ’’ฯ

๓. อรูปธาตุ

๙๙๕. อรูปธาตุยา กติ ขนฺธา…เป…. กติ จิตฺตานิ?

อรูปธาตุยา จตฺตาโร ขนฺธา, เทฺว อายตนานิ, เทฺว ธาตุโย, ตีณิ สจฺจานิ, เอกาทสินฺทฺริยานิ , อฏฺฐ เหตู, ตโย อาหารา, เอโก ผโสฺส, เอกา เวทนา, เอกา สญฺญา, เอกา เจตนา, เอกํ จิตฺตํฯ

๙๙๖. ตตฺถ กตเม อรูปธาตุยา จตฺตาโร ขนฺธา? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ, วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘อรูปธาตุยา จตฺตาโร ขนฺธา’’ฯ

ตตฺถ กตมานิ อรูปธาตุยา เทฺว อายตนานิ? มนายตนํ, ธมฺมายตนํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘อรูปธาตุยา เทฺว อายตนานิ’’ฯ

ตตฺถ กตมา อรูปธาตุยา เทฺว ธาตุโย? มโนวิญฺญาณธาตุ , ธมฺมธาตุ – อิมา วุจฺจนฺติ ‘‘อรูปธาตุยา เทฺว ธาตุโย’’ฯ

ตตฺถ กตมานิ อรูปธาตุยา ตีณิ สจฺจานิ? ทุกฺขสจฺจํ, สมุทยสจฺจํ, มคฺคสจฺจํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘อรูปธาตุยา ตีณิ สจฺจานิ’’ฯ

ตตฺถ กตมานิ อรูปธาตุยา เอกาทสินฺทฺริยานิ? มนินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํ, สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ, อญฺญินฺทฺริยํ, อญฺญาตาวินฺทฺริยํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘อรูปธาตุยา เอกาทสินฺทฺริยานิ’’ฯ

ตตฺถ กตเม อรูปธาตุยา อฏฺฐ เหตู? ตโย กุสลเหตู, เทฺว อกุสลเหตู, ตโย อพฺยากตเหตู…เป…. อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘อรูปธาตุยา อฏฺฐ เหตู’’ฯ

ตตฺถ กตเม อรูปธาตุยา ตโย อาหารา? ผสฺสาหาโร, มโนสเญฺจตนาหาโร, วิญฺญาณาหาโร – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘อรูปธาตุยา ตโย อาหารา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อรูปธาตุยา เอโก ผโสฺส? มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผโสฺส – อยํ วุจฺจติ ‘‘อรูปธาตุยา เอโก ผโสฺส’’ฯ

ตตฺถ กตมา อรูปธาตุยา เอกา เวทนา…เป…. เอกา สญฺญา…เป…. เอกา เจตนา…เป…. เอกํ จิตฺตํ? มโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อรูปธาตุยา เอกํ จิตฺตํ’’ฯ

๔. อปริยาปนฺนํ

๙๙๗. อปริยาปเนฺน กติ ขนฺธา…เป…. กติ จิตฺตานิ?

อปริยาปเนฺน จตฺตาโร ขนฺธา, เทฺว อายตนานิ, เทฺว ธาตุโย, เทฺว สจฺจานิ, ทฺวาทสินฺทฺริยานิ, ฉ เหตู, ตโย อาหารา, เอโก ผโสฺส, เอกา เวทนา, เอกา สญฺญา, เอกา เจตนา, เอกํ จิตฺตํฯ

๙๙๘. ตตฺถ กตเม อปริยาปเนฺน จตฺตาโร ขนฺธา? เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ , สงฺขารกฺขโนฺธ, วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘อปริยาปเนฺน จตฺตาโร ขนฺธา’’ฯ

ตตฺถ กตมานิ อปริยาปนฺน เทฺว อายตนานิ? มนายตนํ, ธมฺมายตนํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘อปริยาปนฺน เทฺว อายตนานิ’’ฯ

ตตฺถ กตมา อปริยาปนฺน เทฺว ธาตุโย? มโนวิญฺญาณธาตุ, ธมฺมธาตุ – อิมา วุจฺจนฺติ ‘‘อปริยาปนฺน เทฺว ธาตุโย’’ฯ

ตตฺถ กตมานิ อปริยาปนฺน เทฺว สจฺจานิ? มคฺคสจฺจํ, นิโรธสจฺจํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘อปริยาปนฺน เทฺว สจฺจานิ’’ฯ

ตตฺถ กตมานิ อปริยาปนฺน ทฺวาทสินฺทฺริยานิ? มนินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํ, สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ, อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ, อญฺญินฺทฺริยํ, อญฺญาตาวินฺทฺริยํ – อิมานิ วุจฺจนฺติ ‘‘อปริยาปนฺน ทฺวาทสินฺทฺริยานิ’’ฯ

ตตฺถ กตเม อปริยาปนฺน ฉ เหตู? ตโย กุสลเหตู, ตโย อพฺยากตเหตูฯ

ตตฺถ กตเม ตโย กุสลเหตู? อโลโภ กุสลเหตุ, อโทโส กุสลเหตุ, อโมโห กุสลเหตุ – อิเม ตโย กุสลเหตูฯ

ตตฺถ กตเม ตโย อพฺยากตเหตู? กุสลานํ ธมฺมานํ วิปากโต อโลโภ, อโทโส, อโมโห – อิเม ตโย อพฺยากตเหตูฯ อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘อปริยาปนฺน ฉ เหตู’’ฯ

ตตฺถ กตเม อปริยาปนฺน ตโย อาหารา? ผสฺสาหาโร, มโนสเญฺจตนาหาโร, วิญฺญาณาหาโร – อิเม วุจฺจนฺติ ‘‘อปริยาปนฺน ตโย อาหารา’’ฯ

ตตฺถ กตโม อปริยาปนฺน เอโก ผสฺโส? มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺโส – อยํ วุจฺจติ ‘‘อปริยาปนฺน เอโก ผสฺโส’’ฯ

ตตฺถ กตมา อปริยาปนฺน เอกา เวทนา…เป.… เอกา สญฺญา…เป.… เอกา เจตนา…เป.… เอกํ จิตฺตํ? มโนวิญฺญาณธาตุ – อิทํ วุจฺจติ ‘‘อปริยาปนฺน เอกํ จิตฺตํ’’ฯ

๓. ปริยาปนฺนาปริยาปนฺนวาโร

๑. กามธาตุ

๙๙๙. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ กามธาตุปริยาปนฺนา, กติ น กามธาตุปริยาปนฺนา…เป.… สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ กามธาตุปริยาปนฺนา, กติ น กามธาตุปริยาปนฺนา?

๑๐๐๐. รูปกฺขนฺโธ กามธาตุปริยาปนฺโน; จตฺตาโร ขนฺธา สิยา กามธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น กามธาตุปริยาปนฺนาฯ

ทสายตนา กามธาตุปริยาปนฺนา; เทฺว อายตนา สิยา กามธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น กามธาตุปริยาปนฺนาฯ

โสฬส ธาตุโย กามธาตุปริยาปนฺนา; เทฺว ธาตุโย สิยา กามธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น กามธาตุปริยาปนฺนาฯ

สมุทยสจฺจํ กามธาตุปริยาปนฺนํ; เทฺว สจฺจา น กามธาตุปริยาปนฺนา; ทุกฺขสจฺจํ สิยา กามธาตุปริยาปนฺนํ, สิยา น กามธาตุปริยาปนฺนํฯ

ทสินฺทฺริยา กามธาตุปริยาปนฺนา; ตีณินฺทฺริยา น กามธาตุปริยาปนฺนา; นวินฺทฺริยา สิยา กามธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น กามธาตุปริยาปนฺนาฯ

ตโย อกุสลเหตู กามธาตุปริยาปนฺนา; ฉ เหตู สิยา กามธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น กามธาตุปริยาปนฺนาฯ

กพฬีกาโร อาหาโร กามธาตุปริยาปโนฺน; ตโย อาหารา สิยา กามธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น กามธาตุปริยาปนฺนาฯ

ฉ ผสฺสา กามธาตุปริยาปนฺนา; มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผโสฺส สิยา กามธาตุ ปริยาปโนฺน, สิยา น กามธาตุปริยาปโนฺนฯ

ฉ เวทนา…เป…. ฉ สญฺญา… ฉ เจตนา… ฉ จิตฺตา กามธาตุปริยาปนฺนา; มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา กามธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น กามธาตุปริยาปนฺนาฯ

๒. รูปธาตุ

๑๐๐๑. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ รูปธาตุปริยาปนฺนา, กติ น รูปธาตุปริยาปนฺนา …เป…. สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ รูปธาตุปริยาปนฺนา, กติ น รูปธาตุปริยาปนฺนา?

๑๐๐๒. รูปกฺขโนฺธ น รูปธาตุปริยาปโนฺน; จตฺตาโร ขนฺธา สิยา รูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น รูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

ทสายตนา น รูปธาตุปริยาปนฺนา; เทฺว อายตนา สิยา รูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น รูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

โสฬส ธาตุโย น รูปธาตุปริยาปนฺนา; เทฺว ธาตุโย สิยา รูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น รูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

ตีณิ สจฺจานิ น รูปธาตุปริยาปนฺนา; ทุกฺขสจฺจํ สิยา รูปธาตุปริยาปนฺนํ, สิยา น รูปธาตุปริยาปนฺนํฯ

เตรสินฺทฺริยา น รูปธาตุปริยาปนฺนา; นวินฺทฺริยา สิยา รูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น รูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

ตโย อกุสลเหตู น รูปธาตุปริยาปนฺนา; ฉ เหตู สิยา รูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น รูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

กพฬีกาโร อาหาโร น รูปธาตุปริยาปโนฺน; ตโย อาหารา สิยา รูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น รูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

ฉ ผสฺสา น รูปธาตุปริยาปนฺนา; มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผโสฺส สิยา รูปธาตุปริยาปโนฺน, สิยา น รูปธาตุปริยาปโนฺนฯ

ฉ เวทนา…เป.… ฉ สญฺญา… ฉ เจตนา… ฉ จิตฺตา น รูปธาตุปริยาปนฺนา; มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา รูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น รูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

๓. อรูปธาตุ

๑๐๐๓. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ อรูปธาตุปริยาปนฺนา, กติ น อรูปธาตุปริยาปนฺนา…เป.… สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ อรูปธาตุปริยาปนฺนา, กติ น อรูปธาตุปริยาปนฺนา?

๑๐๐๔. รูปกฺขโนฺธ น อรูปธาตุปริยาปโนฺน; จตฺตาโร ขนฺธา สิยา อรูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

ทสายตนา น อรูปธาตุปริยาปนฺนา; เทฺว อายตนา สิยา อรูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

โสฬส ธาตุโย น อรูปธาตุปริยาปนฺนา; เทฺว ธาตุโย สิยา อรูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

ตีณิ สจฺจานิ น อรูปธาตุปริยาปนฺนานิฯ

ทุกฺขสจฺจํ สิยา อรูปธาตุปริยาปนฺนํ, สิยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนํฯ

จุทฺทสินฺทฺริยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนา; อฏฺฐินฺทฺริยา สิยา อรูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

ตโย อกุสลเหตู น อรูปธาตุปริยาปนฺนา; ฉ เหตู สิยา อรูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

กพฬีกาโร อาหาโร น อรูปธาตุปริยาปโนฺน; ตโย อาหารา สิยา อรูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

ฉ ผสฺสา น อรูปธาตุปริยาปนฺนา; มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผโสฺส สิยา อรูปธาตุปริยาปโนฺน, สิยา น อรูปธาตุปริยาปโนฺนฯ

ฉ เวทนา…เป.… ฉ สญฺญา … ฉ เจตนา… ฉ จิตฺตา น อรูปธาตุปริยาปนฺนา; มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา อรูปธาตุปริยาปนฺนา, สิยา น อรูปธาตุปริยาปนฺนาฯ

๔. ปริยาปนฺนาปริยาปนฺนํ

๑๐๐๕. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ ปริยาปนฺนา, กติ อปริยาปนฺนา…เป…. สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ ปริยาปนฺนา, กติ อปริยาปนฺนา?

๑๐๐๖. รูปกฺขนฺโธ ปริยาปนฺโน; จตฺตาโร ขนฺธา สิยา ปริยาปนฺนา, สิยา อปริยาปนฺนาฯ

ทสายตนา ปริยาปนฺนา; เทฺว อายตนา สิยา ปริยาปนฺนา, สิยา อปริยาปนฺนาฯ

โสฬส ธาตุโย ปริยาปนฺนา; เทฺว ธาตุโย สิยา ปริยาปนฺนา, สิยา อปริยาปนฺนาฯ

เทฺว สจฺจา ปริยาปนฺนา; เทฺว สจฺจา อปริยาปนฺนาฯ

ทสินฺทฺริยา ปริยาปนฺนา, ตีณินฺทฺริยา อปริยาปนฺนา; นวินฺทฺริยา สิยา ปริยาปนฺนา, สิยา อปริยาปนฺนาฯ

ตโย อกุสลเหตู ปริยาปนฺนา; ฉ เหตู สิยา ปริยาปนฺนา, สิยา อปริยาปนฺนาฯ

กพฬีการโร อาหาโร ปริยาปนฺโน; ตโย อาหารา สิยา ปริยาปนฺนา, สิยา อปริยาปนฺนาฯ

ฉ ผสฺสา ปริยาปนฺนา; มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺโส สิยา ปริยาปนฺโน, สิยา อปริยาปนฺโนฯ

ฉ เวทนา…เป…. ฉ สญฺญา… ฉ เจตนา… ฉ จิตฺตา ปริยาปนฺนา; มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา ปริยาปนฺนา, สิยา อปริยาปนฺนาฯ

๔. ธมฺมทสฺสนวาโร

๑. กามธาตุ

๑๐๐๗. กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กติ ขนฺธา ปาตุภวนฺติ…เป…. กติ จิตฺตานิ ปาตุภวนฺติ?

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ สเพฺพสํ ปญฺจกฺขนฺธา ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ เอกาทสายตนานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ ทสายตนานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ อปรานิ ทสายตนานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ นวายตนานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ สตฺตายตนานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ เอกาทส ธาตุโย ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ ทส ธาตุโย ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ อปรา ทส ธาตุโย ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ นว ธาตุโย ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ สตฺต ธาตุโย ปาตุภวนฺติ; สเพฺพสํ เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติ; กสฺสจิ จุทฺทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ เตรสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ อปรานิ เตรสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ ทฺวาทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ ทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ นวินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ อปรานิ นวินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ อฏฺฐินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ อปรานิ อฏฺฐินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ สตฺตินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ จตฺตารินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ ตโย เหตู ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ เทฺว เหตู ปาตุภวนฺติ; กสฺสจิ [เกจิ (สฺยา.)] อเหตุกา ปาตุภวนฺติ ; สเพฺพสํ จตฺตาโร อาหารา ปาตุภวนฺติ; สเพฺพสํ เอโก ผสฺโส ปาตุภวติ; สเพฺพสํ เอกา เวทนา… เอกา สญฺญา… เอกา เจตนา… เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติฯ

๑๐๐๘. กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ สเพฺพสํ กตเม ปญฺจกฺขนฺธา ปาตุภวนฺติ? รูปกฺขโนฺธ…เป…. วิญฺญาณกฺขโนฺธ – กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ สเพฺพสํ อิเม ปญฺจกฺขนฺธา ปาตุภวนฺติฯ

๑๐๐๙. กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส เอกาทสายตนานิ ปาตุภวนฺติ? กามาวจรานํ เทวานํ, ปฐมกปฺปิกานํ มนุสฺสานํ, โอปปาติกานํ เปตานํ, โอปปาติกานํ อสุรานํ, โอปปาติกานํ ติรจฺฉานคตานํ, เนรยิกานํ ปริปุณฺณายตนานํ อุปปตฺติกฺขเณ เอกาทสายตนานิ ปาตุภวนฺติ – จกฺขายตนํ, รูปายตนํ, โสตายตนํ, ฆานายตนํ, คนฺธายตนํ, ชิวฺหายตนํ, รสายตนํ, กายายตนํ, โผฏฺฐพฺพายตนํ, มนายตนํ, ธมฺมายตนํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ เอกาทสายตนานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส ทสายตนานิ ปาตุภวนฺติ? โอปปาติกานํ เปตานํ, โอปปาติกานํ อสุรานํ, โอปปาติกานํ ติรจฺฉานคตานํ เนรยิกานํ, ชจฺจนฺธานํ อุปปตฺติกฺขเณ ทสายตนานิ ปาตุภวนฺติ – รูปายตนํ, โสตายตนํ, ฆานายตนํ, คนฺธายตนํ, ชิวฺหายตนํ, รสายตนํ , กายายตนํ, โผฏฺฐพฺพายตนํ, มนายตนํ, ธมฺมายตนํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ ทสายตนานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส อปรานิ ทสายตนานิ ปาตุภวนฺติ? โอปปาติกานํ เปตานํ, โอปปาติกานํ อสุรานํ, โอปปาติกานํ ติรจฺฉานคตานํ เนรยิกานํ, ชจฺจพธิรานํ อุปปตฺติกฺขเณ ทสายตนานิ ปาตุภวนฺติ – จกฺขายตนํ, รูปายตนํ, ฆานายตนํ, คนฺธายตนํ, ชิวฺหายตนํ, รสายตนํ, กายายตนํ, โผฏฺฐพฺพายตนํ, มนายตนํ, ธมฺมายตนํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ ทสายตนานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส นวายตนานิ ปาตุภวนฺติ? โอปปาติกานํ เปตานํ, โอปปาติกานํ อสุรานํ, โอปปาติกานํ ติรจฺฉานคตานํ เนรยิกานํ, ชจฺจนฺธพธิรานํ อุปปตฺติกฺขเณ นวายตนานิ ปาตุภวนฺติ – รูปายตนํ, ฆานายตนํ, คนฺธายตนํ, ชิวฺหายตนํ, รสายตนํ, กายายตนํ, โผฏฺฐพฺพายตนํ, มนายตนํ, ธมฺมายตนํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ นวายตนานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส สตฺตายตนานิ ปาตุภวนฺติ? คพฺภเสยฺยกานํ สตฺตานํ อุปปตฺติกฺขเณ สตฺตายตนานิ ปาตุภวนฺติ – รูปายตนํ, คนฺธายตนํ, รสายตนํ, กายายตนํ, โผฏฺฐพฺพายตนํ, มนายตนํ, ธมฺมายตนํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ สตฺตายตนานิ ปาตุภวนฺติฯ

๑๐๑๐. กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส เอกาทส ธาตุโย ปาตุภวนฺติ? กามาวจรานํ เทวานํ, ปฐมกปฺปิกานํ มนุสฺสานํ, โอปปาติกานํ เปตานํ, โอปปาติกานํ อสุรานํ, โอปปาติกานํ ติรจฺฉานคตานํ เนรยิกานํ ปริปุณฺณายตนานํ อุปปตฺติกฺขเณ เอกาทส ธาตุโย ปาตุภวนฺติ – จกฺขุธาตุ, รูปธาตุ, โสตธาตุ, ฆานธาตุ, คนฺธธาตุ, ชิวฺหาธาตุ, รสธาตุ, กายธาตุ, โผฏฺฐพฺพธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ, ธมฺมธาตุฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมา เอกาทส ธาตุโย ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส ทส ธาตุโย ปาตุภวนฺติ? โอปปาติกานํ เปตานํ, โอปปาติกานํ อสุรานํ, โอปปาติกานํ ติรจฺฉานคตานํ เนรยิกานํ , ชจฺจนฺธานํ อุปปตฺติกฺขเณ ทส

ธาตุโย ปาตุภวนฺติ – รูปธาตุ, โสตธาตุ, ฆานธาตุ, คนฺธธาตุ, ชิวฺหาธาตุ, รสธาตุ, กายธาตุ, โผฏฺฐพฺพธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ, ธมฺมธาตุฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมา ทส ธาตุโย ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส อปรา ทส ธาตุโย ปาตุภวนฺติ? โอปปาติกานํ เปตานํ, โอปปาติกานํ อสุรานํ, โอปปาติกานํ ติรจฺฉานคตานํ เนรยิกานํ, ชจฺจพธิรานํ อุปปตฺติกฺขเณ ทส ธาตุโย ปาตุภวนฺติ – จกฺขุธาตุ, รูปธาตุ, ฆานธาตุ, คนฺธธาตุ, ชิวฺหาธาตุ, รสธาตุ, กายธาตุ, โผฏฺฐพฺพธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ, ธมฺมธาตุฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมา ทส ธาตุโย ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส นว ธาตุโย ปาตุภวนฺติ? โอปปาติกานํ เปตานํ, โอปปาติกานํ อสุรานํ, โอปปาติกานํ ติรจฺฉานคตานํ เนรยิกานํ, ชจฺจนฺธพธิรานํ อุปปตฺติกฺขเณ นว ธาตุโย ปาตุภวนฺติ – รูปธาตุ, ฆานธาตุ, คนฺธธาตุ, ชิวฺหาธาตุ, รสธาตุ, กายธาตุ, โผฏฺฐพฺพธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ, ธมฺมธาตุฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมา นว ธาตุโย ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส สตฺต ธาตุโย ปาตุภวนฺติ? คพฺภเสยฺยกานํ สตฺตานํ อุปปตฺติกฺขเณ สตฺต ธาตุโย ปาตุภวนฺติ – รูปธาตุ, คนฺธธาตุ, รสธาตุ, กายธาตุ, โผฏฺฐพฺพธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ, ธมฺมธาตุฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมา สตฺต ธาตุโย ปาตุภวนฺติฯ

๑๐๑๑. กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ สเพฺพสํ กตมํ เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติ? ทุกฺขสจฺจํ – กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ สเพฺพสํ อิทํ เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติฯ

๑๐๑๒. กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส จุทฺทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? กามาวจรานํ เทวานํ, สเหตุกานํ ญาณสมฺปยุตฺตานํ อุปปตฺติกฺขเณ จุทฺทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ – จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ , มนินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ วา ปุริสินฺทฺริยํ วา, ชีวิตินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ วา อุเปกฺขินฺทฺริยํ วา, สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ จุทฺทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส เตรสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? กามาวจรานํ เทวานํ สเหตุกานํ ญาณวิปฺปยุตฺตานํ อุปปตฺติกฺขเณ เตรสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ – จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ วา ปุริสินฺทฺริยํ วา, ชีวิตินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ วา อุเปกฺขินฺทฺริยํ วา, สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ เตรสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส อปรานิ เตรสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? ปฐมกปฺปิกานํ มนุสฺสานํ สเหตุกานํ ญาณสมฺปยุตฺตานํ อุปปตฺติกฺขเณ เตรสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ – จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ วา อุเปกฺขินฺทฺริยํ วา, สทฺธินฺทฺริยํ , วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ เตรสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส ทฺวาทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? ปฐมกปฺปิกานํ มนุสฺสานํ สเหตุกานํ ญาณวิปฺปยุตฺตานํ อุปปตฺติกฺขเณ ทฺวาทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ – จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ วา อุเปกฺขินฺทฺริยํ วา, สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ ทฺวาทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส ทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? คพฺภเสยฺยกานํ สตฺตานํ สเหตุกานํ ญาณสมฺปยุตฺตานํ อุปปตฺติกฺขเณ ทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ – กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ วา ปุริสินฺทฺริยํ วา, ชีวิตินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ วา อุเปกฺขินฺทฺริยํ วา, สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ ทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส นวินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? คพฺภเสยฺยกานํ สตฺตานํ สเหตุกานํ ญาณวิปฺปยุตฺตานํ อุปปตฺติกฺขเณ นวินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ – กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ วา ปุริสินฺทฺริยํ วา, ชีวิตินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ วา อุเปกฺขินฺทฺริยํ วา, สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ นวินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส อปรานิ นวินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? โอปปาติกานํ เปตานํ, โอปปาติกานํ อสุรานํ, โอปปาติกานํ ติรจฺฉานคตานํ เนรยิกานํ ปริปุณฺณายตนานํ อุปปตฺติกฺขเณ นวินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ – จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ วา ปุริสินฺทฺริยํ วา, ชีวิตินฺทฺริยํ , อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ นวินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส อฏฺฐินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? โอปปาติกานํ เปตานํ, โอปปาติกานํ อสุรานํ, โอปปาติกานํ ติรจฺฉานคตานํ เนรยิกานํ, ชจฺจนฺธานํ อุปปตฺติกฺขเณ อฏฺฐินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ – โสตินฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ วา ปุริสินฺทฺริยํ วา, ชีวิตินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ อฏฺฐินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส อปรานิ อฏฺฐินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? โอปปาติกานํ เปตานํ, โอปปาติกานํ อสุรานํ, โอปปาติกานํ ติรจฺฉานคตานํ เนรยิกานํ, ชจฺจพธิรานํ อุปปตฺติกฺขเณ อฏฺฐินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ – จกฺขุนฺทฺริยํ, ฆานินฺทฺริยํ, ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ วา ปุริสินฺทฺริยํ วา, ชีวิตินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ อฏฺฐินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส สตฺตินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? โอปปาติกานํ เปตานํ, โอปปาติกานํ อสุรานํ, โอปปาติกานํ ติรจฺฉานคตานํ เนรยิกานํ, ชจฺจนฺธพธิรานํ อุปปตฺติกฺขเณ สตฺตินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ – ฆานินฺทฺริยํ , ชิวฺหินฺทฺริยํ, กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ วา ปุริสินฺทฺริยํ วา, ชีวิตินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ สตฺตินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส ปญฺจินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? คพฺภเสยฺยกานํ สตฺตานํ อเหตุกานํ, ฐเปตฺวา นปุํสกานํ, อุปปตฺติกฺขเณ ปญฺจินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ – กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, อิตฺถินฺทฺริยํ วา ปุริสินฺทฺริยํ วา, ชีวิตินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส จตฺตารินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? คพฺภเสยฺยกานํ สตฺตานํ อเหตุกานํ, นปุํสกานํ อุปปตฺติกฺขเณ จตฺตารินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ – กายินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ , อุเปกฺขินฺทฺริยํฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิมานิ จตฺตารินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

๑๐๑๓. กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส ตโย เหตู ปาตุภวนฺติ? กามาวจรานํ เทวานํ, ปฐมกปฺปิกานํ มนุสฺสานํ, คพฺภเสยฺยกานํ สตฺตานํ สเหตุกานํ ญาณสมฺปยุตฺตานํ อุปปตฺติกฺขเณ ตโย เหตู ปาตุภวนฺติ – อโลโภ วิปากเหตุ, อโทโส วิปากเหตุ, อโมโห วิปากเหตุฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิเม ตโย เหตู ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กสฺส เทฺว เหตู ปาตุภวนฺติ? กามาวจรานํ เทวานํ, ปฐมกปฺปิกานํ มนุสฺสานํ, คพฺภเสยฺยกานํ สตฺตานํ สเหตุกานํ ญาณวิปฺปยุตฺตานํ อุปปตฺติกฺขเณ เทฺว เหตู ปาตุภวนฺติ – อโลโภ วิปากเหตุ, อโทโส วิปากเหตุฯ กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ เอเตสํ อิเม เทฺว เหตู ปาตุภวนฺติฯ อวเสสานํ สตฺตานํ [อวเสสา สตฺตา (?)] อเหตุกา ปาตุภวนฺติฯ

๑๐๑๔. กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ สเพฺพสํ กตเม จตฺตาโร อาหารา ปาตุภวนฺติฯ กพฬีการโร อาหาโร, ผสฺสาหาโร, มโนสเญฺจตนาหาโร, วิญฺญาณาหาโร – กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ สเพฺพสํ อิเม จตฺตาโร อาหารา ปาตุภวนฺติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ สเพฺพสํ กตโม เอโก ผโสฺส ปาตุภวติ? มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผโสฺส – กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ สเพฺพสํ อยํ เอโก ผโสฺส ปาตุภวติฯ

กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ สเพฺพสํ กตมา เอกา เวทนา … เอกา สญฺญา… เอกา เจตนา… เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติ? มโนวิญฺญาณธาตุ – กามธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ สเพฺพสํ อิทํ เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติฯ

๒. รูปธาตุ

๑๐๑๕. รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กติ ขนฺธา ปาตุภวนฺติ…เป…. กติ จิตฺตานิ ปาตุภวนฺติ?

รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ, ฐเปตฺวา อสญฺญสตฺตานํ เทวานํ, ปญฺจกฺขนฺธา ปาตุภวนฺติ, ปญฺจายตนานิ ปาตุภวนฺติ, ปญฺจ ธาตุโย ปาตุภวนฺติ, เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติ, ทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ, ตโย เหตู ปาตุภวนฺติ, ตโย อาหารา ปาตุภวนฺติ, เอโก ผโสฺส ปาตุภวติ, เอกา เวทนา… เอกา สญฺญา… เอกา เจตนา… เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติฯ

๑๐๑๖. รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตเม ปญฺจกฺขนฺธา ปาตุภวนฺติ ? รูปกฺขโนฺธ, เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ, วิญฺญาณกฺขโนฺธ – รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิเม ปญฺจกฺขนฺธา ปาตุภวนฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตมานิ ปญฺจายตนานิ ปาตุภวนฺติ? จกฺขายตนํ, รูปายตนํ, โสตายตนํ, มนายตนํ, ธมฺมายตนํ – รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิมานิ ปญฺจายตนานิ ปาตุภวนฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตมา ปญฺจ ธาตุโย ปาตุภวนฺติ? จกฺขุธาตุ, รูปธาตุ, โสตธาตุ, มโนวิญฺญาณธาตุ, ธมฺมธาตุ – รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิมา ปญฺจ ธาตุโย ปาตุภวนฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตมํ เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติ? ทุกฺขสจฺจํ – รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิทํ เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติฯ

รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตมานิ ทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? จกฺขุนฺทฺริยํ, โสตินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, โสมนสฺสินฺทฺริยํ วา อุเปกฺขินฺทฺริยํ วา, สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ , สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ – รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิมานิ ทสินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตเม ตโย เหตู ปาตุภวนฺติ? อโลโภ วิปากเหตุ, อโทโส วิปากเหตุ, อโมโห วิปากเหตุ – รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิเม ตโย เหตู ปาตุภวนฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตเม ตโย อาหารา ปาตุภวนฺติ? ผสฺสาหาโร, มโนสเญฺจตนาหาโร, วิญฺญาณาหาโร – รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิเม ตโย อาหารา ปาตุภวนฺติฯ

รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตโม เอโก ผโสฺส ปาตุภวติ? มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผโสฺส – รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อยํ เอโก ผโสฺส ปาตุภวติฯ

รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตมา เอกา เวทนา… เอกา สญฺญา… เอกา เจตนา… เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติ? มโนวิญฺญาณธาตุ – รูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิทํ เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติฯ

๓. อสญฺญสตฺตา

๑๐๑๗. อสญฺญสตฺตานํ เทวานํ อุปปตฺติกฺขเณ กติ ขนฺธา ปาตุภวนฺติ…เป.… กติ จิตฺตานิ ปาตุภวนฺติ?

อสญฺญสตฺตานํ เทวานํ อุปปตฺติกฺขเณ เอโก ขโนฺธ ปาตุภวติ – รูปกฺขโนฺธ; เทฺว อายตนานิ ปาตุภวนฺติ – รูปายตนํ, ธมฺมายตนํ; เทฺว ธาตุโย ปาตุภวนฺติ – รูปธาตุ, ธมฺมธาตุ; เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติ – ทุกฺขสจฺจํ; เอกินฺทฺริยํ ปาตุภวติ – รูปชีวิตินฺทฺริยํฯ อสญฺญสตฺตา เทวา อเหตุกา อนาหารา อผสฺสกา อเวทนกา อสญฺญกา อเจตนกา อจิตฺตกา ปาตุภวนฺติฯ

๔. อรูปธาตุ

๑๐๑๘. อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กติ ขนฺธา ปาตุภวนฺติ…เป.… กติ จิตฺตานิ ปาตุภวนฺติ?

อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ จตฺตาโร ขนฺธา ปาตุภวนฺติ, เทฺว อายตนานิ ปาตุภวนฺติ, เทฺว ธาตุโย ปาตุภวนฺติ, เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติ, อฎฺฐินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ, ตโย เหตู ปาตุภวนฺติ, ตโย อาหารา ปาตุภวนฺติ, เอโก ผโสฺส ปาตุภวติ, เอกา เวทนา… เอกา สญฺญา… เอกา เจตนา… เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติฯ

๑๐๑๙. อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตเม จตฺตาโร ขนฺธา ปาตุภวนฺติ? เวทนากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ, วิญฺญาณกฺขนฺโธ – อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิเม จตฺตาโร ขนฺธา ปาตุภวนฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตมานิ เทฺว อายตนานิ ปาตุภวนฺติ? มนายตนํ, ธมฺมายตนํ – อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิมานิ เทฺว อายตนานิ ปาตุภวนฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตมา เทฺว ธาตุโย ปาตุภวนฺติ? มโนวิญฺญาณธาตุ, ธมฺมธาตุ – อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิมา เทฺว ธาตุโย ปาตุภวนฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตมํ เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติ? ทุกฺขสจฺจํ – อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิทํ เอกํ สจฺจํ ปาตุภวติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตมานิ อฏฺฐินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติ? มนินฺทฺริยํ, ชีวิตินฺทฺริยํ, อุเปกฺขินฺทฺริยํ, สทฺธินฺทฺริยํ, วีริยินฺทฺริยํ, สตินฺทฺริยํ, สมาธินฺทฺริยํ, ปญฺญินฺทฺริยํ – อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิมานิ อฏฺฐินฺทฺริยานิ ปาตุภวนฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตเม ตโย เหตู ปาตุภวนฺติ? อโลโภ วิปากเหตุ, อโทโส วิปากเหตุ, อโมโห วิปากเหตุ – อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิเม ตโย เหตู ปาตุภวนฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตเม ตโย อาหารา ปาตุภวนฺติ? ผสฺสาหาโร, มโนสเญฺจตนาหาโร, วิญฺญาณาหาโร – อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิเม ตโย อาหารา ปาตุภวนฺติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตโม เอโก ผโสฺส ปาตุภวติ? มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผโสฺส – อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อยํ เอโก ผโสฺส ปาตุภวติฯ

อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ กตมา เอกา เวทนา…เป.… เอกา สญฺญา… เอกา เจตนา… เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติ? มโนวิญฺญาณธาตุ – อรูปธาตุยา อุปปตฺติกฺขเณ อิทํ เอกํ จิตฺตํ ปาตุภวติฯ

๕. ภูมนฺตรทสฺสนวาโร

๑๐๒๐. กามาวจรา ธมฺมา, น กามาวจรา ธมฺมา, รูปาวจรา ธมฺมา, น รูปาวจรา ธมฺมา, อรูปาวจรา ธมฺมา, น อรูปาวจรา ธมฺมา, ปริยาปนฺนา ธมฺมา, อปริยาปนฺนา ธมฺมาฯ

กตเม ธมฺมา กามาวจรา? เหฏฺฐโต อวีจินิรยํ ปริยนฺตํ กริตฺวา, อุปริโต ปรนิมฺมิตวสวตฺตี เทเว อโนฺตกริตฺวา, ยํ เอตสฺมิํ อนฺตเร เอตฺถาวจรา เอตฺถ ปริยาปนฺนา ขนฺธธาตุอายตนา; รูปํ, เวทนา, สญฺญา, สงฺขารา, วิญฺญาณํ – อิเม ธมฺมา กามาวจราฯ

กตเม ธมฺมา น กามาวจรา? รูปาวจรา, อรูปาวจรา, อปริยาปนฺนา – อิเม ธมฺมา น กามาวจราฯ

กตเม ธมฺมา รูปาวจรา? เหฏฺฐโต พฺรหฺมโลกํ ปริยนฺตํ กริตฺวา, อุปริโต อกนิเฏฺฐ เทเว อโนฺตกริตฺวา , ยํ เอตสฺมิํ อนฺตเร เอตฺถาวจรา เอตฺถ ปริยาปนฺนา สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาริสฺส วา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา – อิเม ธมฺมา รูปาวจราฯ

กตเม ธมฺมา น รูปาวจรา? กามาวจรา, อรูปาวจรา, อปริยาปนฺนา – อิเม ธมฺมา น รูปาวจราฯ

กตเม ธมฺมา อรูปาวจรา? เหฏฺฐโต อากาสานญฺจายตนูปเค เทเว ปริยนฺตํ กริตฺวา, อุปริโต เนวสญฺญานาสญฺญายตนูปเค เทเว อโนฺตกริตฺวา, ยํ เอตสฺมึ อนฺตเร เอตฺถาวจรา เอตฺถ ปริยาปนฺนา สมาปนฺนสฺส วา อุปปนฺนสฺส วา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาริสฺส วา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา – อิเม ธมฺมา อรูปาวจราฯ

กตเม ธมฺมา น อรูปาวจรา? กามาวจรา, รูปาวจรา, อปริยาปนฺนา – อิเม ธมฺมา น อรูปาวจราฯ

กตเม ธมฺมา ปริยาปนฺนา? สาสวา กุสลากุสลพฺยากตา ธมฺมา กามาวจรา, รูปาวจรา, อรูปาวจรา, รูปกฺขโนฺธ, เวทนากฺขโนฺธ, สญฺญากฺขโนฺธ, สงฺขารกฺขโนฺธ, วิญฺญาณกฺขโนฺธ – อิเม ธมฺมา ปริยาปนฺนาฯ

กตเม ธมฺมา อปริยาปนฺนา? มคฺคา จ, มคฺคผลานิ จ, อสงฺขตา จ ธาตุ – อิเม ธมฺมา อปริยาปนฺนาฯ

๖. อุปฺปาทกกมฺมอายุปฺปมาณวาโร

๑. อุปฺปาทกกมฺมํ

๑๐๒๑. เทวาติ ฯ ตโย เทวา – สมฺมุติเทวา [สมฺมติเทวา (สฺยา.)], อุปปตฺติเทวา, วิสุทฺธิเทวาฯ

สมฺมุติเทวา นาม – ราชาโน, เทวิโย, กุมาราฯ

อุปปตฺติเทวา นาม – จาตุมหาราชิเก [จาตุมฺมหาราชิเก (สี. สฺยา.)] เทเว อุปาทาย ตทุปริ เทวาฯ

วิสุทฺธิเทวา นาม – อรหโนฺต วุจฺจนฺติฯ

ทานํ ทตฺวา, สีลํ สมาทิยิตฺวา, อุโปสถกมฺมํ กตฺวา กตฺถ อุปปชฺชนฺติ? ทานํ ทตฺวา, สีลํ สมาทิยิตฺวา, อุโปสถกมฺมํ กตฺวา อเปฺปกเจฺจ ขตฺติยมหาสาลานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ พฺราหฺมณมหาสาลานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ คหปติมหาสาลานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ ตาวตึสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ ยามานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ ตุสิตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ นิมฺมานรตีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติฯ

๒. อายุปฺปมาณํ

๑๐๒๒. มนุสฺสานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? วสฺสสตํ, อปฺปํ วา ภิโยฺย [อปฺปํ วา ภิโยฺย วา (สฺยา. ก.) ที. นิ. ๒.๗]ฯ

๑๐๒๓. จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? ยานิ มานุสกานิ ปญฺญาส วสฺสานิ, จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโว [รตฺติทิโว (ก.) อ. นิ. ๓.๗๑]ฯ ตาย รตฺติยา ตึส รตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ ปญฺจ วสฺสสตานิ จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ มนุสฺสานํ คณนาย กิตฺตกํ โหติ? นวุติ วสฺสสตสหสฺสานิฯ

ตาวตึสานํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? ยํ มานุสกํ วสฺสสตํ, ตาวตึสานํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ตึส รตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพํ วสฺสสหสฺสํ ตาวตึสานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ มนุสฺสานํ คณนาย กิตฺตกํ โหติ? ติโสฺส จ วสฺสโกฏิโย สฏฺฐิ จ วสฺสสตสหสฺสานิฯ

ยามานํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? ยานิ มานุสกานิ เทฺว วสฺสสตานิ, ยามานํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ตึสรตฺติโย มาโส ฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ เทฺว วสฺสสหสฺสานิ ยามานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ มนุสฺสานํ คณนาย กิตฺตกํ โหติ? จุทฺทสญฺจ วสฺสโกฏิโย จตฺตารีสญฺจ วสฺสสตสหสฺสานิฯ

ตุสิตานํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? ยานิ มานุสกานิ จตฺตาริ วสฺสสตานิ, ตุสิตานํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ตึสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ จตฺตาริ วสฺสสหสฺสานิ ตุสิตานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ มนุสฺสานํ คณนาย กิตฺตกํ โหติ? สตฺตปญฺญาส วสฺสโกฏิโย สฏฺฐิ จ วสฺสสตสหสฺสานิฯ

นิมฺมานรตีนํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? ยานิ มานุสกานิ อฏฺฐ วสฺสสตานิ, นิมฺมานรตีนํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ตึสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ อฏฺฐ วสฺสสหสฺสานิ นิมฺมานรตีนํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ มนุสฺสานํ คณนาย กิตฺตกํ โหติ? เทฺว วสฺสโกฏิสตานิ ตึสญฺจ วสฺสโกฏิโย จตฺตารีสญฺจ วสฺสสตสหสฺสานิฯ

ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? ยานิ มานุสกานิ โสฬส วสฺสสตานิ, ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ตึสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ โสฬส วสฺสสหสฺสานิ ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ มนุสฺสานํ คณนาย กิตฺตกํ โหติ? นว จ วสฺสโกฏิสตานิ เอกวีสญฺจ วสฺสโกฏิโย สฏฺฐิ จ วสฺสสตสหสฺสานีติฯ

ฉ เอเต [ฉปิ เต (สฺยา.)] กามาวจรา, สพฺพกามสมิทฺธิโน;
สเพฺพสํ เอกสงฺขาโต, อายุ ภวติ กิตฺตโกฯ

ทฺวาทส โกฏิสตํ เตสํ, อฏฺฐวีสญฺจ โกฏิโย;
ปญฺญาส สตสหสฺสานิ, วสฺสเคฺคน ปกาสิตาติฯ

๑๐๒๔. ปฐมํ ฌานํ ปริตฺตํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปฺปชฺชนฺติ? ปฐมํ ฌานํ ปริตฺตํ ภาเวตฺวา พฺรหฺมปาริสชฺชานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? กปฺปสฺส ตติโย ภาโคฯ

ปฐมํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปปชฺชนฺติ? ปฐมํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา พฺรหฺมปุโรหิตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? อุปฑฺฒกปฺโปฯ

ปฐมํ ฌานํ ปณีตํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปปชฺชนฺติ? ปฐมํ ฌานํ ปณีตํ ภาเวตฺวา มหาพฺรหฺมานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? กปฺโป [เอโก กปฺโป (สฺยา.)]ฯ

๑๐๒๕. ทุติยํ ฌานํ ปริตฺตํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปปชฺชนฺติ? ทุติยํ ฌานํ ปริตฺตํ ภาเวตฺวา ปริตฺตาภานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? เทฺว กปฺปาฯ

ทุติยํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปปชฺชนฺติ? ทุติยํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา อปฺปมาณาภานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? จตฺตาโร กปฺปาฯ

ทุติยํ ฌานํ ปณีตํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปปชฺชนฺติ? ทุติยํ ฌานํ ปณีตํ ภาเวตฺวา อาภสฺสรานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? อฏฺฐ กปฺปาฯ

๑๐๒๖. ตติยํ ฌานํ ปริตฺตํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปปชฺชนฺติ? ตติยํ ฌานํ ปริตฺตํ ภาเวตฺวา ปริตฺตสุภานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? โสฬส กปฺปาฯ

ตติยํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปปชฺชนฺติ? ตติยํ ฌานํ มชฺฌิมํ ภาเวตฺวา อปฺปมาณสุภานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? พาตฺตึส กปฺปาฯ

ตติยํ ฌานํ ปณีตํ ภาเวตฺวา กตฺถ อุปปชฺชนฺติ? ตติยํ ฌานํ ปณีตํ ภาเวตฺวา สุภกิณฺหานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติฯ เตสํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? จตุสฏฺฐิ กปฺปาฯ

๑๐๒๗. จตุตฺถํ ฌานํ ภาเวตฺวา อารมฺมณนานตฺตตา มนสิการนานตฺตตา ฉนฺทนานตฺตตา ปณิธินานตฺตตา อธิโมกฺขนานตฺตตา อภินีหารนานตฺตตา ปญฺญานานตฺตตา อเปฺปกเจฺจ อสญฺญสตฺตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ เวหปฺผลานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ อวิหานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ อตปฺปานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ สุทสฺสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ สุทสฺสีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ อกนิฏฺฐานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ อากาสานญฺจายตนูปคานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ วิญฺญาณญฺจายตนูปคานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ อากิญฺจญฺญายตนูปคานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติ, อเปฺปกเจฺจ เนวสญฺญานาสญฺญายตนูปคานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชนฺติฯ

อสญฺญสตฺตานญฺจ เวหปฺผลานญฺจ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? ปญฺจกปฺปสตานิฯ

อวิหานํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? กปฺปสหสฺสํฯ

อตปฺปานํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? เทฺว กปฺปสหสฺสานิฯ

สุทสฺสานํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? จตฺตาริ กปฺปสหสฺสานิฯ

สุทสฺสีนํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? อฏฺฐ กปฺปสหสฺสานิฯ

อกนิฏฺฐานํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? โสฬส กปฺปสหสฺสานิฯ

๑๐๒๘. อากาสานญฺจายตนูปคานํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? วีสติ กปฺปสหสฺสานิฯ

วิญฺญาณญฺจายตนูปคานํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? จตฺตารีส กปฺปสหสฺสานิฯ

อากิญฺจญฺญายตนูปคานํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? สฏฺฐิ กปฺปสหสฺสานิฯ

เนวสญฺญานาสญฺญายตนูปคานํ เทวานํ กิตฺตกํ อายุปฺปมาณํ? จตุราสีติ กปฺปสหสฺสานีติฯ

๑๐๒๙. อุกฺขิตฺตา ปุญฺญเตเชน, กามรูปคตึ คตาฯ

ภวคฺคตมฺปิ [ภวคฺคํ วาปิ (สฺยา.)] สมฺปตฺตา, ปุนาคจฺฉนฺติ [ปุน คจฺฉนฺติ (สฺยา.)] ทุคฺคตึฯ

ตาว ทีฆายุกา สตฺตา, จวนฺติ อายุสงฺขยา;
นตฺถิ โกจิ ภโว นิจฺโจ, อิติ วุตฺตํ มเหสินาฯ

ตสฺมา หิ ธีรา นิปกา, นิปุณา อตฺถจินฺตกา;
ชรามรณโมกฺขาย, ภาเวนฺติ มคฺคมุตฺตมํฯ

ภาวยิตฺวา สุจึ มคฺคํ, นิพฺพาโนคธคามินํ;
สพฺพาสเว ปริญฺญาย, ปรินิพฺพนฺติ อนาสวาติฯ

๗. อภิเญฺญยฺยาทิวาโร

๑๐๓๐. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ อภิเญฺญยฺยา, กติ ปริเญฺญยฺยา, กติ ปหาตพฺพา, กติ ภาเวตพฺพา, กติ สจฺฉิกาตพฺพา, กติ น ปหาตพฺพา, น ภาเวตพฺพา, น สจฺฉิกาตพฺพา…เป.… สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ อภิเญฺญยฺยา, กติ ปริเญฺญยฺยา, กติ ปหาตพฺพา, กติ ภาเวตพฺพา, กติ สจฺฉิกาตพฺพา, กติ น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพา?

๑๐๓๑. รูปกฺขนฺโธ อภิเญฺญยฺโย ปริเญฺญยฺโย น ปหาตโพฺพ น ภาเวตโพฺพ น สจฺฉิกาตโพฺพฯ จตฺตาโร ขนฺธา อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา, สิยา ปหาตพฺพา, สิยา ภาเวตพฺพา, สิยา สจฺฉิกาตพฺพา, สิยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ

ทสายตนา อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ เทฺว อายตนา อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา, สิยา ปหาตพฺพา, สิยา ภาเวตพฺพา, สิยา สจฺฉิกาตพฺพา, สิยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ

โสฬส ธาตุโย อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ เทฺว ธาตุโย อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา, สิยา ปหาตพฺพา, สิยา ภาเวตพฺพา, สิยา สจฺฉิกาตพฺพา, สิยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ

สมุทยสจฺจํ อภิเญฺญยฺยํ ปริเญฺญยฺยํ ปหาตพฺพํ น ภาเวตพฺพํ น สจฺฉิกาตพฺพํฯ มคฺคสจฺจํ อภิเญฺญยฺยํ ปริเญฺญยฺยํ น ปหาตพฺพํ ภาเวตพฺพํ น สจฺฉิกาตพฺพํ ฯ นิโรธสจฺจํ อภิเญฺญยฺยํ ปริเญฺญยฺยํ น ปหาตพฺพํ น ภาเวตพฺพํ สจฺฉิกาตพฺพํฯ ทุกฺขสจฺจํ อภิเญฺญยฺยํ ปริเญฺญยฺยํ, สิยา ปหาตพฺพํ, น ภาเวตพฺพํ, น สจฺฉิกาตพฺพํ, สิยา น ปหาตพฺพํฯ

นวินฺทฺริยา อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อภิเญฺญยฺยํ ปริเญฺญยฺยํ ปหาตพฺพํ น ภาเวตพฺพํ น สจฺฉิกาตพฺพํฯ อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ อภิเญฺญยฺยํ ปริเญฺญยฺยํ น ปหาตพฺพํ ภาเวตพฺพํ น สจฺฉิกาตพฺพํฯ อญฺญินฺทฺริยํ อภิเญฺญยฺยํ ปริเญฺญยฺยํ น ปหาตพฺพํ, สิยา ภาเวตพฺพํ, สิยา สจฺฉิกาตพฺพํฯ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ อภิเญฺญยฺยํ ปริเญฺญยฺยํ น ปหาตพฺพํ น ภาเวตพฺพํ สจฺฉิกาตพฺพํฯ ตีณินฺทฺริยา อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา น ปหาตพฺพา, สิยา ภาเวตพฺพา, สิยา สจฺฉิกาตพฺพา, สิยา น ภาเวตพฺพา, สจฺฉิกาตพฺพาฯ ฉ อินฺทฺริยา อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา, สิยา ปหาตพฺพา, สิยา ภาเวตพฺพา, สิยา สจฺฉิกาตพฺพา, สิยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ

ตโย อกุสลเหตู อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ ตโย กุสลเหตู อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา น ปหาตพฺพา, สิยา ภาเวตพฺพา, น สจฺฉิกาตพฺพา, สิยา น ภาเวตพฺพาฯ ตโย อพฺยากตเหตู อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา, สิยา สจฺฉิกาตพฺพา , สิยา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ

กพฬีกาโร อาหาโร อภิเญฺญยฺโย ปริเญฺญยฺโย น ปหาตโพฺพ น ภาเวตโพฺพ น สจฺฉิกาตโพฺพฯ ตโย อาหารา อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา, สิยา ปหาตพฺพา, สิยา ภาเวตพฺพา, สิยา สจฺฉิกาตพฺพา, สิยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ

ฉ ผสฺสา อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผโสฺส อภิเญฺญยฺโย ปริเญฺญยฺโย, สิยา ปหาตโพฺพ, สิยา ภาเวตโพฺพ, สิยา สจฺฉิกาตโพฺพ, สิยา น ปหาตโพฺพ น ภาเวตโพฺพ น สจฺฉิกาตโพฺพฯ

ฉ เวทนา…เป.… ฉ สญฺญา… ฉ เจตนา… ฉ จิตฺตา อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ อภิเญฺญยฺยา ปริเญฺญยฺยา, สิยา ปหาตพฺพา, สิยา ภาเวตพฺพา, สิยา สจฺฉิกาตพฺพา , สิยา น ปหาตพฺพา น ภาเวตพฺพา น สจฺฉิกาตพฺพาฯ

๘. สารมฺมณานารมฺมณวาโร

๑๐๓๒. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ สารมฺมณา, กติ อนารมฺมณา…เป.… สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ สารมฺมณา, กติ อนารมฺมณา?

๑๐๓๓. รูปกฺขโนฺธ อนารมฺมโณฯ จตฺตาโร ขนฺธา สารมฺมณาฯ

ทสายตนา อนารมฺมณาฯ มนายตนํ สารมฺมณํฯ ธมฺมายตนํ สิยา สารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณํฯ

ทส ธาตุโย อนารมฺมณาฯ สตฺต ธาตุโย สารมฺมณาฯ ธมฺมธาตุ สิยา สารมฺมณา, สิยา อนารมฺมณาฯ

เทฺว สจฺจา สารมฺมณาฯ นิโรธสจฺจํ อนารมฺมณํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณํฯ

สตฺตินฺทฺริยา อนารมฺมณาฯ จุทฺทสินฺทฺริยา สารมฺมณาฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา สารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณํฯ นว เหตู สารมฺมณาฯ กพฬีการโร อาหาโร อนารมฺมโณฯ ตโย อาหารา สารมฺมณาฯ สตฺต ผสฺสา… สตฺต เวทนา… สตฺต สญฺญา… สตฺต เจตนา… สตฺต จิตฺตา สารมฺมณาฯ

๑๐๓๔. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ สารมฺมณารมฺมณา, กติ อนารมฺมณารมฺมณา…เป.… สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ สารมฺมณารมฺมณา, กติ อนารมฺมณารมฺมณา?

๑๐๓๕. รูปกฺขนฺโธ อนารมฺมโณฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา สารมฺมณารมฺมณา, สิยา อนารมฺมณารมฺมณาฯ

ทสายตนา อนารมฺมณาฯ มนายตนํ สิยา สารมฺมณารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณารมฺมณํฯ ธมฺมายตนํ สิยา สารมฺมณารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณํฯ

ทส ธาตุโย อนารมฺมณาฯ ฉ ธาตุโย อนารมฺมณารมฺมณาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา สารมฺมณารมฺมณา, สิยา อนารมฺมณารมฺมณาฯ ธมฺมธาตุ สิยา สารมฺมณารมฺมณา, สิยา อนารมฺมณารมฺมณา, สิยา อนารมฺมณาฯ

นิโรธสจฺจํ อนารมฺมณํฯ มคฺคสจฺจํ อนารมฺมณารมฺมณํฯ สมุทยสจฺจํ สิยา สารมฺมณารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณารมฺมณํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สารมฺมณารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณํฯ

สตฺตินฺทฺริยา อนารมฺมณาฯ ปญฺจินฺทฺริยา อนารมฺมณารมฺมณาฯ นวินฺทฺริยา สิยา สารมฺมณารมฺมณา, สิยา อนารมฺมณารมฺมณาฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา สารมฺมณารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณารมฺมณํ, สิยา อนารมฺมณํฯ

นว เหตู สิยา สารมฺมณารมฺมณา, สิยา อนารมฺมณารมฺมณาฯ กพฬีการโร อาหาโร อนารมฺมโณฯ ตโย อาหารา สิยา สารมฺมณารมฺมณา, สิยา อนารมฺมณารมฺมณาฯ ฉ ผสฺสา อนารมฺมณารมฺมณา ฯ มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺโส สิยา สารมฺมณารมฺมโณ สิยา อนารมฺมณารมฺมโณฯ ฉ เวทนา… ฉ สญฺญา… ฉ เจตนา… ฉ จิตฺตา อนารมฺมณารมฺมณาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา สารมฺมณารมฺมณา, สิยา อนารมฺมณารมฺมณาฯ

๙. ทิฏฺฐสุตาทิทสฺสนวาโร

๑๐๓๖. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ ทิฏฺฐา, กติ สุตา, กติ มุตา, กติ วิญฺญาตา, กติ น ทิฏฺฐา น สุตา น มุตา น วิญฺญาตา…เป.… สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ ทิฏฺฐา, กติ สุตา, กติ มุตา, กติ วิญฺญาตา, กติ น ทิฏฺฐา น สุตา น มุตา น วิญฺญาตา?

๑๐๓๗. รูปกฺขโนฺธ สิยา ทิโฏฺฐ, สิยา สุโต, สิยา มุโต, สิยา วิญฺญาโต, สิยา น ทิโฏฺฐ น สุโต น มุโต, วิญฺญาโตฯ จตฺตาโร ขนฺธา น ทิฏฺฐา น สุตา น มุตา, วิญฺญาตาฯ

รูปายตนํ ทิฏฺฐํ, น สุตํ น มุตํ, วิญฺญาตํฯ สทฺทายตนํ น ทิฏฺฐํ, สุตํ, น มุตํ, วิญฺญาตํฯ คนฺธายตนํ… รสายตนํ… โผฏฺฐพฺพายตนํ น ทิฏฺฐํ น สุตํ, มุตํ, วิญฺญาตํฯ สตฺตายตนา น ทิฏฺฐา น สุตา น มุตา, วิญฺญาตาฯ

รูปธาตุ ทิฏฺฐา, น สุตา น มุตา, วิญฺญาตาฯ สทฺทธาตุ น ทิฏฺฐา, สุตา, น มุตา, วิญฺญาตาฯ คนฺธธาตุ… รสธาตุ… โผฏฺฐพฺพธาตุ น ทิฏฺฐา น สุตา, มุตา, วิญฺญาตาฯ เตรส ธาตุโย น ทิฏฺฐา น สุตา น มุตา, วิญฺญาตาฯ

ตีณิ สจฺจานิ น ทิฏฺฐา น สุตา น มุตา, วิญฺญาตาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา ทิฏฺฐํ, สิยา สุตํ, สิยา มุตํ, สิยา วิญฺญาตํ, สิยา น ทิฏฺฐํ น สุตํ น มุตํ, วิญฺญาตํฯ

พาวีสตินฺทฺริยา น ทิฏฺฐา น สุตา น มุตา, วิญฺญาตาฯ นว เหตู น ทิฏฺฐา น สุตา น มุตา, วิญฺญาตาฯ จตฺตาโร อาหารา น ทิฏฺฐา น สุตา น มุตา, วิญฺญาตาฯ สตฺต ผสฺสา น ทิฏฺฐา น สุตา น มุตา, วิญฺญาตาฯ สตฺต เวทนา… สตฺต สญฺญา… สตฺต เจตนา… สตฺต จิตฺตา น ทิฏฺฐา น สุตา น มุตา, วิญฺญาตาฯ

๑๐. ติกาทิทสฺสนวาโร

๑. กุสลตฺติกํ

๑๐๓๘. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา…เป.… สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ กุสลา, กติ อกุสลา, กติ อพฺยากตา?

รูปกฺขโนฺธ อพฺยากโตฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา กุสลา, สิยา อกุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ ทสายตนา อพฺยากตาฯ ทฺวายตนา สิยา กุสลา, สิยา อกุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ โสฬส ธาตุโย อพฺยากตาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา กุสลา, สิยา อกุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ สมุทยสจฺจํ อกุสลํฯ มคฺคสจฺจํ กุสลํฯ นิโรธสจฺจํ อพฺยากตํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา กุสลํ, สิยา อกุสลํ, สิยา อพฺยากตํฯ

ทสินฺทฺริยา อพฺยากตาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อกุสลํฯ อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ กุสลํฯ จตฺตารินฺทฺริยา สิยา กุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา กุสลา, สิยา อกุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ

ตโย กุสลเหตู กุสลาฯ ตโย อกุสลเหตู อกุสลาฯ ตโย อพฺยากตเหตู อพฺยากตาฯ กพฬีกาโร อาหาโร อพฺยากโตฯ ตโย อาหารา สิยา กุสลา, สิยา อกุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ ฉ ผสฺสา อพฺยากตาฯ มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผโสฺส สิยา กุสโล, สิยา อกุสโล, สิยา อพฺยากโตฯ ฉ เวทนา… ฉ สญฺญา… ฉ เจตนา… ฉ จิตฺตา อพฺยากตาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา กุสลา, สิยา อกุสลา, สิยา อพฺยากตาฯ

๒. เวทนาติกํ

๑๐๓๙. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, กติ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, กติ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา…เป…. สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, กติ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, กติ อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา?

เทฺว ขนฺธา น วตฺตพฺพา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิ, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิฯ ตโย ขนฺธา สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ

ทสายตนา น วตฺตพฺพา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิ, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิฯ มนายตนํ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํฯ ธมฺมายตนํ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา น วตฺตพฺพํ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺติปิ, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺติปิ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺติปิฯ

ทส ธาตุโย น วตฺตพฺพา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิ, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิฯ ปญฺจ ธาตุโย อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, กายวิญฺญาณธาตุ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ ธมฺมธาตุ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา น วตฺตพฺพา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิ, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิฯ

เทฺว สจฺจา สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ นิโรธสจฺจํ น วตฺตพฺพํ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺติปิ, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺติปิ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺติปิฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา น วตฺตพฺพํ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺติปิ, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺติปิ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺติปิฯ

ทฺวาทสินฺทฺริยา น วตฺตพฺพา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิ, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิฯ ฉ อินฺทฺริยา สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ ตีณินฺทฺริยา สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา , สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตํ, สิยา น วตฺตพฺพํ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺติปิ, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺติปิ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตนฺติปิฯ

โทโส อกุสลเหตุ ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโตฯ สตฺต เหตู สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ โมโห อกุสลเหตุ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโต, สิยา ทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺโตฯ

กพฬีการโร อาหาโร น วตฺตพฺพ สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตติ ปิ, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตติปิ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตติปิฯ ตโย อาหารา สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ

ปญฺจ ผสฺสา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ กายวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺส สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตฯ มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺส สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺต, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตฯ

สตฺต เวทนา น วตฺตพฺพา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิ, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิ, อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาติปิฯ ปญฺจ สญฺญา… ปญฺจ เจตนา… ปญฺจ จิตฺตา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, กายวิญฺญาณธาตุ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา, สิยา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตาฯ

๓. วิปากตฺติกํ

๑๐๔๐. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ วิปากา, กติ วิปากธมฺมธมฺมา, กติ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา…เป…. สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ วิปากา, กติ วิปากธมฺมธมฺมา, กติ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมา?

รูปกฺขนฺธ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ

ทสายตนา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ ทฺวายตนา สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ

ทส ธาตุโย เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ ปญฺจ ธาตุโย วิปากาฯ มโนธาตุ สิยา วิปากา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา วิปากา สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ

เทฺว สจฺจา วิปากธมฺมธมฺมาฯ นิโรธสจฺจํ เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา วิปากํ, สิยา วิปากธมฺมธมฺมํ, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมํฯ

สตฺตินฺทฺริยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ ตีณินฺทฺริยา วิปากาฯ ทฺวินฺทฺริยา วิปากธมฺมธมฺมาฯ อญฺญินฺทฺริยํ สิยา วิปากํ, สิยา วิปากธมฺมธมฺมํฯ นวินฺทฺริยา สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ

ฉ เหตู วิปากธมฺมธมฺมาฯ ตโย อพฺยากตเหตู สิยา วิปากา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ

กพฬีการโร อาหาโร เนววิปากนวิปากธมฺมธโมฺมฯ ตโย อาหารา สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ ปญฺจ ผสฺสา วิปากาฯ มโนธาตุสมฺผสฺส สิยา วิปาโก, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธโมฺมฯ มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺส สิยา วิปาโก,

สิยา วิปากธมฺมธมฺโม, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺโมฯ ปญฺจ เวทนา… ปญฺจ สญฺญา… ปญฺจ เจตนา… ปญฺจ จิตฺตา วิปากาฯ มโนธาตุ สิยา วิปากา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา วิปากา, สิยา วิปากธมฺมธมฺมา, สิยา เนววิปากนวิปากธมฺมธมฺมาฯ

๔. อุปาทินฺนตฺติกํ

๑๐๔๑. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ อุปาทินฺนุปาทานิยา, กติ อนุปาทินฺนุปาทานิยา, กติ อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา…เป…. สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ อุปาทินฺนุปาทานิยา, กติ อนุปาทินฺนุปาทานิยา, กติ อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา?

รูปกฺขนฺโธ สิยา อุปาทินฺนุปาทานิโย, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิโย ๔ฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ

ปญฺจายตนา อุปาทินฺนุปาทานิยาฯ สทฺทายตนํ อนุปาทินฺนุปาทานิยํฯ จตฺตาโร อายตนา สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยาฯ ทฺวายตนา สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ

ทส ธาตุโย อุปาทินฺนุปาทานิยาฯ สทฺทธาตุ อนุปาทินฺนุปาทานิยาฯ ปญฺจ ธาตุโย สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ

สมุทยสจฺจํ อนุปาทินฺนุปาทานิยํฯ เทฺว สจฺจา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยํ, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยํฯ

นวินฺทฺริยา อุปาทินฺนุปาทานิยาฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อนุปาทินฺนุปาทานิยํฯ ตีณินฺทฺริยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ นวินฺทฺริยา สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ ตโย อกุสลเหตู อนุปาทินฺนุปาทานิยาฯ ตโย กุสลเหตู สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ ตโย อพฺยากตเหตู สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ

กพฬีกาโร อาหาโร สิยา อุปาทินฺนุปาทานิโย, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิโยฯ ตโย อาหารา สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยา ฯ

ปญฺจ ผสฺสา อุปาทินฺนุปาทานิยาฯ มโนธาตุสมฺผสฺโส สิยา อุปาทินฺนุปาทานิโย, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิโยฯ มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺโส สิยา อุปาทินฺนุปาทานิโย, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิโย, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิโยฯ ปญฺจ เวทนา… ปญฺจ สญฺญา… ปญฺจ เจตนา… ปญฺจ จิตฺตา อุปาทินฺนุปาทานิยาฯ มโนธาตุ สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา อุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนุปาทานิยา, สิยา อนุปาทินฺนอนุปาทานิยาฯ

๕. วิตกฺกตฺติกํ

๑๐๔๒. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ สวิตกฺกสวิจารา, กติ อวิตกฺกวิจารมตฺตา, กติ อวิตกฺกอวิจารา…เป…. สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ สวิตกฺกสวิจารา, กติ อวิตกฺกวิจารมตฺตา, กติ อวิตกฺกอวิจารา?

รูปกฺขนฺโธ อวิตกฺกอวิจาโรฯ ตโย ขนฺธา สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ สงฺขารกฺขนฺโธ สิยา สวิตกฺกสวิจาโร, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺโต, สิยา อวิตกฺกอวิจาโร สิยา น วตฺตพฺโพ สวิตกฺกสวิจาโรติปิ , อวิตกฺกวิจารมตฺโตติปิ, อวิตกฺกอวิจาโรติปิฯ

ทสายตนา อวิตกฺกอวิจาราฯ มนายตนํ สิยา สวิตกฺกสวิจารํ, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตํ, สิยา อวิตกฺกอวิจารํฯ ธมฺมายตนํ สิยา สวิตกฺกสวิจารํ, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตํ, สิยา อวิตกฺกอวิจารํ, สิยา น วตฺตพฺพํ สวิตกฺกสวิจารนฺติปิ, อวิตกฺกวิจารมตฺตนฺติปิ, อวิตกฺกอวิจารนฺติปิฯ

ปนฺนรส ธาตุโย อวิตกฺกอวิจาราฯ มโนธาตุ สวิตกฺกสวิจาราฯ มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ ธมฺมธาตุ สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจารา, สิยา น วตฺตพฺพา สวิตกฺกสวิจาราติปิ, อวิตกฺกวิจารมตฺตาติปิ, อวิตกฺกอวิจาราติปิฯ

สมุทยสจฺจํ สวิตกฺกสวิจารํฯ นิโรธสจฺจํ อวิตกฺกอวิจารํฯ มคฺคสจฺจํ สิยา สวิตกฺกสวิจารํ, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตํ, สิยา อวิตกฺกอวิจารํฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา สวิตกฺกสวิจารํ, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตํ, สิยา อวิตกฺกอวิจารํ, สิยา น วตฺตพฺพํ สวิตกฺกสวิจารนฺติปิ, อวิตกฺกวิจารมตฺตนฺติปิ, อวิตกฺกอวิจารนฺติปิฯ

นวินฺทฺริยา อวิตกฺกอวิจาราฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ สวิตกฺกสวิจารํฯ อุเปกฺขินฺทฺริยํ สิยา สวิตกฺกสวิจารํ, สิยา อวิตกฺกอวิจารํฯ เอกาทสินฺทฺริยา สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ

ตโย อกุสลเหตู สวิตกฺกสวิจาราฯ ฉ เหตู สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ กพฬีกาโร อาหาโร อวิตกฺกอวิจาโรฯ ตโย อาหารา สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ ปญฺจ ผสฺสา อวิตกฺกอวิจาราฯ มโนธาตุสมฺผสฺโส สวิตกฺกสวิจาโรฯ มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺโส สิยา สวิตกฺกสวิจาโร, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺโต, สิยา อวิตกฺกอวิจาโรฯ ปญฺจ เวทนา… ปญฺจ สญฺญา… ปญฺจ เจตนา… ปญฺจ จิตฺตา อวิตกฺกอวิจารา มโนธาตุ สวิตกฺกสวิจารา , มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา สวิตกฺกสวิจารา, สิยา อวิตกฺกวิจารมตฺตา, สิยา อวิตกฺกอวิจาราฯ

(๑) รูปทุกํ

๑๐๔๓. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ รูปา, กติ อรูปา…เป…. สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ รูปา, กติ อรูปา?

รูปกฺขนฺโธ รูปํฯ จตฺตาโร ขนฺธา อรูปาฯ ทสายตนา รูปาฯ มนายตนํ อรูปํฯ ธมฺมายตนํ สิยา รูปํ, สิยา อรูปํฯ ทส ธาตุโย รูปาฯ สตฺต ธาตุโย อรูปาฯ ธมฺมธาตุ สิยา รูปา, สิยา อรูปาฯ ตีณิ สจฺจานิ อรูปาฯ ทุกฺขสจฺจํ สิยา รูปํ, สิยา อรูปํฯ สตฺตินฺทฺริยา รูปาฯ จุทฺทสินฺทฺริยา อรูปาฯ

ชีวิตินฺทฺริยํ สิยา รูปํ, สิยา อรูปํฯ นว เหตู อรูปาฯ กพฬีกาโร อาหาโร รูปํฯ ตโย อาหารา อรูปาฯ สตฺต ผสฺสา อรูปาฯ สตฺต เวทนา… สตฺต สญฺญา… สตฺต เจตนา สตฺต จิตฺตา อรูปาฯ

(๒) โลกิยทุกํ

๑๐๔๔. ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ กติ โลกิยา, กติ โลกุตฺตรา? ทฺวาทสนฺนํ อายตนานํ กติ โลกิยา, กติ โลกุตฺตรา? อฏฺฐารสนฺนํ ธาตูนํ กติ โลกิยา, กติ โลกุตฺตรา? จตุนฺนํ สจฺจานํ กติ โลกิยา, กติ โลกุตฺตรา…เป.… สตฺตนฺนํ จิตฺตานํ กติ โลกิยา, กติ โลกุตฺตรา?

รูปกฺขนฺโธ โลกิโยฯ จตฺตาโร ขนฺธา สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตราฯ ทสายตนา โลกิยาฯ เทฺว อายตนา สิยา โลกิยา , สิยา โลกุตฺตราฯ โสฬส ธาตุโย โลกิยาฯ เทฺว ธาตุโย สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตราฯ เทฺว สจฺจา โลกิยาฯ เทฺว สจฺจา โลกุตฺตราฯ

ทสินฺทฺริยา โลกิยาฯ ตีณินฺทฺริยา โลกุตฺตราฯ นวินฺทฺริยา สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตราฯ ตโย อกุสลเหตู โลกิยาฯ ฉ เหตู สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตราฯ กพฬีกาโร อาหาโร โลกิโยฯ ตโย อาหารา สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตรา ฯ ฉ ผสฺสา โลกิยาฯ มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผโสฺส สิยา โลกิโย, สิยา โลกุตฺตโรฯ ฉ เวทนา โลกิยาฯ มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เวทนา สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตราฯ ฉ สญฺญา โลกิยาฯ มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา สญฺญา สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตราฯ ฉ เจตนา โลกิยาฯ มโนวิญฺญาณธาตุสมฺผสฺสชา เจตนา สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตราฯ ฉ จิตฺตา โลกิยาฯ มโนวิญฺญาณธาตุ สิยา โลกิยา, สิยา โลกุตฺตราติฯ

อภิญฺญา เทฺว สารมฺมณา, ทิฏฺฐา กุสลเวทนา;
วิปากา จ อุปาทินฺนา, วิตกฺกํ รูปโลกิยาติฯ

ธมฺมหทยวิภโงฺค นิฏฺฐิโตฯ

วิภงฺคปกรณํ นิฏฺฐิตํฯ